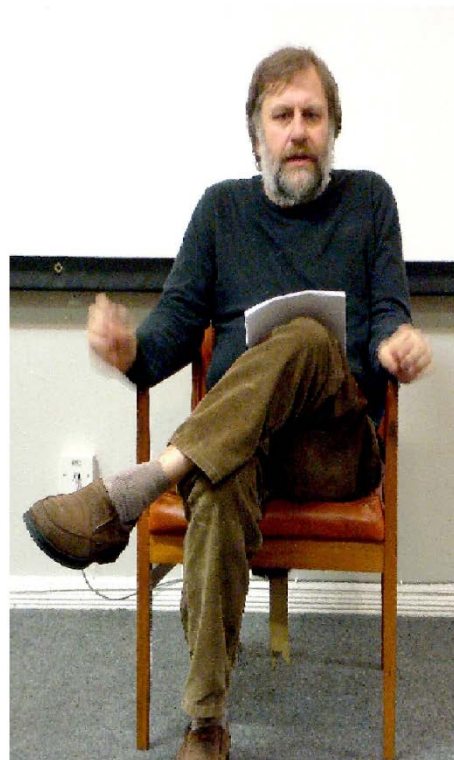
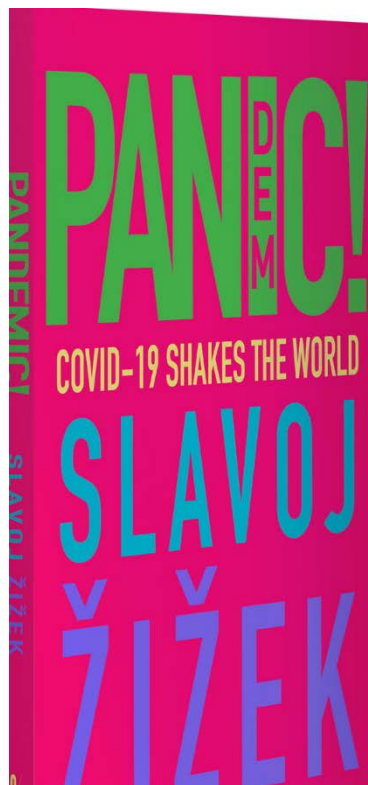

Susen Nevade Rezi

Nesr Yazıları-Meqaleler

2

2020-410s

ژیژنک، کورونا و اوندان سونراکی دنیادان دانشیر

حاضرلادی: سوسن نوادهرضی

دنیاداکي کورونا سالقینیدان اوزون بیر سوره کئچمه‌میشدن، چئشیدلی آلانلارداکی اوزمانلار و متخصصلر، بو گونلر بوتون دنیانی ائتکی‌له‌ین بیر اولقو اولان «کورونا ویروس» حاقیندا اؤز باخیش آچلارینی و اوزمان‌جا گؤروشلرینی یازیب، آچیق‌لاماغا باشلادیلار. اینسان بیلیم‌لری آلانی دا بو آلانلاردان بیری ایدی. اؤزل‌لیک‌له ده فلسفه آکادئمیسین‌لری و بیلگه‌لری قیسا سوره‌ده اؤز تئوریلر و دوشوندوک‌لرینی یازماق فیکرینه دوشدولر.

بو ویروسون سونوج لاری حاقیندا بعضی فیلسوف لار چئشیدلی نوت لار یازیپ لار. حتتا اسلاووی ژیزئک -

ین کورونا قونوسوندا کی تئوری لری بیر کیتاب اولاراق یایملانیب دیر. بو کیتاب ایران دا دا چئویریلیب، یاییلیب دیر.

ژیزئک: کرونا، دوشونجه میزه گؤره امکان سیز گؤرونن شئی لرله ییزی اوزلشدیردی

اسلوونیالی فیلسوف، تئوریسین، سوسیولوگ، کولتور الشدیریجیسی و پولیتیکاجی، «ژیزئک»، کورونا

سالقینی نین ایلک هفته لریندن یازماغا باشلادی. او، نئچه نوت یازدی؛ یازدیقلاری دا بوتون دونیادا چوخ تتر

گؤرونوب، اوخوندو. آنجاق ژیزئک نه دئیردی؟

کورونا پاندئمی سی دوروغون دان (اوج نوقطه سی) سونرا یاشامین نورمال حالا قاییداجاغی فیکرینه سون

قویمالی. بو بحران داوام ائده جک، آنجاق بو، او دئمک دئیل کی، دوروم اومودسوزجادیر. تتر - تتر ائشیدیلیر، بو

سالقین ییزی، باتی توپلوم لاریندا اولوم له ایلشکی میزی ده ییشدیرمه یه مجبور ائده جک، و وجودوموزون فانی و

قیریلقان اولدوغونو قبول ائتمه میزه سبب اولاجاق؛ نم هارادان بیر ویروس گلیمیش و ییزیم یاشام سونا چاتماقدادیر.

دئیرلر بونون سببی او دور کی، دوغو توپلوم لاریندا ائپیدئمی ایله داها یاخشی قارشى لاشیرلار، یاشامین بیر پارچاسی

یا دا ایشلرین بیر شکلی اولاراق. آما بیزلر باتی داها آز، چوخ داها آز اولومو، حیاتین بیر پارچاسی کیمی

بیلیریک؛ بیز اولومو، یابانجی بیر نسه نین لاپدان حایاتا گیرمه سی کیمی بیلیریک و بئله سانیریق کی، ساغلام

یاشاییب، ایدمان ائله سک، ضررلی یئمک لردن و ایش لردن اوزاق گزسک اونو سونسوزا قدر اثر ته له یه بیلهریک.

من ھىچ واخت بو ھىكايەنى اينانمامىشام. بىر آنلامدا، اۆلوم، حاياتىن بىر بۆلۈمۈ دىيل. اۆلوم اينانلىماز بىر

شى دىر، و منىم باشىما گلەمەلى دىر. من اۆلمەيە ھىچ راضى دىيلم مگر، قاتلانا بىلھەمدىم بىر آغرىدان قورتولمام

اۋچون. ائلە ھەين سىبە گۆرە دىر كى، بىز ھامىمىز سىحىرلى رقملىر اوزەرىنە اوداقلانمىشۇق؛ يىنى خستەلىرىن سايى،

توختايانلارنى سايى، يىنى اۆلنلر سايىسى. آما بو رقملىر نە قدر دھشتلى اولسالار دا، بىزىم اونلارنى اوزەرىنە بو

آندا اۆزل اولاراق اوداقلانماغىمىز، كانسۇردن يا اورك سكتەسىندن اۆلنلرنى چوخ داھا بۆيۈك سايىدا اولماسىنا

سايمازلىق دىيل مى؟ بو وىروس دونىاسىنىن ائشىيىندە تىكجە ياشام دىيل، اۆلمك و اۆلوم دە وار. توتوشما بىر

لىستەسىندە رقملىرىن دورومو نىجە دىر؟ گونوموزدە بىر چوخلارى واردىر كى، ھەم بو وىروسا توتولوبلار ھەم دە

كانسۇرلى وار؛ كىمىلىرى وىروسدان، كىمىلىرى ايسە كانسۇردن اۆلۈب. كىمىلىرى دە وىروسدان يا كانسۇردن

توختايبىلار.

بورادا بىزىم قاورايشىمىز دەيىشمەلى دىر، بللى، بۆيۈك و تىك بىر دوروغو (نقطە اۋج) گۆزلىمەلى يىك و

اوندان سونرا ھەر شىين ياواش - ياواش عادىلشەجەيىنى وارسايمامالى يىك. بىر ائپىدئىمىنى داھا دا اوزوجو ائدن او

دور كى، فاجەئەنىن بوتونو بىلە سونا چاتسا دا، بىر چوخ شىلر داوام ائدر. بىز، دوز و ھامار يىرە چاتدىغىمىزى و

دورومون اۋنەسەنە گۆرە ياخشىلاشدىغىنى بىلىرىك آنجاق بحران ھەلە داوام ائدىر. بو او دىمك دىر كى، دوروم

مايوس ائدىجى دىر مى؟ اصلن ائلە دىيل، چوخ بۆيۈك و حتتا اينانلىماز چتىنلىكلر وار اۋنوموزدە؛ مىليونلار جا

اينسان يىنى جە ايشىنى الدن وئرىب و سايرە. يىنى ياشام يۇنتىمى يارادىلمالى. بىر شىى بللى دىر؛ قرىنىنە دوروموندا بىز،

كئچميشدهكى قيدا و ارزاق دئولارى ايله ياشايرىق. داها چتىن گۆرهو، قرنطينه دن چىخماق و وىروس لو قوشول لاردا ياشاماق اوچون يئنى ياشام طرزى ياراتماق دير.

كورونا وىروس ائپيدئمى سى بىزى، امكان سىز سانديغيمىز بير شئى له اوزلشديرىب. بىز، بو وىروسا بنزر بير اولقونون گونده ليك ياشامىمىزدا اولاييله جه يئنى خيالىمىزدان بيله كئچيرده بيلمزدىك. تانيدىغيمىز دونيا حركت دن دوشوب، بوتون اؤلكه لر قيسيت لامالار و قرنطينه يه توش گليبلر، بىزلردن چوخو بير آپارتماندا محصور اولوب دور (همين مينيموم گووه ن ليك اؤنلم لرى اولمايان لار حاقدا نه دئمك اولار؟! قارشىمىزدا ايسه، معلوم اولمايان بير گله جك دورور. لاپ بئله چوخوموز ديرى قالساق بيله، اكونوميك بير سوپئر بحران قارشىمىزدا دورور.

وىروس ائپيدئمى لرى نين، چئوره مىزده كى اينسان لار و نسنه لرله، حتتا اؤز بدنيمىزله ان ايلكل ائتكى لىم لرىمىزى (تعاملات اوليه) تاثيرى آلتينا آلماسىنى گؤزله يه بيله ريك: (گؤرونمز حالتده) كيرلى اولما احتيمالى اولان شئى لره توخونماق دان ساخينين، توتاماق لارا (دستگيره) ال وورماين، عمومى توالئت لرده يا عمومى يئرلرين نيمكت لرينه اوتورماين، باشقالارنى قوجاقلاماين، كيمسه ايله ال وئرمه يين... حتتا غير ارادى اولان حركت لرىزى كونترول ائدين. گؤزله يين: بورنوزا ال وورماياسىز، گؤزوزو اوووشدورماياسىز. خولاصه سى بو كى اؤزوز ال لمه يين.

بئله، بىزى كونترول ائدن تىكجە حكومت يا باشقالارى و تشكىلاتلار دىيىل، بىز اۋز-اۋزوموزو كونترول و دىسپلېنە ائتمەلى يىك! بلكە دە تىكجە سانال گرچكلىك گۈۋەنلى سايلىسىن و آچىق يئردە دولانىب-گرمك پولو آشىب داشان آداملارنىن آدالاردا گزمەينە محدود اولسون.

ژيژىك، كورونا سالىقنى نىن طبعىتى استىمار ائىدىيى اوزوندن اينسانىن مجازاتى اولدوغو

گۈروشنو رد ائىر. او وورغولايىر، بو وىروسون ايچىندە باشقا بىر درىن معنا گىزلىنمەيىب.

ژيژىك بو مىسالى اورتايا سورور كى، كورونا پاندىمى سى نىن بىر دونيا كابوسونا دۋنوشمە مەسى اوچون،

يئنى توردن بىر كومونىزمە احتياج وار. ژيژىكىن كومونىزم دن آنالتماق ايستەدىيى شى، اونون اييرمىنجى يوز

ايلدە كى قاورامىندا آرا آچىر. اصليندە او، بىز گلوبال تشكىلاتىن اولماسىنا اشاره ائىر كى، اقتصادى كونترول و

تنظيم ائىر كن، اۋلكەلرىن استقلال و حاكىمىتىنى - گرە كىنجە - سىنىرلاندىرسىن.

روتگر برنگمان (Rutger Bregman):
کورونا پاندئمی سی دنیانی ده ییشمه یه بیر
فرست دیر @SancaqDergisi

روتگر برنگمان (Rutger Bregman):

کورونا پاندئمی سی دنیانی ده ییشمه یه بیر فرست دیر

چئویردی: سوسن نوده رضی

2020-ده دنیا تمامن ده ییشدی

کورونا ویروسون دنیانین باشا باشیندا یولوخماسی و بیر چوخ اؤلکه نین ساغلیق و اقتصادیاتین پوزولماسی یله

عینی زاماندا برابر سیزلیک، سوسیال عدالت و یایی سال (ساختاری) ایرقچی لیغین اوزون مدتلی تاثیرلری

گئتدیکجه داها آیدین گورونمه یه باشلادی.

چوخلاری بو دوروما اعتراض ائدیلمر: «قارالارین جانى اؤنملی دیر» حرکت لریندن توت، کیشی لرله قادین لارین

آراسینداکی اوجرت فرقی نین آزالدیلماسینا کیمی، گؤرن اینسان لار سورون لارین (مسائل) سوره جینی ده ییشه بیلرلر

می؟ گؤرن کورونا ویروس سالقینی نین قالینتی لاری اوزه رینده داها یاخشی بیر توپلوم قورا بیلرلر می؟

تاریخ یازار، و سوسیال شبکه لرین اشتیاق لی سیماسی، روتگئر برنگمان-ا گؤره، بوندان یاخشی بیر فرصت الیمیزه

دوشه بیلمز.

آحماق جا خئیر سؤر اویون لاری بوراخین

«گرچک چی لر اوچون اوتوپیا» کیمی اثرلره امضا آتان برنگمان-ین کیتاب لاری، آراسیندا تورکچه نین ده اولدوغو

30-دان چوخ دیله ترجمه ائدیلمی و میلیون لار جا اینسانین الینه چاتدی.

تاریخ سل اؤرنک لر قوللاناراق، "اینسان اینسانین قوردودور" فیکری نین خطالی اولدوغونو اورتایا قویما

چالیشمالاری یلا شهرت قازاندی. مئهریبان لیغین، اینسان لیغین یئنی تمیل ده یری اولدوغونا دایانان گؤروش لر اورتایا

آتدی.

آنجا بیر چوخلاری برنگمانی، داووس دا کئچیریلن دنیا اقتصاد مجمعیته حاضر اولان زنگین و سئچکین

آدلارین اولوشدوردوغو توپلولوقدا آپاردیغی دانشمادان و اونلارین ایکی اوزلولویونه سالدیردیغیدان تانیملار.

برئگمان تعجوب ایله اونلار دئدی: سیز، طبیعت تاریخ اوزمانی، دئیوید آتنبورگ (David Attenborough)

—ون، گزه گنی نئجه محو ائتدیییمیزی آنلاتدیغی دانشیغینی دینله مک اوچون 1500 خصوصی جئت ایله اوچاق

بورایا گلیمیسینیز. او، سۆزلری نین داوامیندا اونلار اؤنردی کی، "آحماق جا خئیر سؤر اویونلار" باره ده دانشماغی

بوراخسینلار، و اونون یئرینه "مالیات دان قاجینما و زنگین لرین اوست لرینه دوشه نی اؤده مه مه لری کیمی گرچک

موضوع لاردان" بحث ائدیپ اوداقلانماغا باشلا سینلار.

هر بحران دؤنوم نوقتاسی اولاییلر

برئگمان بی بی سی-یه دئیر، "بحران، توپلوملار اوچون هر زامان بیر دؤنوم نوقتاسینا دؤنوشه بیلر. تاریخ یازارلار ایسه

هر زامان بونون فرقینده یدیلر.

آمستردام-دا ائوینده اوتورورکی، ویدئو باغلانتیسی یلا بیزیمله دانیشان برئگمان، ایلک باشدا چوخ دا خوش گؤرولو

گؤزوکمور.

"کووید-19 بحرانی نین بیزی بیر قارانیق یولا چکه بیلدینی آسانلیقلا تصور ائتمک اولار. تاریخ، قدرت نین گنه ل

اولاراق بحران دان سوء استفاده ائتمه سینی گؤستریر. اییرمینجی یوزایله باخماق کیفایت ائدر: رایشس تاگ (آلمان

پارلمانی نین یئری) -ین یانماسی، و هیتلئر-ین یو کسه لیشی، یا اؤرنه یین 11 سئتامبر سالدیریسی و بونون سونوجوندا، غیرقانونی ساواش لارین و دؤولتین وطنداش لارینی ایزلمه یه باشلادیغی.

آنجا ق اومودلانماق اوچون یاخشی سببلر ده وار چونکی، ائله بو یاخین کئچمیشه کیمی، زنگین لردن آلینان وئرگی لرین (مالیات) آرتیریلماسی، اقلیم ده ییشیک لیبی ایله موجدایله اوچون داها چئوره جی یئنی بیر آنلاشما یاپیلماسی و یوخسول لوغون اورتادان قالدیریلماسی آماجی یلا ائورنسل تمل گلیر اویقولانماسی کیمی رادیکال ساییلان دوشونجه لر، ایندی آرتیق غالب دیالوگ لارا آخیملاشیر.

اونون دئدینه گؤره، بئش ایل اؤنجه، بو دوشوجه لر سؤز قونوسو بیله دییلدی، آما ایندی دونیانین دؤرد بیر یئرندە سیاست و قانون آدام لاری نین دانیشما مؤوضوعونا چئوریلیب.

ایر قچی لیق، برابر سیز لیک و یوخسول لوغون سونو

بئر گمان دئییر، بلکه چئلیشکیلی (متناقض) نظره گلسین، آما بیر چوخ واخت دورومون همیشه کیندن چوخ داها پیس اولدوغونو دوشوندویوموز، اصلینده دورومون یاخیشی لاشماغا گئتدینه گؤره دیر.

"ئىشيدىسىزلىك (بىر بىر سىزلىك)، يوخسول لوق، ايرقچى لوق... اصلينده اؤفكه نين ائشيه ووردوغونو گؤسترير. بو، عئىنى

حالدا ايلرلمه يه و گليشمه باشلايدىمىز آنلامينا دا گليز."

او دئير، بو گئديش آمريكا دا و دونيانين بىر چوخ يئرلرگى گرچكك لهنن «قارالارين جانى اؤنملى دير» حر كاتيندا دا

گؤرورشور. "بلكه بيزه ائله گلسين كى، ايرقچى لوق داها دا بترلشير، آنجاق هر زامان دان داها آرتيق بو قونودا دانىشيلير.

ايرقچى لوق شيددتلى جه بيزيم تاريخيمىزه دويونلنير"، آما دونيانين هر بىر يانيندا باش وئرن اعتراضلار،

اومودلانماق اوچون بىر چوخ نهدنلر وار اولدوغونو گؤسترير. بو دورومو دويشديره بيله جه ييمىز و دويشديرمه مىز

گر ك ديينى اورتايا قويور.

برئگمان، بنزر بىر دورومو زنگينلرين وئركى دن قاجينما چابالاريندا گؤرولدويونو سؤيله ييب، دئير، بوندان تخمين

15 ايل اؤنجه كيمسه نين وئركى جنتلريندن بحث ائتميردى، آنجاق آرتيق بو قونو گونده مه گليب، بو ايشين

اخلاق ديشى و قبول ائديلمز اولدوغونو دوشونلر گئتديكجه چوخالير. بيز ايندى داها چوخ بو قونودا دانىشيري ق و بو

مسئله بيزى اؤفكه لنديرير.

توپلوم دا كيملرين اؤنملى اولماسى اورتايا چيخدى

اونون اوچون ایلگینچ اولان آنلاردان بیرى ده، دونانین باشباشینداکی مختلف حکومتلرین کلید ایشلرده چالیشانلاردان بیر لیسته یایملاماسی یدی.

او دییر، " بو لیسته یه باخینجا عاغلیزا گلن ایلک سورو بودور کی، بس بانکاچی لار و قاپساما صانددیق لار یؤنه تیجی لری نین تشریفی هاردادیر؟! " اصلینده بو بیر عمومی اونای ایدی کی، زییلچی لر، معلم لر، خسته باخچی لار و سایره... دوغوردان دا داها اؤنملی دیرلر. سانکی عمومین چوخ اوجرت آلمایانلار یا دا ائله معتبر ساییلمايان پئشه لری داها گر کلی اولدوق لاری بلله نیب، اورتایا چیخدی.

برئگمان آیریجا، کورونا ویروس پاندئمی سی بلکه ده چوخ لارینین گله جک ده بؤیویونجه نه ایشه گیره جک لری قونوسوندا فیکیرلرینی ده ییشدیره جه یینی دوشونور.

"بلکه بیز یئنی دن ایشن ده ییرینی دوشونک. 1980 و 1990 اون ایل لیک لرینده، بیر چوخ گنج لر اوچون باشاری دئمک وال ایستريت یا سیلیکون وادیسینه یول تاپماق دئمک ایدی. آما ایندی بلکه ده اوشاق لار بئله دوشونسونلر کی، گرچک دن ده ییشیم یارادان بیر ایش گؤرمک ایستیرم. اده یرلی ایشلرده رول ایناماق ایستیرم".

عدالت لی حقوی لار و سایغی

دانشما قونوموز ایکی شئی دیر: سایغی نین یئنی دن داغیدیلماسی (توزیع)، گلیرین یئنی دن داغیدیلماسی. بیر باشقا قونو دا وار: "اؤرن سل تمل گلیر (ایده درآمد پایه همگانی). یعنی هاممی یا بارینما، پالتار، ائو کیمی ان تمل احتیاج لارینی قارشیلانماغا یئترلی اولان آیلیق اؤده مه وئریلیر.

برئگمان دئیر بو، برابر سیزیلی، یوخسول لوغو و ایش ثابیت سیزیلی قارشى سیندا ان آرخایین لی یول دور. یئنی آراشدیرمالار گؤستریر کی، مودرن اقتصاددا ایش قوه لرین تخمین 25٪-ی ایش لرین علاوه ده یری نین اولمادیغینی دوشونورلر. بیر چوخ واخت بو اینسانلار یاخشی گلیرلری وار، یاخشی بیلیم یوردلاریندا دا تحصیل آلییلار آما بونا رغمن ایش لرین ائله ده ده یری اولمادیغینی دوشونورلر. "بیز بونجا ضایعاتا گوجوموز یئتمز. اومید ائدیریم کووید-19 بحرانی بو ساحه ده بیر دؤنوم نوقتاسینا چؤریلسین."

برئگمان ایستیر جماعات دئینلر، باشاری و یئته نک لریمی گرچکدن داها یارارلی ایشلرده قوللانا بیلریم.

دونانی ده یدیره جک نسیل گلیر

برئگمان دئیر، بو آندا نسیل دەیشیمی نین یاشادیغینی گؤروروک. او، بو گونون گنجلرینین، دونیانین بو گونه کیمی گۆردویو ان ایلهریجی (مترقی) قوشاق اولاجاغینی اؤنه سورور. اونلار دئموکراسی ایسته ییرلر، دەیشیم ایسته ییرلر، ایقلیم دەیشیکلیکلرینین تهلوکهلرینی تام اولاراق باشا دوشورلر و برابرسیزلیین گئت- گئده آرتماسی اونلاری دریندن اؤفکهلندیریر.

برئگمان دئیر، اگر تکجه 40 یاش آلتیندا اولانلار اوی حاققینا صاحب اولسایدیلار، ایندی دونیادا بام باشقا شخصیتلری اقتداردا گۆرردیک.

"بریتانیادا ایشچی حزبی هر یئرده قازانیدی. آمریکادا برنی سندئرز آدای ایدی و بیر چوخ احتمالی وار ادی نوامبر آییندا جمهور باشقانی سچیملرینی قازانسین. سیز ایستر سول اولون یا دا ساغ. بو بیر گرچکدیر: بو یئنی قوشاق یولدان یئتیشیر و هر شیئی دهیشه جکدیر."

برئگمان دئیر، گنجلرین اؤفکهسی نین سببلریندن بیرى ده سچکینلرین کولتورو و اونلارین تحمل ائدیلمز داورانیشلاریندان قایناقلانان تپکی دیر. سچکینلری باشقا اینسانلارا یاسا تعین ائدیملر، آما سانکی بو یاسالار اؤزلری اوچون کئچرلی دیل. "اؤرنه یین بریتانیا دؤولتی نین یوکسک مشاوری، دومینیک کامینگئز-ی نظرده توتون. او چوخ آچیق جا قرنطینه قوراللارینی آياغی آلتدا قويدو آما هر نه تهر اولور اولسون استعفا ائتمه دی. من بو سوره جه اوتانمازلارین حیاتدا قالماسی دئیرم."

او دئير، اينسانين ان اولاغان اسوتو اۋزلىكك لریندن بیرى "بالقوه اوتانچ حیسى دویماق دیر. بو اۋزلىكك توپلوم یاپیسی نى قوروماق اوچون چوخ اۋنملی دیر".

برئگمانین دئدیینه گۆره، "اينسان اندر حثوان تورلریندن دیر کی، اوتانديغیندان اوزو قیزارار. بو باشاری چوخ چوخ اۋنملی دیر چونکی بیزیم باشقالارینا گووه نمه میزه و بیر- بیریمیزله ایش ییرلیسی آپارما میزا یاردیم ائدر. آنجاق بیر آز دوشونون؛ هئچ یادیزا گلیر بریتانیا باش باخانی، بوریس جانسون، یا آمریکا جمهور باشقانی، دونالد ترامپ، یا برزیل جمهور باشقانی، ژاییر بولسونارم کیمی لر اوتانچ لاریندان قیزارمیش اولسونلار؟"

سانیرام دوروم گرچکدن نیگران ائدیجی دیر. بیزیم سیاسی نظام لار یمیر اوتانمازلارین حایاتدا قالماسی اوچون یایم لانیب. بیز آرتیق کئچمیش لرده کی کیمی قدرت ده اولان لارا نظارت ائده ییلمیریک. بو آلاندا بیر چوخ ایش لر گۆرمه لی ییک.

برئگمان، هر هانسی بیر 15 یاشیندا کی یئنی یئتمه یه ساده بیر توصیه ده بولونور: "سیزین خوش گۆرولو اولمانیز گرکمیر. خوش گۆرولو یو دقت سیزلیک و اهمال کارلیق آنلامیندا دئیرم.

او ایستیر گنج لر «هر شئی دوزله جک» کیمی مئساژلارلا گووه نمه سینلر. اونون دئدیینه گۆره، اؤزل لیکله بو سۆز

یانلش دیر. گرچکدن قایغی لاندیریجی اولای لار اولوشماقدادیر: ایقلیم ده ییشیک لیک لری، حیوان تورلری نین یوخ

اولماسی و س...

و گۆرولمه یه بیر چوخ ایشیمیز وار: "باریش زامانیدان اصلا اولمایان ایشلری گۆرمه لی یکک؛ ییزیم اقتصاددا

دئوریم جی ده ییشیک لیک لره (تغییرات انقلاب) احتیاجیمیز وار، هم ده ساده جه ایکی اون ایل لیک ده".

یاخشى، نه ایش گۆرمه میز گرک؟ سوالی نین جوا بئندا، برئگمان دئیر: "سانیرام اومودلو اولمالی سینیز. اومودلا

خوش گۆرولویون چوخ فرقی وار. اومود دئدیین، ده ییشدیرمه اولاسیلیغی دیر. سیزی چالیشماغا و چۆزوم یولونون

بیر پارچاسی اولماغا ایتکله ییر.

اومودلو اولماق اوچون ده بیر چوخ سبب وار: کئچن بئش ایله باخمانیز یئترلی دیر. نه لر می گۆروروک؟ ییز، 16

یاشیندا کی سوئدلی بیر قیزین باشلانیدیردیغی ان بؤیوک ایقلیم عدالیتنه تانیق اولدوق. ییز، آمریکادا منیم عۆمرومده

بنزهری اولمایان ایرقچی لیغا قارشى ان بؤیوک اعتراض لارا تانیق اولدوق".

برئگمان دئیر "بیر حیوان تورو اولان بیزه، گوج و قدرت وئرن شئی ایش بیرلییی دیر. بو ایسه، گونوموزده

گرچک لشن اولای دیر. زامانین روحو ده ییشیر، هم بیلیم سل هم ده توپلوم سال آچی دان فرقلی بیر دؤنمه گیریریک.

دده قوردقود کتابی نین تورکمن صحرا نسخه سی نین تبریزده یایملا نماسینا دایر مهندس علی رضا

صرافی ایله دانشیق

دانشیغی آپاران: سوسن نواده رضی

حاضر لایانلار: افسون سلطانی - گونش امانی

* کتاب دده قوردقود، یزیم شفاهی ادبیاتدان قاینقلانان کلاسیک ادبیاتیمیزدیر.

***بعضی روایتلره گۆره دده قورقود حضرت محمد(ص) زامانیندا یاشاییرمیش، اونو گۆرور، اسلام**

کتیریر و سونرا دا اسلام دینینی اوغوزلار ایچینده یاییر. بو روایتلر اونون معنوی تأثیریندن حکایت

اندیر.

*** بیر چوخ عالیم لرین گۆروشونه گۆره دده قورقود کتابی نین دیلی آذربایجان تورکجه سینه داها**

یاخیندیر.

*** دده قورقود نسخه لرینین هامیسیندا چوخ گوجلو سۆز خزینه سی واردیر.**

28 دسامبر 2018 (7 آذر 1397)، یونسکو-نون 13-جو ایل لیک توپلانتی سیندا «دده قورقود» کتابیندا کئچن

ناغیل لار، کولتور و موسیقی اوچ تورک اۆلکه نین مشترک کولتورل میراثی عنوانیندا ثبته یئتیریلدی. بو بۆیوک

فرهنگی ایشی یئرینه یئتیرن اۆلکه لر آذربایجان، تورکیه و قازاغیستاندان عبارت ایدی. ایرانین اوتوز میلیون تورک

نفوسونون اولماسینا رغما، بو دوستانین سونوموندا اشتراک ائتمه مه سی و بو کولتورل میراثدا آدینین کئچیریلمه مه سی،

آیدین دوشونجه لی توپلوموموزون اینجیمه سینه سبب اولدو. آنجاق او زمانلار کیمسه بیلمه ییردی کی، بیر نئچه آی

سونرا، گولوستان ايالتي (استان گلستان) نين سئلي ايله برابر «دده قورقود» كتابي نين اوچونجو نسخه سينين ايراندا كشف اولماسي نين خبري يايلاچاق...

گنبد كاووس شهرينده ياشايان «مهندس ولي محمد خوجه» آدلي توركمين بير وطنداش، شخصي ايلگيسي و عاليم آتاسينين وصيتي اوزره، ايرانين دورد بير يانيندا اولان اليازما كتابلاري، اوزل كتابخاناسينا علاوه ائتسين دئيه، ساتين آليرميش. بو كتابي دا 97- جى ايلين قيش آيلاريندا تهراندا قاجار عايله سینه منسوب اولدوغونو ادعا ائدن بير شخصدن آلير. او، بو ديرلي كتابين ماهيتي كشف اولونسون دئيه كپي لريني بير نچه عاليم او جمله دن ايراندا جناب «دكتور صديق»، توركيه ده «متين اكيچي» و آمريكا دا ياشايان توركمين عاليمي «يوسف آزمون» و آنكارا اونيورسيته سي دكتورا اؤيرنجيسي اولان «شهرز آق آتاباي» نين اختياريندا قويور.

بو آرادا سئل اولايي باش وئير، آذربايجان و تبريز شهريندن بير چوخ انسان يارديم ائتمك آماجى ايله توركمين صحرايا اوز قويور. بونلارين بيرى ده جناب «على بدلي» ايدى كى، يارديم آپارماق سيراسيندا ولي محمد خوجه و اونون چاليشمالاري ايله تانيش اولور.

بو خبر تبريزه گليب چاتديقدان سونرا، ائل بيلمى مؤسسه سيندن دوردنفرليك بير هئيت اونونلا گؤروشمك اوچون توركمين صحرايا گئديرلر و بير مصاحبه آپايريب، هم ده رسما ولي محمد خوجه نى تبريزه دعوت ائديرلر. خرداد

آيي نين 29- جو گونو بير عزيزلمه تۇرنى نين سيراسيندا اوندان تقدير اولونور.

بو مراسیم ده 4 ضیالی چیخیش ائدیر: جناب دکتر حریری، جناب دکتر ملک زاده و جناب گونیلی، گنل لیکله دده

قورقود کتابی حاقیندا و ائل بیلیمی مؤسسەسینین مدیرعامل و مؤسسە، جناب مهندس علیرضا صرافی ایسه اؤزل لیکله

یئنی تاپیلان نسخه حاقیندا دانیشیرلار.

بو مراسیمین اثر تەسی گون ائل بیلیمی مؤسسەسینین باش مودورو، مهندس صرافی و بو نسخه نین صاحیبی اولان جناب

ولی محمد خوجه آراسیندا بیر آنلاشما امضالانیر و ولی محمد خوجه شاهیدلرین حضوروندا بو کتایین چاپ و نشر

ائتمک حاقینی ائل بیلیمی مؤسسەسینە محول ائدیر.

بو بؤیوک کولتورل اولاین مناسبتی و داها آرتیق بیلگی الدە ائتمک اوچون، دوشنبە گونو زومار آیین دؤردونده

مهندس صرافی ایله بیر گؤروشوموز اولدو.

مهندس علیرضا صرافی، مهندس لیق ساحە دە یوکسک تحصیل آلماسی یله یاناشی، فرهنگ و ادبیاتا چوخ ماراقلی

اولدوغو اوچون هر زمان بو ساحە لرده دە آکتیو شکیلده چالیشمیشدیر. او، 55-1354 ایل لرینده، طلبه لیک ایل -

لرینین ایلک چاغلاریندا کولتورل آراشیدیرمالار قروپو (گروه پژوهشهای فرهنگی) ایجاد ائدیر. بو گروه ایلک

اولاراق، بیلیم یوردوندا بیر عاشیق لار کنسرتی برپا ائدیر و علیرضا صرافی 6 صفحه لیک بیر جزوه ایله عاشیق ادبیاتینی

کنسرتده اشتراک ائدنلره تانیئدیریر. سونرالار «باجلان فرخی» دن بیر فولکلورپژوه اولاراق دعوت ائدیب،

یونیورسیتە ده فولکلور ساحە سینده کلاس لار تشکیل ائدیرلر. آردیندان کوچه کتایین 44-1340 ایل لرینده نشر

اولونان 52 ساییسینی توپلاییب، تنظیم ائدیب و بیر جزوه کیمی چیخاریرلار. سونرالار مهندس صرافی 1358

ایلینده «چنلی بئل» و «آذربایجان سسی» آدلی درگیلری چیخاردیر. او درگیلرین بیر بؤلوموده ادبیات و فولکلوردان عبارت ایدی.

1359-جو ایلده «اورهان شایق گؤگی»ین و «شامیل جمشیدوف» و . . . دده قورقود حاقیندا بیر نئچه قایناغی اوخویوب، آراشدیردیقدان سونرا، ایلك مفصل مقالهسی بو حاقدا «دکتر هیئت»ین مقدمهسی ایله بیرلیکده، وارلیق درگی سینین 8 آرديجیل ساییسیندا چاپا گئدیر.

نئچه ایل سونرا سووت اتفاقینین چؤکمهسی ایله برابر، 1376-دا یونسکو طرفیندن، باکیدا دده قورقود حاقیندا قورولموش بیر سمپوزیومدا اشتراک اندیب، مقالهسینی ارائه وئیریر. بو مقاله، آز سونرا وارلیق درگیسینده چاپ اولور. بو چئشیدلی چالیشمالارا باخمایاراق، مهندس صرافینین اؤز دئدیگینه گؤره، اونون باشقا موضوعلار، او جملهدن اجتماعی مسئلهلر، قادین مسئلهلری و... حاقدا تحقیقی چالیشمالاری وار. آذربایجان ملی مسئلهلری همیشه اونو دوشوندوروب و بو اطرافدا دا، چوخلو یازیلار یازیدیر، آنجاق ایلکین ایشلری فولکلور ساحهسینده اولوب.

1386 – 1383 آراسی «دیلماج» درگیسینی چیخاردیب. عینی زاماندا بیر چوخلو اونیورسیتیه لردن قورولان توپلانتیلاردا دانشیق اوچون چاغریلمیش، یورد ایچی و یورد خارجینده علمی سمپوزیوملاردا قاتیلاراق معروضه لیرینی سونموش، اونون اینترنت سایتلاریندا دا مصاحبه لر و یازیلاری کئچیبیدیر. سون اون ایلده، ائل ییلیمی مؤسسه سینی ثبته یئتیردیکن سونرا، آرديجیل اولاراق بو ساحه ده چالی شیر.

اٹل بیلیمی مؤسسہ سینین تمل داشلاری 1384-جو ایلده قویولور، آنجاق مجوز آلیب ثبته یئتیرمک ایشلری 3 ایلدن چوخ زامان آپاریر. مؤسسہ نین ایچ بولتنی اولان «اٹل بیلیمی» درگیسی اون ایلدن آرتیق دیر کی، هر آی بو مؤسسہ ده نشر اولونور، ساتیلماز دیر و اوندان مادی چیخار الده ائتمک ممکن دئییل. بونلارا رغما بو درگی نین ایندییه دک 114 سایسی چیخمیش دیر و بو مؤسسہ اٹل بیلیمی و فولکلور ساحه سینده بؤیوک بیر فوند سایلییر.

مهندس صرافی دن ایلک اولاراق دده قورقود شخصیتی و دده قورقود کتابی حاقدا عمومی معلومات وئرمه سیننی ریجا ائتدیک. او، بو حاقدا بئله دئدی:

دده قورقودون تورک خالقی آراسیندا پیغمبرواری بیر شخصیتی وار ایمیش. او مستقل بیر دین گتیرمه میشدی آنجاق، بیر آغ ساققال کیمی، معنوی نقش صاحبی ایدی. بعضی روایت لره گؤره، او حضرت محمد(ص) زامانیندا یاشاییرمیش، اونو گؤرور، اسلام گتیریر و سونرا دا اسلام دینی نی اوغوزلار ایچینده یایییر. بو روایت لر دده قورقودون تورک توپلوموندا معنوی تأثیریندن حکایت اندیر.

بیر سیرا کتابلار واردیر کی، «اوغوزنامه» آدلانییر و اوغوز تورکلرینین یاییلدیغی یئرلرده او جمله دن ایران، مصر یا آنادولودا یازیلیمیش دیر. بو کتابلارین محتواسی عموماً آتا سؤزلریدیر و بو آتاسؤزلرین هامیسی دا دده قورقودا منسوب دور. بیزیم ایندی ییلدیگیمیز آتاسؤزلری ده قدیم منبعلرده، دده قورقودون سؤزلری کیمی قید اولموش دور آما،

زمان کئچدیکجه بو شخصیت تدریجاً اونودولوب. قدیم یاشایان انسانلار دده قورقوددان آد آپاراردیلار و من اوچ

قاینقدان بو آدی ائشیتیمیشم. بیرینجی بؤیوک آنام رحمتلیک طیه خانیم رسولی (نقشینه)دن، سونرالار دکتر حمید

نطقی دن ائشیتدیم کی تعریفلیدی:

- آتام سیدحسن نطقی نین بیر ملا دوستو وار ایدی او هر دن ائومیزه قوناق گلردی، بیر گون خبرلشدی کی،

هر قومون بیر پیغمبری اولموشدور، بس تورکلرین پیغمبری کیم ایمیش؟ او ایسه جواپیندا دئدی، تورکلرین

پیغمبری دده قورقود آدلی بیر ائلجه بیلن ایمیش او هر نه یه آد وئیرمیش.

نهایت میرزا فتحعلی آخوندوف کی، اختراع ائتدیگی بیر الفبا ایله دده قورقود حاقدا دیل لره دوشموش بیر

شعری مثال گتیرمیشدیر.

اورتا آسیادا بو شخصیتی «قورقود آتا» آدلانديريرلار. سونرالار اوزانلار کی، اؤزلرینی دده قورقودون سۇيوندان

بیلیرمیشلر بو حکایه لری اونون دیلیندن نقل ائتمگه باشلاييرلار. اوغوزلارین ان یوخاریداکی شخصلری اولان

«باییندیر» پادشاه و اونون دامادی "قازانخان" دیر، آق قویونلو سلاله سی اؤزونو باییندیر پادشاهین نسلیندن بیلیر، بیر

چوخ عالیم لرین نظرینه بو داستانلار آق قویونلولارین غیرتی ایله توپلانمیشدیر.

الته دده قورقود داستانلاری بوگون یاشایان فولکلور دئییل، بلکه بیزیم شفاهی ادبیاتدان قاینقلانان کلاسیک

ادبیاتیمیزدیر و قایناغی شفاهی ادبیات اولدوغونا گؤره اسکی اوغوز توپلوملارینین فولکلورو کیمی ده دگرلندیرمک

اولار.

بو کتایین ایلک نسخه سی کی، 204 ایل اؤنجه، آلمانین «درسدن» شهرینین سلطنتی کتابخانا سیندا تاپیلیر بیر مقدمه و

12 بویدان عبارتدیر.

بویلارین هر بیرى بیر قهرمان آدینا باغلانیر مثلاً «قازان خان»، «قانتورالی» یا «بئیرک»، هر داستانین نظم و نثر حیصه-

لری واردیر کی، نظم حیصه لری سازلا مشایعت اولور. هر بویون آخیرینده ایسه دده قورقود گلیر بوی بویور، سوی

سویور...

بویلارین چوخو بایندیر شاهین دامادی، قازانخان آدینا باغلانیر و هئچ قهرمانین بو کتابدا "قازان خان" قدر آغیرلیغی

یوخدور.

بویلار عموماً اسلامیتدن اؤنجه یه عایددیر و بلکه ده دییه یلریک ناغیل لارداکی اولایلار اورتا آسیادا باش

وئرمیشدیر آما سونرالار، اوغوزلارین باشقا یئرلره کؤچمه لری ایله برابر، یئنی مکانلارین دا آدی کتابا داخل اولور.

هر حالدا درسدن نسخه سینده آدی کئچن مکانلار عموماً شرقی آنادولو و او تای آذربایجانا عایددیر. ایران

جغرافیاسیندا اولان یالنیز بیر مکاندان آد آپاریلیر و او دا خوی و جولفا آراسیندا اولان «دره شام» آدیندا بیر دره دیر.

مهندس صرافى دن ایستیلدی کی، بو نسخه یه دیلچی لیک باخیمیندان بیر پارا ایضاحلار وئرسین.

اونون گؤروشونه گؤره:

ایلیک نسخه‌لر او زمانلاردا عایدی‌یرکی، آنادولو و آذربایجان تورکجه‌لری او قدر ده بیر-بیریندن آیریلما میشدی،

آما ایشلنیلن سؤزجوکلرده شرقی آنادولو و آذربایجان تورکجه‌سینین ایزلری گؤرونور، و بیر چوخ عالیم‌لرین

گؤروشونه گؤره کتایین دیلی آذربایجان دیلینه داها یاخیندیر. هر حالدا بو نسخه‌لرین هامیسیندا چوخ گوجلو سؤز

خزینه‌سی واردیر، اوردیکی دگرلی فعل‌لر، لغتلر و سؤز بیرلشمه‌لری بعضاً ادبیاتیچیلار طرفیندن استفاده اولونوبدور.

نئجه کی «بولوت قاراچورلو»، «سازیمین سؤزو» آدلی معاصر آذربایجان تورکجه‌سینده یازان شعرینده، «دده قورقود»

کتاییندا اولان اصطلاحلاردان دا استفاده ائدیدی. بو سؤزجوکلرین بیر پاراسی قولاقلاریمیزا تانیس گلمسه ده، بعضاً

چوخ دوغما و آنلاملی اولدوقلارینا گؤره اونلاردان چوخ راحتلیقلا معاصر دیلده ده استفاده ائتمک ممکن‌دور.

(بوردا مهندس صرافی اؤرنک اولاراق «سس‌یئر» اصطلاحیندان سؤز آچدی و بو کلمه‌دن «قابل دسترس» و او تعبیره

گؤره ده «سس‌یئتمز»ی (دور از دسترس) یئرینه استفاده ائتمگی اؤنردی).

1356-نجی ایله، ایلیک اولاراق، دکتر حریری و حیات‌یولداشی فریا خانم عزیدفتری دده قورقود کتایینی

انگیلیزجه بیر قاینقادان فارسجایا ترجمه ائدی‌رلر. او زمانلار بولوت قاراچورلو (سهند) بو کتایی شعره چئویریپ

«سازیمین سؤزو» آدی ایله گیزلیجه چاپا وئیر. آنجاق شاه حکومتی بونولا مقابله ائدیپ، اؤیرنجیلری بو شعر

اوخوماقدان منع ائدی. او زمانلار سووئت حکومتی ده بو کتابا خوش باخمیردی و اونون اوزرینده چالیشمالاری پان-

تورکیسمه ساری بیر تمایل کیمی دگرلندی‌ردی. ایرانین وقت حکومتی ده بو چالیشمالاری اونایلامیردی سونوجدا

بو باره‌ده جدی علمی فعالیتلر تورکیه‌ده باش وئردی.

بیرینجی دفعه بو کتابی «کیلیسلی معلم رفعت» چیخارتسا دا، محرم ارگین دده قورقودو دکترا تئری عنوانیندا سئچیر و چوخ درین آراشدیرمالاردان سونرا بو بارهده مفصل بیر کتاب یازیر آردیندان «اورهان شایق گؤگی» کیمی باشقا آراشدیرماجیلار دا بو قونودا چوخلو ایشلر گؤرورلر. آذربایجاندا ایسه «شامیل جمشیدوف»، «صامت علیزاده» و «حمید آرازلی» و باشقالاری بو کتابین اوزرینده تحقیقی ایش آپاریرلار، آما کتابین ایلکین نشرینی «حمید آرازلی» یئرینه یئتیریر. ایراندا بیرسیرا محدودیتلره گؤره تورکجه نسخه، انقلابدان سونرا 1358 -جی ایلده، استاد فرزانه‌نین همّتی ایله چاپ اولور، سونرالار چوخلاری درسدن نسخه‌سی اوزرینده چالیشیب، بو کتابی چشیدلی شکیل‌لرده چاپا وئیرلر. آنجاق ان دیرلی ایش منجه اوستاد گونئیلی‌یه عایددیر. او بو کتابین سونونا 160 صفحه‌لیک بیر سؤزلوک علاوه ائدیر و بو سؤزلوکده تخمیناً 3000 کلمه‌نین معنالاری حاقدایضاحلار وئیریر. استاد گونئیلی‌نین نسخه‌سینین باشقا اؤزللیکلری ایسه توپونیملره اؤنم وئرمک و جناب «فرزانه»، «محرم ارگین»، «صادق علیزاده» و «شامیل جمشیدوف» کیمی باشقا اوستادلارین قرائت شکیل‌لرینی بیر-بیری ایله مقایسه ائتمکدیر.

20-جی عصرین اورتالاریندا واتیکاندا دده قورقود کتابی‌نین ایکینجی نسخه‌سی کشف اولونور، بو نسخه عینی مقدمه و 6 بویدان عبارت ایدی، اوندا درسدن نسخه‌سینه آرتیراجاق بیر بؤلوم یوخ ایدی، (بعضی مصراعلار و آرا-سیرا جمله‌لرین فرقلی اولماسینی گؤز آردی ائدینجه) تکجه اؤنملی فرق، اورادا کلمه لرین اوستونه اعرابین قویولماسی ایدی و بئله‌لیکله اونون قرائتی ساده‌لشیب، متنین اوخونوشو داها دوزگون و علمی شکیلده یئرینه یئتیریله بیلیردی.

مهندس صرافى، يىنى تاپىلان نىسخەنىن تاماماً فرقىلى اولدوغونو بيان ائتدى. اونون دئديگينه گۆره بو 61 صفحهلىك

نىسخە، 24 سۇي و بير بۇيدان عبارتدير و اوندا گۆرونن بوي اۇنجه كى، نىسخەلرين هئچ بيريسينده يوخدور. آيريجا

سويلار دا تاماما باغيمسيز شكىلده يازىلىبلار بو سويلارين حجمى (مصراع سايلارى) اۇنجه كى دده قورقود نىسخە

لرينده اولان سويلارا گۆره اولدوقجا چوخدور. 61 صفحهنىن 50 صفحهسى سويلارا اختصاص وئريلميشدير. بو

شعرلده اۇنجه كى نىسخەلرده چوخلو يىنى ليكلر گۆزه چارپير و بو دده قورقود ادبياتىنى داها دا گوجلنديرير.

او بو سويلاردا ان آزيندان 6 يىنى بويون ايزلرينى گۆردوگونو وورغولادى. اونون گۆروشونه گۆره بو كتابدا تبريز

لهجهسى آچىق آيدىن گۆرونمكدهدير.

كتاب 61 صفحهدن عبارتدير. آنجاق نظره گلير، كتابين ايلك بير، ايكى بلكه ده اوچ صفحهسى يوخدور. عموميتله

كتابين باشيندا "بسم الله الرحمن الرحيم" يازيلار و پيغمبر و اوليئدان دا باشلانيشدا سۆز آچيلار، بعضاً حتى كتابين

آدى دا بوردا گلر، آيريجا ايلك صفحهنىن بزمهسى باشقا صفحهلردن فرقىلى اولار. اليميزده كى نىسخەنىن ايلك

صفحهسىنده بو خصوصيتلرين هيچ بيرى گۆرونمور و بئله نظره گلير كى، ايلكىن صفحهلر دوشوب- ايتيلر. يىنى

تاپىلان نىسخە تخميناً بير و يا ايكى قرن سونرا بير باشقا نىسخە اوزريندن خوش خط بى كاتب طرفيندن تحرير

اولموشدور. بو كتابدا «قازان خانين يئددى باشلى اردهانى اولدورمهسى» آدلانديريلان يىنى بير بوي گۆرونور. بو

بويون ايزلرى اۇنجه كى، نىسخەلرده قازان خانين مدحينه يازيلان صفحهلرده گۆرونموشدور. «اورهان شايىق

گۆگياي» درسدن نىسخەسىنين اساسيندا يازديغى «ددهم قورقود» كتابيندا همين مقامه توخونموش و بو يئددى باشلى

اژدرهانی آدی چکیلن مصراعلارا یتیشنده بئله یازیر «بورادا... بیر بوی اولمالی دیر، آنجاق بو گونه دک الیمیزه گلیب چاتمایب.»

بو یازیلاردا بئش یوزه قدر تانیش اولمایان، ایضاح ائتمه لی سؤز جوک واردیر. اؤنجه کی، نسخه لردن فرقلی اولاراق بو نسخه ده کئچن توپونملر، چوخونلوقلا آذربایجانا عاید دیر. بو کتابدا 100-دن آرتیق، توپونیم یا یئر آدی واردیر کی، بعضی لریندن تکراراً آد آپاریلیدیر.

مثلاً «آذربایجان» آدی 4 دفعه، «تبریز» آدی 3 دفعه، «اوجان» آدی 3 دفعه و «ساوالان داغی» آدی 2 دفعه چکیلیمیشدیر. باشقا یئرلرین آدلاری دا واردیر او جمله دن: «خلخال»، «اشنو»، «شرفخانا»، «سرخاب داغی»، «همدان»، «درگزین»، «قزوین» و...

او تای آذربایجان دان: «کور چایی»، «قوبا»، «قَبْله»، «خینالیق داغی»، «سامورچایی»، «شاه داغی»، «نخجوان»، «ایروان»، «شروور»، «سورمه لی ماحالی» و... حتی ایندی کی گورجوستاندا واقع اولان «باش آچیق» منطقه سیندن ده آد آپاریلیر.

بو توپونملر هم بویدا و هم سویلاردا گؤرونورلر. حتی بیر سوی واردیر کی، اوندا 40 شهرین و ائللین آدی گلیر، بئله کی، هر شهرین حاقیندا بیر مدیحه سؤیله نیلیر مثلاً:

استنابولدا آدی سؤیلنور پلاوینه آذربایجان دیارینده
اردبیل شهری
ویا

قدیمی دن قان چاناقی، آت اویناقی دگولمی دور تبریز
ایلی؟

ویا

قدیمی دن اولولرون ییغیناغی پادشاھلرون یوردی
آذربایجان دیارینده اوجان ایلی
...

سونرا دئییلیر: "بو شهرلی کیم آجدی؟ (فتح ائدی؟)

چاو ارنلر،

چاو ارنلرین سرداری کیم ایدی؟

اصلان علی،

بو سویلاری کیم سویلادی؟

بایات اری ددهم قودقود"...

* * *

مهندس صرافینین بلکه ده تحصیلاتیندان قایناقلا نان بیر حس، اونو آدی چکیلن یئرلرین مختصاتلارینی چکیب،

مرکز ثقلین تاپماغا یؤنلندیریر. او دئییردی بو ایشی گۆردوم و بوتون بو یئرلرین مرکز ثقلینی «هئریس» ده تاپدیم.

دده قورقود کتابی نین قدیم و یئنی نسخه لرینین محتواسی حاقددا کفایت قدر ایضاح وئریلمیشدی و وقتی ایدی کی، نه لر اولاجاغی حاقددا دا دانیسیلسین.

مهندس صرافی دن یئنی نسخه حاقددا بوگونه دک نه لر اولدوغونو و نه لر اولاجاغینی سوروشدوق.

او بو سؤالی بئله جوابلادی:

"یئنی نسخه نین تاپیلما سنین خبرینی آلیر- آلماز مهندس ولی محمد خوجه نی تبریزه دعوت ائتدیگ، خرداد آیی نین سونوندا بیر تۆرن کئچیریلدی. بو تۆرنده بیر چوخ ضیالی انسانلار، ادبیاتچیلار، مطبوعاتچیلار و قلم اهلی اشتراک ائتمیشدیلر. قدیم و یئنی نسخه لر حاقددا چیخیشلار اولدو. دکتر حریری، دکتر توحید ملکزاده دیلمقانی و جناب گونئیلی درسدن و واتیکان نسخه لری حاقددا و من ده یئنی تاپیلان تورکمنصحره نسخه سی حاقددا دانیشدیم. بو دانیشقلار چوخلارینین ایلگیسینی چکدی و بیز سؤالی اولان هرکسدن صاباحیسی گون ائل بیلیمی مؤسسه سینه گلمگه دعوت ائتدیگ. اثرته سی گون ایلگیلی اولان هرکس گلمیشدی. اوگون من و جناب ولی محمد خوجه آراسیندا بیر آنلاشما امضالاندی و شاهدلرین حضوروندا یئنی نسخه نین چاپ و نشرینین حق ائل بیلیمی مؤسسه سینه وئریلدی. سونرا بیر نئچه نفر ائل بیلیمی اعضاسیندان و بیر سیرا بیلگیلی و ضیالی انسانلارین اشتراکی ایله بیر گروه تشکیل اولدو. چوخ زمان کئچمه دن ایشه باشلادیق. اصلی متن تایپ اولونوب، اویه لرین اختیاریندا قویولدو و علمی چالیشمالار اوچون نئچه بؤلوم یارانندی:

متنى معاصرلىشىدىمىك بۇلومو، سۆزلۈك بۇلومو، توپونىملار بۇلومو ۋە ...

عینی زاماندا فنى، اجرايى چالیشمالار بۇلومو دە قورولدى.

بو بۇلوملارین ھەر بیرینین سوروملولوغو بیر نفره وئریلدى. آنلاشمادا منیم آدییم دا بو مجموعهنین باشچىسى كىمى

یازیلدى. عمومی بحثلر اوچون بیر سانال گروه تشکیل ائتدیك و بو قرارا گلیندى كى، دكتر صدیقون مشاوره

آلینسین. بوردا دئمه‌لیم كى، دكتر حسین صدیق (دوزگون) بو كتاب حاقدا اۇنجه‌دن آراشدیرمالار آپارمیشدی،

آنچاق اورتایا گلن بعضی آنلاشیلمازلیقلار سونوجوندا اۇز چالیشمالارینی دایاندیردی.

مهندس صرافى دن خواهش اولوندو بو چالیشمادا اشتراك ائدنلرین آدلارینی سؤیله‌سین . او

ایسه یالنیز بعضی بۇلوملارین باشچیلارینی آدلاندیردی. اونون دئدیگینه گؤره حقوقی بۇلومده

جناب اسماعیل هادی متنى ساده‌لشدیرمه‌ده، خانم خیایى، توپونیملرده ایسه جناب مهندس

کریمی و جناب دكتر جمال آیرمى سوروملولوغو عهدیه آلیبار. مهندس صرافى سۆزلرینه بئله

دوام ائتدی:

بو گونه‌دك ایشلرین چوخو گؤرولوبدور. اویهلرله 3 عمومی اوتوروموموز اولوب و دؤردونجو ده یاخین زمانلاردا

باش وئره‌جکدیر.

بو ایشی یئرینه یئترمک اوچون دۆلتی یاردیم اولاجاقمی دئییه سوردوغوموزدا، جناب صرافى بئله

جواب وئردی:

بیز ایندییه کیمی ائل ییلمی مؤسسەسى اولاراق اؤز آياقلاریمیز اوسته دورموشوق و اون ایل بویونجا بو مؤسسەنین

ایچ بولتینی ساتیلماز اولماسینا باخمایاراق، دۆلتین مادی یاردیمی اولمادان چىخارتمیشیق. بو ایشی ده اؤز

گوجوموز و دوستلارین یاردیمی ایله لایقینجه یئرینه یئترمگه چالیشاجاغیق. دئمه‌لیم کتابین اوزرینده تورکیه‌ده ده

چالیشیلماش و ایندییه قدر اوچ کتاب نشر اولموشدور کی بیرینی متین اکیجی، بیرینی یوسف آزمون حاضرلامیش

و بیرى ده ناصر شاهگلی، شهروز آق آتابای، ولی‌الله یعقوبی و دکتر سارا بهزادین اورتاق چالیشمالاریدیر. باکی‌دا

دارامیز عسگر آدلی بیر عالیم بو قونودا چالیشیر.

بو گۆروشدن چوخ دیرلی بیلگیلر الدهه ائتمیشدیک. آما زمانیمیزدان آز قالمیشدی و سۆزون سونونا

یاخینلاشیردیق. سون سؤال اولاراق بو اثرین آذربایجان خالقینا نه لر قازاندیراجاغینی سوردوق

مهندس صرافى بو سؤالیمیزا بئله جواب وئردی:

اگر بیز بو ایشی لایقینجه یئرینه یئتیرسک، بیزیم اوچون بؤیوک بیر باش اوجالیق اولاجاقدیر. البته کی، بو کتابین ایلک چاپیندا ضعف لر و یئترسیزلیکلر گؤرونه جک، آنجاق سونرا یئنی دن نشر ائتمک امکانی وار و بو تجدید چاپدا داها غنی بیر اثر اورتایا چیخاجاقدیر. اونون یانی سیرا مختلف عالیملرین بو قونودا یازدیقلاری مقاله لرین ده چاپینی عهده لنمیشیک. البته کی، بو آراشدیرمالار و یازیلار باشقا مؤسسه لرده ده نشر اولونا ییلر آنجاق بیز ده ائل بیلمی و دده قورقود زمینه سینده فعالیتی اولان بیر تشکیلات اولاراق چالیشاجاقی اؤز اورگانلاریمیزی یارالادیب و بونلارین هامیسینی متمرکز صورتده چاپ و نشر ائدک. من و جناب دکتر صدیق تهراندا صابر ادبی انجمنی نین سمینارینا دعوت اولموشدوق اوردا پیشنهاد ائله دیم کی، هر ایل اردیبهشت یا خرداد آیندا تبریزده و یا تهراندا، یا باشقا شهرلرده «دده قورقود» سمپوزیومو کئچیریلسین، بیزیم بو امکانیمیز واردیر کی، هر ایل 20-30 نفر ایکی-اوچ اوتورومدا، اؤز معروضه لرینی ارائه وئرسینلر و آردیندان دا مقاله لرینی چاپ ائدک. بئله لیکله بو نسخه نین کشف ائتمک اولایی بیر گله نکه چئوریلیب، ایله ده بیر دفعه دده قورقود بایراغی آلتیندا توپلانماق امکانی اولاجاقدیر.

يازان: ح. ر. مظفري

چئويرن: سوسن نواده رضى

لعت اولسون بو ياشايشا!

کئچیردیمیز بو چیتین و اینانیلماز گونلرین بنزه رین هئچ خاطیرلامیرام. حتتا ساواش زامانی، عراق حکومتی تبریزی و بیزیم ائویمیزین دؤرد بیر یانینی دفعه لرجه راکئتله ووردوغوندا، و هامینی دؤور- بر کندلرینی آواراسی ائتدیینده ده بئله چتین گونلر اولما میشدیر.

بیر یاندان تهلوکه لی کورونا خسته لیی، قورخونج وضعیت ده یولو خوب قیرغین ائتمک ده دیر، و «جماعات رعایت ائله یین، ماسک تاخین، اللریزی یویون!» کیمی بیر نئچه شعاردان باشقا هئچ بیر چاره یوخ دور. خسته خانالا بدحال خسته لردن قیمیلدیر، بوش خسته یاتاغی اوچون آد یازدیریب، نوبه گودورلر. نه داوا- درمان وار، نه واکسن وار، نه ده داوام گتیرسن بیر چاره تاپیلار دئییه بیر اومود قالیب.

ایش- پئشه لرین چوخو رونق دن دوشوب، کیچیک تولیدچی لر و کارگاه لار افلاس ائدیبلر. یوخسولوق و فلاکت قارا قانادلارینی توپلومون بؤیوک چوخونلوغو اوزه رینه آچیب دیر. جماعات قوهوم- اقربا، یار- یولداش دان اوزاق

ائولرینده قرنطینه ده اولدوقلاری حالدا، هر ساعات، قبا قکیندان داها چوخ ایل لرجه چالیشیب، الیشیب، ایشله دیک لری سایه سینده اله گتیردیک لری سرمایالارینی، ائولرینی، وار- یوخلارینی ایتیرمکده دیرلر.

چک لر قایتماق دا، سرمایا لار یوخ اولماق دادیر. تیجارت و تولید افلاس حالیندادیر. بيلم یوردلاری و مدرسه لر

باغلی و اینسان لار اؤلمک حالیندادیرلار و یاشایش لار داغی لماقدادیر!

ياشام دوزهني نين چوخ چتين و گرگين گونلرينه ياخين لاشيريق. قديم ياشايش، ايندى ليك حاكيم اولان بير چوخ

دهيرلرين، او جومله دن ساغليق، پول، قدرت و... باهاسينا درى ده ييشدير مكدده دير. كئچيش حاليندا ييق. بلكه ايل لرجه

سوره جك اولان بو كئچيش دؤنمى، نه يازيق كى، اينسانلارين بير چوخ اورك باغلانتى لاريني يوخ ائديب،

الريندن چيخاردا جاق كى، يئنى بير سيستم و بو سيستمه اويوملو اولان اينسانلار ياراتسين...

تبريز شهرينده، دئمك اولار اوضاعين كونترولو الدن چيخيب. ارز و قيزيل قيمتى نين اينانيلماز يوكسه ليشى، و

مىللى پولون گونو گوندن دهيرسيزلشمه سى نين آرديجا بوتون جينسرلر، مايحتاج و خدمات قيمتى قورخونج

وضعيت ده باهالا شيب و باهالغى ماهارلاييب كونترول ائتمه يه هئچ بير پلانين اولماماسى، سبب اولوب جماعاتين

اورتا طبقه سى تپه سى اوزه رينده يوخسولوق و فلاكت قويوسونا دوشوب، توپلومون آشاغى طبقه لرينه

قوشولسونلار. داخيلي موشكولاتين درمان ائتمه سى اوچون بوتون سياستلر و تدبيرلر سونوج سوز قاليب، بو

دوروم دان چيخاغا بوتون خاريجى ديپلوماسى لر ايسه قيفيل لانيب.

هانسى اومودلار، نه بيچيم ياشايشا قايتماق اوچون قرنطينه ده اوتورموشوق؟! نه جور بير عاقبت دن قاچماغيميزا

ماسك تاخيريق؟ هانسى بدبخت ليك دن اؤزوموزو قوروماق اوچون ساعات باشى الريميزى سو و صابين لا

يويوروق؟!

بو گون 15 تير، اۆلكه ده اسفند 98-دن بو گون كيمي، كورونادان اۆلن لر ان يوكسك سايى دادير. ور- وسايل

آلماق اوچون كوچه باشينداكى سوپئر ماركتته گئديرديم. اۆز افكاريم ايچينده بوغولموشدوم، هئچ بيلميرديم هارا و

نئجه گئديرم. بير سسله دى بيله مى. ياشلى بير خانيم ايدى، آلچاق بوى، اوزو دولو قيريش. حنا ياخميش ساچ لارى

آغارميشدى ، قارا چرخاب باشيندا، كۆهنه پالتار اينينده و نيمداش باشماق لارى وار ايدى آياغيندا. منه

ياخين لاشديغيندا آجى چكميش اوزونو گۆردوم نيطقيم كسيلدى. گۆزلىرى ياشايشى نين آيناسى يدى؛ اولدوقجا

يورغون، سچسوز، پۇرتوش و كۆپوشكه مى.

قوجا آروادين آلنى و اوزونو تر داملا لارى بوروموشدو. منه ائله گلدى كى، حالى ياخشى دييل. اوزونو منه توتوب،

دئدى، ائوى، ياشامى، اوغلو هئچ بير شئى يوخدور. دئدى قند مرضى دده سىنى يانديرىب، حب يثيب و حالى

ياخشى دييل. مندن ايسته دى بيله سينه تويوق آلام....

تويوقچو توكانى يوز مئتير آشاغيدايدى. اوندان ايسته ديم منيمله تويوقچويا گلسين. گله بيلمه دى! ضعفى وار ايدى،

بيلمه ديم آجلىقدان دير يوخسا خسته ليكدن. اورداجا دووار ديينده اوتوردو كى، من گئديب تيقو گتيرم بيله سينه.

بیر اۆزوموز آشاغا طبقه دن، داها دوغروسو بو توپلومون تپه قاراما اولموش، فلاکت قویوسونا دوشمکده اولان اورتا

طبقه سیندن - سایلیریق آما هله بیر تیکه پنیر - چۆره ییمیز وار یئمه یه. آنجاق ائله او بیر تیکه ده ناهار چاغی، قوجا

آروادین سولغون اوزونو، آلتینداکی تر دانالاری و تیتړک دیزلرینی خاطیرلایاراق بوغازیمدا دویونلنپ آشاغا

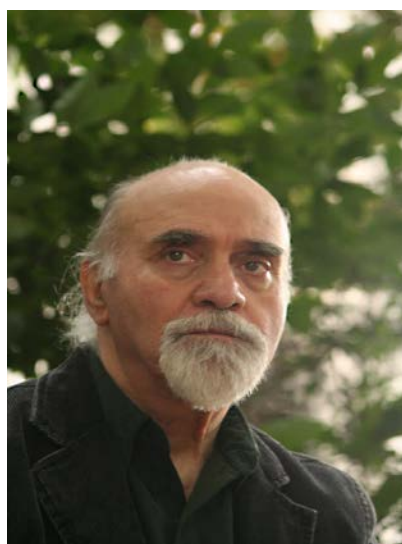
گئتمه دی! اسماعیل ین دئییی یادیمادوشدو:

لعت اولسون بو یاشاییشا، دوغوردان دا «بو» یاشاییشا لعت اولسون.

بیر ایپ گۆتور خودایا، سال بوینونا فقیرین

کاسیب حیاتی نئینیر، اۆلدور قوتار الهی!

«مؤعجوز شهبستری»

رضا براھنی صمددن یازیر

صمد افسانہ سی و دیل قونوسو

چئویردی: سوسن نوادہ رضی

چاغیمیزین ان گرچکجی ناغیلچیسی، صمد بهرنگی، هئچ قوشقوسوز دؤورانیمیزین ان دیرچک، ان جانلی «محبت افسانہ سی» دیر ده . صمد بهرنگینین آذربایجان کولتوروندن چیخاردیب دنیا یا سرگیله دییی اینجه نؤکتہ لی و کؤنول اوخشیان یاپیتلار، ائله بینؤورہ لی، خیالی قورشایان، و سادہ لییینه رغمن او قدر مؤحتشم دیر کی، جسارت ائدیب دئمک اولار صمد، اینسانلارین ان درین و ایچ آرزو- دیلکلرینه، یالنیزجا بیزیم بو قیسا چاغیمیزدا دییل، بوتون چاغلار و تاریخ بویونجا ال تاپیب دیر. بو آخار- باخاردان، صمد بهرنگی، آذربایجانین آزادلیق سئور ملتینین و بوتون ایران خالقینین قانادلارینا مینہ رک، ائله بیر گؤزل، ائله بیر شانلی شؤوکتلی اوچوب کی، او یوکسکلیکلرده، میللتلر، میللیتلر، سویلار و بویالار گؤزه گلمز آرتیق، گؤزوکن تک بیر گرچک وار، او دا، دنیا اینسانلارینین اؤزگورجه، ائشیدجه و راحتجا بیر- بیر ییله ایلگیلنمہ لری دیر.

دوغوردان دا صمد، بيزيم ان گلوبال ناغیلچی میزدير.

*تورک لرین اثرلرینده اولان ایکی اؤزللیک- روایی و مادی اولماق- بلکه ده بو نؤکتهدن قایناق لانیر کی، تورک سویلولار همیشه مرکزدن قاچما، فارس لار ایسه مرکزده رجعت ائتمه حالیندا دیرلار. تورک لر اؤز آتا- بابا یوردلاریندان دیشلانیب یولچولوغا باشلادیلار، دوغودا چین دووارینین قیراقلاریندان شامات-ا کیمی، قوزئی آفریقا و دانوب باتی دا، گونئی ده هیندین درینلیکلرینه کیمی و قوزئی ده روس مسکواسینی حاکمیتینه قدر. اونلار یولدا، و چئوره لرینده چوخ شئیلر گؤروب دنه دیلر، و تعجب ائتمه لیسی بودور کی، چئشیدلی قبیله لر، اؤز اصل یوردلارینی یاتاغینی ترک ائتدیکدن سونرا، آزاراق همن یاتاغا قاییتماغا گؤیول وئردیلر. بونون ترسینه، چای لاردان، شهرلردن، داغلارین کناریندان، استپ و دریالاردان، یئر- یئر اؤز لریندن یئر- یورد ایزی بوراخ دیلار، اؤز دیل لریندن بعضا اولدوقجا فرقله نن- لهجه لر بئجرت دیلر. بو یولچولوق، مرکزدن قاچماق حیسی، اونلار زامان ایچینده حرکت و کئچمک دویقوسونو آشیلادی. بو ایسه، ناغیل حیسی دئمک دیر، چونکو ناغیل دا، کیم لیین زامان سوره جینده معنوی یولچولوغودور. دوزیازی (نثر) هر زامان ایچری دن دیلین آغیرلیق مرکزینین ائشیینه آچیلماقدادیر.

قوشوق (شعر) ایسه، ائشیکدن دیلین آغیرلیق مرکزینه قاییتماقدادیر. فارس میللتی، باشقا یئرلره گئتمیش اولسا دا، بابل، یونان، بینالنهرین، ماوراءالنهر، مصر و حبشه، لاکین هر یولچولوقدان، ایشغالدان، فتحدن، یئنیلگیدن سونرا یئنه ده آتا- بابا یوردونا قاییتدی. بو یولچولوق، بو یولچولوقدان تئز قاییدیش، واحید بیر اؤلکه دویغوسو، مرکز قاییدیش دویغوسو، دیله قوندورولسا، لیریک قوشوق (تغزلی شعر) دویغوسونو- فارس میللتچی-لینه باغیشلادی. آما تورکده، اؤلکهدن، هر بیر یولچولوقدان اؤزل بیر یوردا قاییدیش حیسی و تصویری یوخودو. اونون یوردو بخارا ایدی، قزوین، اصفهان و تبریز ایدی، استانبول، باکی، شام، قوزئی افریقا، دوغو آوروپا و کریمه دنیزینین ساحیللری ایدی. تورکلر آسیانین چوخ بؤیوک حیصه-لرینی، آفریقانین قوزئی-نی و آوروپانین دوغوسونو یوزایلرجه اؤز-لرینه یورد ائله-دیله و بو یئرلر اولمایان یاتاقلاردا یوزال-لرجه قالدیلار و قالیرلار دا. یولچولوق یولچونو گلوباللاشدیرار، اونو آسئکلشدیرر (قابل انعطاف)، یولچولوق تورکلرین اورتاق تینلری (روحلاری) دیر. ایرانین هر بیر شهرینده بیر تورک کولونی وار اولماقدادیر. بلکه تهرانین یاری جمعیتینی تورک کولونیلر اولوشدورماقدادیر، حال-بوکی، تبریزده و بوتون آذربایجاندا، فارس-لار بیر تک فارس کولونی یاپما-میش-دی-رلار. آمریکا-دا،

نيويورك شەرىنىن ياخىنلىغىندا، «نيوآرك»دا بىلە، بىر
آذربايجانلى كولونى وار اولماقدادىر، لاکين آمريکادا
ياشايدان چوخ بۇيوك ساييدا ايرانلىلار، آمريکادا بىر تە
فارس اوداقللى كولونى يوخدور.

يولچولوق دويقوسو، روايتچى روحىه يارادار، الله همين
يولچولوق حيسى، مادى روحىهنى دە يارادار. يولچولوق،
يولچولوغو نقل و روايت ائتمەكە، نەنەلەر، نەنەلەر ايچىندە
اولوشور. بو اوزدن دە، تورک يازىچى، فاضل حسنو داغلارغا،
و ياشار کمال (ترک- کرد) کیمی تورکجه شعر و دوزيازي
يازاندان توتموش تا شهریار و صمد بهرنگى کیمی فارسجا شعر
و دوزيازي يازانا هم روايت هم دە ماديت حاکمدير؛ اسكى
دئيمە گۆره، اشراقى و عارفانە دونيا گۆروشو دە اولسا، بو
گونون دئيمە گۆره مادى، دياکتىكى و سياسى ائدياسى دا
اولسا.

صمد بئله بىر گلەنەين، بئله بىر تارىخ ساليين بالاسىدير:
ناغىلچىلىق گلەنەين، يولچولوق گلەنەين، مادىلىک، اختناق،
اۆزگورچولوق گلەنەين، اوچماق و مرکزدن قاجيش گلەنەين،
وطنە غريب ياشاماق، وطنە واختارماق، يئر- يئر وطن
سالماق. بو باخيمدان صمد اۆزگوردور، عينا مولوى کیمی.
آنجا صمدىن سونو، خالقىنىن ادبى آلىن يازىسىنى بىر
بۆلومودور. اوچماغا قاناد آچان صمد، يئر- يوردلار، سىنيرلار

و سرحدلر اسیری دیر. آياغینی سویا قویجاق- بلکه باشقا وطن سالسین دئییه کئچمک ایسته میشدیر، بونو هئچ بعید بيلمیرم- بوغولور. چئلیشگییه باخ، صمد بالیغینی سولاردان، یوللاردا اولان مینلرجه خطرذن کئچیرده بیلیر، لاکین اؤزو همن سودا بوغولور! آنجا ق یولچولوغون چکیجیلیگی تورک اوچون بیر تاریخسل شاپالاق دیر. ناظم حکمت، بیر باشقا تورک، چوخ هاسات هاوانادان مسکوايا، آفریقایا کیمی گئدیر. بس صمد ندن گئده بيلمه سین؟ و صمد بوغولور! نئچه گون سودا قالیر، سونرا داغدان- دوزدن، جنازه سی امامیه گلیر. لاکین صمد، بو غرق اولماقدان اؤنجه، باشقا نועده استغراق وورغونو ایدی.

صمد چوخ دوغال بیر دیل قوللانیر. دیلین گلیشمه سی نی تصنعی اولاراق دایانديرماق ایسته میر، حتی بو دیله، ائشیکدن بیر شئیلر آرتیماق نیتدینده ده دئییل. صمدین دیلی فارسجا اولمایان سؤزجوکلرله «ملی» داورانماییر. بلکه صمد تورکجه یازسایدی، آذربایجان تورکجه سینى وارسیلانديرماق اوچون (غنی تر کردن) بیر نئچه فارس و عربجه سوزجوکلری بو گونکو آذربایجان تورکجه سیندن ائشیگه آتیب، یئرلرینه کؤکو اصلتلی تورکجه دن سو ایچن سوزجوکلر قویاردی. آنجا ق صمد، ائل دیلی و فولک دانیشیق طرزینه اولان سئوگی و باغلیلیغینا گؤره، هئچ وده کسروی نین ایشینی (کی، سونرالار بهروز، مقدم و صادقیا کیمیلرین ایشلرینده، نه باهاسینا اولورسا

اولسون فارسچىلىغا چئوريلدى) گۇرمزدى. آنجاق بو، تارىخى
 خيال اولونان كىمى گۇسترمكدىر، اونو تارىخ ايله دەيشىك
 توتمامالى. صمد، خالص (سرە) اولمايان، آما ايرانين چاغداش
 تارىخى ايله چاغداش اولان فارسجا يازىر. صمدىن توركجە
 (توركيە توركوسو- چئويرن) چئويرىسى آزجا آرى توركجەدىر
 (سرە دىر)، دوغروسو ضيالى توركجە، «آرىنمىش توركجە»دىر.
 بئله بىر ياخلاشيم، صمدىن اثرلىرىن خوش قارشىلانماسىنى
 آزالدا بىلر. البتە من، توركجە ادبياتىنا اوزاقدان، هم دە
 چوخ اوزاق آچىدان باخىرام، آنجاق بونو دئيه بىلرم كى،
 انگليزجە، فرانسىزجا و يا ايتاليانجا چئويرىلردە بو اولای
 ھىچ و دە اولماز. تورك خطى بىر فرمان ايله دەيشىلدىسە،
 بوندان دولايى بىر چوخ وار اولانلار، گلەنكلر و عظمتلى
 آردىجيل كولتورل خايطىرەلر، و دىل- دانىشىق- ائشيتىل
 گئچمىشلر توركلر اوچون بىر باشا ايتدى. ايندى دە تورك
 ادىبلر و آيدىنلارنىن بويوروغو ايله، تورك دىلى بو دىلدە
 ائتگىلى اولان دىللرىن تارىخى قول بوداغىنى قىرىپ تۇكمكە
 دىر. توركجەنى فارس و عربجەنىن تارىخى ائتكىلرىندىن
 آرىندىرماق بلکہ اولاناقسىزدىر، آنجاق ياخين دوغونون
 تانىدىق اورتامىندان اوزاقلاشماق، ھابئله اورتاق
 قاوراملاردان، كئچمىشى اولان لىنلردىن، باشقا دىللر ايله
 قونشو سۇزلردىن اوزاقلاشماق، بلکہ بىنالخاق اولماغا سارى

يئىن حرەت چاغىندا، بىر «ملى تورە» يارادا بىلسىن، آما بو «ملى تورە» كىرىنىن، بىرۆز و مەم-ىن ایشلىرىنىن بوتون مەدودىتىنى داشىياقا قىلىدۇ. دۇغولولارىن اورتاق بىللەينى سىلمەك باتىچىلىغىن ان چىركىن نۇعۇدۇر. ائللەجە كى، بىر خالقىن اورتاق بىللەينى سىلمەك او خالقىن ياشاماسىنىن داوامى اوچون ان درىن خىانت سايىلىدۇ. سانىرام اوبىرى ايرانلىلارىن يا باشقا دىللى يازىچىلارىن دا ائىرلىرىنى چۆيۈرىسىندە ھىمىن مەاملە اولونۇبدۇر. و اولاقاقىدۇر دا. صەمد استىنا دىيىل. باشقا سۇرون، تەرجەمەقۇنۇسۇدۇر. صەمدىن چۆيۈرىسى قۇرال اولارقا (قەعدتا) سادە اولمالىدۇر. صەمد سۇسلۇ كەملەرى ھىچ ایشلىتمەيدۇ.

***بىز نەدن اۆز مەنتەجى-لەيمىزە ساحب چىخا بىلمەيدۇ؟؟؟**

تەبرىزلى رسامىن آد و امضاسى آلمانىن انشىمىنگ پاستىللىرى
اوزىندە

1395-جى ايلدن، آلمانين ائشمينگ كومپانيسى، اۋز پاستئل اورونلرىنين (توليداتينين) تازا سئريسىنى **جواد سليمانپور** آدى ايله بازارا گۇندريپ.

ائشمينگ كومپانيسى، پاستئل، ياغل بوياء، سولو بوياء، اكرليك، گوواش و... كىمى هنرى ملزمه‌لرين اورەديجىسىدير. بو كومپانى 1892-جى ايلدن چاليشماغا باشلايىپ، ايللردىر دنيانين باشباشيندا بازارين بۇيوك بير قىسمىنى قاپسايىبدير. 2015- جى ايلين اورتالاريندان بو كومپانى اۋز تازا سئىرى پاستئل اورونلريندە جواد سليمانپورون آد و امضاسيندان يارالانماغى ايستەديگىنى بىلدىرمىشىدىكى، بو صنعتچىنين موافقتى ايله يئنى ميلادى ايلدن بو اورونلر بازارا گۇندريلدى.

مهارتلى رسام، جواد سليمانپور، 1344 گونش ايليندە تبريز شەريندە آنادان اولدو. او، 1356-جى ايلدن رسامليغا باشلايىپ، تجربەلر قازانماق اوچون استاد علوى، استاد

مقبلى، استاد صدق روحى، استاد فيروز نخجوانى و استاد
عباچى زاده كيمى مجرب اوستا صنعتچىلردن درس الدى.

او، 1359-دان گونوموزه كيمى 30-دان آرتىق انفرادى و گروپ
اولاراق سرگيلرده، او جمله دن: مانى نگارخانه سى، تبريزين
مقبره الشعرا سى، تهرانين معاصر هنرلر موزه سى، تهرانين
كمال الملك و نقش جهان گاليسى و Seven Sanat استانبولدا
اشتراك ائتميشدير.

جواد سليمان پور تبريزين ميرك آدى اينجه صنعتلر
هنرستانيندا صنعت اؤيرتمنلىگى ده ائله يبدير. اونون الده
ائديگى اؤنملى افتخارلاريندان بونلارا اشاره ائتمك اولار:
1377-ده، ايرانين ايكي ايللىك رساملىق مسابقه سينده
بيرينجىلىك مقامى.

2009 ايلينده، آمريكا دا كئچيريلن دونيا پاستئل رساملىغى
مسابقه سينده، 11مين اشتراكچى آراسيندا، منظره بؤلومونده
بيرينجىلىك مقامى.

2013-ده، توركيه ده، اورانين جمهور باشقانى طرفيندن برگزار
اولان توركيه تاريخينده كي جمهور باشقانلارينين پورتره سى
ياريشماسيندا، اونلار جا رسام ايچينده، بيرينجىلىك مقامى.
آچىقلانمالي دير كي، بو اثرلر آنكارا دا، چانكايا سارايينين
(توركيه نين جمهور باشقانلىق سارايى) دوو ارلارينى
سوسله ييب، بوتون دونيا ليدئرلرينين گؤروشونه سونولور.

اۋ، 89-جو ایلدن تورکیه-نین استانبول شہریندە یاشاییر، و
اۋز گالئریسیندە ہم اۋیرنجیلرینە رساملیق اۋیرتمکدە دیر،
ہم دە ایللیک سرگیلر دوزنلمکله مشغولدور.

JAVAD SOLEIMANPOUR

1965 yılında Tebriz'de doğdu.
Tebriz Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde danışmanlık yaptı.
1978'de ilk sergisini başarıyla tamamladı.
Saadabat Sarayı Müzesi'nde dünyaca ünlü resimlerin kopya çalışmalarında bulundu.
1993 yılında katıldığı uluslararası yarışmadan birincilikle ayrıldı.
1998 - 2009 seneleri arasında Seven Sanat Galerisi'nde kişisel sergiler düzenledi.
2008 yılında American Pastel Journal dergisinin düzenlediği uluslararası pastel yarışmasında 11.000 eser arasından birinci gelerek vizyonunu daha da genişletti.
Değişik ülkelerde 50'yi aşkın sergi düzenledi.

Halen Moda'da kendi atölyesinde çalışmakta ve pastel resim dersleri vermektedir.

Pastel resim kursu ile ilgili gereken bilgiler

Pazartesi . Salı , Çarşamba günleri

Sabah 10:00 - 1:00 arası

Öğlen 2:30 - 5:30 arası

Cumartesi günleri sadece sabah 10:00 - 1:00 arası ders vardır.

Dersler 10 kişilik sınıf düzenindedir ve herhangi bir kur atlama programında değildir. İlk başlayan ile önceden devam eden kişi aynı sınıfta yer alabilir. İsteyen kişi yağlı boya çalışabilir ya da desen ile başlayıp daha sonra boya ya geçebilir. Bu gibi konular ders sırasında hoca ile konuşularak çözümlenebilir.

Diğer sorularınız için 0216 336 00 97 - 0216 345 56 16 numaralardan Reyhan Akyel'den bilgi alabilirsiniz.

فرهنگی گلیشمه (توسعه فرهنگی) / دغدغه‌لر و چاره یوللاری

سوسن نواده رضی

گليشمە يا توسعه هميشه اقتصادى بير مقوله كيمى تانيشمىشى و اۆلكەلر تىكجە بو آچىدان اونا دقت ائلىردىلر يا تعريف ائلىردىلر. باشقا جور دئسك هر جامعەنن گليشمەسى اوچون اقتصادى گليشمە معيار و اۆلچو توتولوردو. يعنى اقتصاد بۆيويونجە، تىكنولوژى قول- قاناد آچىنجا، و ثروت يىغىشىنجا او جامعەنن گليشمىش اولدوغونو فرض ائدىردىلر.

سونرالار توسعه و گليشمىش مسئلەسىنە تىك بويوتلو باخماق، گليشمىش مملكتلردە جىددى اجتماعى و چئورە (زىست محيىتى) موشكولاتى ياراتدى. آيرىجا بو اولگو ايلە قاباغا گئتمك همين اۆلكەلرين هر يۇنلو گليشمەسىندە منفى اثرلر قويدو.

بىر جامعەدە هر جور دەيىشمىش و هر جور گليشمە، بوتون اقتصادى- سياسى و اجتماعى بويوتلاردا، او جامعەنن فرهنگىنى قبول ائتمكدن آسىلىدىر.

بو اوزدن بىر اويغون فرهنگى ياتاق (بستر فرهنگى مناسب) ياراتمايىنجا، جامعەنن آيرى قوللاردا گليشمەسىنن گرچكلشمەسىنى اومماق اولماز. بو اساسدا سون ايللردە دونيا مجمعلرىندە او جملە يونئسكودا فرهنگى گليشمە موضوعو دقتلرى اۆزۈنە چكىب.

حتى بو موضوع او قدر يونئسكو اوچون اهميتلى ايدى كى، 1987
دن 1997 اون ايلليگىنى «فرهنگى گليشمه اون ايلليگى»
آدلاندىردى.

**ايندى ان اساس سوال بودور: بير جامعەنن فرهنگى
نئجه او جامعەنن گليشمە سينده رول اوينايا بيلر؟**

بير جامعەنن قوروم لاريندا (نهاد) تثبيت اولان اقتصادى-
سياسى و فرهنگى داورانيشلار (رفتارلار) او جامعەنن گليشمە
سوره جينده (فرآيند توسعه) بؤيوك رول اوينايير. بو
داورانيشلارين (رفتارلارين) بعضيسى جامعەنن باخيشلارى و
فرهنگى دەرلريندن قايناقلانير. بو اوزدن دئمك اولار جامعە
فرهنگىنن تملينى اولوشدوران بو باخيشلار و دەر اولچولرى
اؤلكەنن گليشمە سوره جينده تعيين ائديجى تاثيرى وار.

آيرى طرفدن بير جامعە ده ياشايانلارين، ياشامين اساس
مقوله لرينه باخيش طرزى اونلارين سوسىال داورانيشلارينى
(رفتارهاى اجتماعى) اؤز تاثيرى آلتينا آليير. بو مقوله لر
بونلاردان عبارت دير: اينسانين طبيعتى، اينسانين طبيعت
ايله باغليلىقى، زامان (كئچميشچى، بو گونچو، گله جكچى

اولماق)، جامعه ده اينسانلارين بىرى - بىرىلە اىلىشكىسى (روابط)، ياشام فلسفەسى، اينسان و ماوراء الطبيعه نىن رابطهسى، انسانين آىرى جامعه لرله رابطهسى و انسانين بىلىم (علم) ايله رابطهسى.

بئله ليكلە اينسان ياشامى نىن هر بويوتوندا هر بىر تحول ياراتماق اوچون، اۇنجه اينسانلارين بو مقوله لرە باخىش طرزىنى دەيىشديرىمىز. گليشيم اولگوسو تقديم ائله يندە بو مسئله يە دقت ائتمەمىز، اجتماعى قارىشيقلىق و جامعه نىن ايچ اويومونو (انسجامىنى) ايتىرمىدن باشقا بىر نتيجه وئرمە يە جەك.

بوردا دىر كى، هر يۇنلو گليشىمىن گرچكلىشمەسى اوچون فرهنگى گليشمە قاورامى بىر آلت ياپى كيمى مطرح اولور.

بوردا يئنىدن فرهنگى اينجه لمىك و يئنىدن فرهنگى ياپىلانماقدان سۇز گئدير (نوسازى و نو انديشى فرهنگى). هئچ شېهە يوخ كى، اۇز فرهنگىنى آتماغىن نتيجه سى اجتماعى كيملىگىن (هويت) يوخ اولماسى و جامعه نىن گوج، قوام و داوامى نىن سوستالماسى اولاجاق. آما چاغا اويغون اولاراق يئنىدن فرهنگى اينجه لمە ايله، گليشىمە اويغون اولان فرهنگى عنصرلرى گوجلندىرە رك، بوش اينانجلار و خرافات كيمى عنصرلرى كى فرهنگىن گليشمە سىنە انگل اولور سئچىب آتاراق فرهنگى آريتماق اولار.

دئمک فرهنگى گليشمه نين هدفى و آماجى اينسانين هم مادى هم ده معنوى بويوتلاردا بؤيويوب تعالىه چاتماسى دير.

هنيكل تيراش، تاريخى اثرلر كلکسيونئرى،
«على مسيو» و «تبريز پئشه لر موزه سى» نين
قوروجوسو رضا سرايى اقدام:

ايران دا مؤوجود اولان ان تخصصى پئشه لر
موزه سى، تبريز شهرى نين مسؤل لارينين
درک و حمايت ائتمه مه لرى اوزوندن، دونيا
!موزه گونونده ييغيشديريلدى

هئیکل تیراش، تاریخی اثرلر کلکسیونئری، «علی مسیو» و «تبریز پشه‌لر موزه‌سی»نین قوروجوسو
رضا سراپی اقدام: ایران‌دا مؤوجود اولان ان تخصصی پشه‌لر موزه‌سی، تبریز شهری‌نین
مسئول‌لارینین درک و حمایت ائتمه‌مه‌لری اوزوندن، دنیا موزه گونونده ییغیشدیریلدی!

مصاحبه‌نی حاضرلایان: سوسن نواده‌رضی - شبنم توحیدی

مهد تمدن / سانجاق - آقای سراپی، خبر آلدیق دنیا موزه‌لر گونو عرفه‌سینده تبریز پشه‌لر
موزه‌سیندن (موزه بازار و مشاغل تبریز) اشیا و اثرلری ییغیشدیرمیسیز و بئله‌لیکله عملا پشه‌لر
موزه‌سی دنیا موزه گونونده باغلادیلیب. مسئول‌لار و وطنداش‌لاریمیزا نه سؤزوز وار؟

چوخ سؤز واردیر، آما خلاصه دئییم کی، سیزلر یاخجی بیلیرسیز بو موزه‌نی قورماقدان منیم هدفیم نمه‌یدی!
نئجه کی بیلیرسیز 65 ایل بوندان قاباق رحمت‌لیک «حاج محمد آغا و حاج حسین آغا نخجوانی»، تبریزین بؤیوک
باشلاری یله ییغیشیرلار، «حاج عبدالعلی کارنگ»، «حاج آغا برق‌لامع»، چوخ آداملارلا ییغیشیرلار و تبریزین فهیم و
وقت‌شناس اوستانداری کی، «آقای دهقانی» ایدی - آلاسه اونا رحمت ائله‌سین - بونلار ییغیشیرلار «کتابخانه‌ی ملی»نی
بنیانگذاری ائله‌ییرلر. آلاسه هامیسینا غنی - غنی رحمت ائله‌سین .

اوندان 50 ایل سونرا من گلیرم او ایشی ایستیرم داواملانديرام. او کیتاب لاری حاج محمد آغا ائلیه بیلردی اؤز گنجینه سینده ساخلا سین، گونده ده باخسین اونلارا کئف ائله سین و اؤلندن سونرا دا، اوشاق لاری گؤتورسون اونلاری ساتسینلار و لاپ اعلا زندگان لیغا صاحب اولسونلار. آما او کیتاب لاری گتیریر وئیریر منه، سیزه، بیزیم اوشاق لاریمیزا و گلهجهیه! او، یوز ایل سونرا نین فیکرین ائلیردی. همان فیکردن منده ده وار ایدی و من ده بیر کیچیک شاگیرد اولاراق آياق قويدوم اونلارین آياق یئرلرینه کی، اونلارین یولونو داواملانديرام. بو اوزدن گلديم بو موزه نی قوردوم. البته دئمه لی یم کی سیزلر چوخ کمک ائله دیز، هئچ واخت یادیمدان چیخماز خیاطخانا-نی دؤشه ینده سیز نه قدر زحمت چکدیز، نه قدر خون دل یندیز تا بورا یولا دوشسون. آما من فقط شهرداردان ناراحت دئیلم، شهرین بؤیوک لریندن ده ناراحتام! چونکی، گؤزلرین یومدولار! یادیمدادیر اوتاق بازار گانی دن آقای نجاتی رئیس وقت ایدی، نئچه نفر تاجیرله گلدیلر گؤروش ائله دیلر موزه دن! به به! چه چه! بئله دی! ائله دی! قشقدی!! بیر نفر دئمه دی کی، سرابی سن بورا هاردان گتیریب خرج قویموسان؟! نمنه لازیمیدی! اوتوردولار تاماشا ائله دیلر. آلا له او قدیم کیشی لره رحمت ائله سین.

مهد تمدن / سانجاق - ائشیتدیییمیزه گؤره سیز شهرداری نین وئردییی سؤزلره آرخاین اولاراق بو موزه نی قورماق اوچون، بورجلو دوشورسوز و گویا شهرداری و آیری مرتبط مسؤل لار دا

تعهدلرینی گرکدییی کیمی یئرینه گتیرمیرلر و بو اوزدن سیزه مالی دردیسرلر یارانیر کی، بو

دردیسرلرین هله ده داوامی وار!

بلی، بیلیرسیز کی، من بورجلو دوشدوم. شهردار دا کی، پول وئرمیردی! آخیردا دا، دندی کی آغا بونلار آت -

آشغالدی وئریسن بیزه!! گئت وسایلی نی گؤتور!! دئدیم: آغا آت - آشغالدی وئرین منیم اؤزومه دا، گئدیم گؤتوروم.

ساخلام هر وخت صاحابی راست گلدی وئررم اونا! ایندی ده من آقای پزشکیان اوچون منسار یوللادیم،

بایاقلاری زنگ وورموشدولار. دئدیم آغا باشیمی کسه لر ده من موزه به بو وسایلی آپارمارام، دا قورتولدو!! ایندی

گتیریب نچه میلارد دا، وئرسه لر گینه آپارمارام. منیم هدفیم بودور کی، سرمایه گزار تاپیلین، بش - آلتی نفر،

هئیت اُمنایی گلینلر بیر دانا یئر آلینسین، بو موزه نی اوردا قوراق! من ده بیر کیچیک جزء هئیت اُمنای اولاراق، بو

موزه نی اداره ائله یک، موزه ده شهرین و شهر اهلی نین اولسون. من دا بوندان بویانا دؤولته اعتکاد ائلمه ییب، بویون

ایمیاجاغام! اصلن، داها توبه !!!

مهد تمدن / سانجاق - میراث فرهنگی نچه ایل قاباق سیزین موزه ده کی آثاریزا کارشناسی قیمت

قویموشدو، سونرا شهرداری قیمت قویدو و بو ایکی قیمتین فاصله سی چوخ چوخ فرقلی دیر. بو

باره ده نه آچیقلاماز وار؟

بونو ايشاره ائله ييم كى، ميراث فرهنگى دۇرد ايل بوندان قاباق گليب او موزه نين (موزه بازار و مشاغل تبريز) تقريبن

8-دانا غرفه سینه به غير از تئلگراف خانا و حاج محمد آغا نخجوانى -بونلارى هله من دئمه ميشديم- او بيرسى لره

840-ميليون تومنه ياخين قيمت قويوبدور، يعنى دۇر نفر كارشناس گليب، آلتى آى اوردا مطالعه ائله يندن، ساليب -

چيخاندان سونرا، اونلار كارشناس ديرلار گليب بو قيمتى قويوبلار! سونرا شهردارى، آقاى دبيري، (فيكر ائليرم سيز

ده واريديز او جلسه ده!) آقاى مدبره زنگ ووردولار كى، او قيمتى كى، او زامان قويولوبدو بير دفعه ده آقاى مدبر،

سن يوللا تاييد اولسون، بيز بو پولو وئرك، آقاى سرايى بو بورجدان چيخسين و بيز بو موزه نين بير مقدارينا صاحب

دوراق تا گله جكده گؤرك نه جور اولاجاقدير. يوللاديلار، آقاى مدبر ده تازادان نامه يازيرديلار، يوللاديلار آقاى

آبدار (او زامانين رئيس ميراث فرهنگى) سینه، بررسى ائله يندن سونرا ايكي آيين عرضينده، تازادان يوللايرلار كى،

آغا او قيمت لر يئرلينده دير، باهالاشييدى كى، اوجوزلاشمايب! آما شهردار (آقاى شهين باهر) كى، به اصطلاح قبول

ائله ميرلر بو سؤزو و گليرلر اؤزلرى بيردانا معلوم دييل كيمدير (!! هاردان تاپيلىب بو كارشناس!! گتيريرلر (مريم

شيرى) آديندا بيرينى يوللايرلار اورا و او خانيم دا ائله باخير كى، ائله بيل بونلار ششگيلان دا يئرده تؤكولوبدور،

هاممى گئديب آلا بيلر! گلير او قيمتى قويور كى، من اوتانيرام دئيم نئچه قيمت قويوب! كى، بيليرسيز يوز اللى

ميليون - ايكي يوز ميليون قيمت قويوبدور! من ده گئتديم حراست ميراث فرهنگى يه اعتراض ائله ديم كى، قويولان

بو قيمت ياخجى دييل! دئدييم كيمى ايندى گليب حاج محمد آغانين ميزينه قيمت قويماق اولماز كى !

اعتراضیم اولدوغونا گؤره، دئدیم من بو تازا قیمت کی قویوسوز راضی دیلم! اونلار تلویحا منه دئدیلر ایندیکي راضی دیلسن، گنت او «آت-آشغالینی» گؤتور آپار !!

نئجه ده کی، بو گون بیر فیلم یایملانیبدیر، تانیمیش بیر مجموعه دارین «آت-آشغالی»نی (!)، آشغال ماشینیدا داشیردیلا و بو هئچ یاخجی دیلیدی روز جهانی موزه ده تاریخی بیر مجموعه نین وسایلینی گؤتوروب، آشغال ماشینیدا داشیاسان!! من هئچ اولماییم آیری آدام اولسون، هر کس گؤرور بو فیلمی، خالقین تاریخ و فرهنگ، هنر و هنرمندینه اولان بو حؤرمتمسزلیکدن اورهیی آغریرا!

ایندی آقای شهردار و اولار کی، گلیبلر قیمت قویسونلار، دئییرلر کی، مثلن آغا فیلان شئی ششگیلاندا بو قیمت دیر!! بدبختلیک بوردادیر کی، ششگیلاندا بئش -آلتی دانا عتیقه فروش وار، بونلار ائله بیلیرلر من ششگیلان دان بونلاری آلمیشام. دئنه اولا، باشی خئیرلی لر او "سرالکس فرگوسن" کی، آلمان-ین مربی سی دیر، ساققیزین چینیهیب آتیب یئره (!! ساققیز قحط لیغیدی؟ هر یئر ساققیزدی دا، نیه او ساققیزی گؤتوروب قویوبلار موزه یه! قیمت قویا بیلیرلر! بونا گؤره کی، او بیر شخصیتین دیر کی، اونا ارزش قائل دیرلر. حاج محمد آغا نخجوانی نین وسایلی کی، اونون بیردانا ال یازماسی ، او میزین اوستونده دی، اونا قیمت قویماق اولار؟! او تئلگراف دستگاهی کی، موزه ده قویولوبدو، ایران دا ان قدیمی تئلگراف دستگاهی دیر، اونون تایی یوخدور. اونا قیمت قویماق اولار؟! بلی او تئلگراف دستگاهینی ششگیلاندا ویتیرین لرین دالیسیندا هر توکان دا اون دانا قویوبلار، گئدین آلین گتیرین قویون دا!! سریال هزارستان-باخاندا گؤروشور کی، علی حاتمی او زامانین امکاناتیندان، داوا شوشه لرین کی، قویوب بیر-

بیریندن بیرقاریش فاصله یله قویبدو، عکسین ده اوشاقلار یاییلار. من هامیسینی بیر- بیرله کیپ قویموشام. تبریزی وورسونلار بیر-بیرینه، ایرانی وورسونلار بیر- بیرینه بیردانا او شوشه لردن تاپا بیلمزله. یادیمدا 10 ایل بوندان قاباق، منه ماراغا-دان زنگ ووردولار ایکی دانا بوردا قرابه وار، منظور او عطاری لرده کی، عرقیجات ساخلاردیلار بویوک شوشه لردن! دوردوم ذوق- شوق لا اوتوبوسا مینیب، ماشینیم دا یوخ ایدی! قاچدیم گتتیم ماراگایا! یئتیشدیم توکانا، گوردوم باغلی دیر! خانیم رضی، آخشاما کیمی من اوردا هت-دوو گتتیم!! گتتیم او باشا، گلدیم بو باشا! آچمادی، الی بوش قایتدیم گلدیم تبریزه! ایکی- اوچ گون سونرا گینه دوردوم میندیم اوتوبوسا گتتیم ماراگایا، گتتیم گوردوم توکان آچقادی. من ده یانیمدا پول آپارمیشدیم. قیمتی کی، او دندی، گوردوم منیم گوجوم چاتمیر. منده او پول یوخ ایدی فعلن! او دا باها دئمیردی، ائله قیمتی او ایدی! ساتا بیلردی آیریسینا، اوندان دا باها! لطف ائله دی، دندی آغا من بونلاری بیر هفته ساخلا بیرام سنه، من ده بی وئردیم بیله سینه و دئدیم آغا بیر هفته یه کیمی جورلاییم گلیم آپاریم. هچ بونو من سیزه دئمه میشدیم خاطراتیمدا!

گلدیم پولو جورلادیم. اوچونجو دفعه دوردوم گتتیم ماراگایا، پولو وئردیم او شوشه لری آلدیم. گوردوم بویوک شوشه لردی، اوتوبوس لا گتیرسم سینا جاقدی! بیردانا دربست دانیشدیم، شوشه لری قویدوم دالی صندله، بیر الیمله یاپیشمیشام، شوفره ده دئدیم اضافه پول وئره جاغام کی، یاواش گنده سن. اونلاری سالیم گتیردیم قویدوم پشه لر موزه سینه! اونا گلیب بونلار ششگلان قیمتی قویورلار! بدبختانه بیزیم فرهنگیمزه بئله ایشلر باعث اولوب!

یا، موزهی آذربایجاندا او جلسه کی، قورولدو رئیس شورا آقای شکور اکبرنژاد، دؤندو دندی "آقای سرابی اقتصادی آدام دییل!! آقای سرابی اقتصادی آدام اولسایدی، زیندانا گئتمزدی!" من ده دوردوم جواین وئردیم... ایندی ده دئیرم آقای شکور اکبرنژاد، بلی من اقتصادی آدام دیلم!! سیز گئدین اقتصادی اولون، یئر آلین - ساتین، دوزلدین!! من ده بولومو ییغارام وسایل آلارام قویارام موزهیه. او داش کی موزهی آذربایجاندا، من وئرمیشم موزه لر حسرتیندهیدی، سیزلر گلیب او موزه نین ایچینده اوتورموسوز، بقولی (گمی نین ایچینده اوتوروب، گمیچی کؤزون چیخاردیسیز!) من کولتوروموز اوچون ال ل شیرم، سیز گئدین بساز بفروش - لوغوزو ائله یین!!

بوردا، مندن همیشه جان و کؤنول دن و منت سیز حمایت ائله یین منطقه 8 شهرداری، جناب مدبر - دن آد آپارمالی و تشککور ائتمه لی یم. او، سون لحظه لره کیمی منه حامی دوردو، پشه لر موزه سی نین ییغیشیلما ماسی اوچون چوخلو چابالار کؤستریب، یاردیملار ائتدی آما تاسوفله اونون امک لری نتیجه سیز قالدی.

مهد تمدن / سانجاق - بایراما بیر آز قالان، جماعات گؤردو مسئؤل لاردان سیزه یاردیم ائدن، الهه توتان اولمایاجاق، یاردیملاشیب سیانت کمیته سی قوردولار و «میللی کیتابخانا» تجربه سیندن الهام آلاراق میللی موزه صحبتی آرایا گلدی. بونا گؤره نه آچیقلامانیز وار؟ بو یاردیملار هارا

چاتدی؟

گینه ساغ اولسون میللتیمیز، سیزین یاردیملاریزلا جماعت ییغیشدی، منیم بیر ذره بایرام آخشامی نفسیمی آچدی، زینداندان منی قوتاردی. یوخسا من بایرام آخشامی واقعیتده زیندانا گتتمه‌لی‌یدیم، چاره‌م یوخ ایدی! سیزلر کمک‌لشدیز، دوست‌لارنان، سیزه‌مینت‌دارام، الیزدن اؤپورم هاممیزین، قوربانیزام هاممیزین، سیز باعث اولدوز لاقلا من ایکی - اوچ آی نفس آلام گؤرم قاباغا نه گله‌جاقدی. یادیزدا اولسا کئچن ایل بایرام آخشامی دا من گرک گئده‌یدیم زیندانا، (کمیته صیانت) تشکیل تاپدی و جماعت منه بیر کمک‌لیک ائله‌دی، بیر مقدار پول ییغدی‌لار، بالاخره من نفس آلام و بو بورجدان بیر آز یونگول‌لشسین و بو باعث اولدو بو پئشه‌لر موزه‌سی بورجلولارین الیندن، کلا یانی مصادره اولوردو!! او کی، توقیف ائله‌میشدی گلیردی اورانی گؤتورسون، جماعتین کمک‌لیی‌نن من بونلاری توقیف‌دن چیخارتدیم. من چیخاردا بيلمزدیم، جماعتین کمک‌لیی‌یله اولماسایدی من بو گون بونلاری چیخاردا بيلمزدیم! من اونلارین ال‌لریندن اؤپورم، مینت‌دارام هاممیسینا، بو موزه منیم دیل، بو موزه اونلارینکی دی! ایندی نه جور صاحب دورمالی ییق دوراق!

بيلمیرم کی، گله‌جک نه‌جور اولاجاقدیر! من چوخ آداما دئمه‌میشم، ایندی سیزه‌ دئیرم، من اؤزوز بیلیرسیز کی، بیر تعهداتی وئرمیشیک آقای برازنده ده شاهیددی، گرک او تعهداتی یئرینه گتیرم، وئرمه‌سم گرک مجبورام گئدم زیندانا !!

وسایل بو موزه‌ده قالسایدی، من گتسه‌یدیم زیندانا - زیندانا گتسم داها بو تزلیکده چیخا بيلمرم مطمئنم هئچ اولماسا بیر - ایکی ایل چکه‌جاقدیر - بو مدت‌ده ایچینه، یعنی من زینداندان اولاندا، نه منیم عایله‌مه، نه سیزه، نه قارداشیم

يعقوب- نه ده هئچكسه او وسايلي وئرمزديلر. وسايل ده اوردا آرادان گئديردى، پس اولارين الينده قالماق يئرینه،
اوردان گؤتورماغيم ياخجى يدى.

عكس گؤتورموشم، سيچان فضلەسى بير تليس(!)، عكس گؤتورموشم چاي قوتولارى كى، احمدشاه زامانيندان
قويموشام اورا، سيچان نئجه سئيله ييبدير!! عكس گؤتورموشم حنا كيسه لرى كى، احمدشاه زامانيندى سيچان نئجه
داغيديدير! هئچ ائله ييب قويوبلار، موزه نى ائله ييبلىر زييل قويوبلار اورا!! عؤمروم بويونجا آليب، ييغيب، ساخلاييب
قورودوغوم وسايليمين اوردا قالماغى نين دا فايداسى يوخ ايدى. مجبور ايديم گؤتورم.

مسئول لاردان گؤز اؤرتموشم آرتيق، گؤره ك ايندى جماعت نه جور يثريه جاق قاباغا، نه جور اولاجاقدير! بيلميرم
فعلى نه جور اولاجاقدى! آما سيزلردن مينت دارام، سيزلرين يارديم لارى يلا من آياغيم اوسته دورموشام و بيلميرم گينه
سيزلرين يارديم لارى يلا آياق اوسته قالا جاغام و داوام وئره جاغام. بقولى (چوخ آدام اللى ياشيندا اؤلر، يئتميش
ياشيندا قويلارلار) من ائله اللى ياشيمدا اؤلموشم، منتهاسى هله قويلاماييب لار بيله مى!! وارا ولا سيز.

مهد تمدن / سانجاق - آلايه سيزه عزتلى - احتراملى اوزون عؤمور عنايت ائله سين. ائل سيزين
قدرىزى - قيمتىزى بيلير. اومود ائديريك هم فرهنگيميزه اهميت وئرن مسئول لار، هم ده فرهنگ
سؤر جماعاتيميزين ال ييرلىيى، ايش ييرلىيى و حمايت لرى يله شهرىمىزىن بو و باشقا فرهنگى

موشکول لری تئزلیکله حل اولسون، چون قالیجی گلیشمک اوچون تاریخ و فرهنگین تانیماسی و قورونماسی بینووره و تمل ساییلیر.

ممنون واختیزی بیزیم اختیاریمیزدا قویدوز.

تاریخده یئری دییم گون

سوسن نواده رضی

بیرینجی بؤلوم

اونبئشیمی تازا قورتارمیشدیم. مدرسه م بیر آز اوزاق اولسا دا، پیادا گئتمه یی داها چوخ ایستیردیم. یولدا بیر چوخ شئی لر گؤرور، بیر چوخ شئی لر ائشیدیر، تجروبه ائدیپ اؤیره نیردیم. حیس لریمده یارانان یئنی لیک لری یاشاماقدان خوشلانیردیم. بعضا ذؤوق ایله بیله مه باخان بیرسی نین باخیش لاریندان، نسه ایستی بیر شئی دولوب دولانیردی وجودومدا. یا دا هانسی سا

بیر گنج اوغلان اۋتەرک بیر سۆز آتیب كئچينجه، اۋزگوۋه نجي مین آرتماسینی دویاراق داها دیک، داها قیوانجلی آددیملار آتیردیم یول بویونجا.

محلەدەکی یاشیدیم اولان اوغلانلارین بیلە، داورانیشلاری دەیشمیشدی بو گونلر. ندنسە بیر آز اوتانجاق، بیرآز دا چکینگن سلاملاشیردیلار منیملە. آنجاق بو دا، منە خوش گلیردی، لذت وئیریدی. گیزلینجە دە اولسا، بیلندیرمەسەلر دە، آلتدان- آلتدان بیلەمە سوزەرک باخدیقلارینی حیس ائدیردیم. هن، بۇیوموش، سبد آلتدان چیخمیشدیم. قیزلار بولاغیندان سو ایچمەیه، باخیشلاری اوزەریمە چکەمین دادینی آنلاماغا باشلامیشدیم یعنی.

او گون سحر، یئنە دە دوروب کیفیمی- کیتابلاریمی ساھمانلاییب، ساچیم- باشیم دوزن وئریب باشدان آیاغا گوزگودە اۋزومو سوزوب بیەندیکدن سونرا یولا دوشدوم.

آنم اۋلندن، اۋگنی نەم گلندن سونرا، آتامین باشی تازا گلن خانیم قاریشمیشدی. ائوین اۋنجهکی دوزەنی پوزولموش، هلە دە یئنی بیر دوزنە سوخولمامیشدی. آرتیق او محبت دولو آنالی گونلرە تای، دوروب اوشاقلارا چای چۆرک- زاد وئرمک قایغیسینی چکن قالمامیشدی ائویمیزدە. اۋزوقازاندی حاکیم اولموشدو، هر کس ایککی الی وار، ایکیسینی دە بورج ائلهیب باشینی ساخلیردی بیر تهر. آرتیق منی ازدیریب، اوز- گۈزومو سیغاللایاراق اوغورلاییب یولا سالان اولماپاجاغینا آلیشمیشدیم. هئج وئجیمە دە دئییلدی داها. کیفیمی چیینیمە آتیب یولا دوشدوم.

بهمن آیی ایدی. بهمین 29-نجو گونو. تبریزین نوودانلاردان قیروو ساللانان، هۋوون هاۋادا دونان، لاپ شاختا کسن گونلریندن بیر. اما او گون هاۋا چوخ خوش، چوخ جانا یاتان و دوپ- دورو ایدی. بۆرکومو باشیم دئییل کیفیمە قویدوم. نقدیه بنزهین اوزون صاف ساچلاریمی بو یان – او یان چیینلریمە سپەلەدیم، بئلهجه داها چکیچی گۈرۈندویومو سانیردیم. بیسماللاه دئمەمیش قاپیدان آددیمیمی آتمازدیم. دئییب قاپینی ایشگیللەدیم آرخامجا.

او گون ریاضی امتحانیمیز واریدی. بوتون درس لریمی تکرار- تکرار اوخویوب راوانلامیشدیم، آنجاق یئنه ده اوره ییمی یئیردیم ندنسه. باشلادیم چتین سواللاری بئینیمده مرور ائلمه یه.....

کوچه میز آجی باغیرساق کیمی اوزون اولسا دا، من هئچ داریخمازدیم، چونکی یول بویونجا چئشید- چئشید خیاللار قوراردیم اؤز-اؤزمه؛ کیمی گؤره جاغام، گؤرونجه نه تهر ائده جاغام، کاش بونو گؤرسم، کاش او دوشسه دالیمجا، فیلانکس سؤز آتسا ائله ائلیه جاغام بو سفر، بهمانکس سؤز آتماسا ائله ائلیه جاغام بو سفر..... آما او گون یالنیزجا امتحانی دوشونوردوم.

کوچه نین یاریسیندا، ائلی بیر دوواردا قارا رنگ ایله هئچ گؤرونمه میس آنایین بیر شکیل چیزیلیمیشدی. دوروب باخدیم- باخدیم، بیر شئی آنلاماییب یولوما دوام ائتدیم. هئچ ائله شئی گؤرمه میشدیم ایندی کیمی. بو نه دیر؟ کیم بو علامتی دووارا چکمیش؟ نیه بس داداش پور گیلین دوواریندا چکیبلر؟ بیلیم نیه قورخدوم... هله سورولاریما جواب تاپمادان بیر باشقا قونشونون، بیت الله گیلین ده دوواریندا عینی علامتی گؤردوم. بو یان- او یانیم باخدیم. هئچکیم یوخ ایدی کوچه ده. اوره ییم تۆکولدو. شېهه دولوب دامارلاریمدا دولاشدی، تپه مدن دیرناغیم کیمی گیزیلدتمه توتدوم بیر آن. ائوه قاییدیب آتما دئمک ایسته دیم؛ "بوراخ بابام، او ایندی آروادی نین دییندن چیخیب منی دینله مز کی..."

یئنه سایمازلیقدان گلیب یولا دوشدوم. امتحانیم دوشونمه م گره کیردی... آما دوشونه بیلمه دیم. اوچونجو شکیل، عینی او ایکسینه تای! آما بونون نه اولدوغونو سئچه بیلدیم. قارا بویایلا، یئکه خط ایله "شاه" کلمه سینى باش- آیاق یازمیشدیلا! بو یانی نمه؟

هئچ بئله بیر شئی نه گؤرموشدوم نه ده ائشیدمیشدیم. آیری بیر دوواردا دا آیناش- اویناش خط ایله "اربیین" یازیلیمیشدی. بیر آز چاشباش اولدوم، هئچ نه آنلامادیم، باشیمی سالیب مدرسه مه دوغرو یئینله دیم. خیواندا غیرعادى اولان هئچ بیر شئی گؤزومه چارپمیردی. آنجاق

يئنىيىتتە افكارىم داغىنىق، باخشىم دالغىن ايدى ندنسه... باخشىلار- ماخشىلار، سۆز- مۆز
آتمالار زادلار ھىچ وئجىمە دئىيلدى آرتىق. بىلىنچ آلتىمدا آلام چاليندىغىنى دويوردوم.

مدرسه يە چاتىب دوستلاريمىن ھاراي- حشيريى گۆرونجە ھەر شئىي اونوتدوم. خصوصا دە
كى ژىلا دوستوم اليندە بىر سوسرى ايله يومولدى اوستومە: "سوسكى! سوسكى!" من قاچىرام
او قووالىر، من باغىرىرام او گولور، دۆورەدن دە اوشاقلار دوروب قاققا چكىب گولورلر. آخى من ھم
يئكەپر ايدىم، ھم ادعالى، سوسرىدن قورخماق منە ياراشمىردى. دئمە نقشە چكىپلر لامىبلر!
اول زنگى بىتىردىك، ايكىنجى زنگ امتحان ساعاتى ايدى. اوركلر ھامىسى تاپاتاپ دؤيونوردو. ھەر
كس يئرئىنە اوتوردو، خانىم معلم اليندە امتحان ورقەلر گىردى ايچرى، آياغىنا قالخدىق.
"بفرمايىن! بفرمايىن!" دئىە يئرئىنە كئچدى معلم. خانم معلم يئىنجە باشلامىشدى سواللار گۆرە
بعضى آچىقلاملار دئمە يە، بىردن گورولتويلا كلاس قاپىسى آچىلدى، خانم حسىنى، ناظمىمىز،
رنگى آتمىش، گۆزلرى برەلمىش، پرىشان بىر وضعىتدە ايچرى گىرىب معلمى اشارە ايله چاغىرىب
نمە پىچىلدادى قولاغىنا. سونرا دا تىرلەسىك "چىخىن ائشىيە، چىخىن! چىخىن ھاممىز گئدىن
ناھارخورىيە، تئز اولون، سس دە سالمايىن!" دئدى بىزە. «ناھار خورى» مدرسەمىزىن
زئىزمىسىندە ايدى. بىزلر سحرى فارسجا، ناھاردان سونرا فرانسىزجا درس آلدىغىمىز اوچون
ناھارى مدرسەدە قالاردىق. ردىف ايله نىمكتلر و مىزلرى دوزموشدولر، بىزلر نظم ايله گئدىب
ناھار قابىمىزى مخصوص قىزدىران يئردن گۆتوروب گلردىك نىمكتلردە اوتوروب ناھارىمىزى دانىشا-
گولە يئىردىك. سونرا دا قابلارىمىزى يئرئىنە قويوب، چىخاردىق حىيەطدە صف باغلايىب، كىلاسلا
گئىردىك (گئىردىك) ناظم پرىشان، معلم پرىشان، اورتام پرىشان... بىز دە پرىشان اولدوق البتە كى.
"نولوب؟ نولوب؟ نە خبر وار گۆرەسن"- دئىە ھەر كس او بىرىنە باخىردى شاشقىن- شاشقىن.

- دىنمەيىن، سس سالمايىن! قاچىن آشاغىيا!- دئدى خانىم ناظمىم.

تىبللر سئوينىردىلر، آلاھلارى وئرمىشدى، امتحان قالدى سونرايا. آنجاق خانىم مودور و او
بىرى معلملرىن حؤل- ولايا دوشوب ال- آياقلارىنى ايتىرمەسىندىن بىزى دە اينانىلماز بىر قورخو
بورودو. ماراقدان چاتلايىردىق ھامىمىز... ايندىە كىمى بئە بىر زاد گۆرونمەمىشدى آخى.

تاریخ دە يئرى دىيىم گون

سوسن نواده رضى

ايكىنجى بۇلوم

جىيىلدىز قىزلاردان بىرى گلىب دئدى:

-شەھرى اودا چكىيلر. دئيرلر اغتشاش اولوب. ساعات قاباغىندان بانكلارى، سىنمالارى،
مئى خانالارى زادى اود وورا وورا گليرلر بو يانا!

نئجه يانى شەھرى يانديريرلار؟؟ مگر اولار ائله شئى؟

نازپرورده اوشاقلار بو يان- او يانا باخا- باخا، بىرى مودورون دىيىنه دورتولموشدو، او بىرى
معلیمدن آسلانمىشدى، بىرى دووار دىيىنده مىسمىشدى گۇزو سولانمىشدى، بىرى نىن دىزلرى
تير- تير اسيردى دىلى توتموردو سۇزون دئسىن، بىر نئچەسى ايشەمىشدى، قىچىن قىچىنا
آشیرمىشدى سىخیردى كىمسە گۇرمەسىن... بۇيوك لو - كىچىكلى زاغ- زاغ اسيردى هامى.
هر كس ناھارخورى دئىيلن زئرمى به گىرىب سىغىندى.

-دىنمەيىن، سس سالمايىن!

-قورخمايىن هئچ زاد اولمايىب!

-سوووسسس! ترپشمەيىن!

من ساعات قاباغيندا شولوقلوق اولدوغونو انشيتنديگيمده برک نيگران قالديم. اورهيم دؤزمهدي، آخى ائويميز او ياندايدي. "اولمايا بيزيم ده ائويميزى يانديريلار؟ نيه آخى؟ نه خبر اولوب گؤره سن؟ ندن جماعات اغتشاش ائلهيب؟ باجى لاريم هارداдилار، بابام نه قايرير، بلکه اؤلدورولر اونلار!" دئيه، بئنيمدن دوستو قالخدى بيردن بيره. عاصى بير قوزو کیمی سورودن آيريلديم. کيمسه نين خبرى اولمادان گؤزلردن ايتديم، سوزولوب حيه طه گئتديم. خياباندا عجب غريب هايکوى سسى گليردى. فيليم لرده گؤردويوموز گولله سسلرى گليردى. ئورو کیمی نچه يئردن دوستو قالخميشدى گؤيه. يوخودايميشام کیمی حيس ائيلرديم اؤزومو. هيچان ايپيمي قيريردى، قايديم اوشاقلارين يانينا- دئديم اؤز اؤزومه. مارق اؤلدورودو بيله مى. ايکينجى قاتا چيخديم. پنجره سى خيابانا سارى آچيلان کيلاس لارين بيرينه گيرديم. دیکدا بان قووزانيب، آچديم پنجره نى. بو هاندا گور ها گور مدرسه قاپى لاريني چرچوواسيندان قوپارديرلارميشجاسينا، کیمی لرى هجوم گتيريب يومروق- تپیک دؤبور دولر مدرسه ميزين قاپى لارينا. مدرسه ميز باغ قاباغينا بير آز قالا، آريا سينماسى نين قارشى طرفينده ایدی. اوچ قاپيسى واریدی. انايين باغیرتى لار، وحشته سالان نعره لر، و دمير قاپى نين دليجه چيرپيلماسيندان اورهيم سيلکه لنيردى.

ياواش بويلانديم ساغ طرفيمده، ساعات قاباغينا طرف باخام... هر يئردن اودلار شعله تپيردى، چوخ قورخمالى ایدی. جماعات قاينايردى خياباندا، کيم کيمه ایدی بللى دئيلىدى، قيامت احوالى ایدی سانکی. بيزيم مدرسه ميزين روبرو اليندن بير آز او يانليق، ائرمنى لر محله سى ایدی، اوردا مئى خانالار وار، دئيردیلر. بير نچه سینما دا. اورالار آلوو -آلوو يانيردى. بيردن بيره دؤرد بئش کيشى مدرسه دوواري دان آشاغا آتيليب، دوغرو ناهارخورى يه سارى گئتديلر. قارنيم سانجیلاندى. ديزه چؤکدوم. يوخ، ديزلريم چؤکولدو. آغلاماق دا گلמידى. سحر چاغى کوچه ميزده يازيلان او شئى لر گلدی گؤزوم اؤنونه؛ ترسه شاه، اربعين... عايله مى اؤلدورموش اولسالار نئيلرم من؟ ائويميزى يانديرسالار هارا گندرم کوچه لرده نجه قالارام من؟...

آیلدیغیمدا سس- صدا کسيلمیشدی. نه تاققاتوق سسی، نه قاپینی یئریندن چیخارتماق سسی، نه آدام سسی... قو وورورسان قولاق توتولور. یوخو گؤرورموشم بلکه؟ یوووخ لاپ دا آییغام، هوش باشیم یئرینده، اما قورخو قازیر اوره‌ییمی هله ده. آیاق‌لاریمی دره- دره چیخدیم کیلاس‌دان ائشییه، هئچکیم یوخ. پیلله‌لری اوشونه- اوشونه دوشدوم، بیر اؤزومم ائله. بیر نئچه کیلاس‌ا باش چکدیم. یئندیم حیه‌طه. کسین قاراباسیر بیلهمی. ناهارخوریه دوشدوم. بو نه ماجرادی؟ نه دیر باشیما گلن‌لر؟ بس اوشاق‌لار هانی؟ مودور هانی، معلیم‌لر هانی؟ بس من نه داش سالیم ایندی باشیما؟

ماحمود آغا-نى گۈرۈب اوركلندىم، سىغىندىم قوجاغىنا ھۆكۈر- ھۆكۈر آغلادىم. او دا آغلادى. ماحمود آغانىن بىر يىككە لىبەدارى، بىر يىككە دە بورنو واريدى. آلتىمىش ياشىندا زاتدا يوغون سىسلى، اوجا بويلو، كۆۈرك اوركلى مەھرىيان بىرى ايدى. آلاھ اونا رحمت ائلەسەن، مەرسەمىزىن باباسى ايدى. چوخ قىيىمىزە قالاردى. ماحمود آعادان سورۇشۇدۇم:

-مامان- بابالاری چادیرا گتیریب آپاردیلار داااا. هامی دامدان داما گئتدیلر. بس سنن دالینجا گلن اولمادی؟!

-دئيرم اولدو باااااا، سينامادان بيرى هوايما كيمين فيرلاندی دوشدو.

ياپيشدى اليمدن، آپاريب بير آز دوز يالاتدى بيله مه، دئدى:

-اۋزون گئده بيله سن ائويزه؟

-نيه به گئده بيلميرم، هميشه اۋزوم گئدرم دا.

گۇردو مرحله دن چوخ پرتم، بير آه چكيب، باشيني توولاييب دئدى:

-ياخجى، سس صدا ياتيبدى، باشيوى سال اشاغيه، دووار ديبى يىن گئت ائويزه. بيلدين؟ دووار

ديبى يىن گئت، بو يان او يانا دا باخما.

قاپيني آچدى، "آلاھ امانيندا" دئييب منى ائوه يوللانديردى.

ساغ چيىنيمى دووارا سورته- سورته، تعجب دن بره لميش گوزلرله يول گئديرديم. اودلار

سۇنوكمكه يدى، هر يئردن توسو قالخيردى، در- دووار يانيقدان قارالميشدى، هيس توتوموشدو

تبريزيميزى. بانكلار، بعضى ماغازالار، بوتكالار، سينمالار دارماداغين اولموشدو. نرده لر

اييلميشدى، جاملار اوغولوب تۇكولموشدو. يانيق كاغيذ پارچالار خيابانين ته كينده، كولر ايسه

هاوادا اوچوشوردو. تبريز، آيگونو اولان قادين كيمي دوغوم سانجيسى وئيردى، من تاريخين

ايچينده يول گئديرديم او آن...

عیسی خان باربد

حاضر لایان: سوسن نواده رضی

استاد عیسا خان 1295 گونش ایلی باکی شهرینده آنادان اولموش. سرابین شیروانجیق کندیندن اولان آتاسی، اسماعیل، بیر چوخ وطنداشلاری کیمی، کنچیم ساغلاماق (تامین معاش) اوچون، آیریجا او گونلرین فنودال جامعہ سی نین طولوم کار زنجیرلریندن قورتولسون دئیہ باکی یا گندیر و اوردا ائولمیر. عیساخان اونلارین تکجه اوؤلادلاری ایدی.

عیساخان یئنی یئتمه چاغیندان، علمین کناریندا موسیقی درس لری ده آلیر. او، 15 یاشیندا کلپ فیلوتو کونسرواتوارینا (Klopp Filotov Konservatuari) گوردی، تارچالما مرحله لرینی کامیل بیتیردیکدن سونرا دوکتور لیانسیان-ین 35 نفرلیک اورکستری نین جمعینه قوشولدو.

او، اینگیلیز و روس دیل لرینه ده کامیل تسلط و وار ایدی. عیساخان ین پارلاق یئتمه سی اونون اورکسترا دا گوزمگیم رول اوپاندیغینا سبب اولاراق اونون بیر سولیست اولاراق تانیماسینی ساغلاپیر.

اوستاد عیساخان 1315 گونش ایلینده آتاسی و سئودی تار ایله، آرازین او تاییندان سورولن ایرانلی مهاجیرلرله بیرلیکده گلیب سراب شهرینده ساکین اولور. عیساخان سراب شهرینده، سرابین کندلرین اولان عسگرآباد کندلیسی اسدالله قوالچی ایله بیرلیکده ایفا اندییبی باشاریلی اجرالار هر زامان جماعتین رغبت و ماراغینی قازانیر. اونون ایستی سسی و او یغون ملودی لری همراه ائتمه سی ائشیدن لری والئه اندیر. جماعتی طرفیندن اوستادا یاغادیریلان آلفیشلار و خوش قارشیلاملار اونون جماعاتا و جماعاتلا اولماغا دؤقونو، عشقینی داها دا آرتیریر.

1353 گونش ایلینده اوستاد معده خینه لیینه دوچار اولور. اونون خسته لییی بوتون دوستلار، تانیشلار، حتتا بوتون آذربایجانلی اوزوب، غمگین اندیر. آقای محققین بنله نقل اولور کی، بیر هفته اولومونه قالا، اونون گوروشونه گندیر. اوستار یاتاق ایچیندن تارینی ایستیر.

تارینی آلیب بیات شیراز دستگاهیندا چالاندان سونرا «آیریلیق» ماهنپسینی چالیر. اوردای لاردان سوروشورلار "اوستاد نیه «آیریلیق»ی اوخویرسان؟ اوستاد دئییر:

بونا گۆره کی، سیزلردن آیریلیرام!

اوستادین بو سۆزوندن اوردا اولانلار انتکی لنیب اوزولورلر... نچه گون سونرا اوستاد عیساخان همیشه لیک جماعتی و سراب تورپاغیندان ویداع لاشیر. اوستاد سراب شهرینده تورپاغا وئرلییر. اونون صنعتچی لیپینه سایغی و سئوگی نیشانه سی اولاراق مزاری نین اوزهرینده چنگ شکلی قازیلیب. اوستاد عیساخان عومرونو آذربایجان موسیقی سی نین گلشمه سی و چیچکلنمه سی اوغروندا توکتدی، نتیجه سینی ایسه، شاگیرلرینده گۆردو جماعت.

جئیران

چئویردی: سوسن نواده رضی

جئيران، محمد حسن خان قاجارين خانىمى، آقا محمد خان قاجارين آناسى، و قاجار خاندانىن قدرته يئتشمەسەندە گوجلۇ رول اوينايدىغان، تارىخىدە درىن و تاثيرلى ايز بوراخان خانىملاردان دىر. جئيران، اوركلى، تدبىرلى، مفكوره صاحىبى و بىلگىلى بىر خانم ايدى. او، ياشايشىن سونونا كىمى قاجارلار ياشاغىباش طايفاسىنى يۇنتىجىسى ايدى.

حاكىملىكەن اۇنجه نادرشاهىن آبدارچىسى، سونرا دا كرىم خان زىندىن قوشون باشچىسى اولان سىزەلى بىك، نادر شاهىن طرفىندە استرآبادا حاكىم سىچىلدىگىن سونرا، سىزەلى بىگىن جئيرانا اولدۇغو تاماھى بىر چوخ كىشمىكلەر يارادىب قاجارلار ياشاغىباش طايفاسىنى سىبب اولدۇ.

سئل گلدىكەن سونرا، ايشاغىباشلىلار يىن بوتون مال- وارلىقلار و حيوانلار آرادان گىتىدىگىندە، محمدحسن خان آروادى و يىنىجه دۇغمۇش اوغلونو- كى سونرالار قاجارلار شاهلىغا چاتىردى- استرآبادا يىرلىشىدىرى. جئيرانىن گۇزلىگىنى اوردان- بوردان خانىملاردان ائشىدىن استرآباد حاكىمى، آشاغىباش طايفاسىنى رىسىنىن خانمىسى اولان جئيرانى بىر مناسبتە گۇروب اونا وورۇلور.

جئيران حاكىمىن اليندىن قاچىر، و اونو قاچىرتماق اوچون گۇندىرىلن حاكىم آدمالار يىننىن هامىسى جئيرانىن اۇز الە

توتولوب اۆلدورولورلر، بئله ليكله كين و ساواش اوزه چيخميش اولور.

استرآبادين حاكى اۆز چيركين نيتلرينى گئركلشديرسين دئيه، نقشه چكيپ محمدحسن خانى اوزاقلاشديريب مشهده گؤندريپ، نادر ايله گؤروشوب مالياتدان معاف اولسون. محمد حسن خان گنديپ بير آي مشهده سرگردان اولوب نادري گؤرمه يينجه حاكيمين دسيسه سيني بيلير، ائلينه قايدير. اونون چتينليكلىر ايچينده اولدوغونو بيله - بيله گينه اوندان ماليات ايسته يير. و اونلارين باشچيسى آچيقجا خاندان ايسته يير جئيرانى بوشاسين كى، حاكم بير سوره اۆز آرزوسونا چاتسين.

اشاغىباشلارا اولان باسقينلار اونلارى توركمنلر ديارينا كۆچ ائتمه يه مجبور ائتدى. اونلار اورادا حيوانچىلىقدان باشقا، اكينچىلىك ده اؤيرنديلر.

نادر اۆلدورولندن سونرا، اشاغىباشلار گئنه ده اۆز يئرلرينه قايدىپ، ساواشاراق استرآبادى آلدىلار. محمدحسن خانين مختلف شهرلرده ساواشدا اولدوغو سوره جه، استرآبادين حكومتى و قاجار ائلينين يۇنه ديمى جئيرانا تاپشيريلىمىشى. محمد حسن خانين يئنىلديگيندن سونرا جئيران دا خسته لنيپ اۆلدو و تربيه سى و قدرته چاتماسى اوچون بؤيوك امك وئردىگى بؤيوك اوغلونون قدرته چاتماغىنى گؤره بيلمه دى. جئيران عاغىللى،

سیاستچی، و اوشاقلارینا اؤیرتمنلیک ائدن بیر قادین ایدی. جئیران آغا محمدخانین آناسی، اوغلونون ایکی قولو گوجلنیب، تفنگ اله آلا بیلیم، قونداق چیینینه قویا بیلیمک همن اونون الینه تفنگ وئردی.

جئیران، آقا محمد خانین ایلک اؤیرتمنی اولدو، اونا الفبا اؤیرتدی، یازماق اوچون قلم وئردی الینه، و قرآنین قیسا سوره لرینی ازبرلتدیره جک قدر اونون اوچون اوخودو. آقا محمد خانین اؤیرتمن و ائیتتمنی آتاسی دئییل، آناسی اولموشدو. حالبوکی، ائلاتلار ایچینده آنا دئییل، آتا اوغلو ائییدر. آنجاق محمد حسن خان، آقا محمد خانین آتاسی همیشه سفرده یا دا ساواشدا اولاردی بو اوزدن ده بؤیوک اوغلونون تعلیم تربیه سینه یئتیشه بیلیمردی و بو ایشی جئیران اوسته لنمیشدی. آقا محمد خان بیر آز بؤیویوب، بویا- باشا چاتدیغیندا آناسی اونا دئدی: اوغول سن دوغولان گنجه (12)

ربیع الثانی 1155) بیر قویروقلو اولدوز دوغدو، دوغدوغوندا گؤز لرین گؤی ایدی سونرا قارالیدی، و سن دوغولاندان سونرا بیر سورو خطرلی حادثه لر آتاوین و ائلیمیز، اشاغباش-ین باشینا گلدی و هامیسی اوغورلو سونوجلاندی. من امینم سن چوخ بؤیوک بیر آدام اولاجاقسان. بؤیوک بیر آدام ایسه شمشیر چالماق، آتیجیلیق، آت مینمک گرک باشارسین، بیلیم آدامی اولوب، اقتصاد بیلسین. چونکی بؤیوک اولماق ممکن دئییل مگر

اينكى، بوتون ائتكىنلر بىر وجوددا بىر آرايا گله. بوتون بو سايدىغىم صفتلر بۇيوك بىر آدام اوچون گرگىلى دىر يوخسا جماعات اوندان اطاعت ائلمىز و اونون اوستونلويونو كسىن بىلمىز.

جئىران اوغلونا بئله اۇرگىدىردى؛ نادر شاه ايگىد بىر كىشى ايدى آنجاق وار دۇلتى اولماسايدى، ائله ده قدرت صاحى اولمازدى. اونون ثروتى، قدرتىن اۇنمىلى عاملى ايدى. نادر شاه شجاع ايدى و ثروتى واريدى، آما بىلگىن دئىلدى، بو اوزدن شاهلىغىنى قورويما بىلمەدى. اونون تفكروئون باغلى اولماسى و عنادچىللىغى، شاهلىق ايللىرىنى قىسالتدى، اۇلدويوندى سونرا دا نولهلى سلطنته چاتمايدىلار. اونون خراساندا سلطنت ائدىن كور نوهسى، شاهرخ، اونون- بونون الينده نسنهيه چئورىلىب. نادرشاه بىلگىن (عاليم) اولسايدى، هم عۇمرو بويونجا شاهلىق ائدردى، هم ده اوندان سونرا اولادلارى شاهلىق ائدردىلر.

ائله همىن دۇوراندا ايراندان كئچىن انگىلىز آراشدىرىجى و سياح، فارستر اۇز كىتابىندا (بنگالدىن انگلستانا يولچولوق) يازىر: آقا محمد خان بوتون ياخشى صفتلىرىنى آناسى جئىراندىن آلىبدىر. جئىران بۇيوك اوغلونو شاهلىق اوچون بۇيودوبدور. جئىرانىن اوغلونا لاپ كىچىك ياشلارىندا اۇيرتىدىكى ياخشى صفتلردىن بىرى ايسه، قناعتچىللىق ايدى. او

اوغلونا دوشوندوردو كى، ثروت قدرت عامللريندن بىرى دىر،
بىر پادشاه كسىنلىكلە گركدىر قدرتلى اولسون.
فارسىتر يازىر: جئىران، محمد حسن خانىن خانىمى و آقا محمد
خاننىن آناسى دونيانىن اۇندە گلن خانملارلارلار ايدى و
آوروپا تارىخىندە بىلە اونا تاي يوخىمىش. بعضى آوروپا
خانملارى بعضى يۇنلردن سئچگىن اولسالار دا، جئىراندا اولان
صفتلرىن هامىسى بىر آرادا اولاردا يوخىمىش. جئىران بىلگىن
ايدى، اىگىد، دايانىقلى و قناعتچىل ايدى. او آقا محمد
خاننى ائلە تربىيە ائلەمىشىدى كى، آناننى بوتون اولوملو
صفتلرىنى گۇتورموشدو. جىران اولماسايدى نە محمد حسن خان
قدرتە يئتىشردى نە دە آقا محمد خان شاهلىغا چاتاردى.

۲۱ فئوۋیە، دۇنيا آنادىلى گونۇ

حاضىرلادی: سوسن نوادەرنىزى

دۇنيا آنادىلى گونۇ، «دېل و كولتورلارین چوخلو غونۇ و چىشىدلىيىنى و نىچە دىلىلى ائىيتىمى» دستک لمک اوچون يونىسکو طرفىندىن بېلدېرىلىپ. 2000-نجى ایلدىن گونوموزە كىمى 21 فئوۋیە (2 اسفند) — دە بو گون اوچون آغىرلاما مراسىمى كىچىرىلىپ.

آنادىلى، كۆرپىنىن دىل آچىنجا، اۆيرەتیم آلمادان دانىشىدىغى اىلك دىل دىر. اوشاقلار شىدتلىجه اۆز آتا- آنالارى و اۆيرتمنلرىنى يامسىلارلار، بو ندىنله اوشاغىن دىل گلېشمەسىندە بۆيوك تائىرلرى واردىر.

□ دۇنيا آنادىلى گونونون آغىرلانىما سىبى نەدىر؟

دوليا يونئسكو تشكيلاى، عمومى افكارين دقتىنى، كچه 10 مين نفر دانئشماجيسى اولان دىللىرىن آرادان گنئمسينه چكمك ايسىتىر. بو دىللىر، گلهجك نسلل لره داشينمادىغى اوچون تاممن آرادان گندىر. دوليادا يوز نفردين آز دانئشماجيسى اولان بىر چوخ دىل وار. بو دىللىر هنجواخت دارتئشيلمائىش، يازيلمائىش و بلگه لنمئمئشدىر (مستند اولمايىب).

21 فئوريه 1952-ده پاكىستانىن داككا شهربنده (او زامان پايتخت ايدى)، قانلى تظاهرات اوز وئردى. بو چاتئشمانىن سببى حكومتىن اوردو دىللىنى اؤلكئىن كچه رسمى دىلى اعلان انئمسى ايدى. حالبوكى، اوردو دىلى بو اؤلكئىن يوزده اوچ (3%) جمئىتىنن آنا دىلى ايدى. يونئسكو تشكيلاى، بنگلادئش-ىن 1999 نوامبر آيىندا ايسىته يى اوزره، بو گونو دوليا آنا دىلى گونو اعلان انلئدى.

□ آنا دىللىنىن سوسىال اهمىتى

آنا دىلى، انسان توپلومونون گليشمئسىنده و بؤيومئسىندن ان انئكىلى عامىلدىر. آنادىلى معمولا توپلومدا ايش وئرىملىلىقنى باسقيسى آلتىندا قالىب باسلىر. بو ايسه، اوشاغىن دوغال كىملىك و كاراكتئرىنى بىر بؤلومونو اوندان آلىر.

دولياىدا، كيچىك گروپلار آراسىندا دانئشيلان بىر چوخ جانلى دىللىر واركى، يوخ اولماقدادىرلار. حال حاضرىدا 6000 جانلى دىل دولياىدا وار اولماقدادىر و بونلارنى 2500-و يوخ اولماق تهلوكه سى ايله قارشى قارشىيادىرلار. يعنى اورتالاما هر آى ايكى دىل اونودولور. حالبوكى هر دىل، اؤزل بىر باخىش دولياىا يانسيدىر.

□ دىللىرى تهلوكهيه آتان تهديدلىر نه دىر؟

ساواش، ديدرگين دوشمك، قيراغا ايتەلمەك، كۈچلەر، يوردونو اجبار اوزوندن ترك ائتمەك و دىل لرين ايچ- ايچە گىريب تركيب اولونماسى آنا دىلىنى يوخ اولما تەلۈكەسىنە آتان فاككتورلار داندير. بىلگى مۇدىاللار يىلە، اينگىليزجە كىمى دويناسال گوجلۇ بىر دىلىن او بىرى دىل لره نفوذ ائتمەسىنن ندىلر يندىن دىر. تئلفون يا تېلنت كىمى دىجىتال ھوشلۇ نىسەلردە بوتون دىل لرى قوللانما قابىلىت لرى يوخدور و بوتون دىل لرى سونا بىلمىرلر.

□دىل، باشقا كولتورلرە آچىلان بىر قاپى

«دونيا آنا دىلى گونو»ندە، نىچە دىللى اۋىرەتيمىن اھمىيتىنى گۈزدن قاچىرمامالى. ايكىنجى و حتا اوچونجو دىل اۋىرەتيمى ھەر زامان يىنى بىر كولتورلە تانىشماق و آردىنجا دونيايا آيرى آچىدان باخماق آلامىنداير.

آرادان گىتەمكە اولان بىر دىلى قورتارماغىن اىلك آددىمى، او دىلىن سۈزجۈكلرى و ياپىسىنى بلگەلەندىرەمك (مستند ائلمەك) دىر. او دىلىن سۈزلۈك لر و دىل بىلگىسى قورال لارىندان مدرسەلردە اۋىرەتمەك اوچون كىتابلار حاضىرلاماق اولار. دىل لرى يوخ اولماغا اوغرايان تۈپلۈملاردا، «يوخ اولما تەدبىدەندە اولان دىل لر درنەيى» نىچەدىللى لىيىن ياشاماسىنى دىستكەلەير. بو ايشلر يىر بىرى ايسە، ايكى دىللى اۋىرەتيم دىر.

1999-نجو ايلدە يونىسكو دونيا تشكىلاتى، 21 فنورىەنى «دونيا آنا دىلى گونو» آدلاندىرما قارارىنا گلدى. بو گون، گزمەگىمىزدە وار اولان 6000 جانلى دىلى دىستكەلمەك و قوروماق اوچون ھەر ايل كىچىرلىر. آيرىجا، ايكى يا نىچە آيرى دىل اۋىرەتمەك، آيرى- آيرى كولتورلرى آلاما و قاورامانين و قارشىلىقلى سايغىنىن آچارى دىر.

آتا- آنالارین حددیندن آرتیق جیب تلفونو قوللانمالاری عایله یه ضرر یئتیریر

حاضیرلایان: سوسن نواده رضی

□ آتا- آنالارین حددیندن آرتیق جیب تلفونلاری ایله دومیگ لیمکلری عایله وی یاشامی راحتسیر اندیر. بو بریتانیادا

لیسه شاگیردلریندن ییغیلان بیر سوروشدورما نتیجه سی دیر .

□ بو سوروشدورمادا 11- 18 یاشلار آراسیندا اولان 2000 اؤیرنجی اشتراک ائتمیشلر. بونلارین اوچده بیری

دئییلر، مجبور اولوبلار والدین لریندن ایسته سینلر کی دیجیتال جیهازلارینی قوللانماغی دوردورسونلار .

□بو اۋىرنىچىلار 14%-ى دىيىبلر آتا-آنالارنى يىمىك يىركىن بىلە تىلفونلارنى ايله مشغول اولورلار. دىگر ياندان،

3000 نفر والدىنى سوروشدورمايالىنجا، اولاردان 95% بو ايشلارنى اورتاس ائله يىبلر .

□بو آراشدىرمانى ، دىجىتال اورنس يو كى و ھدمستىز اند ھدمىستىرز كانفرنس آدلى ايكى موسسه

گرچك لشدىرمىشلىر .

□اۋىرنىچىلر آراسىندا :

۸۲% بىلە دوشونورلىرى كى يىمىك يىركىن دىجىتال نىسەلر قوللانمايالى .

22% دىيىبلر جىب تىلفونو قوللانماق سبب اولور عايله عضولرى بىر بىرىنى يانىندا اولماقدان لذت آپارماستىلار .

36% والدىن لرىندن اىستە يىبلر تىلفونلارنى بوراخستىلار .

37% دىيىبلر تعطىل گونلر 3-5 ساعاتا كىمى ايتتىرىنىدە اولوبلار .

5% دە دىيىبلر ھفتەنىن سون گونلرىندە 15 ساعات كىمى ايتتىرىنىدە اولوبلار .

□ آتا- آنالاریندا تلفونلارینی بیر کناردا بوراخمالارینی ایستەین اؤیرنجیلرین 46% دئیرلر والدینلری اونلاری

سایمازلیقدان گلیر. 44% ده دئیر اونلارا سایقیسیزلیق اولدوغون حیس ائدیبلر و اوزگون دورلر .

بوتون بونلارا باخمایارقا، 10% والدینلردن جیب تلفونو قوللانمانین اوشاقلارینین دغدغه سی اولای بیلەجه یینه

اینانیرلار حالبوکی آتا- آنالارین یاریسی، اوزون زامان اینترنتله مشغول اولدوقلارینی قبول ائدیبلر .

□ تقریباً آلتی آی اؤنجه آپاریلان باشقا بیر اراشدیرما گؤستیردی کی، لیسه شاگردلرینین یاریسی یاتاغا گیردیکدن

سونرا تلفونلارینا باش چکیبلر. بو اراشدیرمانین نتیجه لری ایله بیرلیکده اویاریلار وئریلیردیکی، اؤیرنجیلر مدرسه یه

یورغون گلیرلر و تمرکزلی ده یوحدور .

□ تازا بیر اراشدیرمایا گؤره اؤیرنجیلرین دؤردده اوچو (72%) دئیرلر کی اوچ ساعاتدان اون ساعاتا کیمی آنلاین

ایمیشلر. 11% دئیر تعطیل گونلرده 15 ساعات اینترنتله دوموکلەنیب. 3% ده دئیر 20 ساعاتا کیمی آنلاین

ایمیشلر .

اۋىرنىچىلارنىڭ ان مەھم نىگرانچىلىقى بۇدۇر كى، اينىئىنئىدە واخىت گىچىرتىمىك يۇخۇسۇزلىقلارنى سەبب اولۇر. 47% دىئىر دىغدەسى بۇدۇر سادەجە. والدىن لىردىن ايسە 10% دىئىرلر اوشاقلارنىڭ يۇخۇسۇز قالمالارىندىن نىگران دىرلار .

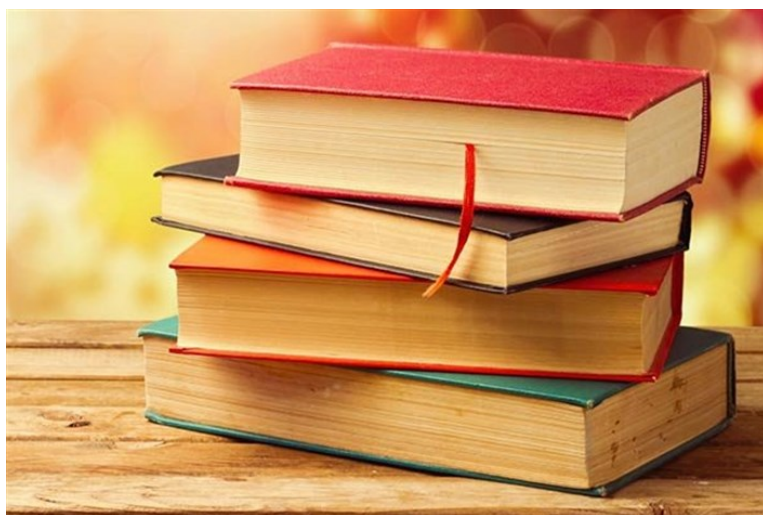
□مايك باكان، مىرسەنىن مىدىرى دىئىر: زامان چاتىب كى والدىن، مىلىم لىر و شاگىرلر ايلەتىشىم آراجلارنىڭ (ابزارهاى ارتباطى) قوراللارنىڭ يىنىدىن يازسىنلار. چۇنكى بۇ آراجلار آرتىق ياشام و ايشىمىزىن بىر بۇلۇمۇ اولۇدۇر .

□سۇرۇشۇدۇر مالار بىزە گۇستىرى كى، اۋىرنىچىلر تىكنولوژىنى خدسىز قوللانماغىن ضررلىرىنى بىلىرلر آنچاق بۇيۇكلر اولارلا سىنىرلار و مىحدۇدىتلىر مىعىن ائىمەلى دىرلر ھىچىن اۋزلىرى عاغىلىچا داورانىشلارنى اولگۇسۇ اولمالى دىرلار .

□مايك باكان دىئىر بۇ آماجا چاتماق اوچۇن ائۇ و اوخۇل بىرلىكدە چابا گۇستىرمەلى و عىنى مىسازى گۇندىرمەلى دىرلر .

آما "دىجىتال اورن يۇ كى" نىن مىدىرلىرىدىن اولان رابىرتسۇن دىئىر كى، والدىن بىر آز بىلىرلر اولادلارنى نە مىدت آنلاين ايمىشلىر و "دقىقا نە اندىرمىشلىر"، اۋزلىكلە دە گىجەلر .

او اومود ائدير بو آراشدیرمالارداکی تاپیتیلار خطر زنگلرینی عایله لر اوچون چالمیش اولسون، بئله لیکله تکنولوژیینی ساغلام و گووه نلی قوللانماق اوچون جدی اولاراق دانیشسینلار .

ادبیات آخیم لاری

*کلاسیزم(classisme)

کلاسیزم 17-جی یوز ایلده فرانسادا دوغموش بیر ادبی آخیمین آدی دیر. بونا «1660 اوخولو» -دا دئییلیر. آخیمین قوروجولاری و ان اؤنملی تمثیلجیلری بونلاردیر:

تراژدی ده، راسین و کورنئی

كمدى دە مولىر

رومان دا مادام دولافايئت

ئىسسىك پاسكال و لىبرويئر

ھىكايە دە لافونتئن

شەرىف بوآلو

كلاسسىزمىن باشلىغا نىجەلىكىرى بونلاردان عبارتدیر:

_كلاسسىزم دە ئىرىن، چئورەنىن اۋنىمى يوخدور؛ دىش طبیعت صنعتە

موضوع اولاماز.

_كلاسسىزم انسانىن ايچ ياپىسىنى (روحسال دورومونو) اينجەلر.

انسانىن دىش ياپىسى (ساختار بىرونى) صنعتە موضوع اولاماز.

_كلاسسىزم عقلە دايانىر، عقلى تجربەلرىن دىشىندا قالان، يعنى

دويغولارا يا دا غرىزەلرە باغلى داورانىشلار باياغى

اولدوغوندان دولايى صنعتە ئىرى يوخدور.

_كلاسسىزم سادە و معمولى قونولارى ايشلەير؛ موضوع اۋنملى

دئىلىدىر، و تفصیلات و فرعیاتتا انىلمز.

_كلاسسىزم دە دىل، اينجە و سىچكىن بىر دىل دىر. قابا و

باياغى سۆزلەر ئىر وئىلمز.

_كلاسسىزم "صنعت صنعت اوچوندور " گۇرۇشونو منىمسەر.

***رومانتىزم (Romantisme)**

رومانتيزم، كلاسيزمه بىر تېكى (عكس العمل) اولاراق 18-جى
يوزايلين ايكىنجى يارىسيندا اينگىلتىره و آلماندا اورتايا
چىخدى. 1820 - لردن سونرا فرانسادا گلىشىدى. ان اۇنملى
تمثىلچىلرى بونلاردىر:

ويكتور هوگو، فرانسىز شاعر، تئاتر و رومان يازارى.

ژورژ سان، فرانسىز (قادىن) رومانچى.

آ.دومايئر، فرانسىز رومانچى

آلفرد دو موسه، فرانسىز شاعر

لامارتىن، فرانسىز شاعر

گوتى، آلمان شاعر، تئاتر و رومان يازارى

شىللئر، آلمان تئاتر يازارى

شكسپىر، انگلىز تئاتر يازارى، شاعر

رومانتيزم، كلاسيزمىن بوتون اساسلارنى رد ائدر؛ ان اۇنملى

نئجه ليكلرى بونلاردان عبارتدير:

_دش طبيعت تصويرلىرى اۇنم قازانمىشدير

_هر دورلو انسانين ايچ ياپىسى دا، دش ياپىسى دا

اينجه لنمىشدير.

_عقلىن يئرلىنى دويغو آلمىشدير.

_قايغى و غم تئمالارى سوره كلى اولاراق ايشلنمىشدير.

__آنلاتيمدا گۇزل و چيركىن دئيه بير آيريم اولونماميش؛
دورلو فكر، دويغو و خياللارى آنلامادا گرهكلى اولان هر
سۇزجوكتا ايشلنميشدير.

"صنعت توپلوم اوچوندور" گۇروشو منيمسهنميشدير.

*رئاليزم (Realisme)

رئاليزم، رومانتيزمه بير تپكى اولاراق فرانسادا دوغدو؛
1857-دن 1880- ا قدر سوردو.
بير رومان و اۇيكو (حكايه) آخيمي دير. ان اۇنملى
تمثيلچىلرى، هاميسى دا فرانسىز اولان؛ گوستاو فلوپئر،
بالزاك، ستئندال، قونكور قارداشلار، آلفونس دوده ايله روس
رومانچىسى تولستوى دور.

__رئاليزمده، رومانتيزمين عكسینه خيالا يئر يوخدور، گئرچك
اولدوغو كيمي آنلادىلير. مشاهده اساس دير.

__اولاين گنچديكى يئرلر (دش طبيعت) بوتون تفصيلاتى و
چيپلاقليغى ايله اورتايا قويولور. "تصوير" بۇيوك بير اۇنم
قازانميشدير.

__ايفادهنين گوجلو و اۇلچولو اولماسى اوچون بۇيوك دقت و
چابا گۇستريلميشدير.

_دیل سئچكىن دىر، باياغى سۆزلەر، سۆيۈش و آرگويما (غىرادىيى
عوام دىلى) يئر يوخدور.

"_صنعت صنعت اوچوندور" اساسى منىمىسە نىمىشدور.

*ناتورالىزم (Naturalisme)

ناتورالىزم، رئالىزمىدىن بىر نئچە نۇقتەدە آيرىلىر، 1880-1890
يىللىرى آراسىندا فرانسادا گۇرولن بىر آخىم دىر.
قوروجوسو و تىك تىمىلجىسى ائمىل زولا دىر. اصلىندە رئالىست
اولان آلفونس دودە دە سافو آدى رومانى ايله بو آخىما گىرر.
_ناتورالىزمىدە رومان قهرمانى، هانكى صىنىفدىن ايسە، او
صىنىفىن دىلى ايله دانىشدىرىلىر؛ بو سببە گۇرە باياغى
سۆزلەر دە راستلانىلىر.

_ايفادەدە رئالىستلار قدر دىقلى و وسواس دئىيلىدىرلر.

_رئالىستلرىن عكسىنە، "صنعت توپلوم اوچوندور" گۇرۇشونو
منىمىسەرلر.

_كلاسىكلرىن تام عكسىنە انسانىن ياخشى و گۇزل طرفلرىنى
دئىيىل، باياغى و چىركىن طرفلرىنى دە اله آلىب ايشلرلر .
بو سببە گۇرە ناتورالىزم "طبيعىتىن و انسانىن ان
اوتانىلاجاق، ان ايرەنج طرفلرىنى گۇستىرمك صنعتى" اولاراق دا
تعريف اولونور.

بىلىم ئادامى ئانلايشى ايله رومان يازماغا چاليشىلار.

*پارناسىزم(Parnassisme)

پارناسىزم، رئالىزم و ناتورالىزمىن شعره اويقولانماسى
آخىمىدير؛ يعنى يالنىزجا بير شعر آخىمىدير. اۇنجو و
قوروجولارى، هامىسى دا فرانسىز اولان لۇكونت دو لىز،
فرانسوا كوپه و سولى پرودوم - دور.

پلاستىك گۇزلىگه (شكىل گۇزلىگىنه) بۇيوك بير اۇنم
وئرمىشلىر، منظرهلىرى بوتون رنگ، و شكىللىرى ايله اولدوغو
كىمى شعره كئچىرمىشىلر.
پارناسچىلار (پارناسىه نلر) رئالىست لىر كىمى "صنعت صنعت
اوچوندور" اساسىنا باغلى قالمىشىدلار.

*سىمبولىزم(symbolisme)

سىمبولىزم، پارناسىزمه بير تىكى اولاراق فرانسادا دوغدو.
1885 ايلىندىن 1902 ايلىنه قدر سوردو. ساده جه بير شعر آخىمى
دير. باشلىجا تمثىلچىلىرى، هامىسى دا فرانسىز اولان بودلر،
وئرنلن، رىمبو و مالارمه دير.

سىمبولىزمىن عمومى نئجه لىكلرى بونلاردىرلار:

—سىمبولىزمىدە خيال ان اۋنىملى عنصر دور؛ گئىرچك اولدوغو كىمى

دئىيل، بىر سىس پردەسى آرخاسىندا نئجە گۇرونورسە،

خىيالىمىز اونو نە تەر گۇرمىك اىستەيىرسە اۋىلە

آنلا دىلمالى دىر.

—سىمبولىزمە گۇرە صنعت، دوشونجەيە دئىيل، دويغويا

سسلنمەلى دىر. شعر، يوروملانماق، آنلاشيلماق اوچون دئىيل،

دويولماق اوچون يازىلمالى دىر.

—سىمبولىزمە ايفادە سۇزدن چوخ موسيقىيە ياخين بىر

ايفادە دىر.

مصراع بىر سۇزجوك دىزىسى دئىيل، بىر سس هارمونىسى

نئجە ليگىندە اولمالي، سۇزجوكلر بىر موسيقى آهنگى

يارا تمالى دىر.

—سىمبولىزمە "صنعت صنعت اوچوندور" اساسى منىمسەنمىشدير.

سورئالىزم (Surrealisme)

سورئالىزم (گئىرچك اوستونچولوك) فرانسىز شاعرى آندره

برئتون طرفىندن قورولان بىر ادبى آخىم دىر. دوشونجەنى هئج

بىر باسقى آلتىندا توتما دان، اۋزگورجە اورتايا قويماغى

آماجلار.

سورئالىزمە، دىنين، اخلاقين و تۇرەلرين اورتايا قويدوغو

اوتانچ پرده سی تاممیلہ قالدیریلیر؛ شعورسوز داورانیشلار
قایغیسیزجا، هنج بیر غم غصه دویولمادان، اولدوغو کیمی
آنلادیلیر. ان عاییب شئیلر بیلہ، عاییب اولسا دا صنعتین
موضوعسو اولا بیلیر.

1924 ایلیندن اعتباراً رغبت گؤرمه یه چالیشان بو آخیمی
قیساجا "عقلین هنج بیر تجربه سی اولمادان، اخلاقی و انستتیک
هنج بیر قایغی دویمادان، دوشونجه نین اولدوغو کیمی
یازیلیشی" شکلینده تعریف ائده بیلهریک.

«حیلہ ور»،

یئرین باغرینا گؤمولموش کند

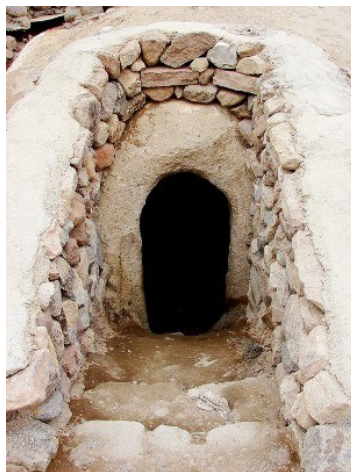
تاریخی حیلہ ور کندی، قایالیق کند، کندوان-ین 3
کیلومترلیگینده دیر. بو کندين معمارلیق سبکی اؤزونه
اؤزلدیر و ایچینده، یئرین باغرینداکی گؤزل چنگه لیکلر
(زاغه) شکلینده اولان ائولر، سبک و گؤزللیک باخیمیندان
قایالیق کندوان-ین ائولری ایله هنج توتوشدورولا دا بیلمز.

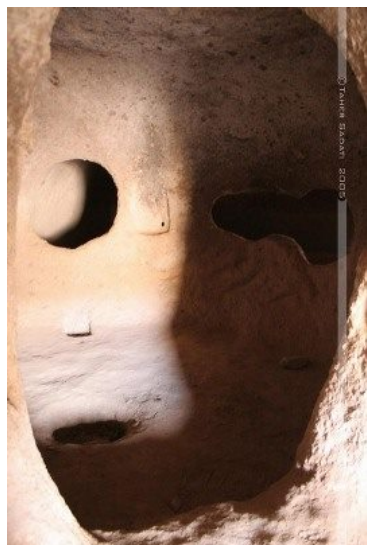
يئرین ایچینده قازیلیمیش ائولر، یئته رینجه استتار اولونموش و کئچنلرین گؤزوندن گیزله دیلمیشدیر. دئییلنلره گؤره ائله همین سببه گؤره ده «حیله ور» آدلانديريلمیشدیر.

بو ائولر، 7-نجی یوزایلده، مغوللارین سالدیریسیندا اھالیدن بوشالدى. بو ائولرده انسانلارلا مال-قارالار بیرلیکده یاشارمیشلار. بو کند، گونئی آذربایجاندا، کندوان کندینین یولو اوزه رینده یئرلشیبدیر.

اسکو شهرینده، ائلخانلیلار دؤورونه عاید اولان حیله ور قایالیق کندی، 1384-نجو ایلین زومار آیینین اون بیرینده، 12622 ثبت نؤمره سیله اؤلکه نین ملی اثرلری سیراسیندا ثبت اولونوبدور.

انگیلیزلی آدلیم آرکئولوگ (باستان شناس) پروفیسور دیوید رول-ون دئیدیگینه گوره، بو کند حضرت آدم-ین دوشمه (هبوط) یئری دیر و بلکه ده بهشت عدن ده اورادا یئرلشیر.

تبریزین «کلانتر ائوی» ییخیلماق حالیندا دیر

شرفالدوله (1311-1231 ه. ش.) لقبی ایله کلانتر آدینا مشهور اولان میرزا ابراهیم خان باغمیشه‌ای-نین ائوی و باغی قاجارلار دؤرونه عایدیر. بو ائو تبریزین عباسی خیوانیندا، هاشمی کوچه‌سی، پلاک 23، ملی اثرلر لیسته‌سینده، 1382 قویروقدوغان آیین 27-سینده، 971 نومره ایله ثبت اولونوبدور. لاکین تاسفله، بیر چوخ تایی- بنزهری اولمایان قدیم و تاریخی اثر کیمی قورونماییب، باخیلماییب و ییخیلماقدادیر.

میرزا ابراهیم خان شرفالدوله باغمیشه‌ای ملی شورا مجلسینین بیرینجی دؤره‌سینده، تبریزین ملت وکیلی، و تبریزین اوچونجو بلدییه باشقانی ایدی. او ایکی یول بو مقاما منصوب اولموشدو.

کلانتری عایله‌سی، تبریزین باغمیشه بؤلگه‌سینین اربابی و کدخوداسی ایدیلر. اونلاردان بیر چوخ دهیرلی اثر او جمله‌دن

باغمئشەنن كلاتر مسجى يادىگار قالىبدير. باغمئشەلى
ابراھىم خان شرفالدولەنن باشقا دەيرلى ايشلرئندن دە، شرف
يا شرفىە مدرسەسىنى ايجاد ائتمكدير. بو مدرسە سونرالار
خيام آدلانديرىلدى. ھا بئلە، باغمئشە دە اوغلو مهندس كلاترى
ايلە فرش كرخاناسى قويوموشدو.

بينانين تكنيك اۇزللىكلرى

بو بينا، 6550 متر مربعلىك مساحتى اولان باغىن ايچىندە دير
(بو، قديمكى باغىن بير بولومودور). بو بينانين اعيانىسى،
ايكى قاتدان اولوشان، 1040 متر مربعدن عبارتدير كى،
قبالەسى ائوين آدىنادير. بينانين معماريسى قافقاز
معماريسىندىن الھام آلمىش، ئئرئل معمار و بنالارين ايلە
تيكىلمىشىدير.

بو ائوين پلانى تمامىلە قرىنە دير، و قاجار دۇرونون باشقا
بينالارى كىمى بو ائوين دە تىكىلمەسىندە تقارن مكمل شكىلدە
گۇزلەنىلىبدير. ئئر قاتىندا (طبقە ھمكف)، بير ايوان، دۇرد
جوت ستون، بير گىرىش آستانا كىمى، بير دھلىز، ايكى يان
اوتاق اوچ قاپىلى اولگوسويلە، ال اوتاغى اولاراق، و بو
ايكى اوتاغىن دالىندا ميتباخ اولاراق ايكى آيرى اوتاق
ئئرلشمىشىدير. ئئر قاتىندان بيرىنجى قاتا گئدن پلەلر
دھلىزىن دىبيندە دير. بيرىنجى قات دا بير تنەبى (تنەبى
بينانين آنا محوريندە ئئرلشیر، ايكى قاپى ايلە يان

ايوانلار باغلانيلير، بىر دەلىز و دۇرد اوتاقدان
عبارتدير.

سوروملولارين اهمالى و سايمازلىغى نتيجهسينده اۇزباشينا
بوراخىلىپ تۇرتۇكونتو حالينا گلن بو تاماشالى و نفيس ائو
و اونون باغى، تبرىزين ايلك كلانترينه عايد ايدى. حالبوكى،
بو تارىخى ائو اوناريليب يئنىدن جانلانديريليرسا، «ايكى
كمال» پاركىنين بىر بۇلومو اولاراق كولتورل اوجاق، توريستى
بىر يئر يا دا رستوران حالينا گتيريليب هم قازانچ قايناغى
هم ده تارىخ و كيمليگىمىزى قورويان گۇرمەلى بىر يئر اولار.
اميد ائديريك سوروملولار، تبرىزين بو قيمتلى تارىخى-
كولتورل جواهيرينه اۇزل عنايت گۇستريب، بو مولك و باغلار
آليب، توريستى بىر يئرە چئويرسينلر. بئلهليكە هم اقتصادى
باخيمدان، هم كولتور باخيميندان هم ده تارىخىمىزين
قورونوب ساخلانديغى باخيمدان دەيرلى بىر ايش گۇرولموش
اولار.

تبریزین تاریخی یئرآلتی یوللار و تونئللری
 تبریزین یئرآلتی تاریخی میراثی قایغیسیزلیغا
 قوربان گئتمکده دیر
 چئویردی: سوسن نواده رضی

تاریخی قانیتلار و آنلاتیلارا اساسا، تبریز شهرینین آلتیندا
 طاقلی تونئلر وار اولماقدادیر. بو تونئللرین بیر قولو
 ارک عیشاه قلا سیندان شام غازانا، او بیر قولو ارک

ققالاسیندان ربع رشیدی-یه، بیر باشقا قولو ایسه، تبریزین قوزئیینه ساری چکیلمیشدیر. بو یئرآلتی یوللاری تاپیب یئنیدن اوناریب جانلاندیرماق گزی صنعتینین گلیشمه سینده تاثیرلی آددیملار سایلا بیلر.

تعجب ائتمه لی دیر کی، دوغوردان کئچمیشده عجب یارادیجی، صنعتکار و مهارتلی اوستا معمار مهندس لریمیز واریمیش! آنجاق ایندی، بو چاغدا- بو زمانه ده، بیزلر مسئوللاریمیزین وئردیگی وعده لره عمل ائتدی کلرینین یولون گؤزلمکده ییک هله ده !

شکیل آرشیودن گؤتورولوب

مجید رضازاد عموزین الدینی

چوخ اسکیلردن تورکجه دیل و کولتورون یاتاغی اولان تبریز شهری اولدوقجا پارلاق و حیرت دوغوردان تاریخه اییه دیر. تبریزله ایلگیلی ایلگینج و دوشوندوروجو موضوعلارین بیرى ده بو نؤکته دیر کی، دئییلیر تبریزین «ارک» قالاسینین آلتیندا بو شهرین باشقا بولگه لرینه، او جمله دن شام غازان و ربع رشیدییه گئدیپ چیخان قدیم یوللار و تونئلر واریمیش. بیر پارا تاپینتی و قانیتلار دایاناراق، نظره گلیر اوزاق کئچمیشلرده بئله تونئلر واریمیش، آنجاق اونلارین قدمتی و هانسی دؤراندا یارانیدیلارینا گؤره، هابئله نه اوچون قوللانیدیلارینا گوره تاسفلر اولسون کی، یارارلی و قاپساملی بیلگیلر یوخدور.

آنجاق بیر چوخ آنلاتیلار و دئییلنلرده، بو تونئللرین مرکزینین ارک قالاسینین محوطه سینده اولدوغو سؤیله ندیگینی گؤره، آیریجا رحمتلی «کارنگ»، ربع رشیدی قالاسیندان گؤروش ائتدیگینده، بو قالادا شهرین مرکزینه اوزانان یئرآلتی نقبلرین اولدوغونا اشاره ائتدیگینه اساسا، و بو ایکی

تيكىنتىنىن ائلخانلىلار دۇرونە عايد اولدوقلارى اوچون، بئله
نظرە گليركى، بو تونئللرين بعضى بولوملرينين تيكىلىپ
ايجاد اولونماسى همين دۇورە (يعنى ائلخانلىلار دۇورونە)
گئديپ چاتير. «ربع رشيدى» محوطەسىندە صفويە دۇورانيندا،
خصوصيلە شاھ عباس زامانيندا عثمانلىلار قارشى بير قالا
تيكىلديگىنى گۆز اۇنونە آلارساق، تبريزين يئرالتينداكى بو
تونئللرين تيكىلمە تاريخى، ها بئله نە استفادە اوچون
ايجاد اولدوقلارى آزماچوخ آچىقلىغا قاووشور.
باشقا دئيملە، صفويە دۇورانيندا تبريز شەرى دفعەلرجه
صفوى و عثمانلى اوردولارينين اليه دوشدويوندىن دولايى،
زامانيندا قوللانيپ دوشمانا ضربە وورماق اوچون، بئله بير
يئرآلتى تونئللرين قازىلىپ تيكىلمەسى، گرکلى اولان بير
ايشايميش. ديگر طرفدن، تبريز، سياسى- اقتصادى اۇنمينە
گۆرە تاريخ بويونجا نئچە يول روسلارين هجومونا اوغرايىپ،
دفعەلرجه چال-چاپ اولوب. بو قونو دا تاريخ بويونجا،
تبريزين يئرآلتى تونئللرينين تيكىلمەسىندە و يايىلماسيندا
ايتكىلى اولاي بيلرمىش.

ربع رشيدى

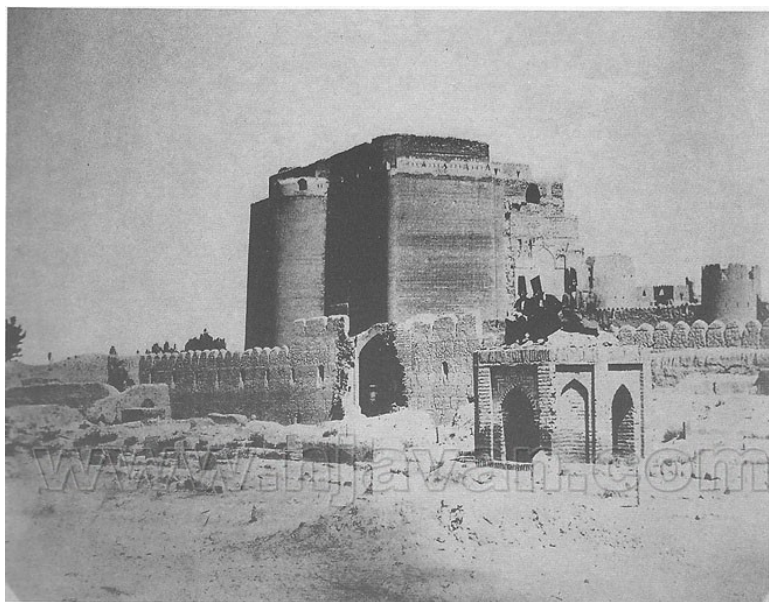
بىلگىسى اولانلار گۈرە، بو تونىللىرىدىن آرواد - اوشاقلار
اوزاقلاشدىرىپ سالىدىرقانلار يىنىدىن قورتارماق اوچون دە
يارارلارنىمىشلار. بىللە كى، شىرىن بىر يا دا نىچە بۇلومو
قوشاتىلىنجا، يا دا تىرىزىن ھىر ھانىسى بۇلگەسى
سالىدىرقانلار يىنىدە دوشونجە، بو يىر ئالدى يوللاردان
اوشاقلار، قادىنلار و احتىاجى اولانلار داھا گووۋەنچەلى
يىرلەر گۈتورىمىشلر چونكو سالىدىرقانلار يىنى بوللاردان و بو
تونللىرىن ھارالار گىدىپ چاتماسىندان خبرلىرى اولمازمىش.

«آفتاب آذربایجان» درگیسینده تبریزین یئرآلتی تونئلرینه
گۆره بئله یازیر: بیر پارا آراشدیرماچیلارا گۆره تبریز
اوج یئرآلتی تونئلدن بیر- بیرینه باغلی ایمیش. بیرسی
عباسی خیوانیندان ارک قالاسینا یئتیشیرمیش، او بیرسی ربع
رشیدی دن ارک قالاسینا، و ایندیکی گولوستان باغیندان شام
غازانا. بو یوللار اوردونون کئچید یولویموش.
رحمتلی «کارنگ»، دکتر حسن فلسفی ایله ربع رشیدی نین
محوطه سیندن گؤروش ائتمیشدیر. او بو یئرآلتی یوللارا اشاره
ائدیب دئییر: قالانین ایچیندن شهرین اورتاسینا کیمی
یئرآلتی یول وورولوب، بو یوللارین ایزلری بورجلارین
پایاسینا قالیبدیر. محله اوشاقلاری دئییرلر کی بو یوللاردا
بیر ساعات بویونجا یول گئدیبلر آنجاق بیر یئره

چاتمايىبلار. سونرا دا كارنگ، دكتر حسن فلسفى ايله
 بىرلىكده بو تونئللردن گۇرۇش ائتديگىنى وورغولايير.
 آقاي خاماچى دا تبرىزين يئرآلتيسيندا تونئللر و كئچيد
 يوللار اولدوغونو اونايلايىب دئير: هن، شهرين اوچ حاشيه و
 كنار نقطه سيندن يئرآلتى يوللار ايجاد اولوب، بو يوللار ارک
 قالاسيندان كئچىب آجى چايا دوغرو داوام ائدير. او دئير:
 ايلک قول باغشمالدان باشلايىر، گونئى دوغودان شهرين مركزى،
 ارک قالاسينا طرف داوام ائدير. ايكينجى يول، ايندىكى
 باغمئشه دن، ربع رشيدى نين التيندان، گونئى دوغودان شهر
 مركزىنه دوغرو گلىر. ب ايكى يول بىر بىرىنه قاووشوب ارک-ين
 آلتيندان قوزئى باتى، شام غازان محله سینه سارى گئدير.
 سونرا تبرىز چئوره سينده آجى چايا دوغرو اوزانىر. بىر
 نئچه فرعى قول دا، ايندىكى فردوسى خياوانى دوغولتوسوندان
 (امتداديندان) كئچىب، بازاردان ساووشوب، ميدان چايينا
 گئدير.

ارک عlishاه، تبرىز يئرآلتى تونئللىرىن آنا يولو

اړک تېرېز (عصر قاجار)

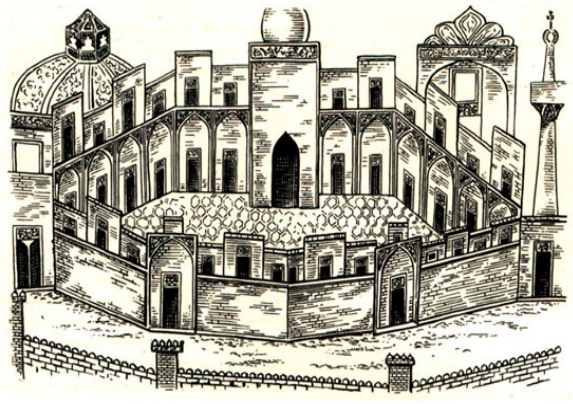
بو يوللار، يئرآلتى تونئلر و كئچىدلردىرلر كى حماملارين،
فاضلابلارين، ائولرين و مسجدلرين سويو بونلارا توكولر و يوز
ايللردىر شهرين جماعتى باشلانقيجى و بيتديگى يئرین هارا
اولماسىنى بيلمەدن، اونلاردان يارارلانار.

تبریزین اعتبارلی بازاریلاریندان بیرى بئله دئیر: 1330
 گونش ایلینده، شدتلى ياغیش اثرینده حیه ط و باغچامیز
 جومدو، بیر گئنیش قویو و تونئل آغیز آجدی. بیر نئچه
 اوستاکار مقنى گتیردیک، نئچه یوز مترلیک ایپ بئلرینه
 باغلایب، فانوس ایله قویویا گیردیلر. نئچه ساعات سونرا،
 قاییدیپ دئیلر: قویو دیکینه قازیلار، بو قویولار بازار
 کیمی، تونئل کیمی یاتاینا (افقی) قازیلیب، و تونئلین
 ایچینده سکیلر و سکیلرده چوبوق کولو ایزلری وار.
 دووارلاریندا دا یاغ چیراغینین قارا اثرلری گؤرونور، سانکی
 یوزایلر اؤنجه بوردان انسانلار گلیب گئدرمیشلر.

شام غازان اھاليسيندن ياشلى بير كيشى دئير: ماکولو
«عزوخان» اوردوسويلا گليب تبريزى باتى طرفيندن آلدیقدان
سونرا، بو يئرآلتى يوللاردان خبرى اولان محله نين آزادچىلىق
ساواشچىلاريندان، تونئلردن كئچيب، حۇماوار و گاميشاوانين
آخرينده تونئلدن چىخدىلارو ماكو اوردوسونا ضربه لر ائنديريب
اونلارى دالى اورتدولار.
استاد بيتالله جمالى، آذربايجان فرهنگ اداره سى نين كئچميشده كى
رئيسى نقل ائدير: فردوسى خياوانيندا ، اردبيللى لر
كوچه سينده ، «اوستا شاگيرد» مسجدى نين حيه طينين بير بؤلومو
ايراندخت (ايندىكى بنتالهدى) دبىرستانى نين تىكىلمه سینه
اختصاص وئريلدى. تىكىنتى زامانى حيه طين بير طرف جوموب
بؤيوك بير كانال آچىلدى. ياخيندان گئديب باخينجا بازار
كىمى گئنىشلىك بير يئر ايدى، بو يئر او قدر وسعتلى ايدى
كى، فاي تون و آتلار اوندان راحتجا كئچه بىلردى. تاسف
اولسون كى بو تونئلره خىر خشهك و زير زىبل يىغيب اوستونو
اؤرتدولر.

شام غازان، تونئلرين باتىيا گئدن يوللارى

گولستان باغی و میارمیار تونئلرین یولو اوسته
آيسان و میارمیار کیمی پروژهلرله بلکه ده بو یئرلرده
تونئلری یوخا ا چخاردیبلار!

بو تونئلر كئچميش ايللرده ده فرهنگى ميراث رئيسىنين ده تائييدىنى قازانميش، بو يوللارين ائلخانلىلار دؤورونه عايد اولماسى دا اونايلانميشدير. آنجاق كسين اولاراق بللى دئييل بو يوللار تبريزين قديم قناتلارى ايميش، يوخسا تبريزده بؤيوك دؤلتلرين ساواشلاردا قوللاندىقلارى يوللار؛ كى بو ساواشلارين ان باشداسى، صفوى دولتى ايله عثمانلىلارين ساواشى، يا دا سونرالار مشروطه ساواشلارى ايدى.

تبريز شهرداريسىنين توريزم گليشديرمه قورومونون رئيسى، رضا خليلى بو تونئللرين يئنيدين تيكيلمه سینه سؤز وئريب دئييب: "تبريزين تاريخى يئرآلتى يوللار و تونئللرينين

يئنىدىن جانلاديرماسىنىن اهمىتىنى گۇز اۋنونه آلاراق، شام
غازاندا بو تونئللردن بىرىنىن يئرى بللەنسە، اۋنو
جانلاديرماق اوچون لازىمى ايشلر گۇرولەجك و بو تونئلى تورىزم
اوچون اويقون بىر يئره چئويرمك اولار."

بئله گۇرونور كى، بودجه نىن از اولدوغو و جانلاديرمالى
تارىخى يئرلرين چوخ اولماسى، سبب اولوب هله يئرآلتى
تونئللرين جانانلاديرما سىراسى يئتشمەسەن! نئچە قاتلى
عظمتلى ساختمانلار يىن تىكىلمەسى بو تونئللرين چوخونلوغونو
يوخا چىخارتسا دا، گئنه ده چوخدان دىر بو تونئللىرى تاپىب
يئنىدىن جانلاديرما وعدەلىرى وئرىلىپ، آنجاق هله عملدە هئچ
ايش گۇرولمەيىبدير.

قايناقلار : مەدنىوز - نصرنىوز - ايشىق - ارک تورىسم -

استاد خاماچى نىن كىتابى

مىرزە حسن رشدىه نىن عۇمور يولو و يارادىجلىغى

حاضىرلادى: سوسن نواده رضى

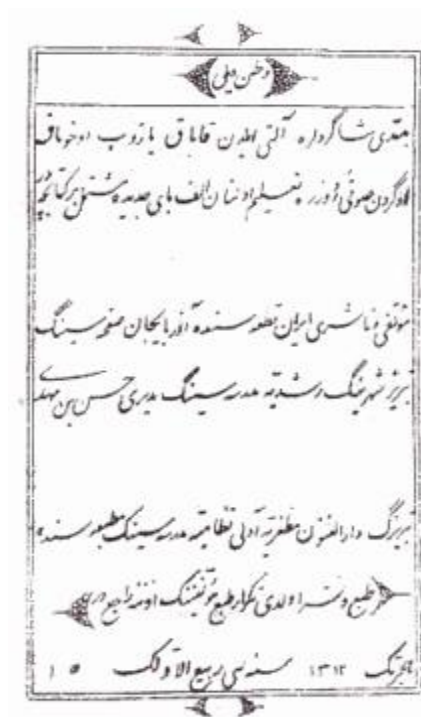

حسن مەھدی اوغلو، 13 قوراپیشیرن آی (تیر) 1230 - ه. ش. (1851-جی ایل اییولون 5-یندە) تبریز شەهریندە روحانی بیر عایلەدە آنادان اولموشدور. او، تورکمنچای آندلاشماسیندان 23 ایل سونرا دونیا یا گلە دە، وطنی ھلە دە آغری- آجیلاردان قورتارمامیشدی. روسیانین ساواش زامانی ووردوغو ضرر آزیمیش کیمی، آرازین سول ساحلرینی اؤز مستملکە سینە چئویرمیش، قاجارلار سلالە سینى آغیر تضمینات اؤدمە یە مجبور ائتمیشدی. او دۇر اوچون اولدوقجا بؤیوک اولان وسایط خالقدان توپلاناراق قالیب روسیا یا گۇندریلمیشدی. اۆلكە آغیر اقتصادی دورومدان چیخماغا چالیشسا دا، بو مومکون اولموردو. چونکی اصلاحاتین آپاریلماسی آخسادیلیر، اداره ائتمە اورتا عصرلردە اولدوغو کیمی آپاریلماقدا ایدی. ساوادسیزلیق، یوخسوللوق، حاقسیزلیق باش آلیب گئیدردی. ایلک تحصیلینی عرب و فارس دیلرینی مکمل بیلن، دۇرونون گۇرکملی ضیالیسی، آتاسی ملا مەھدی دن آلان حسن دە، آتاسی کیمی

مدرسەدە چالیشان بىر روحانى اولدۇ. 1875-1896-جى ايللردە
استانبولدا تېرىزلى مىرزە نجفەلى خان و آغا محمد طاهرىن
نشر ائتدېگى «اختر» قىزىتىندەكى بىر مقالە، گىنج حىسنىن
عۇمۇر يولونۇ دەيشدى، پىشە سىچمەسىندە يول گۇسترن اولدۇ.
ايران مطبوعاتى تارىخىندە اىلك مەاجر قىزىت اولان «اختر»دە
كى، «آروپادا هر مىن نىفردن اون نىفرى ساوادسىز، ايراندا
ايسە هر مىن نىفردن اون نىفرى ساوادلىدىر. بو نقصان
الىفبانىن چىتىنلىيى و تدرىس اصولونداكى قصورلاردان ايرەلى
گلىر...

"ايراندا دا آروپاساياغى مەكتەپلر اولمالىدىر" فەكرلى
سانكى اونو سىلكەدى. خارجى اۆلكەلردەكى تحصيل سىستېمىنە
بۇيوك مارقا گۇسترن حىسن، آتاسىندان اجازە آلىپ استانبولا
گىتدى. اوراداكى مەكتەپلرە تانىش اولدۇ، آروپادا تحصيل
آلمىش انسانلارلا گۇرۇشۇدۇ. 1880-نجى اىلدە عثمانلى دۆلتىنە
داخل اولان بىروت شەرىنە گىئەرك دارالمەلمە (پىئداقوژى
اونىوئرسىتەسىنە) داخل اولدۇ. بورادا اوخودوغو اىللردە او
دۇردە اصول-ى-جىدىد (يئنى اصول) آدلاندىرىلان تدرىس مەتودو
اىلە تانىش اولدۇ و آروپا تىپلى مەكتەپلرىن تەشكىلى، اداره
ائدىلمەسى، عىنى زاماندا «الىفبانىن آسان و يئنى اصول
اىلە تدرىسى»نى اۆىرنىدى. يئنىدن استانبولا دۇنن حىسن ملا
مەدى اوغلو بوراداكى علم، معارف و مدنىتەلە زىنگىن مەپتۇدن

ئىمىرەلى بىرەلەندىكىدىن سونرا وىتىنە قايدىداراق اۋىرنىدىكىلىرىنى
تەبىق ائتمەيە، مىتىنىن بالالىرىنى بىلگىلىنىدىرمەيە چالىشىدى.
لاكىن تەبرىزە اونونلا فىكر داش اولانلارنى آزلىق تەكىل
ائىدىيىنى، تەرىسلە مىشغول اولانلارنى كەنە مىتودلارى دەيشىمىز
سانىقلارنى گۇردوكە روسيا اشغالى آلتىندا اولان اىروان
شەرىندە ياشايان قارداشى مىرزە علىنىن يانىنا گىتمەيى
قارارا آلىدى. اونون بو قارارى قبول ائتمەسى ھىچ دە تەصادفى
دئىلىدى. اون دوققوز يوزاىلىن اىكىنجى يارىسىندا آرازىن
ساغ ساحىلىندىن، يعنى قاجارلار دۇلتىندىن اسماعىل كاظم زادە و
مىرزە كاظم عىگىرزادە دە اىروانا گلىب بورادا يىنى اصولو
آنا دىلى مەتبلىرى آچدىلار.

1883-نجو ایلده ایرواندا قارداشینین کۆمه‌یله یئرلی
مسلمانلار اوچون معاصر تیپلی دونیوی مکتب- اۆزونون ایلک
اصول-ی-جدید مکتبینی آچدی. حسن-ین مکتبدارلیقدا باشلادیغی
ایش اوغورلو آلیندی. ایروانلیلار اونو میرزه حسن دئییه
چاغیردیلار. اۆزو ایسه عربجه دوغرو یوللا گئتمه، بوی آتما
آنلامینی وئرن «رشدی» سۆزوندن رشديه لقبینی گۆتوردو کی،
سونرالار بو اونون سوی آدینا چئوریلیدی. اونون یاراتدیغی
مکتب قیسا مدته چوخ نفوذ قازانیدی. آوروپا مئتودلارینا
اویغونلاشدیریلیمیش بو مکتبده آنا دیلی ایله یاناشی، فارس،
روس و فرانسیز دیللری، جغرافیا، هندسه، کیمیا و س. فنلر
ده اؤیره دیلیردی. چار روسیاسی اشغال ائتدیگی بؤلگه‌لرده
یئرلی خالقلاردان کیچیک مأمورلار حاضرلانماسینا بؤیوک مارق
گۆستریردی. میرزه حسن-ین آچدیغی مکتبده حاضیرلانان کادرلار
دا چار روسیاسینین ایشینه یارانیدیغیندان حاکم دایره‌لر
اونون فعالیتینی تقدیر ائتدی، مادی یاردیم گۆستردی،
موکافاتلاندیردی. ناصرالدین شاه قاجار چار روسیاسینا سفری
زامانی ایرواندا اولارکن میرزه حسن رشديه‌نین آچدیغی مکتبده
ده اولدو.

1888-نجی ایلده تبریزه قاییدان میرزه حسن بورادا
«دبیرستان رشديه» و «مدرسه‌ی رشديه» آدلی یئنی تیپلی
مکتبلر آچدی. لاکین رشديه‌نین تعلیم مئتودلارینین اسلامی

پرینسیپلره اویغون گلمه دییینی ادعا ائدن محافظه کارلار
مکتبی باغلاتماغا چالیشدیلار.

میرزه حسن 1893-نجو ایله مکتبی شهرین شئشگیلان محله سینه
کؤچوردو و ناصرالدین شاه قاجارین اوغلو، آذربایجان
ولایتینین حاکیمی (والیسی) مظفرالدینین شرفینه «رشدیه
مظفریه» آدلاندیردی. بو مکتبه اساس درس لر آذربایجان
تورکجه سینده آپاریلدی. دؤرون مشهور ضیالیلاریندان محمدعلی
تربیت، احمد مدرس، حسین کمال طبیبزاده و ب. بورادا درس
دئدی. شاگردلرین سایى ایسه 200-و کئچدی. اکثریتی یوخسول
عایله لردن اولان بو اوشاقلار مکتبه پولسوز اوخودولار.

1894-نجو ایله میرزه حسن رشدیه مکتبه اؤیره دیلمک اوچون
«وطن دیلی» کتابینی یازاراق تبریزده چاپ ائتدیردی. ساده و
آیدین دیله یازیلان درسلیک، مکتبلیلرین ایشینه چوخ
یارادی. آلتی آیدا اوشاقلارا یازیب- اوخوماغی اؤیره دن بو
درسلیک قیسا مدته تورکلر آراسیندا گئنیش یاییلدی.

1896-جی ایلده مظفرالدین تخته چیخدی. او، میرزه علیخان امینالدوله‌نی صدراعظم تعیین ائدیر. میرزه حسن 1897-نجی ایلدهک تبریزده یئنی اصولا درس کئچیلن دوققوز مکتب آچسا دا، مرتجع‌لر اونون راحت ایشلمه‌سینه امکان وئرمه‌دیلر. گاه مکتبلرینی باغات‌دیلار، گاه دا غارت ائتدیلر. حتّی فتنه‌کارلیقلا تشکیل ائتدیکلری قصدلرده شاگردلردن اؤلن و یارالان‌لار دا اولدو. حتّی، روشدیه اؤزو ده بیر نئچه دفعه آغیر یارالاندی. اصلینده، بو مبارزه هر شئی کئچمیشده‌کی کیمی ساхлаماغا چالیشان‌لارلا ده‌ییشیکلیک ایسته‌ین‌لرین آراسینداکی ضدیتلردن دوغوردو.

امینالدوله آذربایجاندا ایشله‌ینده میرزه حسنی تانییدی و اونون فعالیتینی تقدیر ائتدی. بیلیردی‌کی، اؤلکه‌ده یئنی تدریس اصولونون یایلماسیندا رشديه مکتبلرینین رولو بؤیوک‌دور. بو مکتبلرین آذربایجان اوچون ان اؤنملی جهتی ایران آذربایجانیندا آنا دیلینده آچیلان ایلک ملی مکتبلر اولماسی‌ایدی. الله بونا گؤره چوخ واخت همین مکتبلر «رشديه‌ی‌ملی» ده آدلان‌دیریلدی.

امینالدوله مظفرالدین تهراندا گئندن سونرا تبریزده میرزه حسنین باشینا گتیریلن‌لردن خبردار اولدوغونا گؤره اونو مظفرالدین شاهین امری ایله تهراندا اصول-ی-جدید مکتبی

آچماغا دعوت ائتدی. بئلهجه رشديه آپارديغي بيلگىلنديرمه مجادلەسىنين يئنى مرحلهسینه قدم قويدو. بو حادثة تبريزين محافظهكار و مرتجع دايرهلرينده رشديه قارشى غضبى داها دا آرتيردى.

ميرزه حسن تهراندا پئداقوژى فعاليتە باشلاياندا اوراداكى ميرزه نصرالله ملكالمتكلمين، يحيى دولتآبادى و شيخ مهدى كاشانى كيمي بيليملى ضيالىلارلا امكداشليق ائتدى. حكومتين يارديميلا هم پايتختده، هم ده بؤيوك شهرلرده اوغلان و قيزلار اوچون رشديه مکتبلىرى آچدى. 1898-نجى ايلده تشكيل ائديلن معارف انجمنى و عالى معارف شوراسى ياراديلماسيندا بؤيوك امهينى اولان م. ح. رشديهنين مئتودو سرعتله يايىلدى. اؤلكهده آچيلان يئنى اصول-ى-جديد مکتبلىرى بو مئتودا اوستونلوك وئردى.

1898-ده يئنى ائيتيمجى حرکاتين هاميسى اولان امينالدولهنين صدراعظم وظيفهسيندن كنارلاشديريلماسى رشديه و اونون كيمي ائيتيمجى اوزمانلارين فعاليتيني چتينلشديردى. وضعيتين گئتديكجه آغيرلاشيغيني گورن م. ح. روشديه 1900-نجو ايلده حج زيارتى اوچون مكهيه يولا دوشدو. اورادان دا اينديكى سوريهنين شام و... شهرلرينه، مصره سفر ائتدى. اورادان دا قافقازا قايتدى.

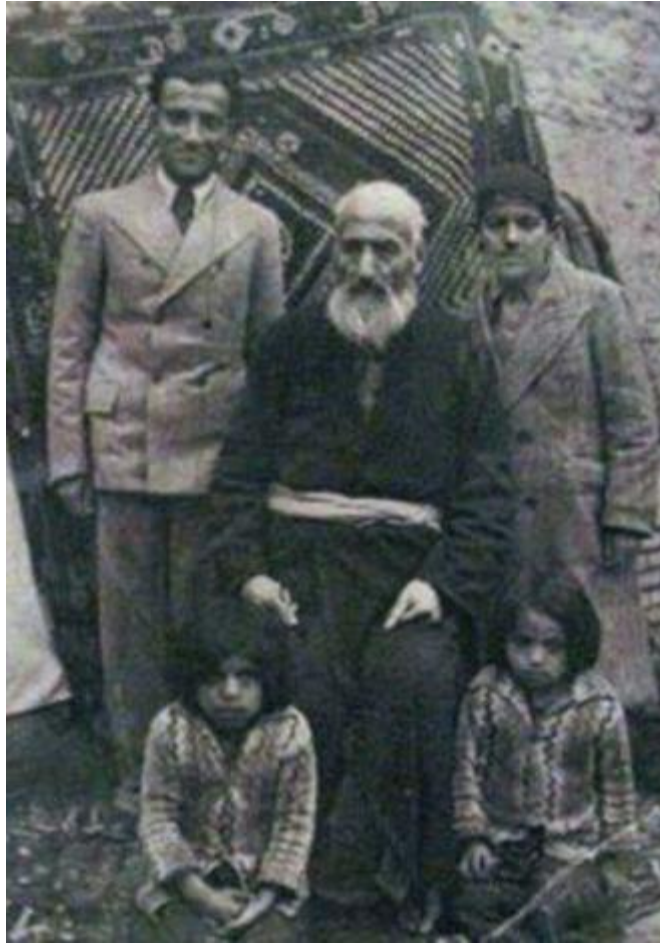
اوزون سفردن سونرا يئنىدن وطنه قايدان بؤيوك فرهنگسئور

3- 1902-نجو ايللرده تهراندا نشر ائتديرديي «مكتب» و «تهران» قزئتلىرىنده اجتماعى-سياسى مقالهلر يازدى. تحصيلين يئنىدن قورولماسى علمى-مئتودىكى توصيه حاضىرلادى، درسلىكلر يازاراق چاپ ائتديردى. مقالهلىرىنده تحصيلين يئنىدن قورولماسينا مانع اولان شاه ادارهچىلىيىنى كسكىن تنقىد ائتدييىنه، مرتجع دايرهله قارشى دوردوغونا گؤره اونو حبس ائتدى و خراسان ولايتينه سورگونه گؤندردىلر. خالقين مشروطه اوغروندا مبارزهسى گئنىش وسعت آلاندا حاجى ميرزه حسن يئنىدن تبريزه قايتدى، شئشگيلان محلهسىنده يئنىدن مكتب آچماغا موفق اولدو. مشروطه حركاتى فعاللارىندان اولان رشديه يئنىدن تهراندا دؤنهرك «رشديه» مكتبىنى آچدى، «انجمن تنوير افكار» جمعيتى قوردو و «وطن دىلى»، «بدائيتالعليم»، «كيفايتالعليم»، «نهایت التعليم»، «تكملة الصرف»، «آنا دىلى»، «الفباى-رشديه»، «اصول عقايد و يا اتحاد بشر» و... اثرلىرىنى، درسلىكلرى نشر ائتديردى، اوشاق شعرلىرى يازدى. ميرزه حسن رشديه ائيتيم و اؤيرهتيم ساحهسىندهكى چوخساحهلى فعاليتينه قىزلار اوچون مكتبلر آچماسى، قادين آزادلىغى اوغروندا مبارزهسى، كورلار اوچون مكتب آچماسى و اونلارا يئنى اوخوماق اصولو اختراع ائتمهسى ده داخىلدير.

1933-نجو ايلده تقاعوده چىخان بؤيوك ائيتيم اوزمانى 21

آزر، 1323-نجو ایل، 93 یاشیندا قوم شهرینده وفات ائتدی. اؤلنده وصیت ائتدی کی، «منی ائله یئرده دفن ائدین کی، مکتبلیر هر گون قبریمین اوزریندن کئچرکن روحومو شاد ائتسینلر». تاریخه رشديه مکتبلی آدیلا داخل اولموش مکتبلرده آذربایجان تورکجه سی، فارس، فرانسیز دیل لری، گراماتیکا، ادبیات، ریاضیات، فیزیک و... فنلر اؤیره دیلدی. نه یازیق کی، بؤیوک ائییتیمجی نین باشلادیغی ایشی اینگیلیزلرین یاردیمیلا حاکیمیه گلن رضا شاه پهلوی دوردوردو. لاکین اونون ای دیالارینی محو ائده بیل مه دی. بو گون ایران اسلام جمهوری سینده مین لرله انسان حاجی میرزه حسن رشديه نین باشلادیغی ایشی داوام ائتدیرمکده دیرلر.

رشديه نین عؤمرونون سون ایل لریندن بیر شکیل

رشدیه حیاتینین سون ایل لرینی قومدا یاشادی.

قایناقلار:

1- دونیا آذربایجانلیلارینین اینفورماسییا مرکزی

2- دیرناق آراسی یازیلار دوراخی. <http://heydarbayat.ir>

سئچیلیمیش سؤزلر

سید حیدر بیات

آذربایجانلی یازار، دوشونور(متفکر) و شاعر، سید حیدر بیات 1355 ه.ش. ایلینده زنگانین آق‌بولاق-یندا دونیا یا گۆز آچدی. ۱۳۷۳-ده قوم حوزه‌سینه گئدیپ، اورادا اصول فقه، فقه، منطق و فلسفه، تفسیر و کلام کیمی علم‌لری اوخوماغا باشلادی. حیدر بیات، ۱۳۸۲-ده قوم شهرینده "تورک ادبیاتی اوتاغی" (اتاق ادبیات ترکی) آدلی مدنی بیر اوجاق قوروب، تورک دیلی و ادبیاتی اوزرینده چالیشمالارینی سوردوردو. او، ۱۳۷۹-دان اعتباراً پروفسیونل اولاراق تورک ادبیاتی ساحه‌سینده چالیشیر. حیدر بیات اۇزونو بئله تانیملادیر:

"هر شئ‌دن اۇنجه اۇزومو شاعر بیلیرم. سونرا ادبیات، دین، فلسفه و آردینجا بیر آز دا سیاست. اما هر شئین آرخاسیندا گیزلنمکدن قاچماغی دوشونورم. منجه شعر، دیل، وطن و ... اخلاقین قوللوغوندا اولمایینجا اۇز

قونومونو ايتيرير . بيز ياشايان جوغرافىيادا هر شئىدن
آرتىق اخلاقىن يئرى بوش گۇرونور."

• تورك دىلى سادەجە ادبىيات دىلى اولماق مى اىستەيىر، يوخسا
حياتىن بوتون ساحەلریندە بوتون بىلىم دالاریندا حضورو
اولمالىدير؟ اگر جاوابىمىز اىكىنجى سئچىم اولارسا، طبیعى
گلدییمىز يول، بیرىنجى دوراغىن گیریشى بىله دئىل.

• اجتماعى شبکهلر ویتىریندیرلر، آرخاسیندا دوشونجه و تولید
اولمايىنجا هر شئین ایچی بوشالیب چورویور بو شبکهلرده .
شخص اومورام بو آشامانى تئز آشا بىلک. بو قدر مجازا
سیغىنماق توپلومو یوخا چىخاریر.

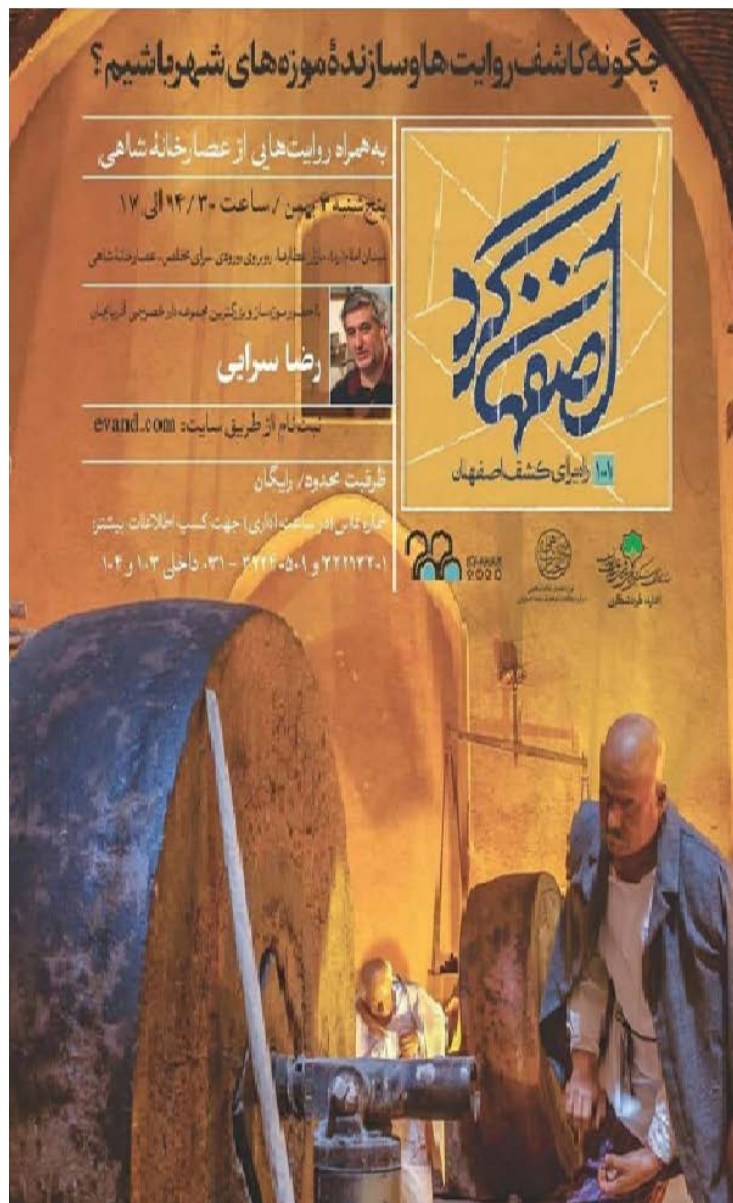
• سیاست ساواشماق دئىل، سیاست اؤزو کولتورل بیر ایشدیر.
سؤیلم ياراتماق، دارتیشماق و معین چرچیوهلرده حاقلاری
اورتایا قويوب اىسته مک. سیاستى، حکومتە قارشى فعالیت
آپارماق بىلنلر یوخسا اونو شعار وئرمکله دەیشیک توتانلار
سیاستى يئترینجه تانیملایا بىلمەيىبلر.

• چاغداش دوروم اولدوقجا مرکبدير. او اوزدن بو توپلوم،
مرکب و اطرافلى انسانلار گلیشدیرمه لیدير. بو انسانلار

گليشمك سوره جينده فرديتلرينى قوروياراق بير- بيرلرينه ياخينلاشيب، كيچيك آدالارى اولوشدوراراق بؤيوك آدانين يارانماسىنى پىلانلايا بىلرلر.

• نه قدر يالنىزلاشماق و آدالاشماغا، قارشى چىخا بىلسك، اوغورلو سونوچلار آلا بىلريك. آنجاق رومانتيكىسمه و الدن اوزاق رۇيالارا يول وئرمه مەلىيك. بو مسئلەنن بير استراتژى، يوخسا تاكتيك اولدوغو دا تاريخدن و اؤزوموزدن وئردىيىمىز روايتلردن آسىلىدير.

• تورك دىلى و مدنيتى اورتادوغو و اورتا آسيانن ان اسكى دىل و مدنيتلريندن بىرىسىدير. بودىل و مدنيت اؤزونو چاغداش دونيايا يئتيره بىلىبدير. چاغداش دونيادا دا باشقا دىللر كىمى اطرافلى اولاراق ايرهلى گئتمەلىدير.

ایصفاهانلی لارین «گنج زنده تبریز و ایران» آدلاندیردیغی، کاش بیزیم ایصفاهانین و ایرانین نئچه دانا رضا سرابی سی اولایدی - دئییه یاد ائتدیکلری، میللت خادیمی، رضا سرابی اقدام ایله

اؤزل مصاحبه

مصاحبه آپاران: سوسن نواده رضی

ایصفاهانلی لارین «گنج زنده تبریز و ایران» آدلانیدیردینگی، "کاش ییزیم ایصفاهانین و ایرانین

ننجه دانا رضا سراپی سی اولایدی " دئییه یاد ائتدیکلری، میللت خادیمی، رضا سراپی اقدام ایله

اؤزل مصاحبه

*ایصفاهان دان منی دعوت ائله ییبلر کی، میراث فرهنگی، شهرداری، دانشگاه ییغیشمیشیق

«روایت لری نجه کشف ائله یک و شهر موزه لرینی قوراق» عنوانی ایله بیر مراسیم توتوموشوق،

سیز ده گلیب اوردان صؤحبت ائلییه سیز.

*شهرداری ایصفاهان بیر موذاکیره لر ائله ییبلر کی، ییز تبریزده قوردوغوز موزه نین تایینی

ایصفاهان دا ایسته بیریک.

*ایصفاهان لی خبریازارلار: تبریزین هانسی چارراهینا گئدیریک، بیر مجسمه اوردان قویولوب،

آنجا ق تک بیر مجسمه کی، اوردان اکسیک ایدی (رضا سراپی اقدام) ین دیرکی، اولمالی دیر آما

یوخدو!!

*ایصفاهان مندن دعوت ائله ییب، من اوتانیرام دئیهم، او ایشی کی تبریزده گرک دانیشگاه تبریز گؤره یدی، او ایشی کی شهرداری گرک گؤره یدی، منیم بو قیرخ ایل زحمتیمین مقابیلینده، بو تجربیاتی کی قازانمیشام، بیردانا برنامه برگزار ائلییه یدی!! ایصفاهان برگزار ائله ییب!

مصاحبه نی آپارن: سوسن نواده رضی

حاضر لایان: شبنم توحیدی

انشیتدیمیزه گؤره، بوتون میللتین، خصوصن ده تبریزلی لرین بونوندا بؤیوک حاقی اولان، تبریزین آدلیم تاریخی اثرلر کلکسیونتری و «موزه مشاغل بازار تبریز»-ین قوروجوسو کی، بوتون ایران، آذربایجان و تبریز تاریخ و فرهنگینه بیر چوخ خدمت لر ائله ییب و عؤمورنون چوخونو بو یولدا قویوب، قرارا گلیب حمایتسیرلیک لر داوام ائتسه ایصفاهانا مهاجرت ائله سین و توپلادیغی بوتون تاریخی اشیا و عتیقه جاتینی ایصفاهانا آپارسین.

میللت و مملکت خادیمی، رضا سرابی اقدام، فعلی شهرداری و میراث فرهنگی نین مسئولیت سیز رفتارلاری اوزوندن و بو اورگانلارا اعتماد ائده رک بورجلو دوشدویو آداملار طرفیندن چوخلو موشکولاتا اوغراییب، اذیته دوشوب. آنجاق ایصفاهانین فرهنگی و ذیربط مسئوللاری بئله بیر بؤیوک شخصیتی عزیزله بیر و اوندان مادی- معنوی حمایت ائدیر و چوخ یاخیندا «موزه قوروجوسو و آذربایجانین ان بؤیوک خصوصی کوئکسیونتری» عنوانی ایله

اصفاهاندا آقای سرابی سخرنالیق ائله جک. بو مؤوضوع حاقددا داها آرتیق بیلگی آلماق اوچون بیر مصاحبه حاضیرلاماق ایسته دیک.

-سلام آقای سرابی، قارشینیزا چیخان آزار اذیتلر اوچون سیزه کئچمیش اولسون دئییب، سیزدن خواهیش ائلیرم
بیزه و خالقیمیزا بیر آز موضوعو آچیقلا یاسیز.

-سلام خانیم رضی، بیر سوال سوروشوب سیز کی، نجور اولوب بو ایصفاهانین جریانی نمه دی یاییلب دی؟! من
گئدیرم ایصفاهانا! "تقریب 1396 شهریور آیندا، 13-دانا خبرنگار برگزیده ایصفاهان یانی 200 خبرنگارین
ایچیندن هئچ اولماسا 13 نفر مطرح خبرنگارلارین کی، ایصفاهاندا وارایدیلار بونلاری سئچمیشدیلر، و شهرداری
تبریز دعوت ائله میشدی گل سینلر تبریزدن بیر گوروش ائله سینلر، اونلار بوردا شهرداری یه قوناق ایدیلار. هزینه لرینی
شهرداری وئرمیشدی. بونلاری آقای حامد خسروشاهی او زامان، معاونت بین المللی شهرداری تبریز کی اونلاردی،
(روزنامه تبریز من)-یدی چیخارداردی و عهده سینه آلمیشدی بونلاری دولاندیرسین و پذیرایی ائله سین. بیر گون
آپاریدی مقبره الشعرا، بیر گون قاجارا، بیر گون موزه لری دولاندیریدی، گورمه لی یئرلری، تاریخی یئرلری
گورسه دیدی و توضیحات وئیریدی و هتل لرینه آپاریدی.

آقای خسروشاهی منه زنگ ووردو و دئدی کی؛ رضا بونلار گلیبلر. چوخ ایسترم سین ده موزه ندن ده گوروش
ائله سینلر. آما بونلارین واختی آزدی! آخشام چاغی بیر-ربع وخت وئره جاقسان بو موزه دن گوروش ائله سینلر. من ده

دئدیم، عیبی یوخذو گلکسینلر. بونلار آخشام اوستو گلدیلر موزهی مشاغیله و من ده باشلادیم توضیح وئرمه یه. اؤزوز بیلیرسیز کی، من ایسته سم بیر وسایلی توضیح وئرم، بیر واقعه نی توضیح وئرم، ووجودومنان توضیح وئرم، شیرین توضیح وئرم کی، طرف جذب اولار. بیر-ربع بونلار اولدو ایکی ساعات! یانی او بیرسی قرارلارینا زنگ ووردولار، لغو ائله دیلر تا ائلیه بیلکسینلر منیم چوخلو صؤحت لریمدن ایستفاده ائله سینلر. برک خوشلارینا گلدی.

-آقای سرابی، اونلارین عکس العملی سیزین تکباهشیزا بئله بیر بؤیوک ایش گؤروب، معنوی میراثیمیزی قوروماغیزا

ایدی؟

نه

-اونلار چوخ تعجب ائلیردیلر کی، بیر نفر نه جور ائلیه بیلک بو قدر وسایلی بیر یثره ییغسین و بو موزه نی طراح ائله سین! قالمیشدیلار اؤزلرینده معطل ائله! سونرا بونلارنان صؤحت اولدو و من دئدیم: فقط بو موزه دیل، منیم آیری وسایل لریم ده واردی. خصوصی بیر کارگاهدا ساخلا بیرام. چوخ ماراقلی اولدولار کی، اورانی دا گؤرسونلر. صاباحیسی اونلار گلدیلر او کارگاهدا کی من او وسایل لری ایش اوتاغیمدا دؤشه میشدیم اورا، و گینه بیر اوچ ساعات اوردا بیردانا- بیردانا او لامپلار، فونوگراف، حنا داشی هر نمه وار ایدی هامیسینی توضیح وئردیم و بونلارین نحوه ی توپلاماقلارین کی، من نه جور بونلاری ییغمیشام و حتتا بیر خاطیره دئدیم ایصفاهاندان.

—عجب! اولار خواهیش ائله‌یم بو ایصفاهان خاطیره‌سی بیزه ده بوردا تعریف ائله‌سیز؟

—البته، اونلارا تعریف ائله‌یدم نه‌جور اولدو بیرینجی دفعه ایصفاهانا گئدیردیم، نه‌جور یئتیشدیم، سحر تنز یئتیشمیشدیم، مئیدان اماما، نه‌جور گئتدیم و بو توفنگ‌لردن اوردا نه‌جور تاپیب آلدیم، بونلاری توضیح وئیردیم. بونلارین بتر خوشلارینا گلمیشدی. و اینصافن ده اونلار بیزه قوناق ایدیلار، اونا گۆره ده، ایصفاهانی چوخ تعریفله‌دیم. دئدیم چوخ گۆزل بیر یئردی، تاریخی بیر یئردی، اۆز شهریزدن، اۆز وارلیغیزدان مییاعات اولون و 13- دانا تبریزین مقبره‌الشعرا مجسمه‌سینی حاضیر ائله‌میشدیم کی، اونلاری وئره‌ریک فروشگاه‌لاردا بعنوان نماد تبریز توریست‌لر کی، گلیرلر اونلار آلیب آپاریرلار. ایکی-اۆچ دانا اونلاردان آماده ائله‌میشدیم. 13- دانا (مئیدان نقش جهان)ین نقشین کی، سفارش وئرمیشدی ایشله‌میشدیم، قالیردی. هره‌سینه ایکی‌دانا تحفه وئردیم کی تبریزه قوناق‌سیز و گلیمسیز من ده بعنوان بیردانا تبریزی ماراقلی‌یام سیزین بو گلمه‌نیزه ارزش قائل اولام و بوردان دا بیر تحفه آپاراسیز. بونلار بتر راضی و چوخ اینانمامیش گئدیردیلر کی بوجور بیر آدم وار بو شهرده! و دئدیلر بیز دعوت ائله‌جاغیق گله‌سیز ایصفاهانا و بو سۆزلری کی بیزه دئدین، ایصفاهاندا هامی ائشیتسین بو سۆزلری، هامی بیلسین بو وسایلی کی، سیز ییغیب‌سیز نه‌جور توپلاییب‌سیز و بونلارین ارزشی نه‌قدردی. بونلار گئتدیلر و ایصفاهاندا

مجله‌لرینده بو سفری کامیل توضیح وئردیلر، منیم باره‌مده یازدی‌لار و صفحات مجازی‌ده، اینیستاگرام‌دا گۆزل بیر متن یازدی‌لار.

– بیلدیییم قدر سیزین چالیشمالاریزی گۆروب ائشیدینجه چوخ تحت تاثیر اولموشدولار. سیزی «کنج زنده تبریز و ایران... (تبریز و ایرانین جانلی گنجینه‌سی)» عنوانی ایله یاد ائدیپ، تانیتدیرمیشدلار ایصفاهانلی لارا و یازمیشدی‌لار "کاش بیزیم ایصفاهانین و البته بیزیم ایرانین نئچه دانا رضا سرابی‌سی اولایدی".

– بلی، ائله‌دیر. بونلار کئچن ایل مندن دعوت ائله‌دیلر. منیم کئچن ایل بیلیرسیز کی، برنامه‌م چوخ ناجور ایدی، زندان برنامه‌سی، بورجلولوق، ترپه‌نه بیلیم‌دیم! دئدیم قالسین سونرایا، آیری بیر واخت! ایندی بو ایل ال چکمه‌ییلر کی، بیز میراث فرهنگی، شهرداری، دانشگاه ییغیشمیشیق بیردانا بزرگداشت توتموشوق، سیز گلیب اوردان صؤحت ائلییه‌سیز و بو وسایلی نجور توپلاییب‌سیز، نیه توپلاییب‌سیز و بونلار نه‌کارا گلر! و بیزیم جاوانلاریمیز آینده ده دردلرینه دیر. صنعت توریست اصلن نه تأثیری واردی؟! اونون باره‌سینده اوردان صؤحت ائلییه‌سیز و اوندان قاباق دا ائله شهرداری ایصفاهان بیر موذاکیره‌لر ائله‌ییلر کی، بیز بو موزه‌نی کی فضای مجازی‌ده، اوردان- بوردان گۆرموشوک، تاینی بوردان ایسته‌ییرک. بیزه بیردانا موزه اؤز وارلیغیمیزلا یا اوردان گتیره‌سن، یا هر نمه جوررایاسیز. بیز نه اولارا

بلی دئمیشیق نه بیر شی! بیز هله گئدیریک، هدف بودور کی گئده ک اوردا تبریزین مدنیتین اوردا توضیح وئره ک کی، بیز بو وسایلی نییه ییغمیشیق.

اوجور کی بیلیرسیز تبریز ایرانین شهرلرینین ایچینده جوغرافیایی باخیمیندان، مکانینا گؤره، یاخجی شرایطده قرار تاپیدی، ایپک یولونون اوستونده ایدی، هم اورپایا، هم عثمانلی لارا یاخین ایدی. تبریزده چوخ آل- وئرلر اولوب، تاجیرلری کی، هیندوستاندان وسایل گتیریدیلر، آپارسیلار اورپایا، گلیردیلر تبریزده بونلار آنبار اولوردولار، تبریزده باراندازلاری وارایدی و بوردان تازاشدان گتیریدیلر. بورا بیر گذرگاه ایدی. اونا گؤره بوردا بتر تاجیرلریمیز واریدی. خوشنام تاجیرلریمیز واریدی. صدقیانی لار، کلکته چی لار، خوی لولار، رحمتلیک حاج ممد آغا نخجوانی و قارداشی، چوخلاری واریدی بوردا، کمپانی لری واریدی و تیجارت ایشی گؤروردولر و اوردان دا تبریزه بیر وسایل لر کی، گتیریدیلر، اونا گؤره تبریز شهر اولین ها-دی کی او طرفدن چوخلو وسایل لر بیرینجی دفعه بورا گلیدیر. اونا گؤره ده، جماعتیمیزین بتر دوشونجه سی وار، هویتی وار کی، او بیر شهرلرده بونو تاپا بیلمزسیز. اوقدر کی بیزیم مشاغلیمیز وار، اوقدر کی بیزیم شاعیریمیز وار، اوقدر کی بیزیم قهرمانیمیز وار، سیز هئچ شهرده بونلاری تاپا بیلمزسیز، اولای بیلمز.

-آقای سرابی من ایصفاهانلی خبریازارلارین صفحہسینده گۆردوم یازیلا، تبریزین هانسی چارراهینا گئدیریک، بیر

مجسمه اوردا قویولوب، آما تکجه مجسمه یی کی، اوردا اکسیک دی (رضا سرابی اقدام) -ین مجسمه سی دیر کی،

اولمالی دیر آما یو خودور!!

-بلی، اونلار دا اؤز صفحہلرینده ایشاره ائله ییب لر کی، تبریزین نه قدر مشاغیلی وار، هانسی چاهاراهینا گئدیریک، بیر

مجسمه اوردا قویولوب دی، آما تنها مجسمه یی کی، اوردا اکسیک دی (رضا سرابی اقدام) دی !! -من اصلن راضی

دیلم ها! اونلارین یازدیقلاری سؤزو دئییرم.

-بویورن ایصفاهادا کی مراسیم ده قصدیز وار نه لر دانیشیب، دئییه سیز؟

-من گنده جاغام اوردا تبریزین تاریخی باره سینده بیر توضیح وئرم کی، نه جور اولوب تبریز بو مدنیه صاحب

اولوب دی و بیز بو وسایل لری توپلا ییریق هدفیمیز نمه دی. بیز بونلاری ییغیب ساخلا ماساق، اوشاق لاریمیز بیلمز

بیزیم آتا- آنامیز کیم ایدیلر و نه ایشلر گۆرردیلر، نه هدف لری وار ایدی. هاردان گلیمشیک، هارا یئتیشمشیک و

وارلیغیمیزدان گرک میاغات اولاق و ایندی بیز بیردانا موزه کی، شهره آبری دیر، بیر بؤیوک ثروت دیر. بیر دانا

استانبول کی، ایندی گونده اون میلیون گیرش - چخیشی اولور او شهره! 220 -دن چوخ موزه سی وار کی، اینه یئر

سالماغا دا یئر اولمور. نه نفتی واردی، نه آیری بیر صنعتی واردی، توریستنن آیاقدادوروبدی کی اؤزونه گۆره بیر

قدرت اولوبدو. نیه گئدیرلر اورا، او موزه لردن گۆروش ائله ماق اوچون، موزه نین بیلیتی ایران پولو اول 80 -100

مین، 120 مین، آما بیز او وارلیغیمیزدان میاغات اولای ییلمیریگ. همیشه من دئیشم: بیر نفر کی، موزه دوزلدیر، اونا منفعتی یوخدی، شخصه منفعتی یوخدی، شهره منفعتی واردی. من دورورام بوگون بهفرض گئدیرم ایصفاهانا عایله مایله، اورا بئش میلیون آپاریرام. گئدیب دؤرد-بئش مین وئرسم، اوردا شاید 200 مین موزه یه پول خرجه لیم. گنده م باخام اونلارین وارلیغیندان ایستفاده ائله ییم، دوشونم، گؤرم! آما پول کی خشه ییرم موزه یه، 200 مین تومن اولمایاجاق. آما بئش میلیون پول آپاراجاغام. اونا اوردا هتله گنده جاغام، یئمک، سوقات، صنایع دستی، فایتونا مینه جاغام و هر نمه... او پول اوردا تزریق اولور او شهره، اوردا خشه نیر. آما موزه یه نئچه یئتیشیر!! اوچ مین، بئش مین! اونا گؤره بو موزه نی کی، من دوزلتمیشم، من اوچون منفعتی اولمایا قادی. من اوندان نمه منفعت ائله یه جاغام، نه یاشاییشیمی دولاندیراجاغام! آما شهریمه توریست گتیره جاغام. شهریمه گله جک گؤره جک و گئدیب اوبیریسی قونشوسونا، دوست لارینا دئییه جاق کی، تبریزده فیلان موزه ده واریدی آی بالا گئدین گؤرون! اودا دئییه جاق کی من مثلن بایرامی ایسترم گنده م مسافرت، بو ایل قوی گئداخ تبریزی گؤره ک. نئچه ایل لرین ایچینده گؤروسوز کی، نئچه دانا موزه بوردا، موزه قاجار، موزه سنگی، مشروطه، چوخلو موزه لر قورولدو و باعث اولدو کی، بیز بایرامدا و یایدا گؤروروک کی نقدر بورا گردشگر گلیر. قدیم بو قدر قوناق گلمزدی، بو قدر توریست گلمزدی. بونلار گلیر تبریزه و اؤزلرین پول گتیریرلر، اوندان سونرا بورانین گلیرلر مدنیتین، هویتین، دوشونورلر، منیم منظوروم بودور.

جناب سراپی، ایندی بو دعوتی کی ایصفاهان دان اولموسوز دانشماق و آغیرلانماق اوچون، احیانا تبریز مسؤلاری

یا معنوی - فرهنگی تشکیلاتلار و متولی لری سیزدن بئله بیر دعوت ائله ییبلر کی، تبریزده سیزه آغیرلاما یا

سخنرانلیق برنامه سی قویسونلار؟

-ایندی بونلار، ایصفاهان دان مندن دعوت ائله ییبلر، من اوتانیرام دئیهم، او ایشی کی تبریزده گرک دانشگاه

تبریز گۆرهیدی، او ایشی کی شهرداری گرک گۆرهیدی، منیم بو قیرخ ایل زحمتیمین مقابیلینده، بو تجربیاتی کی

قازانمیشام، بیردانا برنامه برگزار ائلییهیدی!! ایصفاهان برگزار ائله ییبلر بونو، ایندی صفحات مجازی ده یاییبلار

(سراپی) بی غیرتدی، وسایلین ساتیر، آپاریر!! یوخ قارداش!! من نه وسایلیمی آپاریرام اورا، نه ساتیرام! آما تبریزده

ده مسؤل لاریمیز یوخودادی، ارزش قائل اولمورلار. منیم ده 60 یاشیم واردی. من ده سئویرم کی، بونلاری کی

یغیمیشام ساهمان تاپسین، بیر یئرده توپلاتسین. من اؤلندن سونرا، من بیلیمیم منیم اؤولادیم، اوشاغیم، خانیمیم یا

اونلار کی، مندن سونرا اونلار یئتیشه جاق، بونلاری نه ائلیا جاقلار! شاید ارزش قائل اولمادیلار و تۆکه لر چایا! دئیهلر

رضا بیزی واختیندا سایما ییبلر، رضا بیزه یئتیشمه ییبلر، فیلان ماشین یه مسایه م، دوستوم، قارداشیم، اوبیرسی

مینیب دی منه رضا آلمایب دی! گئدیبلر بو وسایلی یغیب دی، من ده اولسون عوضین بوجور چیخارام، آتارام ائشیه!!

هئچ بعید دیل!! اونا گۆره بونلاری کی من یغیمیشام گرک بیر یئرده، به قولی دئدی؛ (ثمره یئتیشه)! بوردا بیز

سعی میزی ائلیروخ کی، سیز کیمین دوستلارین سایه سینده، تبریزین بعضی دوشونه جاقلی جاماعاتی واردی،

دوستلاریمیز واردی. بونلار حمایت ائیلرلر. بونلار اولماسایدیلار من، ایندی چوخدان ایدی بوردان هئچ اولوب گئتمیشدیم. اونلار بو ایشه چوخلو ارزش، قائل دیلر. بو نقشه‌نین منی چکیرلر اوردا گندم دانیشام، شاید بی جورلوقنان راضی ائله‌لر کی گل قال بورد، آما نه من او ایشی گؤره‌رم اؤزوز بیلیرسیز، نه آپارارام، نه گندرم. آما بیلیرسیز کی بورد دا یورولموشوق، بونلار دای دئماقدان کی، بابا!! گلین بو ایشی ادامه وئرن، دستک اولون، حمایت ائله‌یین بیز بو ایشی ادامه وئراخ. آما اونلار یوخودادیلار، و یوخودا قالا جاقلار!! آما او دلیل دیل کی، بیز شهریمیزی بوشلایاق . ساغولاسیز.

-واختیزی بیزه وئردیییز اوچون تشکور ائلیرم، آرزو ائلیرم موشکولاتیز تنزلیکله حل اول. البته بو موشکولات اصلینده سیزین دیل، بوتون تبریز، آذربایجان و ایران جماعتی‌نین موشکولودو، و دؤلتی اورگان لار وظیفه‌لرینی یئرینه گتیرمیرلرسه، میللت گرک سیزه های وئره و معنوی-مدنی-تاریخی ثروتینی نجات وئره، حفظ ائله و قدر قیمتینی بیل. نه یازیق کی، بئله بیر بؤیوک وظیفه‌نین آغیرلیغینی سیز تک‌باشیزا چین لریزده چکیرسیز ایندیلیک. اومید ائلیرم تبریز و آذربایجانین فرهنگ سئور، تاریخ سئور، کیملینی دوشونن ضیالی لاری اؤز مالی-مادی-معنوی یاردیملاری ایله سیزه دستک اولسونلار.

توركلردە آچىق سۆزلۈلۈيۈن ندى

سوسن نوادە رضى

آراشديرمالارا گۆرە، آماج و ايستەدىكلرىنى اوزون جملەلر و كسىن اولمايان تئرمينلرلە ايفادە ائدن بير چوخ دىللرين دانىشماجىلارى ايلە توتوشدورمادا، تورك دانىشماجيلاردا يانلىش آنلاما يا دا آنلاشيلمازلىقلار قات-قات داھا آز اولور.

تى آر تى-نين وئردىگى راپور اساسىندا، دىلبىلىمچىلر و روانشناسلارا گۆرە، دىل ايلە دوشونجەنين دوغرودان بير ايلشكىسى (رابطەى مستقيم) واردىر. حتى بعضى بىلىم آداملارى دىلى "اوجا سسلە دوشونمك"، دوشونمەيى ايسە، "سسسىز دانىشماق" كىمى دەرلندىرلر.

دىل ايلە توپلومون قارشىلىقلى ايلشكىسى (رابطەى متقابل)، يا داھا دقتلى ايفادە ايلە دئمك ايستەسك، دىلن توپلومسال داورانىشلارلا ايلشكىسى دە دىلبىلىمچىلرين و سوسىولوقلارين (جامعەشناس لارين) ماراغىنى چكن دوروملاردان دىر.

راحاتلىقلا دئمك اولار، بو اۋنملى ايلەتیشيم آراجىنين (وسىلەى ارتباطى) يارانماسىنا سبب اولان ائركن توپلوملارين (جوامع اوليە) ياشام بىچىملرى، دىل ياپىسىنين اوزەرىندە

دوغرودان ائتکیزی (تائیر مستقیم) اولموشدور. بئله کی، بیر آز آراشدیرما ایله هانسی دیلین هانسی توپلوم لا اویوشماسینی سئچمک مومکون دور. اؤرنهیین، خالق آراسیندا قابا بیر دیل کیمی تانیان آلمانجانین جدیت و دیسیپلینینی بوتون آلمان توپلومونون توپلومسال آلانلاریندا، داورانیلدا، ایشده، هنرده، صنعتده و حتتا سیاسی توپلوموندا دا گؤرمک اولار. هابئله، دیل وارسیللیغی (غنا ی زبانی)، و دانیشماجیلار طرفیندن قوللانیلان گونده کی دیلده کی کلمه لرین سایسی دا بیلیم آداملاری ایچینده کی دوشونجه اوره تیمینده تاثیرلی دیر. بؤیوک دوشونجه لر اوچون وارسیل (غنی) دیلر گرکدیر، دیل ایسه دوشونجه نین گلیشیمی ایله وارلیلاشار. هئچ تعجب ائلمه لی دئییل کی، مثلا اینگلیز کیمی گلیشمیش اؤلکه لرده بیلیم و صنعتین داها دا ایره لیلمه سی اوچون، اینگلیزجه نی- چاغین ان بؤیوک بیلیمسل دیلی اولاراق- وارسیللان دیرماق (غنا بخشیدن) اوچون باشقا دیل لردن، اؤزلیکلده لاتینجه کیمی اؤلو بیر دیلدن، یاخشیجا یارارلانیرلار. بو دیلین اسنکلیگی (انعطاف پذیر)، آمریکا و اینگلیز کیمی اؤلکه لرده ده چوخ بویوتلو و اسنک پولیتیکالاری منیمسه مکده دیر.

بو آرادا تورکجه، یالنیز بیر تک قورالسیز فعل ایله دونیانین ان قوراللی دیل لریندن ساییلماقدادیر. بو دیل ده، باشقا دیلر کیمی، تورکلرین دوشونوشو و سوسیال

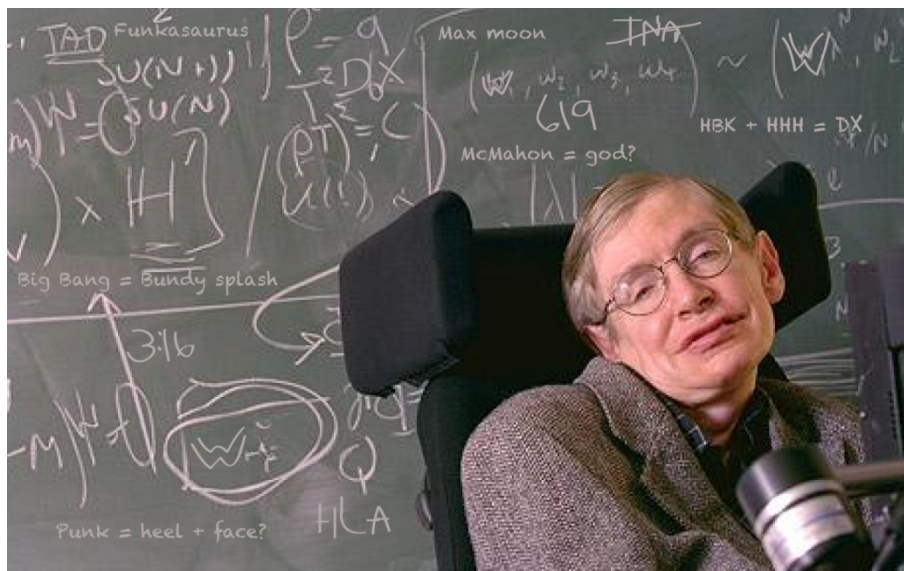
داورانیشلارینی یانسیدیر. چوخ چئشیدلی فعللرین اولماسی، و اوزون قاوراملاری قیسا جوملهلرده ایفاده ائتمک اولاسیلیگی، بو دلی باشقا دیللردن سئچکینلشدیرمکده دیر. بو گئرچک، یعنی قاوراملاری یئیین، عین حالدا آچیق (صریح) ایفاده ائتمک اولاسیلیگی، تورکجهنین ایراندا، یوزایلر بویوجا ارتش و دربار دلی اولماسینا سبب اولموشدور. چونکی دیسیپلین، جدی-لیک، آچیق سؤزلولوک و قیسا ایفادهلره گرک دویولدوغو یئرده، تورکجه ان یاخشی بیچیمده اویونچولوق ائدر.

بو دیل، دویغولاری ایفاده ائتمکده اینجه-لیگی و مخصوص اؤزللیکلری اولان دیللره رغمن، دوشونجه و فیکیرلرین ایفاده ائتمه-سینده داها اوغورلودور. بلکه ده ائله بو اوزدن دیر کی، تورک توپلوملاردا، آشیری تعارفلر و اوزون اوزادی تشریفاتی جوملهلری قولانماق داها آز گؤرونمکده دیر، و بو دیلین دانیشماجیلارینین ایلشکیلری صافلیق، اصیل-لیک، آچیق سؤزلولوک و دوزلوق ایچریر.

آراشدیرمالارا گؤره ایسته-دیکلرینی اوزون جوملهلر و آچیق اولمایان دئییم-لرله ایفاده ائدن باشقا دیللرین دانیشماجیلاری ایله قارشیلادیرمادا، تورک دیللیلرین دانیشماجیلاری آراسیندا یانلیش آنلاملار و یانلیش سونوج چیخارتمالار قات-قات داها آزدیر.

تورکجه نین -خصوصیلە دە اوشاقلار اوچون- اؤیره نیلمه سینی
آسانلاشديران، باشقا اؤزلیکلریندن بیرى دە، مینلرجه بیر
هجهلى فعلین اولماسیدیر. اؤرنه یین : گل، آل، وور، یات،
سات، دل، سیل، یاز، گز، دور، سور، یان، سؤن و سایره کیمی
تورکجه ده اولان بیر هجهلى فعللر، باشقا دیللرده او جمله دن
فارسجادا ا یکی هجهلى، اوچ هجهلى حتتا بعضن ترکیبی
کلمه لرله ایفاده اولونورلار.

استیون هاوکینگ: انسان حماقتی، بیر ده کیرلیلیک، انسانلیغی
هده له یین ان اؤنملی خطرلردیر
چئویردی: سوسن نواده رضی

سورکلی انسان گله جهیی ایله ایلگیلی قایغیلاریندان دانیشان، بؤیوک فیزیکچی، استیون هاوکینگ، بو کز، "گونوموزده، انسانین ان اؤنملی سورونلاری، انسان حماقتی، کیرللیک (آلودگی) و جمعیت آرتیمی دیر" دئییب.

آنا-نین رویترزدن آلدیغی راپور اساسیندا، هاوکینگ، «اورا» تلویزیونوندا، لری کینگ ایله سؤیله شیسینده بئله دئییب: "کسینلیکله بیزیم تاماح و حماقتیمیزدن آزالمايیب دیر."

او، سؤزلرین داوامیندا دئی، هاوا کیرللیگی (آلودگی هوا) چوخ سرعتله سالقین (اپیدمی، فراگیر) حالینا گلیمکده دیر. شهرده یئرلشن لرین یوزده 80-ی ساغلامسیز هاوانی تنفس ائتمکده دیرلر.

بئله گۇرونور كى، ھاوكىنگ-ين انسان قوشاغىنا اولان قارامسارلىغى (بدبىنلىگى) گونو- گوندىن آرتماقدا دىر. كئچمىش سويلەشلىرىندە، ھاوكىنگ انسان ياشامىنىن خرابلاشماسىنا اشاره ئىدىب: "سانىرام گلەجەيە سارى گئتمەيە بىر يول تاپاچاق" دئىمىشدى.

ھاوكىنگ دئىيىدىر، مصنوعى ھوش اۋزونو دۇنوشدورمىك (متحول ائلمىك) درجەسىنە يئتىشىدىر، و ائليە بىلر چوخالماسىنى انسان نىسلىندىن داھا دا يئىنلىشىدىرسىن. اونون دئىگىنە گۇرە انسانلار رباتلارنىن ايرەلىلمەلىرىنى تخمىن و كنترول ئىدە بىلمىز.

مصنوعى ھوش سرعتلە گلىشىب بۇيۇمىكە دىر. آراشدىرماچىلار، ماشىنلارنىن انسان قوللانچىسىنا احتىياجى اولمادان چالىشىب، مستقل اولاراق اورەتىلن بىلگىلرى اينجەلمەلىرى اوچون، ھر گون ماشىنلارنىن اۋز- اۋزلىرىنە ايشلمىكلرى اوچون يئنى يوللار تاپىرلار.

دولس ماریا لویاناز

Dulce María Loynaz

يالنيزليق؛ يازارلارين بئىن قىداسى

جليل پژواک

فارسجادان چئويدى: سوسن نواده رضى

بىر رومانجى اولاراق، منىم يئتيشكىن ياشامىم اوشاق ليغىمدان چوخ فرقلى دىيل. بىزه، صافلىق و يارادىجىلىغىن

اوستونو اؤرتمه يىمىزى اؤيره ديرلر و باشقا دونيالارين دا گرچك اولما دويغوسونو سۇندورمه يىمىزى اىستىرلر. چوخ

واخت بیرسی یو خودور بیزه دئسین "هئی! گل بورایا، یارادیجی یازارلیغی اؤیرن"، "هئی! بو کیتابلاری اوخو!"، یا "هئی! باشقا دونیالارین اولدوغونو دوشونورسن سه، غریبه دیل، دوشون!".

آتلانتیک

رومانجی، جامی آتبرگ دئیر، یازارلار گنهل اولاراق یالنیز یاشاماغی سئویرلر. آنجاق، یالنیزلیغین تعریفیدن سؤز گئدینجه، چوخ آز آدم کوبا شاعیری، «دولس ماریا لویاناز Dulce María Loynaz»-ا چاتار. لویاناز اون ایل لر بویو هاوانا مرکزی یاخین لیغیندا یئرلشن بیر بینادا یالنیز یاشادی. او، بو ایل لرده شعر یازیردی؛ گیزملی و هیجان وئریجی، درین دن اعتراف ائدن، عئینی زاماندا عینادلا ایستک سیز، بیر چوخو دا ساده جه بیر سطیر ایدی.

آتلانتیک درگیسی نین شاعیرلر، یازارلار و اینجه صنعتچی لرله سیرا دانیشیق لاریندا، «All This Could Be Yours» رومانن نین یازاری، آتبرگ، آچیقلا بیر، لویاناز-ین شعر توپلوسو «مطلق یالنیزلیق» دا توپلانان شعرلر نجه اونا یاردیم ائندی کیتابی نین کاراکترلرینی یاراتسین و انزوا ایله اؤز ایلیشکی سینی ادراک ائله سین. بیز بو سؤیله شی ده یالنیز اولماق و یالنیزلیق چکمه بین فرق لری حاقدا دانیشدیق؛ بو کی، نیه اوزون- اوزون یورو مک لویاناز اوچون یارادیجیلیق مشقی ایدی و اینسان بیینی نجه اینسانین ان یاخشی یول داش- سیرداشی اولاییلیر.

لویانا، «آدسیز شعرلر» توپلوسوندا، تکجه بیر سطر اولان بیر شعرینده یازیر: «دوینا منه چوخ شئی لر باغیشلادی، آنجاق بو گونه کیمی قورودوغوم تک شئی، مطلق یالنیزلیق دیر.» من بو فیکری کی، دئیر یالنیزلیق و خلوت بیر هدیه دیر، چوخ سئویرم. منجه بیز یالنیزلیق دان قورخا بیلهریک آما اونو اییه لنمه یه بیر یول تاپا بیلسک، اونا بیر خزینه، بیر سئوینج و بیر لذت کیمی باخساق اولدوقجا راحتلادیجی اولاییلر. منیم ذهنیمده بیر یئر وار، بو یئر تکجه منیم دیر، من اونا ده یر وئیریم و اونسوز «من» اولاییلیرم.

بونولا بئله، سانکی لویانا بئله دوشونور کی، خلوت حدینی آشارسا، اینسانی ایزوله ائدیپ، اؤز گه لشدیره بیلر، حتتا اونون اوچون تهلوکه لی ده اولاییلر. او، آیری بیر شعرینده یازیر: «یالنیزلیق! رویالاریمین یالنیزلیغی! سنی او قدر سئویرم کی، بعضا قورخورام یاشامیمی سنینله دولدوردوغوم اوچون تانری منی جزالاندیرسین». بئله گؤرونور او اؤز شعرینده بیزی احتیاط چیل اولماغا چاغیریر. من بو اینانجا گؤره چوخ یازیب دوشونورم کی، یالقیزلیق «موغایات اول نه آرزو ائدیرسن!» کیمی بیر شئی دیر. دوشونورم گؤره سن یالنیزلیق تکجه اؤزون اولماق دیر می؟ اگر اوچاق دوشرسه، سن ایسه تک- تنها اوجقار بیر آدادان باش چیخارتسان نئجه؟ بیلیرم اونا اوزولرم یوخسا سئویرم. بو دوشونجه طرزینده گرگین لیک گیزلی دیر. دوغرودور من دئیرم: «ایسته دییم تک شئی، دوشونجه لریمله یالنیز قالماق دیر» آما بو فیکیر ده مندن ال چکیر کی، «زنگ ائدییمده تلفونا جواب وئر». بو اساسدا یاخشیسی بودور کی، یالنیزلیق بوتون وارلیق دیل، زامانین تکجه بیر کسیمی اولسون.

من گنهل اولاراق سحریمی بیر ساعات یورومکله باشلیرام. سونرا بیر ساعات مطالعه ائدرم. سونرا نچه ساعات الده یازارام. ناهاردان سونرا دا یازدیقلاریمی تایپ ائدرم. گونده مین کلمه یازا بیلسم، او گونوم یاخشی گون اولار.

منیم اوچوم یورومک گوندهلیک یاشامیمین اؤنملی حیصه سی دیر. گئندن باخاندا بلکه واختی هدر ائتمک کیمی گؤزوکسون، آما یورووش بویونجا بئینیم، سورونلاریمی دهیرلندیرمکله مشغول دور. بو آشامایا چاتماق تخمین یاریم ساعات سورور. هر گون ائودن، کامپیوتتریمدن و کیتاب قفسه لریمدن یاریم ساعات اوزاقلشمالی یام کی، ذهنیم تمیزلنسن. اوندان سونرا اولایله جک ان شاشیردیجی شئی اولور؛ بئینیم باشلیر چالیشماغا.

بئینیه دوزگون داورانساز، شاشیردیجی ایش لر گؤره بیلر. بئینیز بیر چوخ کیچیک هدیه لر سیزه سونار. من دؤرد کیتاب یازدیغیمدن سونرا، یازماقدان گلیر اله گتیره بیلدیم. بونونلا بئله، بئینیم ایله داها چوخ واخت کئچیره بیلدیم آشامایا یئتیشدیییمده، اؤزومه اذن وئردیم بئینیمی بوراخام، اونو قورو یام و بسله ییم. بو ایش اوچون قیساجا یول لار وار، اولان دیشی دؤنگه لری ده یوخدور. سیزه تکجه مشق ائتمک، یاخجی بسلنمک و سایب ساییلدیغیز اینسانلار گرکدیر یاشامدا.

خلوت و یالنیز قالماق (نه اینکی یالنیزلیق چکمک) ایسه، بو مشق لردن بیریدیر. مطالعه بیرئسل (انفرادی) بیر تجربه دیر، آما بئین سیزی ائکیسی آلتینا آلدیغیندا، روحوزا نفوذ ائتدیینده، سیز راحتچیلیق دویارسیز، سانکی بیرسی ایله ایلشکی یه کئچمیسز یا بیرسی ایله گؤروشموسوز. یادیم گلن قدر مطالعه منیم اوچون بئله اولموشدور.

اوشاقلیقدا، من یونان میفولوگیاسینی سئوردیم، اۋزلیکلە دە D'Aulaires -ین یونان میفلری کیتابینی
 اوخویاردیم کی، رسیملی و اوشاقلار اوچون لذت وئریجی ایدی. من یهودی بۇیوموشم آما 4 یاشیندا یقدا،
 یهودی- مسیحی عالمیندە کیمسە سنی کامیل بیر اینسان بیلیمیر. او دا بیر شرایطدە کی، وارلیغیزین بیر یانی یونان
 میفلرینی ایلگینج بیلیر او بیر یانی ایسە همین حیکایەلرین یالان یوخسا دوغرو اولدوغوندان باش آچمیر. او زامان
 منە ائله گلیردی یونان تانری لاری گۆیدە یاشیرلار چونکی تانری لار حیکایەلردە بولدولارین آراسیندا بیر یئردە
 تصویرە چکیلردی.

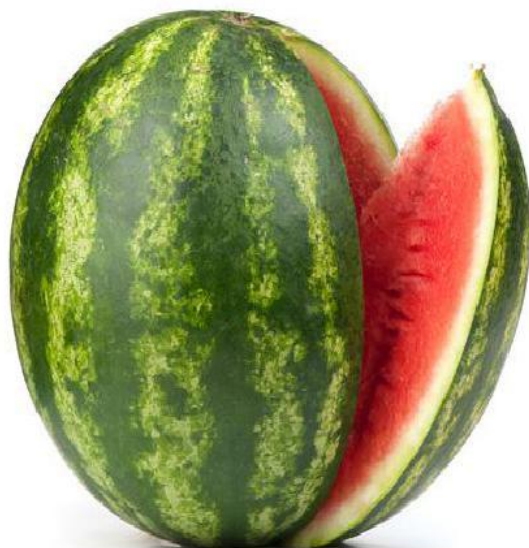
آنام تعریفلردی، اوشاق واختی مکتەب دن ائوہ گلدییمدە، قونشولار آنام دئیرمیشلر: «اوه، قیزیوی گۆردوم گینە
 اۋزویلە دانیشیردی.» اصلیندە من کیتاب لاردا اوخودوغوم کاراکتەرلرە دانیشیردیم؛ گۆلردە یاشایان کاراکتەرلرە.
 بیر رومانجی اولاراق، منیم یئتیشکین یاشامیم اوشاق لیغیمدان چوخ فرقلی دییل. بیزە، صافلیق و یارادیجیلیغین
 اوستونو اۋرتمە ییمیزی اۋیرەدیرلر و باشقا دونیالارین دا گرچک اولما دوغوسونو سۇندورمە ییمیزی ایستیرلر. چوخ
 واخت بیرسی یوخدور بیزە دئسین "هئی! گل بورایا، یارادیجی یازارلیغی اۋیرن"، "هئی! بو کیتاب لاری اوخو!"، یا
 "هئی! باشقا دونیالارین اولدوغونو دوشونورسن سە، غریبە دییل، دوشون!".

هر روز گۆیلرە دانیشماغیما فرصت وئریب، منی تشویق ائدن والدینیم اولدوغو اوچون من اۋزومو خوشبخت بیلیرم.
 کیتابیم دا بو بارەدە دانیشمیشام کی، نئجە اولور بعضی اینسانلار یالینز دوغولورلار. اونلار بوتون یاشایش لارینی
 یالقیز کئچیریرلر، فرق ائتمز، چئورەلری دوپ دولو آدام اولسا بیلە. منجە دوغاسی گرهیی، یالینز قالماق یازارین

اۋزلىيى دىر. تىكجە گىرەك يالقىزلىغىنى اولوملو يۇنە سالا يىلسىن. بو يالنىزلىق، يالنىز قالماق ايله فرق ائلىر. توپلوم

اولاغان اوستو اۋنملى دىر؛ من يازى توپلولوغونو و اوخوما توپلولوغونو سئویرم، آما بئله دوشونورم كى، بلكە بئىنىمى

باشقا هر بیر شئىدن داها چوخ سئویرم.

چىللە نىز خئىرلى، اوغورلو اولسون

سوسن نواده رضى

چىللە

چیلله گنجه سی یا شب یلدا اؤلکه نین باشا باشیندا، پاییزین آخیری و قیشین باشلانیشیندا توتولار. آما آذربایجانین جغرافی شرایطنه گؤره، قیش فصلی نین آغیر اولدوغونا گؤره، قیشین قارا قورخوسونو اورک لردن سیلمک و آغیر گونلره دوو گلیمک اوچون بو گنجه آذربایجاندا داها درین، و آیینی معناسی وار.

چوخ قدیم لردن بو گنجه بوتون قوهوم - اقربا شامدان سونرا ییغیشار طایفا بؤیویونون ائوینه. قدیم لر کورسو باشیندا اوتوروب، بیرلیکده گنجه نی سحر ائدرمیشلر. اوزونلو گنجه ده ناغیل لار دئیر دیلر، خاطیره و تجربه لریندن تعریف ائدرمیشلر، لطیفه، بایاتی، تاپماجا، گول-گول یا دا تورناووردو کیمی اویون لار و فال آچمالار گنجه یه لذت وئررمیش.

بو گنجه نین یئمک لری پشمک، لبللی، پخله، گیردکان - بادام، قوورغا، سیمیشقا، ایده، نار، آسما اوزوم، آسما امرو، آلما، هئیوا، شانی تورشوسو، حالوا، باغلاوا، کورسو آلتیندا گوودوش دا دوز ایچینده پیشن کبابی یئر آلما و.... ان اساسلیسی دا قارپیز اولاردی. قارپیزی مجلسین آغ ساققالی خئیر نیت لر ایله کسردی و قیشین یونگول کچمه سی اوچون دعا ائدردی. بئله بیر اینانج وار کی، چیلله گنجه سینده قارپیز یسه لر سویوق اونلارا کار سالماز.

قارپیزی یابین آخیرینده آلیب سردابالار، زئرمی لرده سامان ایچینده چیلله اوچون ساخلارمیشلار.

آذربایجاندا چیلله گنجه سی نین ان گؤزل و شاد رسم لریندن بیری ده آداخلی لارا خونچا گؤندرمک ایدی کی، بو گونه کیمی بو رسمین داوامی وار. بؤیوک چیلله ده اوغلان ائویندن قیز ائوینه خونچا گلر. بو خونچا لاردا قیش

پالتارى، قىش باشماغى، الجىك، شال، باھالى پارچالار، قارپىز، امرود- نار- ھىۋا- ازگىل كىمى مېۋەلەر، قورو
يېمىش لەر، شىرنى، پشمىك... قىزلاردا بىزەيىپ، آداخلى قىزا گۆندىرلەردى. بالا چىللەدە دە قىز ئوينىدىن اوغلانا خۇنچا
يوللاردىلار.

چىللە گلەر قار گلەر

آلما، ھىۋا، نار گلەر

چىللەلىق گىتىرمە يە

بىزىم ئوۋە يار گلەر

ھەر مىللەتنى گلەنكە و گۆرەنكەلەر او توپلومون كۆلتور غىنىلىرىنى اولۇشۇرۇر. بىر توپلومدا آيىنلەر و تۆرەلەرنى
چوخ و چىشىدلى اولماسى، او توپلومون مدنى زىنگىنلىق نىن گۆستىرگەسىدۇر. كىملىك بىر ئاھالىە بولسا
دۇراندە، گلەنكەلەر آيىنلەر و مراسىملەر و ئىلىمىيەنە (يا فولكلور) قايىدىپ، اونلارنى قورۇيۇپ يىتىدىن جانلاندىرماق
مدنى كىملىق قورۇنما يوللارىدىن بىرىدۇر.

نەسىل لەرنى بىر- بىرىدىن اوزاقلاشدىغى بىر چاغدا، چىللە گىجەسى مراسىمى اوچ نەسىل بىر آرايە گلدىگى گۆزل بىر
ئىكران دۇر.

آی چیلله، چیلله قارداش

آتین قامچیل قارداش.

بیر گل دین دانیشما دیتی،

قلبیم آچیل قارداش

قیش فصلی آذربایجاندا اوزون سورر، قارلی - قیروولو کئچر، ساختاسی کسر، سازاگی یان دیران اولار.

چیلله گئجه سی یا شب یلدا آذر-ین 30-ونون گون باتیمیندان باشلار، دی آیی نین بیرینجی گونونون گون چیخان

چاغیندا بیتیر.

آذربایجان افسانه لرینده بیر قاری ننه وار ایمیش، اونون ایکی اوغلو وار ایمیش، بیرسی بویوک چیلله آدلانیرمیش،

عؤمرو ده 40 گون اولورموش. او بیر کیچیک چیلله آدلانیرمیش عؤمرو 20 گون اولورموش.

بویوک چیلله نین سون گون لرینده بالا چیلله گلیب قارداشیندان سوروشار:

-سن گتتدین نینه دین؟

بویوک قارداش دئیر:

—مەن گەتتەيم دوندوردوم، اوشوتدوم، ناخوشلاتتەيم گەتتەيم!

بالا قارداش اونا لاغ اندىب دئير:

—مەن گەتتەيم قارى لارى كۆرەكەن، لولئىن لرى لولكەن، گلەن لرى بىلكەن، كۆرپەلرى بلكەن ائلرم!

بۇيوك قارداش گولومسونوب دئير:

—عۇمرون آزدى قارداش، دالەن يازدى قارداش!

بالا چىللە گەلب، ھەر يئرى شاختايا قارا بورویر، آخیردا داغلاردا اۆزۈ دە قارلار الەندە اسیر اولار. خەبەر گەلب قارى

نەھە چاتار. قارى نەھ اود اوستە شىشى داغلایار، گەندەر قارلارینان ساواشماغا. آخیردا قارلارى اریدەر، بالا چىللەنى

قورتارار. بالا چىللە آزاد اولار آما گۆرر قىش قورتولوب، بایرام آیى باشلايىب.

عنزیزیم، چىللە قارپیز،

دوشوبدور دىلە قارپیز.

يىغىلىب خورجونلار،

گەندەر یارگىلە قارپیز.

قوۋوب، قىشى آيازى

كسدىك چىللە قارپىزى

آللاھ يىتىرسىن روزى

اۋىل قالماسىن تامارزى

چىللە گىجەسى مەراسىمى

حاضرلايان: سوسن نوادەرضى

ھەر آغاچ، ھەر يىتگى كۆكۈ اوستە يىتر، كۆكۈندىن قوپارتسان يوخا چىخار. انسانىن كۆكۈ، تارىخى دىر، دىلى دىر،

فرھنگ و فولكلورودور. فولكلور، آتا-آنالارىمىزدان بىزە، بىزدىن دە بالالارىمىزدا قالان معنوى مىراث دىر. بو ثروتىن

قدرىنى بىلمەين، نە قول-بوداق آچار، نە يىرپاغا دولار، نە چىچىكلىر، نە دە بارا اوتورار. بو اوزدىن معنوى

وارلىق لارىمىزىن قدرىنى بىلمەلى يىك. قدر بىلمەك نىجە اولار؟! اۋرگشمەك، ثبت ائله يىب ساخلاماق، اۋىرتمەك، و

اونلارى بو گون و صاباحكى ياشامىمىزدا چىراق ائلمەكلە.

دئمك اولار غير مادی كولتور میراثلارینین بؤیوک حیصه سینین یؤنتیمی (مدیریتی) خانیملارین عهدہ سینہ دیر؛ بیر چوخ عنعنہ لر، ییغوالار، گلہ نکسل توپلانتی لار، تویلار، دینی- آیینی تۆرہ لر، هنری ایفالار، الایش لری صنعت لری و... خانیملارین واسیطہ سیلہ اداره اولونور.

خانیملار، آیریجا بیر چوخ غیرمادی کولتورون گۆزتچی لری و داوامچی لاری دیرلار. لایلالار، ناغیل لار، تیکیش هنرلری، تورکە داوا و گلہ نکسل طب... بیر چوخ آیین لر و یثرلی اویونلارین گلیب گونوموزه چاتماسیندا خانیملار- بیله رک یا بیلمه دن- آکتیو و جیددی رول اویناییلار چوخ قدیم لردن گلیب بیزه چاتان بو رسم لردن بیرى چیلله گنجہ سی مراسمی دیر.

آی چیلله - چیلله قارداش!

آتین قامچیلا قارداش

بیر گلدین دانشمادین

قلیم آچیل قارداش!

آتالاریمیز دئییب: "قورخ گنجہ شریندن"

ایلین ان اوزون گئجه سی چیلله گئجه سی دیر، هم ده قیشین ایلک گئجه سی؛ قارالیق، سویوق، اوزون بیر گئجه ...

قباق قیش دیر... قدیم قیش لار یامان اولاردی. قیش چیخانا کیم اؤله... کیم قالا... کیم نه بیلیر نه قدر مال - داوار

پیه لرده قیریلا جاق، نئچه سود امر کؤرپه بله یینده دوناجاقمیش. قیشین قره قئییدی هر کسین جانینی آلا رمیش!

بو گئجه نین شرینی بیر تهر باشدان آشیریب، گوجلور روحیه ایله چیخماق اوچون قارا قیشین قارشیسینا سئوینجلی بیر

مراسم ایله چیخارمیشلار.

چیلله، لغتده و خالق تقویمینده قیرخ آنلامینا دا گلیر:

هله ده کؤرپه نین قیرخی چیخماغینی گؤزله ریک، زاهی قیرخ غوسلو تۆکر، اؤلن لریمیزه قیرخ توتاریق...

چیلله، چتین لیکدن چیخماق آنلامینا دا گلر: چیلله تۆمک، چیلله کس دیرمک، چیلله سی چیخماق...

آذربایجاندا چیلله مراسیمی؛ چیلله قارپیزی

آذربایجاندا قیشا گیرمه دن اول قیش تدارکو گؤرولر. بیر چوخ یئرلرده بوتون پاییز آی لاریندا خانیم لارین اساس

چالیشماسی قیش زومارینا صرف اولار. قوورما، تورشو، لاواشا، میوه قوروتما، دن - دؤش، یئرآلما، سوغان،

قوروگۆی، روب و ... بو کیمی یئمک لری حاضیرلاییب، قیش زوماری ائدرلر. بونلارین ایچینده بیر ده «چیلله قارپیزی» اولمالی دیر.

بؤیوک چیلله باشلانان گنجه هامی بیر- بیرین ائوینه ییغیشار، بیر چوخلو قورو یئمیشلر (نوخود- کیشمیش، گیرده کان- بادم، قاخ...، قوورغا، اییده، بعضا ده نار... و بو کیمی یاش مئوه لر)، پشمک، قووت، حالوا قوناقلار اوچون گتیرلر. ناغیل باشاران ناغیل دئیر، تاپماجا بیلن تاپماجا سوروشار، شعر اوخویارلار، بایاتی فالی آچارلار، خاطیره لردن- تجربه لردن دانیشارلار... ان سوندا دا چیلله قارپیزینی داییم - داییم کسب هامیا پایلارلار. چیلله قارپیزینی هامی یئمهلر دیر، بیرسی ائوده اولماسا دا پایینی ساخلارلار و بئله اینارلار کی، چیلله قارپیزینی یئسه لر اونلارا سویوق دیمه یه جک.

چیلله گنجه سی اوغلان ائویندن آداخلی قیزا چیلله لیک گؤندریلر، پشمک، قووت، حالوا، قورو یئمیشلر، نار و چیلله قارپیزی بیر خونچادا توپلانیب، آخشام باشی قیز ائوینه گؤندریلر.

اؤلندیکدن سونرا دا بیر نچه ایل قیز گلینه چیلله لیک گئدر، آما بو دؤنه خونچا اوغلان ائویندن دئیل، قیز ائویندن گؤندریلر. قیزین آتا- آناسینا گؤره بو هدیه لر اوغلان ائوی یانیندا قیزلارین باش اوچالغی ساییلر.

بایاتی فالی:

الينده بايدا گلين

دوروبدو چايدا گلين

تانرى مورادين وئرسين

آچيلان آيدا گلين

(بونون معناسى بودور كى نشان صاحىبى گلن آى اؤز مرادينا چاتا جاقدير)

قايدان بيرى گلدى

گوزومون نورو گلدى

بو آرخی كيم آريتدى

سوئله دورو گلدى

اونا گۆره ده بو گئجه هامى چالیشار خوش صحبتلر، ياخشى سۆزلر دانیشسين، آغیزینی خیره آچسين، دئیرلر ائشیدن

اولار قوی قولاغینا خیرلی سۆزلر دیسین، بلکه موشکولو آچیلسین!

چیلله قۇودو

قىشىن باشلانقىچىدا چىللەلرى قارشىلايان خلق ، كىچىك چىللەن سون گونو دە اونو قووالا ياراق يولا سالار.

چىللە قاچدى ھا، چىللە قاچدى

بالالارنى، گۇتدۇ قاچدى

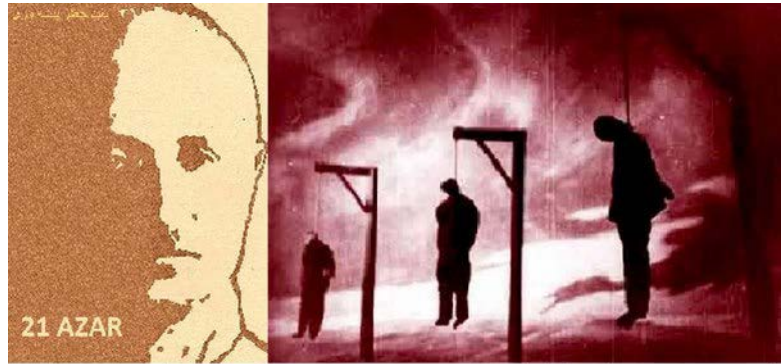
چىللە اوچون خىر دوغالار

يايىنيز يايلاق ، قىشىنيز قىشلاق ايچىندە اولسون!

يازىنيز آيرانسىز، قىشىنيز يۇرغانسىز اولماسىن!

قارلى قىشىنيز اولسون، كۆلگەلى يايىنيز!

قارشى گلن قىش ھاردا قىشلاسا دا، اوغول-اوشاغىنيزىن جانىندا قىشلاماسىن!

ای بیزی یوخدان یارادان تانریمیز سن بیزه لوظفونله عنایت ائيله

ای بیزی یوخدان یارادان تانریمیز

سن بیزه لوظفونله عنایت ائيله

یازدی: سوسن نواده رضی

21 آزر گونو آذربایجان جماعتین تاریخی ذهنینده هم ظفر دادی، هم ظلم آجیسی ایله آنیمسانان ان اونودولماز بیر گون دور. بئله بیر گونده آذربایجانین غیرتلی و جسور جماعتی هیمبیر، اورکبیر، البیر اولوب شاه دیکتاتورلوغو علیهینه آیاغا قالخیب، سید جعفر پیشه‌ورینین اؤندرلیگی ایله، مرکزی تبریز شهری اولان بیر ملی حکومت تشکیل وئردیلر. دنیانین طرفسیز شخصیتلرینین اعترافی اساسیندا بیر ایل ملی حکومت ایچینده، یعنی 21 آزر 1324-دن 21 آزر 1325 ایلینه کیمی، آذربایجان رضاشاه حکومتینین 20 ایلی قدر گلشیب، ایره‌لیه‌دی.

تلگراف خطلری گئنیشلندی، اصلاحات ارضی اولوندو، تبریز بیلیم یوردو یارانندی، یوللار آسفالت اولدو، آذربایجان رادیوسو تاسیس اولدو، آذربایجان اوردوسو قورولدو، و...

مستبد مرکزی حکومت بو گلیشمه لره طاقت گتیرمه ییب، آذربایجان دا بیر جاسوسلوق شبکه سی ایجاد ائده رک، ملی حکومتی اؤز ایچیری سیندن تخریب ائتمه یه قالخیشدی. دیگر طرفدن مرکزی حکومتین دیپلوماتلاری، و باشدا دا قوام السلطنه، شمال نفتینین امتیازینی شوروییه وئرمکله، اونلارین گؤیلونو آلیب، بؤیوک بیر نیظامی حمله اوچون اونلارین مثبت نظرلرینی مهیا ائتدیلر. بئله لیکله، ظاهرده ملی حکومت ایله دوستلوق گؤسترن شوروی رهبرلری، دموکرات حزبینی دایانماق اوچون باسقی آلتیندا قویموشدولار.

مجلس سئچگی لرینه حاضیرلیقلار آپاریلدیغی زامان، شوارتسکوپوف آدلی بیر آمریکالی ژنرالین چکدیگی نیظامی پلان اساسیندا، آذربایجانا هجوم ائدیله رک آذربایجان جماعتینین قتل عام فاجعه سی یاشاندی. شاه اوردوسو خارجی گوجلره دایاناراق آذربایجانا گیریپ، منفعتلری خطرده دوشموش محلی اربابلارین و شخصی اراذل- اوباش یاردیمچیلیغی ایله آذربایجان دا ائله جنایتلر یاشاتدیلار کی، هیتلر کیمی لرین اوزونو آغارتدیلار. آذربایجانین 20 مین نفر ان ساوادلی، سیاسی دوشونورلرینی اعدام ائتدیلر. دموکرات قیز-قادینلارا

تجاوز ائتمه‌یه، وطن خائن‌لری صفه دوزولدولر، ملی حکومتدن
طرفدارلیق ائدن بیر روحانینی اوجا بیر بینادان یئره
آتدیلار، اورمیه کوچه‌لرینده دووارلار قانا بویاندی، و تنبیه
اوچون عادی جماعت ده عمومی ارزاق‌دان محروم قالیب،
آجلیقدان اؤلدولر. تقریباً 100مین نفر انسان دیدرگین
دوشوب، اؤلکه‌نین باشقا شهرلرینه یا دا خارجی مملکتلره
قاچقین دوشدولر. بوتون تورک دیلینده یازیلان کیتابلاری
اؤلردن زورلا چیخارتدیریب 26 آزر-ده خیوان لاردا
یاندیردیلار.

بوتون بو جنایت‌لرله بیله، او بیر ایلین ایچینده سحرلر
مدرسه‌ده اوخونان صبحگاهی سرود، هله ده آذربایجانلی‌لارین
ذهنیندن سیلینمهییب:

سن بیزه لوطفونله عنایت ائله

بیزلری دوزگون یولا، دوز ایشلره

قدرت ذاتینله هدایت ائله

وئر بیزه توفیق کی، تحصیل ائدک

علم و ادب‌له بیزه زینت ائله

خدمت ائدک بیز آنامیز یوردونا

سن ده اونو حفظ و حمایت ائله

پاك فكىر، آيدىن اورك، ساغ بدن

بىزلره شائىنله كرامت الله

21 آزر گونو، بوتون ايراندا مىلى بىر گون كىمى خاطىرلانمىلى
و عزيزلنمىلىدىر.

«تبرىزىن شاه گولو-سونون قىساجا اۇتهىلى

(تارىخى)»

سوسن نوادهرضى

XV-نجى يوزايلده، آذربايجان بۇلگهسىنده، بىرى- بىرىنه سرت
رقىب اولان، ايكى بۇيوك طايفا جۇولان ائىردىلر؛ بىرىسى

آق قويونلۇلار، او بىرىسە، قاراقويونلۇلار آدلانىدىلار. قاراقويونلۇ توركلرى شىعە مەزھەب، آق قويونلۇلار سا، سۇنى مەزھەب ايدىلر و امير تيمور گوركاني ايله قاراقويونلۇلار قارشى بىرلشمىشىدىلر. امير تيمور گوركاني اۆلدوكدن سونرا، قاراقويونلۇلار آذربايجانا قوشون چكىب، تيمورلۇلارى يئندىكدن سونرا، تبرىزى گئنىشلەدىب، آبادلاماغا باشلادىلار. قاراقويونلۇلار ين آدليم حاكم لرىندن جهانشاه، آذربايجانى دنيانين كولتور و مدنيت اوجاقلارىندان بىرىينه چئوردى. ائله همين حاكم، گۆى مسجد، يا فيروزه مسجدين تملىنى قويوب تىكدىرهنىدىر.

1453 مىلادى ايلينده، عثمانلى پادشاهى، فاتح سلطان محمد، قسطنطنيهنى فتح ائلهينده، قاراقويونلۇ حكومتى عثمانلىلارلا بىرلەشيك (متحد) ايدى. آق قويونلۇلار ايسه، انزوادا قالمىشىدىرلار. بو دورومدان يارارلاناراق، جهانشاه آق قويونلۇلار ين ايشىنى بيتيرمك اىستەيىر. دياربكرده، آق قويونلۇ حؤكمدارى ايله جهانشاهين آراسيندا چىخان ساواشدا جهانشاه غفيللنىب، اۆلدورولور. آق قويونلۇلار ين پادشاهى، اوجا بويلو، گۆزل انداملى اولوغونا گۆره اوزون حسن آدلانان ابونصر حسن، ترابوزان امپراتورو ايله ايله تيشيمينه (ارتباطينا) گۆره، و كريستيان (مسيحى) حاكم لرله آپاردىغى مذاكره لره گۆره، عثمانلى سلطانلارى

اوندان نفرت ائديرى. آنجاق تدبیرلى و باشاراجاقلى
اولدوغونا گۆره، آذربایجان، عراق، فارس، کرمان،
کوردوستان، ائرمینیستان و گورجوستانین بیر بؤلگوسونو
آلدیقدان علاوه، فاتح سلطان محمدین مدعیسی و دوشمانی کیمی
ده آد چىخارتدی. بو اوزدن، عثمانلى قارشىسىندا یئنی بیر
جبهه آچماق آدینا، آوروپا شاهلاری اونون اوستونده حساب
آچماغا باشلادیلار؛ بئلهلیکله ده ترابوزان امپراتورو گۆزل
قىزی دئسپینا-نى، اۆز دینینده قالماق شرطی ایله اوزون
حسن-ین گلینی ائتدی.

بو قیسا یازیدا، آماج، بئله بیر سیاسی ائولیلیگین نه
سونوجلارا واردیغینی آچىقلماق دئییلدیر. مقصد، اوزون حسن-
ین عثمانلىلارلا ساواشینین و آوروپالىلارین ایسه، سۆزلرینی
توتمادیقلاریندان سۆز آچماق دا دئییل. بو ائولیلیگین ان
اۆنملى نۆکتهسى، دئسپینا ایله اوزون حسن-ین قیزی، مارتا-
نین یاشام حىکایهسىدیر. مارتا، شئیخ جونئید اوغلو، شئیخ
حیدر ایله ائولندى، بو ائولیلیگین سونوجو اسماعیل ایدی،
اسماعیل ایسه، صفوی سلسلهسىنین قوروجوسو، و ایراندا
حکومتی و رسمی شیعهلیگین تملینی قویان دیر.

اوزون حسن، خانیمىسى دئسپینادان، و باشقا ونیزلى سفیرلردن
آدریاتیک دنیزلرینین اوزه رینده اولان شهرین -ونیزین-
تانیمی (تعریفی)، و وصفینی ائشیتدیگینه گۆره، بو عجیب و

تايى- بنزەرى اولمايان شەھرە وورولموشدۇ. بو اوزدن دە،
بئله قارار گلدی کی، ونیزین سارایلاری کیمی، سولار
اوزەریندە بیر سارای تیکدیرسین اۆزۈ اوچون، اورایا دا
قایىق ایله گل- گئت اولونسون.

بیر چوخ آراشديرمادان سونرا، اوزون حسن-ین ديلکلرینین
گرچکلشمەسى اوچون تبریزین گونئی دوغو طرفیندە بیر یئر
کسینلشدی. بۆیوک بیر گۆل، اورتاسیندا ایسە گۆزل بیر
سارای، اطرافیندا دا باغ-باغات تیکیلدی. بو عظمتلی گۆلون
سویونو بوتون فصیللردە یئتیرمک اوچون، «شاه آرخی» آدلی
بیر چشمە چکیلدی. بو مجموعه، تیکیش آماجی اساسیندا، هم
دە اولدوقجا بدیعی منظره-لرینه گۆره، «شاه گۆلو»
آدلانديریلدی.

ستارخان

ایران تجدد تاریخینین اونودولماز بیر
سیماسیدیر.

محمد امین رسولزاده

کۆچوردو: سوسن نواده رضی

مبارزان مشروطه

Məarutə Döyüşçüləri

ستارخان و باقرخان - پارک اتابک (آزگورونموش بیر رسم)

تئللگراف مشهور ستارخانین وفاتی خبرینی گتیردی. سون زامانلار ستارخان اونودولموشدو. آرتیق آدی دیلدرده داستان دئییلدی. فقط بیر واخت واردی کی، بو ایسم گونون مؤوعضوسونو تشکیل ائیدردی. آوروپا قزئتہلری بیلہ ستارخان ایسمینی قاریبالدا ایله برابر توتویورلاردی. ایشتہ بو واختیلہ ایران قاریبالدیسی اولان ذات اؤلموشدور.

ستارخان هر نه قدر جیسمایندی اؤلموشسه ده تبریز میدان-ی-حوریتینده قازانیدیغی شؤهرتینی متاسف داها ۱۹۱۰-جو ایلدہ تئهراندا واقع آتابی پارکیندا اؤلدورموشدو.

فقط بو حزین خاطره‌نی چوخ دا قوردالامایاییم. ستارخانین خئیریندن ده بیر چوخ سؤز سؤیلہمک اولار. البتہ واختیلہ

بوتون قىلبلردە بۇيۇك بىر حسن توجە قازانمىش اولان بىر
 ذاتىن حسن خايطراتى دۇرد بئىش سەنە ظەرىندە اونودولاماز.
 مىللىتىن بىلىندىن ئىتتىشمىش اولان بو قەرىمان ھەر نە قدر
 عواملىغى جەتتىندىن اونون-بونون ئىنتىرقالارىنا قوربان
 اولوردوسا دا، فەرتتە بىر چوخ مەزىتلەرە مالىك ايدى.
 مەرحوم ستارىخانلا بىر چوخ كرە مولقاتىم اولدو. مەرحوملا ايلك
 دفعە تەبرىزدە گۇرۇشەدۇك. بىز تەبرىزە واريد اولان گوندىن بىر
 گون اول ستار خانلا باغىر خان — بو تەبرىز ئىستىلالىنىن ايكى
 سەركەردەلىرى — روس قوشونلارىنىن شەھەرە گەلدىكلرى نەتىجەسىندە
 اۇزلىرىنىن ھەس اولونمالارىندىن خوف ئىدرەك احتىياط اوچون
 عثمانلى كونسولخانىسىندا بىستە اوتورموشلاردى. اىشتە ستار
 خانلا دا ايلك دفعە بورادا گۇرۇشەدۇك.
 خان بىزى قافقازىيا مەسلمان مەتبوعاتىنىن نەمايندەسى اولماق
 سىفەتلىكە قەبول ئىدرەكەن اولدوقچا الطفات گۇستەرىب ھەمنا
 مەسلمان مەتبوعاتىنا قارشى ھاقلى بىر تەنقىدە بولۇندۇ. دئە
 كى، تەبرىز ھاقەلىرى بوتون عالمى مارقانلەندىرىپ بورايا بىر
 چوخ اجنبى قەزىتەلىرىنىن مەخابىرىنى جەلپ ائەلە دى. تأسفە
 اولونور كى، آنچاق ھاقەلەر بىتەدىكەن سونرا مەسلمان
 قەزىتەسىنىن مەخابىرىنى قەبول ائەمەك شەرفىنە نەيل اولوروز.
 مەن بو تەنقىدىن ھاقلى اولدوغونو تەدىق ائەمەكلە بىرەبر
 مەۋجۇد اولان سەبەلرىن بىانى ايلە مەنسۇب اولدوغوم مەتبوعاتى

مدافعه ائتدیکدن سونرا، موصاحیبه‌میزین زمینینی دیشدیرمیشدیم.

موصاحیبه‌میز اثناسیندا بیر چوخ سۆز لر سۆیلدیک. ستار خان سئودیگی خور-خور قلیانینی چکه-چکه (دئییرلر کی، ستار خان قلیانی چوخ-چوخ سئویر، حتی داعوانین قیزغین واختیندا بئله متانتینی غیب ائتمه‌یه‌رک اوندان ال چکزمیش) بو سۆز لر بیان ائیدردی:

— آرتیق بیزیم وظیفه‌میز بیتدی. بیزیمکی عسگرلیک ایدی. وظیفه‌میز دخی کؤهنه‌نی ییخماق و داغیتماق ایدی. بو یولدا الیمیزدن گلدیینی ائله دیک. ییخا بیلدییمیز قدر ییخدیق. ایندی تیکمک زامانی گلیمش‌دیر. بونون اوچون باشقا قوتلر، یعنی عالیملر لازیم‌دیر. بؤیله ائمار ائدیجیلر هر یئرده اولسا تاپمالی و اونلارین آرخاسیندا دورمالی و ایشله‌یین دئمه‌لیگیز.

دوغروسو خانین بو سۆز لر منده بؤیوک بیر تأثیر اویاتمیشدی. بو تأثرا تیم او زامان "ترقی" سوتونلارینا دا کئچمیشدی.

ایکینجی دفعه ستار خان تئهرانا گلرکه ن اونولا گؤرۈشدۈک. مرحوما شاهانه بیر استقبال حاضیرلانمیشدی. دئمک اولار کی، بوتون تئهران او گون استقبالا چیخمیش ایدی. شاه آبادا قدر یوللاردا چادیرلار قورولموش، هر اصناف و هر طبقه اؤزونه

گۆره خئیمه لر، چادیرلار دیکلتمیشدی کی، قهرمان-مشروطیتی اورادا ایستیقبال ائتسین. اوچونجو خاطیراتیم اولدوقجا حزین دیر.

ستار خانین اؤز سعی و همتیله ووجودونا چالیشمیش اولدوغو مشروطیت حکومتی آرتیق نفوذونو پایدار ائتمک ایسته میشدی. بیناعا علیه اللرینده سلاح اولاراق کوچه لری گزن موجهیدلرین ترک سلاح ائتدیریلمه سینه قرار وئرمیشدی. گۆزلنیلمه لی ایدی کی، بو قراری هر کسدن اول ستار خان قبول ائله سین. هئیها! خان تئهران اینتریکاچیلارینین دامینده ایدی. حکومتین بو مشروع طلبیندن بویون قاجیرتدی. موجهیدلر آتابیی پارکینا دولدولار. حکومته قارشى دوردولار. نتیجه پارکین هوجوملا آلینماسی و ستار خانین دا آياغیندان يارالانماسی کیمی فجیع بیر حالا منجر اولدو. يارالانديغیندان سونرا اؤزو ایله گۆروشه نلره ستارخان اؤزونون بو سهویندن متأثر اولدوغونو سؤیلیردی:

— آخ، بو ملعونلار باشیما نلر گتیردیلر؟ — دئییه اینتریکاچیلارا لعنتلر اوخویوردو. تبریز قهرمانینین اینتریکا قوربانى اولدوغونو حکومت ده قبول ائله میش، بیناعا علیه اونون شیکست اولماسینا قارشى بیان-تأثر اظهار ائله دیگی کیمی، ياراسینین معالجه سینى ده اؤز عهدہ سینہ آلمیشدی.

پارک واقعەسیندن سونرا ستار خان آرتیق بیر گوشەى-انزوا
اختیار ائدیب، او صورتلە یاشاماغا و تبریزدە چىخاردیغى
بۇيوک آدا استفعا ائدرک عادى بیر حیات کئچیرمەیه راضى
اولموشدو. بو کره گلن تئلئقرافلار آرتیق بو عادى حیاتین دا
بیتدیینى بیلدیریرلر.

ستار خان اولكى شؤهرتیلە متناسیب پارلاق بیر نتیجە الدە
ائدیب، موفق بیلگرام اولمادىسا، بوندا بیز بیلەن، اۇزوندن
زیادە یئتیشدیگی محیط و او محیطین گرفتار اولدوغو سیاسى و
اجتماعى شرطلر مقصدیر.

ایران مشروطیتی آرزوسونا نایل اولوب، تکامل ائدە
بیلمەدیگی، کیمی اونون قهرمانلاری دا اؤیلە بیر فجیع بیر
خاتمەیه محکوم ایدیلر. فقط بو آدم-موفقیتلر تامامیلە
اومیدسزلیگی تولید ائتمەیب، واختیلە بو زاواللى
قهرمانلارین محروم اولماسى آز تقویە ائتمەیه جکدیر.

بو نۇقطە ی-نظرден ستار خان ایران تاریخی -تجدودونون
اونودولماز بیر سیماسىدیر.

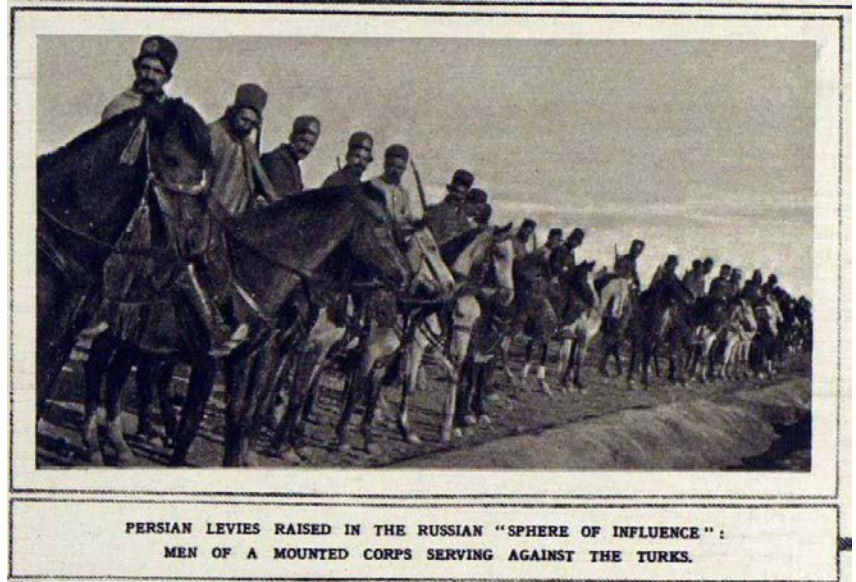
الله رحمت ائیلەیه. آمین!

م.ا. رسولزاده

“ایقبال” نۇمره ۷۸۶، ۱۰ نوایبر ۱۹۱۴

مشروطه خواهان اورجینال

مشروطه تبریز

مبارزان مشروطه
Məarutə Döyüşçüləri

مانقورد افسانهسى

حاضرلايان: س. نواده رضى

بىر زامانلار آورآسيانين «سارى اۋزيه» چۇلونده فرقلى ائللر ياشاردى. بو ائللردن بىرى دە تورک «نايمان» ائلى ايدى. نايمانلارين ژوان- ژوان آدلى دوشمانلارى واريدى. ژوان- ژوانلار بىرىنى اسير آلدىقلاريندا اونو چۇله آپاريپ، باشىنى تەكدن قىرخاب، سونرا بىر دۈەنين باشىنى كسيپ، دۈەنين بوينونون درىسىندىن (دۈەنين درىسىنىن لاپ برک يئرى بوراسى دىر) بىر نچە پارچالار آيىرىپ، فورىتلە اسيرين باشىنا ياپىشىدىرىپ محكم باغلارميشلار. سونرا اسيرلرين الىنى- آياغىنى برک باغلايىپ، ياندىران گونشېن آلتىندا اۋتوررميشلر قالسىنلار. بىر سۈرە سونرا اونلارين توكلرى

اوزاناردى اما اوزانماغا يئر تاپمايىنجا قايدىب تدرىچ
ايله اسيرىن بئىننە سوخولارمىش. جوانلارىن چوخو بو
ايشكنجەيە دۈزە بىلمەيىب، اۇلرمىشلر. اما قالانلار توكلرىن
حافظە سلوللارىنا توخانماسىندان دولايى بوتون كئچمىش
خاطىرەلرىنى ايتىررمىشلر آنجاق اونلارىن ساواشما باشارىلار
و مھارتلىرى قالارمىش. اونلارغا اسىردن ھامىسى اۇلوب سادەجە
بىر اسىر قالىب «مانقورد» اولدوغونا گۈرە، دئىك بىر
«مانقورد»ون دەيرى بىر قولدان اون قات چوخ اولارمىش بو
اوزدن بىرى بىرىنىن مانقوردونو اۇلدورسەيدى، چوخ آغىر
جرىمە اۇدەمەلى اولاردى.

بىر گون ياشلى «نايمان آنا»-نىن اوغلو، «ژول آمان» آدىندا
بىر گنج، ژوان- ژوانلار الى ايله اۇلدورولن آتاسىنىن
انتقامىنى آلماق اوچون، نايمان قىيلەسىنىن باشقا ايگىدلرى
ايله بىرلىكدە ژوان- ژوانلارا ھجوم ائدىب، قھرمانجا
دۇيوشدوكدن سونرا اونلارا اسىر دوشدو. ژوان- ژوانلار اونو
مانقورد ائتدىب، سورولرىنە چوبان ائتدىلر.

«نايمان آنا» اوغلونو قورتارماق اوچون ژوان- ژوانلارىن
بۇلگەسىنە گئدىب، اوغلونو سورويە چوبانلىق ائدركن گۇرور.
اوغلونا ياخىنلاشىپ آدىنى سوروشور. اوغلو : "آدىم مانقورد
دور" دئىە جواب وئرىر. آنا، نىسگىللر ايچىندە
اومودسوزجاسىنا اونا آتا- آناسىندان، ائلىندىن- اوباسىندان

سوروشور. گنج اوغلان بىر تىك جىوابى اولور اونا وئرمەيە: "من مانقوردام!" آنا چاليشىر گنج اؤولادىنىن حافظەسىنى اونا قايتارسىن، دئىير: "سنىن آدىن ژول آماندى، ائشىدىرسنىمى؟ سىن ژول آمانسان. آتاوين آدى دا دۇنباي دىر. آتاوى خايطىرلايىرسانىمى؟ سىن كىچىكايىكن او سىنە آتىجىلىق اؤىرەردى. من دەهه آنام سنىن، منىم اوغلىمسان. سىن نايىمان قىبىلەسىندىنسىن، آنادىنمى؟ سىن نايىمانسان...

او، مانقورد، تام سايمازلىقلا آناسىنى دىنلەيىر. سانكى بو سۇزلىر هئىچ اونو ايلگىلىندىرمىزمىش كىمى...

نايىمان آنا بىر داها جان آتىر اوغلىنون بىللەيىنى (حافظەسىنى) اونا گئىرى قايتارسىن، يالواراراق دئىير:

-آدىوى خايطىرلا... باخ گۇر آدىن نەدىر؟ مگر بىلمىرسىن آتان دۇنباي دىر؟ سنىن آدىن مانقورد دئىيل، سىن ژول آمانسان. نايىمانلارىن بؤيوك كۇچو زامانى سىن دونيايا گلىدىن. بو اوزدىن دەهه آدىنى ژول آمان قويدوق. سىن دونيايا گلىكدە، بىز اوچ گونه كىمى داياندىردىق كۇچوموزو.

نايىمان آنا اوغلىنو دويغولاندىرىپ، اوشاقلىقلارىنى اونا آنىمساتسىن دئىيە، اونا نغمە، لايلا و باياتى اوخودو، آنجاق بونلار هئىچ دەهه ائتكىلمەدى گنج اوغلانى. ائلە بو واخت ژول آمانىن اربابى تاپىلىپ گلىدى. نايىمان آنا اونون قورخوسوندىن گئىدىپ گىزلىندى. ارباب ژول آماندان سوروشدو:

- او قارى سنە نە دئىردى؟

ژولآمان دئدى:

-دئىير من سنین آنانام .

ارباب دئدى:

-سنین آنان يوخدو. سنین هئچكىمسن يوخدو. باشا دوشدون؟ بير

دە او قارى يانينا گلە، اونو اوخلا وور اؤلسون!

ارباب "تير حؤكمو" وئرنەن سونرا اوزاقلاشيب اؤز ايشينين داليسينجا گئتدى.

نايمان آنا اربابين گئتديگين گؤرجك پوسدوغو يئردن چيخيب، ايستير بير داها گنج اوغلونون تاريخي، عايله وي و ائلينه گؤره حافظه سيني ايشه سالسین بو اوزدن گليب اونا ياخينلاشير. آما ژولآمان، نايمان آنانى گؤرونجه، هئچ آجيمادان (ترحم ائتمەدن) اربابيندان كور اطاعت اوزوندن اربابىنين بويوروغوندان اطاعت ائديب، آناسىنين اورەيىنى نیشان آلدی و اونو مينديگي دوهنن اوستوندن يئره سرەلەدى. نايمان آنانين جانسیز بدنې، سونرالار «آنا بیت» آدلانان مزارليقدا تورپاغا گؤمولور. اونون مانقورد اوغلو، آناسينين مزارى اوسته بيله گلمير. آخى او اؤزونو آناسيز- آتاسيز، اصل نسبسيز سانيردى.

بو افسانه آيرينتىلارې ايله «Kun bap ecpa bepabep» چنگيز آيتماتوف-ون (گون وار عصره برابر) كيتابيندا، 348 صفحە دە

قیرقیزیستاندا چاپ اولوب یاییلیب و «روزی به درازی قرن»
 باشلیقی ایله فارس دیلینه چئوریلیبدیر.
 مانقورد، تورکلرین بیر چوخونون بولاشدیغی، بیر چئشید
 خسته‌لیک‌دیر... کیمی‌لری بيلمزلیک‌دن، کیمی‌لری ایسه
 بيله رکدن...!

"بوتون بشریته حماسی درس اولان، امام حسین (ع)"

ذره - ذره عشق‌دیر ذراتِ ذراتِ آخان
 عالمی ذره قیلان، ذراتی دنیا ائیله‌ین
 کائناتین ارکانی البته عشقه باغلی‌دیر
 عشق‌دیر کون و مکان ارکانی برپا ائیله‌ین

عشق دیر هئچ دورمادان شمعین گؤزوندن پوسکورن
هم یانان، هم یانديران، هم هم ده تماشا ائيلهين

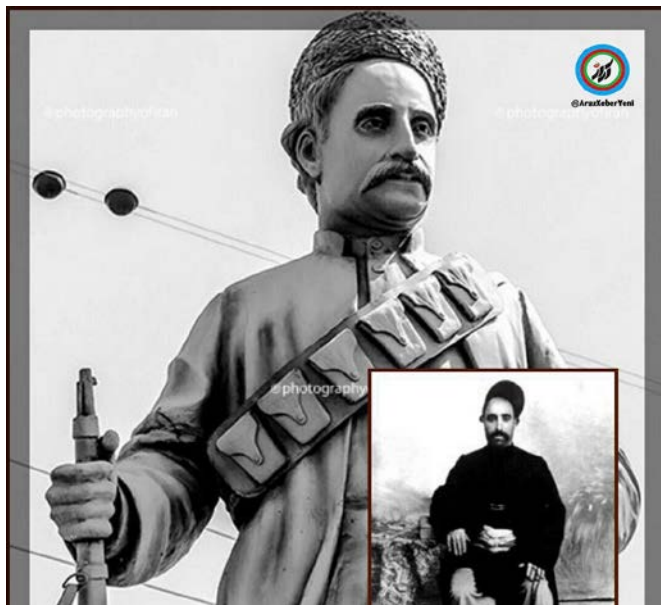
حسین (ع) بىر حماسى شىخىتدیر. او، انسانلىق و بشرىت
 حماسەسىدیر. حسینىن سۆزۈ، حسینىن عملى، حسینىن حادثەسى،
 حسینىن روحو... و حسینىن بوتون وارلىغى حماسەدیر، درسدیر،
 عبرتدیر. آزادلىق، عزت و شرف شعارى ایلە ابدىلشن حسین،
 انسانلىق شەرى، ایمان جۇۋەرەسىدیر .

بو عزادارلىق مراسملرىندىن يوزايللارچە زامان ساووشدوقدان سونرا، گونوموزدە، عزادارلىق و عزادارلارنى گۇرۇنتوسوندى

بىر چوڭ دەيىشلىكلەر تۈرەندىگىنە تانىق اولموشۇق. بو دەيىشلىكلەرنى ھەر بىرىسى، ﷲ ئىلمەمىش ھىزىر ھىسنى (ع)-ىن گىرچىك عىزادارلىغىنىن سىماسىنى زىدەلەيە بىلەر .

عىزا، لىغىدە دۈزىملۈك، مىسبىت قارشىسىندا دۈزىمىك، ياس توتماق، ماتىمە بۈرۈنۈب تىزىيە توتماق، اۋلىن بىرىسى اوچۈن ياس توتماق آنلامىندا دىر .

امام ھىسنى (ع) ظولمۇن قارشىسىندا دايانىب، ھەر نەيىندىن كىچىدى، و بوتۇن بىرىتە سۈنسوزا كىمى بىر ھاماسى درس اولدۇ . بىزلىر ايسە، امامىن فىكر و اينانچ ايلكەلىرىنى ادراك ائىمىكلە، عاشۇرا و امام ھىسنىن فىلسەفىنى جامىمىز و ياشامىمىزدا ھىشەلىك يانسىتمالىيىك ...

19 خزل (مهر)، مشروطه مجاهیدی، «حسین خان باغبان»ین تبریز
ساواش صحنه‌لرینده شهادت گونو

او گونون مطبوعاتینین یازدیغینا گۆره حسین خان باغبان
«آذربایجان غئیرتی»نین گۆرکملی بیر نمونه‌سی ایدی. احمد
کسروی یازیر: یکشنبه 19 خزل (15 شعبان) یاری گئجه‌دن ساعات
یاریم کئچمیش، بوردن بوتون سنگرلردن آغیر گولله آتیشی
سسلری گلدی، سونرا توپلارین گورولتوسو قالخدی. خیوان
آغزیندان امیره‌قیزین آخیرینه کیمی هر یئر گولله‌بازلیق
ایدی. دؤولت آداملاری آخیر گوجلرینی ووروردولار. یکشنبه
گونو، عجایب بیر گون ایدی، غم ایله سئوینجین ایچ- ایچه
گیردگی بیر گون. ظفر قازانیلدیغینا رغن، جماعاتین

ياريسىنين قان ياشى تۇكدويو بير گون. بئله بير گونده،
آسلام اوركلى او جوان، حسين خان، دونيادان كۇچدو.
بو ايگيد جوان ساواشلاردا اۇن آياق ايدى، اونون ديلاورليگى
بوتون چتينلىكلرى قالديران گوج ايدى.

قزئتلرى اونو «آذربايجان غئيرتىنين نمونه سى»
آدلانديرديلار. اونون 17-18 مرداد گونلىرىنين هنگامه سينده،
ماكى اوردوسو ساواشيندا و قارامليك مبارزه لرينده كى جاندا
كئچمه لرى وصفه گلمز، تعريفه سيغمازدير.
دئيرلر اۇلدويو گون، قيرخ گون اولاردى ائوه گئتمه ميشدى،
بير گئجه ياتاقدا ياتماميشدى، و او گونلرده بير كۇرپه سى
اولموشدو. او، بالاسىنين اوزونو گۇرمه دن دونيادان گئتدى.
بوش يئره سئوميردى جماعات اونو، و بوش يئره بونجا ناله
ائتميرديلر اونون ماتمينده.

بئله ليكله تبريزين دۇرد آيلىق ساواشلارىنين سون گون لرينده
ستار خانين ان وفالى آرخاداشلاريندان بيرى، حسين باغبان
شهيد اولدو.

«قادين و ايش حياتى»

يازانى: سوسن نواده رضى

دهيشن اجتماعى قوروم و بو قورومون اؤزويله گتيرديگى قوشولار، قادينى ايش حياتىندا اشتراك ائتميه قورشلايير. زورلايير، يا دا مجبور بوراخير دئميرم؛ قورشلايير، تشويق ائدير، قامچيلايير. حياتين گئرچكلىرى، ياشامين چتينليگى، سوروملولوقلار (مسئوليتلر)، ارلرئين طرفيندن ترك ائديليب تكباشينا قالماق احتمالى، مادي امكان سيزليقلار، اؤزونو و سئوديكلىرىنى تامين و تضمين ائتمك ايچگودوسو (غريزهسى)، داها اولوملو و گونلى بير ياشام سويهسى توتما ايستهگى، تك باشينا

اۋز آياقلارى اوزەرىندە دورما آرزوسو، قادىنى ايش حياتى اوچون حرکته كئچىرىر، و اونا اورك وئىرىر.

ايش حياتى ايله بىرلىكدە اۋزونه داها چوخ گووه نى، حاق ائتدى سايقى و دەرى گۆرمەيه باشلايان، داها دا چوخ سوروملوق يوكلنە بىلمە گوجونو اۋزوندە تاپان، اۋزونو داها راحت ايفادە ائدە بىلن، حاقىنى داها گوجلۇ ساوونا بىلن (مدافعه ائدە بىلن) بىر قادىن فىگورو چىخىر قارشىمىزا.

قادىننى يئىرىنىن اوشاق، مطبخ (آشپزخانا) و مرثيه لىر اولدوغونو دوشونىلر، "قادىنلاردان مودور اولما بىلمىز چونكى اونلار دويغوسال و رومانتيك دىر و مودورلوق ايشلىرىندە باشارىلى اولمايىب دويغۇ قرار وئره بىلمىزلر" دىيىلر، عاغىللى و اىستكىلى قادىنلارنىن حياتلارنىن هر نۇقطەسىنە نىجە دە حۇكم ائدىب هر شىيى معىن بىر انتظام و سىستىمىدە آپاردىقلارنى گورۇپ تعجب ائدىلر بلكە دە، و حتى تعجب ائتمەلى دىرلر دە. چونكى؛ هم سحرىدن آخشاما قدر ايشدە چالیشان، هم ائوئىنىن هر حالى ايله مشغول اولان، هم دە أرى و اوشاقلارى ايله اىلگىلەنن قادىن، هم تعجب دويغوران، هم دە تقدير ائدىلەجك بىرى دىر. بو قدر كاپاسىتەنى، بو جور ذكا، انرژى و اۋزۇئىرلىگى (فداكارلىغى) و بئله چوخ طرفلى اولما بىلمەيى باشاران بىرىنە؛ يالنىزجا اوشاق بۇيۇتمە و ائو تىمىزلمە رولونون بىچىلمەسى نە قدر اكسىك و يئىترسىز اولدوغونو قانىتلاماغا (ثبوت ائتمەيه) كفايت دىر.

چالیشان آنالارنىن اوشاغىنا يئىتىشە بىلمەدىگى دوشونجەسى، اصليندە اوشاغىنا ياخشى يئىتىشە بىلمك اوچون چالشماسى وارلىغى ايله چىلىشمكدە دىر (تضاددا دىر). بلكە بعضى آراشدىرمالار، ايشلەين آنالارنى، اوشاقلارنى يئىتىشمكدە يئىترسىز اولدويغۇ سونوجونا چاتماقدادىر، آنجاق آنا داها وئىرجى اولما بىلمك، مادى جەتدىن

اوشاغينا داها ياخشى بير گلهجك تامين ائده بيلمك، اوخويوب چاليشيب
اۋزونو گليشديررک اۋلادينا داها ياخشى بير رول مودئل اولما بيلمك
اوچون ايش حياتيني داوام ائتمه يى داها عاغيللىجا بيلير.

ايش حياتى نين چتين ليگى، ايش ساعات لار نين اوزون اولماسى، قادينين
داها نظاملى و سيستملى اولماسى نى طلب ائدير. حياتى نى پلانلى
(برنامه لى) شكيلده ياشا ياراق انتظاما سالان قادين، بلکه بير آز داها
چوخ ييپرانير (فرسوده اولور)، لاکين اوشاق دا دوغوب بويودور، کاريئر
صاحبى ده اولور. بئلهجه ياشايشى نى چوخ داها آنلاملى و قاپساملى
کيفيته يوکس لتمه يى باشارير.

ايشله ين قادين لارين اوشاق لارى ايله ايلگيلنهجک واخت تاپا بيلمه ديگى نى
دوشونلر؛ ائو ايشلرى ايله ياناشى، دائم قوناق چاغيران، کئک- خۇرک
پيشيرن، داواملى تميز ليکله، توز سيليب سلقه- سهمانلا واخت کئچيرمک
مجبوري تينده قالان ائو خانيم لار نين اوشاق لارى ايله لازيم اولدوغو کيمى
ايلگيلنه بيلديکلرينى مى دوشونورلر گۇره سن؟

يىغوالاردا واخت کئچيرنلر، قونشولارلا ساعاتلار اوتوروب فايداسيزجا بوش
بوغازليق ائديب درد لشنلر، آنا- باجى، دوست- آشنايلا ساعت لرجه تلفوندا
باغلانلار، بازارلاردا ده يرلى واختى ده يرسيزجه خرجه لينلر، اوشاغى
چوخ ياخشى تانيب داها چوخ آنلايا بيلرمى ظنيزجه؟
کرامت ائو خانيمى اولماق ديرسا، بوتون اوشاقلى قادين لارى ايشدن
چىخاريب اوتوروب باخاق اوشاق لارين بۇيومه سينه. بو شكيلده گۇزل
نسيللر يئتيشديره بيله ريک مى گۇره سن؟

يوخسا، آنالارا اوشاق لارى ايله نئجه بارلى- بهره لى واخت کئچيره
بيلديکلرينى، اۋلادلار نين سئوگى ديل نين نه اولدوغونو، آنادان
گۇزله نلرى هاردا و نئجه داورانمالارى لازيم اولدوغونون شعورونو
ئهره رک مى اۋلادلار يميزين گلهجه يىنى قورتارا بيله ريک؟

ياخشى بىر اۋۇلاد يىتىشىدىرمك اوچون ائو خانىمى، يا دا ايشلەين
اولماغىنىز ائلە چوخ بىر شئى دەيشىدىرمز. اۋنملى اولان اوشاغىلا
نئجە انسيت و باغلانتى قوراجاغىنى بىلن، اونو آنلاماغا و تانىماغا
چالیشان شعورلو و اۋزۇئرىلى آتا- آنا اول بىلمك اوچون جان آتيب
چابا گوستىرمك، بونون اوچون أمك وئىرمك دىر.

خانىملار و قىزلارین آشیری بىزىمكلرىنىن سببى اوزمانلارین

باخیشیندان

سوسن نواده رضى

گونوموزده بىزىمك بىر چوخ قىزلارىمىز و خانىملارىمىزین
ياشاملارىنىن هئچ آیرىلماز بىر بۇلومونه دۇنوشوبدور. اۇلكه
مىز بىزك لوازمى توكه تىمىنده (مصرفىنده) دونيانىن يئددىنجى
سىراسىندا دىر. بعضا بو قىز- قادىنلارین بىزكلرى او قدر
غلیظ، او قدر توند اولور كى، اونلارین اصلى قیافه سىنى

اونجا رنگ روف ايچيندن هئچ تشخيص وئرمك اولمور. هر بيريندن "نيه بزه نيرسن؟" دئيه سوروشسان، هره سي اؤزونه گؤره چئشيدلى دليل لر گتيرر؛ كيميسى برك عاشيقى دير، كيميسى سئوير گؤزل گؤرونسون، بيريسى او بيريلردن دالى قالماسين دئيه، بيريسى ده باشقالارينين توصيه سينه اوياراق توپلومدا داها اويقون حضور تاپماق اوچون.... اوز- گؤزلىنى بزيلر. مختلف ندنلر بير يانا، دوغوردان ندن بعضى قيزلار - خانيملار حدديندن آرتيق بزه نيرلر؟ بو آشيري داورانيشين آرخاسيندا هانسي سببلر گيزلى دير؟ همين سورولارى بير نئچه اوزماندان سوروشدوق.

آشيري بزه نمك اونلارين دويغوسال اكسيكلىكلىرىنى گنده رير

آللە گؤزلىكلىرىن ياراديجيسى دير و گؤزلىكى سئور. انسان دا، اشرف مخلوقات اولاراق بو قاعده دن مستثنا دئيلدير و هر زامان گؤزل اولماغى سئور. خانملار دا عموما اؤزلىنه يئتيشيب ساهمان و گوركملى اولماغى و گؤزلىك باخيميندان قصورسوز اولماغى سئورلر. من بئله دوشونورم كى، غليظ بزه نلر، يا دا گؤزل گؤرونمك اوچون اؤزلىنى مختلف جراحلىقلارا تاپشيرانلار، هميشه ايلگى اوداغى اولماق، دقتلى اؤزلىنه چكمك ايسته ييرلر.

بير سيرا دويغوسال و عاطفى بوشلوقلار، محبتسىزلىك، عايله و حيات يولداشى طرفيندن سايمازلىقلار سب اولار كى بير خانم

اۋز وارليغىنى بىر تەر گۇسترسىن، وار اولدوغونو هر كسىن
گۇزونه چكسىن، يعنى من وارانم، من بىر انسان اولاراق
موجوديت صاحىم.

دويغوسال - سئوگىسل بوشلوقلار ياشايان بىرىسى، اوشاقلقدان
يا دا يئنى يئتمه و گنج اولدوغوندا عايله يا دا حيات
يولداشيندان تعريف- تمجيد اولمايان، هميشه تپه - قاراما
آلتىندا قالان، "نه گۇزلسن" جملەسىنى هنج ائشيتمهين،
سويلمك و تعريفلنمك آرزوسو گۇزوندىن قالان بىرىسىدير. بئله
بىر دويغوسال بوشلوق ايچىندە بويلا باشا چاتان بىر قىز يا
دا خانم هر باھاسىنا اولور اولسون، تعريف تمجيد اولونماق
اىستر و جماعتين نه گومان ائتىدىكى ده هنج وئجىنه گلمز.
البته ايلگى چكمك و توجهلرى جلب ائلمك يئرلىندە و اندازەسى
قدر ياخجىدير، آما حدىنى آشسا، روحى - روانى پوزوقلوق
سايىلار. بئله بىرىسى اۋزونو جماعتە ائله گۇسترمك اىستىر
كى، هر گۇرن اونا "به به نه گۇزل، نه قشنگ اولموسان"
دئىرتسين.

پسيكولوژى باخيمىندا بو خانىملار «جبران» آدىلى ساوونما
مکانيزمىنى قوللانيرلار كى، آشىرى بزه نمكله اۋز
اكسىكلكرىنى اۋرتسونلر. غليظ بزه نى خانىملار بو ايشلرينى
اولومسوز (منفى) بويوتلارنى هنج دوشونمورلر. هنج بونا فكر

ائله ميرلر كى، احتمالى وار باشقالارى اونون اخلاقى سورونلارى
اولدوغونو گومان ائده لر.

غليظ و آشيري حده بزه نمه يين اؤزونه گؤره مخصوص موشكولاتى
وار. بلكه قيسا مدته غليظ برك خوشا گليم اول، آنجاق
اوزون مدته اولومسوز ائتگيلرى واردير. هميشه بزه يى اولان
خانيمين بزه يى اولماياندا سانكى ايتيگى ايتيب، يا بير
شئيلرى اكسيكدير و بو هئچ خوش بير حيس دئييلدير. سانكى
اؤز اؤزوندىن قوپوب، يا هميشه ماسك و نقاب ووروب اوزونه و
ماسكىنى گؤتورونجه كيمسه اونو قبوللانمير. بو حالتده، غليظ
و دايمي برك بير جور روانى فحشادير. بئله خانيملار اؤز روح
و ذهنلرينى اؤزگه لرين تفكراتينا ساتيرلار. عزت نفسلرى
آرادان گئدير و اؤزگه وه نلرينى (اعتماد به نفس)
باشقالارينى اويونچاغى ائديرلر.

خانىملارنى حدىدىن ارقيق بىزنىڭكىلىرىنىڭ اصلى سببلىرىدىن،
 اۋزىنى چىركىن بىلەن يانىلساماسى (توھم) دىر

كۆچمىشلىرىدىن گونوموزە كىمى، تارىخ بويونجا، خانىملار و
 آقارلار ھىمىشە گونون دىلىرىنە و اۋز امكاناتلارينا و شرايطە
 اويقون اولاراق بىزەنمەيە و اۋزلىرىنى گۈزلىنىدىرمەيە
 ماراقلانمىشلار. اصليندە دە بىزنىڭ اۋزىنى داھا مقبول و
 اويقون گۈستىرمەك اوچون ياپىلار و بو آرادا، خانىملار داھا
 اىستىكلى قارشىلىقلار اونو. داورانىشسال آچىسىندا (نگاه
 رفتارشناسانە) باخدىغىمىزدا بىزنىڭكىلىرىنىڭ سببلىرىنى بو آلانلاردا
 آختارماق اولار:

-قوناقلاردا يا دا بىزنىڭكىلىرىنىڭ اشتراك اتمەك اوچون يىزە
 نىيەت گۈزلىنىش گۈزۈكمەككى، چوخ عادى و نورمال سايىلىرى.

- افراط ائلهيىب، حدديندن آرتىق بزه نىمك، ان كىچىك آلورلردن اۆتور، حتى چۆركچى و گۆيچويه گىتمىكن اۆتور بزه نىمك.

- رقابت، پوز وئرمىك، ياشىنى بۆيوك گۆسترمىك، اۆزونو گۆسترمىك.

داورانىش اوزمانلارى (رفتارشناسان) خانىملارين بزنمه لرى اوچون بير چوخ دليل گتيرىرلر. بعضا دئىيلر علتى بودور كى، خانىملارين فقط اوزلىرى ائشيكده دير، بعضا دئىيلر خانىملار و قىزلار اوچون باشقا فرصتلىرىن اولماماسى سبب اولوب اونلار خىابان و كىچىدلرده اۆزلىرىنى گۆسترسىنلر.

آنچاق آراشديرمالار و گۆزلىرلر اساسىندا، خانىملار و قىزلارين آشىرى بزنميه مئىللىرى ، **اۆزونو چىركىن بىلمه يانىلساماسى دير** (توهم خودزشت پندارى). اۆزونو گۆزل بىلن مصنوعى بزه كلره احتياج دويماز؛ بو ندىله، خانىملار و قىزلارين بير چوخو بئله دوشونورلر كى، آشىرى برك اونلارين اوزلىرىنىن عىبلرىنى اۆرتور. هالبوكى ايراندا اولان برك وسايلىنىن 85% تقلبى دير. بىزىم اۆلكه برك لوازمى توكه تىمىنده دونيادا يئددىنجى و آسيادا ايكىنجى مقامدادير.

اورپا اۆلكه لرىنىن چوخوندا قىز- قادينلار 40 ياشا كىمى بزه نىمزلر، يا بزه نىمك ايسته سه لر اولدوقچا ساده، رنگسىز و محو هالىده بزه نىرلر. اونلارين يئرینه 50 ياشدان يوخارى خانىملار

بزه نرلر. اورپالى و آمريكالى خانىملار بئله دوشونورلر كى،
 جوان قىزلار ذاتا گۆزلديرلر و برك وسايلى قوللانماغا
 احتىاجلارى يوخدور. بىزىم اۆز آتا سۆزلىرىمىزدە دە بئله بىر
 سۆز وار : جوانلىق گۆزلىكدير".
 پسيكولوژى باخىمىندان برك ملزمەلرى، مصنوعى ساچ، مصنوعى
 كىپرىك، دىشە يا دا اوزدە قوللانيلان نكىنلر و فلزلر،
 گۆزلىك جراحتلىقلارى ... موقت و كئچىجى بىر چاره يولو
 اولاراق تانىنسا دا، بونلار اوزون مدتدە جسمە چوخلو ضرر
 يئتيرر. او جملەدن، ساچلارنى تۆكۈلمەسى، درىنىن ائركن
 قوجالماسى، قارا جىير و هورمون پوزوقلوغو، خطرلى مئتاللار
 بدنە جذب ائلمك و اونلارغا باشقا تەلەكەلى عارضەلر كى،
 حددىندىن آرتىق بىزنىمك و تەلەبى برك ملزمەلرىندىن عارض اولار
 بىلر.

اۆزۈنۈ چىركىن بىلمك عەقەسى، لاغا و رىشخندە قويولماقدان
 اوشونمك، كىلاسسىز گۆرونمك توهمو، قافىلەدن دالى قالماق
 نىگرانچىلىغى ... توپلوموموزدا بىر چوخ خانىم و قىزلارنى
 دوشونجە ياتاقلارنىنى احتىوا ائدير.

افراطى بزه نەمەين سببلرىندىن بىرى اۆز گووہنجىن دوشوك
 اولماسىدير

خانىملارنى بىزنىڭدە افراط ئىتتىپاقىنى بىر سېتى دە، بو
 داۋرانىشى ئۆزىنىڭدىر. يەنى بو داۋرانىش و بو ئۆزىنى
 ئۆزىنىڭدە چاغلارنىڭدا ئالارى يا دا باجلارنىڭدا اولگو
 گۆتۈرۈك سىچىش اولورلار. بىزنىڭ ياشاملارنىڭدا ئۆزىنىڭ بىر
 بۆلۈمۈنە دۇنۇشور، حتى بىلگە دە ھىچ دقت چىكىمك اوچون بو
 ايشى گۆرمۈرلەر، سادەجە بىر عادت يا داۋرانىش اولگوسو كىمى
 حددن آرتىق بىزەنلەر. بىر نەدى دە، ئۆزگۈۈنچ و ئۆزۈنە
 اينانماغا قايىدىر. بىر چوخ واخت، بىزنىڭ ايله انسان باشقا
 بىر كىملىك تاپىب، مەنۇنىت و مۆتلۈلۈق حىس ئلەر اچىندە.
 بو ايش ايله شىخ ئۆزۈندە فرقىلىق و كامىللىق دويور.
 سانكى اىستەدىگىنە ئۆزىنىڭ كىمى. ئلە سانىر كى، آشىرى
 بىزەنمىلە اىستەدىگى گۆزلىگە چاتىبىدىر. كىمىسەنن
 باخماسىنا يا دقت چىكىمە دە احتىاجى اولمادان
 باشقالارنىڭدا فرقىلى اولدوغونۇ ظن ائدىر، و ئۆز دىلخوشلۇخو
 و راضىچىلىقى اوچون، آرزو ئۆزىنىڭ گۆزلىگە چاتماق اوچون
 بىزەنلەر. بو راضىچىلىق حىسى شىخە ئۆزلى اولور و كىمىسەنن
 اونلار گۆروب گۆرمەمەسىنى ئۆزىنىڭدە.
 يەنى ھىمىشە دە ئلە دئىل كى، ھر كىم بىزنىڭدە افراط يولو
 گۆتۈدى الزاما ياشامىندا اكسىكىلىگى وار. ئۆزلى و ئۆز
 دىلخوشلۇقلار اوچون بىزەنلەر دە ئۆز دئىل.

غليظ و افراطى بزه‌نمەين آيرى بير اولومسوز يۇنو دە وار.
اولان بودور كى، جوان شخصين كاذب بير احتياجيني قارشيلير
(ارضا ائليير)، نتيجه‌ده اونون باشارى و يئته‌نك گوجو
سورونلارا توش گليير. يعنى اونون ياراديجيلىغي و ياشامدا
ايجاد ائده‌جەيى مثبت اولايلارين يئريني بزنمك توتونجا، او
اصلى آماجلاريندان يعنى حقيقي باشاريلي اولماقدان
اوزاقلاشير.

و سونوندا، آشيري بزه‌نن خانيملار، داورانيشسل و كلامى
ضررلره داها چوخ اوغراديقلارى اوچون كسينليكله اۇزلرينى
داها ارتيق قورومالى‌ديرلار.

«طوفانلی تبریز»

سعید منیری

چئویردی: سوسن نواده‌ی‌رضی

«طوفان‌لاردا سینان سرو آغاجی، ایچیندن چوروموش اولور...»

بؤلوم 1

حوسئن بیزوو

هئج کیمسه اونون کیمی یالقیز دئییلدی. هئج کیمسه اونون قدر یوخسول-کیمسه‌سیز دئییلدی. آنجاق هئج کیمسه، اونون کیمی اومودلو و گولراوزلو ده دئییلدی.

دونیانین وار دؤولتیندن بیر تک شئی وار ایدی: اومود!
"بایرامدان سونرا ایشلر هامیسی دوزه‌له‌جک"-دئییردی هر زامان. اوزون ایلر بویو بونونلا اوره‌یی خوش ایدی. نوروز بایرامی یئتیشسین دئییه، گونلری سایاردی. ایستردی قیش

گنديب جهنم اولسون، باهار گلسين، گونش گولر اوزلو ،
 الى آچيق جاسينا ايشيغيني، ايستي سيني جماعته ياغديرسين. او
 دا، سئوينچله، اشتياقلا بونون- اونون ائوينده ايشله سين.
 فرش يوسون، خالچا يوسون. بئش- اون شاهي چيخارديب باشدان-
 باشا ايش و امك دولو صاف ساده ياشامينا داوام ائتسين.
 آدي حوسئن ايدى، آما محلله اوشاقلاري "حوسئن بيزوو"
 سسله رديلر بيله سيني. معلوم دئييلدى هانسي حلال سود امميش
 بو آدي سئچمكده ذؤوق و سليقه قوللانميشدى، چونكى بو آد
 اولدوقجا آنلاملى ايدى. اونون هم سیر- صيفتي هم ده بوی-
 بوخونو دوغوردان دا ائله "بیزوو"-ا بنزه ييردى. گؤده
 بوينو، تناسوبلو آما كؤك اندامى واردى. كوفته بورون، لاپبا
 دوداق ايدى، قاپقارا ايري گؤزلرى ده اولدوقجا چكيجى ايدى.
 او هميشه گولردى. اوست دوداغى نين سول طرفينده بير آيرى ليك
 واريدى، اونا گؤره ده دانیشاندا هامى دئيردى بس كي او
 گولور. لاپ اوره يى توتولوب آغلاماق ايسته دييى زامان بيله،
 هامى يا ائله گلردى كي، حوسئن بيزوو گولور.
 بعضن محلله اوشاقلاري اونونلا باشباشا قويار، دئييب گولوب
 شوخلوق اوچون اونون باش- قولاغينا ديرماشار اونو
 يومروق لارديلار. او اينجي يه ردى، آما اينجيمه يين اونون
 اوزونده يانسيماسى ائله بير تهر ايدى كي، گينه ده گولمه يه
 بنزيردى. بونا گوره ده اوشاقلار شيرنيشيب داها چوخ

كۆتكىلدىلەر بىلەسىنى. اوشاقلار دئىردىلەر بس حوسئن بىزوو
كۆتكىلنمىكن خوشو گلىر. بلكە دە ائلە خوشو گلىردى. چونكى
هئچ اعتىراض ائتمىزدى. چوخ واخت، ياشىدى اولان بىر نئچە
اوشاقلە البەىخە اولاردى، اولار دا بونون تپەسىنە
كۆرەينە دىرماشاردىلار. تاپدالايب گولوشردىلەر. او هئچ
آلدىرمىزدى. حتتا عوض آچماق اىستەسەيدى بىلە، اوشاقلارى،
اىنجىمەسىنلەر دئىە، ياووهجە دؤيەردى.

او، بوتون اوشاقلاردان داها گوجلۇ، داها بوينو يوگون ايدى.
ائىلى كوركلى، زىرپى انداملى بىرى ايدى. بىر نئچە اوشاقلار
عينى زاماندا دوستيانا گولەشىب شوخلۇقجا دؤيوشە بىلىپ
هامىسىنا دا دوو گلە بىلدىيندن رضايتلىق دويوردۇ، لذت
آلىر خوشلانىردى. سانكى بو تهر گولەشىب سئوينچلى وور ها
وورلار اونون جانىنى قىزدىرەر، كئفىنى سزالدىردى. بو
اونون اوچون بىر دورلو ايلەنجه، ورزش و اويون ايدى. او
بئلە دوشونوردۇكى، ياشاماق ائلە بوندان عىبارتدىر كى،
سحردن آخشاما اونون - بونون ائويندە زحمت چكىب ايشلەسىن،
آخشاملار دا گلىب گوزردە محللە اوشاقلارى ايلە دالاشىب
گولەشىن. ظارافاتلاشىن، گولسون، گئجە دە يورغون - آرغىن
گئتسىن "تورپلار" (تورپلار بىر كند آدى دىر تبرىزىن
اطرافىندا، بو كندىن اهالىسى تبرىزە گلندن بو كروانسارادا

اوتراق ائدرمیشلر) کروانسا راسی نین دیب صاندى خاناسیندا، تک
تنها، گئجه نى سحرله سین.

او بئله دوشونوردو کی، یاشامین- ان آزی اونون یاشامی نین-
گؤزل لیلی ده ائله بو ایشلمک لرده، ظارافاتلاشیب میرتداشیب
گولوشمک لرده دیر.

شوخلوقلار و باشباشا قویمالار اونون یاشاییشی نین بیر
پارچاسی و بلکه ده ائله بوتونو ایدی. هر کیم اونا
یئتیشردی، دئییه سن اونولا میرتداشما دان، اونا دولاشما دان
ایشینه گنده نمیردی.

محرم لیین عزادارلیق لاریندا، "شاخسئی و اخسئی" دسته لری یولا
دوشدویونده، "قوز سولئیمان" شاخسئی آغاجی الینده دسته باشی
اولوب "شاه حسن" دئییه باغیراندا، حوسئن بیزوو، هامیدان
قابق گلیب عزادارلار صفی نین باشیندا دورار "وای حسین"
دئییه ردی. آنجاق "قوز سولئیمان"-ین گؤزو اونا دوشجک اونو
دسته دن ائشییه سالیب دئیردی:

-چیخ ائشییه حوسئن بیزوو! سن عزادارلار دسته سینی
قاتیشدیریرسان. بورا عزادارلیق یئری دیر، میرتی- گجه له
یئری دئییل!

نوحه خوانلارلا دسته باشی لار قاداغان ائله ییب دئمشدیلر کی،
حوسئن بیزوو- و شاخسئی دسته لرینه، سینه ووران و زنجیر

وواران دسته‌لرینه قويماسينلار. چونكى هم اؤزو گولور هم ده
اوشاقلارى گولدورور.

هر نه آند ايچيردى- قان قوسوردو كى، گولمور، آلاه اوزونو
بو تهر ياراديب، هئچكىماونون سوزونو سايميردى. هئچكىم
اونا اينانميردى. هله دفعه‌لرجه ائشيتميشدى داليسيغا بئله
دئيرلر:

-ايتين توخومو نئجه ده بئياردير. هرزادا ميرت ائلير. بير
دقيقه دينج دورمور.

-ديليغى لات گنده عجب اوزلودور. ائله هير هير گولور. گؤر
وارى- زادى اولسايدى نئيله‌ردى؟!

-طيفيل گولمه‌سين به نئينه‌سين؟ نه آدامى وار قئيدينه
قالسين نه ده ايش‌گوجو وار غوصمه- زاد ائله‌سين.

-خوش حالينا، نه بير شئى وار نه ده غم- غوصمه‌سى!

-ياخشى اوغلاندير. ايشلكدير. يورغونلوق نه‌دير، بيلمز.

-چوخ دا صميمى، صاف اوركللى اوغلاندير.

جماعت دوغرو دئيرديلر. اونون هئچنه‌يى يوخ ايدى. درد-ى
غمى ده يوخ ايدى. گوزلرينده هميشه بير ايشيلتى
دالداردى. سئوينچله سايمازليق ايشيلتيسى ايدى. آتا،
آنا، اوزاق- ياخين قوهوم اقريبادان يالنىز و يالنىزجا بير
نفرين اوزونو- تهرينى خاطيرلايىردى، او دا ايلر اؤنجه
خسته‌له‌نيب اؤلن اؤگنى ننه‌سى، "سريه ننه" ايدى. او

اۆلدوكدن سونرا، حوسئن ده "چوخورلار" محلله سينده كى او شئه زئرمى دن چول- پالازىنى يىغىشديريب، "تورپلار" محلله سينده اولان خرابه لىق كروانسارايا داشيندى. بو كروانسارايىن ياشلى گۆزه تچىسى- قيرخ ايل گئجه لرى كروانسارادا سحرله دىي اوچون- قالان عۆمرونو آرواد- اوشاغى نىن يانىندا قالماق ايسته يىردى. بو اوزدن ده حوسئندن ايسته دى كى، گئجه لرى هم اوردا ياتسىن هم ده گۆزه تچىلىك ائله سين.

آت، ائشك و فايتون كروانلارنىن يئرلىنى اوتوبوسلار آلاندا ن بىرى، بو كروانسارانىن دا ايشى كاساد اولموشدو، قاباكي گل- گئتلر اولموردو داها. ياواش- ياواش خرابه ليغا دؤنوشمكه ايدى. طؤوله لرده كروانلارلىن آتلىرىنىن يئرلىنه، قويون، ائشك، يا دا شهرده دولانان آت داشقالارلىنى گتيرىب باغلىردىلار.

اوست قاتلىن اوتاقلارلىندا، اطراف كندلردن گلن يولچولارلىن يئرلىنه حسن آغا كاوشو- نون فرش دزگاه لارى قورولموشدو. اوتاقلارلىن كنارلىندا قاپىسى ائىوانا آچىلان، كوچه يه پنجره سى اولان بالاجا بىر اتاق واريدى. بو بالا اوتاقدان گوزه تچى هم كروانسارانىن ايچىنى هم ده كوچه دن گىرن قاپىسىنى گوره بىلردى. او، ايلر بويو بو اوتاقدا ياتمىشدى، ايندىسه، اونون يئرلىنده حوسئن بىزوو ياتىردى.

اوست قات، دۇرد-دۇوره ايشگه ائىوان ايدى. اوتاقلارين قاپىلارىيله پنجرهلىرى بو ائىوانا آچىلىردى. بو اوتاقلار ايلار بويونجا كروانلا يولچولوق ائىنلارين استراحت يئرى اولموشدو.

حوسئن بيزوو، گوندوزون ايشلاريندن، محلله اوشاقلارىيله ميرتداشيب گولهشمكدن يورغون آرغىن قايتىدىغىندا، تك تنها، بو بالا اوتاغا سيغىنىپ گئجهسىنى سحرلەيدى. گئجه يارىلاريندا، اورانين درين سسسىزلىيىنى طۇولەدەكى آتالارين كىشنەسى، يا دا كورەلرين گۇذرچىسىنىن فيشقاسى سىندىرار، حوسئنى يوخودان ائلردى.

چوخ گئجهلر بئله اولموشدو، حوسئنين يوخوسو قاچمىشدى. سونرا دا ها ائلهمىشدى، ياتا بىلمەمىشدى. قارانلىغىن و يوخوسوزلوغون دا ھىمىشەكى سونوجو يالقىزلىغا، گئچمىش ياشاما دوشونمك اولموشدو. او، ايندىيە كىمى يوزلر، بلکہ مينلر كرە بو قونويا فيكىرلشمىشدى.

گئچمىشىندن، آتاسىندان- آناسىندان، ھىچ نہ آنىمسامايىردى. ياشىنى بىلە دوغرو- دوروست بىلمىردى.

اوشاqliق چاغلاريندان ھىچ اونودا بىلمەدىيى بىر خاطىرە قالمىشدى بللەيندە، او دا تبرىزين دھشتلى سئلى ايدى. او گونلر سگگىز- زاد ياشى اولاردى. دفعەلرجه سريە نئەدن بونو دويموشدو: "سئل گلندە سنىن سگگىز ياشىن واريدى."

او آنلاری ياخشىجا آنيمساييردى. بىردن گۇي گورولدادى.
بولودلار دالبادال نعره چكىردى. آردىندان ياغىش سئلله مه
ياغماغا باشلادى. ساعاتلارغا ياغدى. سونرا بىردن كوچه لردە
هاى-كوله ك قووزاندى كى: "سئل گلى... سئل گلى... قاچىن!"
اونلارىن ائوى مینه جىم خىابانىندا، چوخورلار محلله سىندە
ايدى. ياشلىلار بئلە دئىردىلر كى، ايلر اۇنجه بوردا كرپىچ
كورهلر واردى. تورپاق قازمالار نتيجه سىندە هر يئر
چوخورلاشىبدىر.

ريضا شاهين امرى ايله، تبريزىن هاوا آلانىنى شهرىن
قوزئىينده (شىمالىندا)، "آجى" دوزه نلىينده، "آناختىن"
كندىنىن گونئىينده دوزه لىردىلر. او زامان "آجى چاى"
كۇرپوسونون بويونجا بىر خىابان سالدىلار. مینه جىم
كورپوسوندىن كئچن بو خىابانىن آدى دا مینه جىم خىابانىنا
معروف اولدو. بو خىابان "آجى چاى" كۇرپوسوندىن باشلاير،
امىر باغىنىن يانىندان، "ئكه توكانلار" دان و اميره قىز
محلله سىنىن غرب طرفىنىن آخىرىندىن، و ستارخان باغىندان
گئچىردى، و مینه جىم كۇرپوسونه يئتىشىردى. سونرا دا
چوستوزلار محلله سىندىن، چوخورلارىن اورتاسىندان و
"ورجى" (ويجويه) دن و "قره داش" مسجىدىندىن، "قرآغاچ"
محلله سىندىن تا گجىل قبرىستانىنا كىمى اوزانىردى، سونرا دا

قونقاباشى و شھرىن باشاباش شىرقىندىن غىربىنە چكىلن "پھلوى" خىابانىدا قورتولوردو.

مىنەجىم خىابانى، چوخورلار محللەسىنى اىكى شىرقى و غىربى بۇلومە آيىرمىشىدى.

سئل گئت گئە يوخارى قالخىردى، پالچىقدان تىكىلن ائولر آرد- آردا يىخىلىب تۇكولوردو. محللەنىن شىرقى بۇلوموندە اوتورانلارنىن چول- پالازى سئلە آوار آلتىنا گئىردى. چوخورلار محللەسىنىن شىرقى طرفى گۈلە دۇنوشموشدو. چوخورلارنىن غرب طرفىندە ساكىن اولانلار، سو ائولرىنە دولماسىن دئىە، كوچەلرىنىن آغزىنى قوم و تورپاق دولو تلىسلرلە ھۇروردولر. بۇيوك اوشاقلار آتالارىنا يارديم ائىردىلر، حوسئن كىمى كىچىكلر ايسە، قورخولارىندان تىر- تىر اسىردىلر.

ياخشىجا خاطىرلايىردى، جمعىتىن آراسىندا قورخموش، چارەسىزجە داىانمىشىدى، سىرە نە گلىب اونون الىندىن ياپىشىب اۋزويلە آپاردى.

او گئجە محللەنىن چوغو آداملارى "على سىاھپوش" مسجىدىندە ياتدىلار، چونكى اورا ھوندور يئردە ايدى.

سىرە نە دئىيردى:

-قورخما نە، بورا آلاھىن اۋز ائوىدىر. بوردا آلاھ ھئج كىمە غضب ائلەمز.

-او سىرە نەدن سورشودو:

-نیه آلاه آدام لارا غضب ائلیر؟

سریه ننه جواب وئردی:

-من نه بیلیم. دئییرلر گوناهاکارلار چوخالیب.

یارین سحر، گون چیخاندان سونرا، هامی مسجیددن ائشییه
چیخدی. خیابانین او تاییندا، چوخورلار محلله سنین شرق
طرفینده، بوتون ائولر سویون آلتینا گئتمیشدی. تکجه کلبه
عیززت عمینین ائوی سئلدن آماندا قالمیشدی. هم ده او،
محلله نین او بیرى آدام لاریندان داها وارلی ایدی. ائوی
بؤیوک و چوخ دا مؤحکم ایدی. حیه طینین بؤیوک و صفالی
باغچاسینین آراسیندان دا دولغون بیر چشمه کئچردی. محلله نین
آروادلاری بو چشمه ده پالتار یوواردیلار.

کلبه عزیزت عمینین کوچه قاپیسی سحرده گئجه یه کیمی
قونشولارین اوزونه آچیق اولاردی. او بو ایشی آلاه یولوندا
احسان ائلمک بیلردی.

سئل یاواش یاواش یاتیشیردی. محلله اهلینین اسباب- ائاشی
سویون اوزونده اوزوردو. "دلی حبیب" بیر تخته پارچاسینی
قاییق ائله میشدی کوره ک ووراراق قاییق سوروردو و سویون
اوزونده کی خیرت- پیرتلاری ییغیردی.

حوسئن آتا- آناسینین اوزونو هئج اصلن خاطیرلاماییردی.
اونلاردان بیلدی یالنیز سریه ننه نین دفعه لرجه دئیکلری
ایدی. او بئله نقل ائلردی کی:

-رحمتلىك آنان سنى دوغاندا اۋلادو. سنىن باشىن چوخ يئكه و
غيرعادى ايدى. يازىغى چوخ جىردىن. آتان تعريف ائلردى كى،
آنان ايكي گئجه - گوندوز سانجى چكىدى سنى دوغونجا. سونرا دا
قان آپاردى بىله سىنى. او زامانلار، دوكتور، مريضخانا، نه
بىلىم عمل اوتاغى زاد يوخىدى. اولسايدى دا سنىن آتا-
آناوين الى چاتمازدى اونلارا. ائله ايندى ده ازماچوخ ائله
دير. ايندى ده زاهىلارى او گونلر كىمى ائولرده، محلله
مامالارى- كى قارى قوجا آروادلارديرلار- دوغوزدورور. آتان
دئىردى: "صفا خالا- محلله نىن ياشلى ماماسى- هر نه قدر
داوا- درمان وئردى، آناوينن قاناماسىنا علاج ائليه
بىلمه دى. او اۋلندن سونرا يازىق آتان بىلمىردى نه ائتسىن.
اونون تبرىزده هئچ كىمى يوخ ايدى. بىر نئچه ايل اولاردى
طرزم كندىندن تبرىزه گلمىشدى، مير ابوالحسن سارايىندا
حامبالىق ائلىردى. آخىرده ده قونشولار اونون دادىنا چاتىب
منى تاپدىلار. او گونلر منىم ده اوشاغىم تازا اۋلموشدو.
دۇشلىرىم سوتە دولموشدو، اورەيىم ايسە غمە، بىرىجىك
جىيە رگوشە مین غمىنە. سن دە آتا- آنانىن ايلكىسى ايدىن.
اىلك دفعە دۇشومون گىلە سىنى آغزىنا قويدوغومدا، ائله بىل
كى گولدون. ائله بو گولوشون منى سنە اورەكدن باغلادى.
سونرالار بۇيودويونده گۇردوم دوداغىنىن گوشە سىندە بىر
ايرىلىق وار، گۇرن دئىير بس كى گولورسن. او گوندن، و

سونراسی گونلر سنه سود وئردییمده، دویاندان سونرا
گولردین. سنه او قدر باغلانیم سانکی اوشاغیم
اؤلمه ییبمیش. سن اونون یئرینی توتموشدون، لاپ دا گؤزل
توتموشدون..."

سؤز بورا چاتاندا سریه ننه نین گؤزلری دولاردی. حوسئنین ده
اوره یی توتولاردی. بوغازینی قهره باد باساردی، ایستردی
آغلا سین، سریه ننه دئیردی:

-حوسئن گینه ده سن گولورسن؟

-یوخ واللاه، اوره ییم توتولوب، آغلاماغیم گلیر.

-سنین آغلاماغینلا گولمه یینی هنج فرقی یوخدور. ائله بونا
گؤره قانیم سنه قاینادی. سن یاخشی اوشاق ایدین. آتان
رحمتلیک منیم سنی نئجه سئودییمی گوردوکده آه چکیب دئدی:

-حئییف کی ارین وار!

منیم ده اریم حامبال ایدی. تبریزین مظفریه سراییندا
ایشلردی. سحردن آخشاما کیمی، بالالی- بؤیوکلو فرشلری
آتاردی چینینه، موشتی لرین ائوینه یا دا او بیر
تیمچه لرده تاجیرلرین حوجره سینده داشی ییب یئربه یئر ائلردی.
او همیشه قیچ آغری سیندان، بئل آغری سیندان زاریلداردی.
بیزیم ائویمیز، امیره قیز محله سینده، "ایریلیر"
مسجیدی نین دالیندا ایدی. او گونلر هله بو سدی
دوزه لتمه میشدیلر. هردن بیر سئل گلردی. جماعاتین دیرلیغینی

قاتیب قاریش دیراردی. آتان هفته ده ایکی- اوچ یول سنی گورمه یه گلردی. گلنده ده اؤزویله یئمەلی -زاد گتیرردی، یئیم سودوم چوخال سین. اریم ناخوشلادی. آیاقلاری شیشدی. سانجیدان هارایی گویه گئدردی. بیر گون ایشه مه یی کسیلدی. هر نئینه دیک فایداسی اولمادی. گونو گوندن رنگی ساپساری سارالیردی. بدن ده شیشدی. نئچه گون چوخ بتر سانجیلار چکدی. آخیرده ده اؤلدو، من دول قالدیم. عیددم چیخانندان سونرا، آتان گلدی ائلچیلییمه. من امیره قیز محلله سیندن، چوخورلار محلله سینده سیزین ائویزه گلدیم. سنین آتان شرفلی کیشی ایدی. چوخ ایشلردی. چیخارتدیغینی دا سنه - منه خرچلردی. من سنی اؤز سودومله بؤیوتموشم. اینتهاسی سنین ده آتاوین سونو منیم اوولکی اریم کیمی اولدو. او دا، کؤکسونون آغری سینندان زاری یاردی. دئیردی: "سریه، آغیر یوک گوتورنده، نفسیم کسلیر. اوره ییم یامان چیرپینیر. تر گؤتورور بیلە می. آما چاره نمە دی، سنینله حوسئنن قارنینی دویورمالی یام." بیر گئجه، سحره کیمی کؤکسونون آغری سینندان سیزیلدادی. نه قدر گؤیزابان دملە ییب ایچیرتدیم بیلە سینە کار کسمە دی. گئجه یاریسی، اونو "سامان مئیدانی" ندا میرزه ایبراهیم حکیمه آپاردیم. او دا بیر آغ توز وئردی. گلدیک ائوده اونو یئدی. گینه ده توختامادی. سحره یاخین ایدی، اوره یی سسدن دوشدو. من قالدیم، بیر ده سن، بیر ده چوخورلار

محللەسىندە بو شئە زىرزى. او گونلر سنىن دۇرد ياشىن
وارىدى، آتان بىزى اۋزباشىمىزا قويوب گىتدى. ھىچ چارەم
قالمامىشىدى، چىرمالانىب اونون- بونون ائويندە ايشلمەلى
ايدىم. خالقىن ائوينە پالتار يوماغا، ايشلمەيە گىندە سنى
دە اۋزوملە آپاراردىم..."

بو خاپىرەلرىن آنىسى، سريە نىنەنىن مەرىبان آما كدرلى
اوزو، ھىچ واخت حوسىنىن بللەيىنى ترك ائلەمىردى. او،
دفعەلرچە، دۇنە - دۇنە بو خاپىرەلرى عاغليندان
گىچىرتىمىشىدى. خالقىن ائوينە گىندە، نىلەيى پالتار
يىواندا، اونا كۆمك ائتمەسى، تولومبا ووروب بالاجا
دولچالاردا سو گىتىرمەسى لاپ ياخشى يادىنا گلير.

او گوندن حوسىن، دىرى قالماق اوچون ايشلەمەسى گركدىنى
اۋىرنىمىشىدى. سريە نىنە اونا تاپشرمىشىدى كى، ائو
يىيەلرىنىن اوشاقلارى اونونلا باشباشا قويسالار، اونو
اىنجىتسەلر، حتتا كۆتك وورسالار دا، او عوض آچمامالى دىر،
چونكى چۆركدن دوشر آدام.

ايشلمك، كۆتك يىمك، عوض آچماماق حتتا جىنقىرىنى بىلە
چىخارتماماق، حوسىن اوچون بىر نۆوع آلىشقانلىغا، گۆرئوينى
يىرىنە گىتىرمەيە دۇنموشدو. ائو يىيەلرىنىن اوشاقلارى اونو
دۈۋەندە، او ھىچ اعتراض ائتمەدن، عوض آچماغى دوشونمەدن،
گىدىب بىر گوشەدە دوراردى. اونلارا باخاردى. اونلار

بئله گومان ائدرديلر كى حوسئن گولور، كؤتك يئمكدن خوشو
گليز. اونا گؤره داها دا شيرنيشيب اونا دولاشارديلار. سونرا
اونون دينمزليينى گوروب گولمكلرى توتاردى. حوسئنين بو
داورانيشيندان بعضى اوشاقلار خوشلنارديلار. اونونلا آرخاداش
اولارديلار. آنجاق بو آرخاداشليغين بير اوجو ائله شوخلوغا،
ميرتا، كؤتهيه زنليغا گئديب چيخاردى!

حوسئن گونوگوندن بوى آتيردى، بؤيويوب گوجلەنيب، خوش هيكل
اولوردو. اونونلا ياشيد اولانلار دا اونونلا بيرگه
بؤيويوردولر. آنجاق اونلاردان هئچ بيريسى، نه بازو-بيله كده
نه ده بوى-بوخوندا حوسئنه چاتمازديلار.

آما گئنه ده، گوجلولويونه رغبمن، هئچواخت اوشاقلارى
دؤومزدى. اوشاقلارلا ميرتداشيب، گولەشيب دالاشماق حوسئن
اوچون بير اويون، بير ايلنجه ساييليردى. او بونا
آليشميشدى، بونو سئوير بوندا لذت آليردى.

يولدان گئچنلر، بير چوخ واخت، گؤرديلر خيابانين يا
كوچه نين بير گوشه سينده نئچه اوغلان اوشاغى بير بوينو يوغون
يئنيئتمه ايله البه ياخا گولەشير زوتداشيرلار. اول ائله
بيليرديلر ساواشيب بوغوشورلار، و آراچيلىق ائتمك
ايسته ييرديلر. سونرا ياخينلاشينجا تعجبوب ائديرديلر چونكى
گؤروردولر اونلار يامان-يوغوز يئرینه بير-بيرينه بند
اولوب ميرتداشير گولورلر.

اوشاقلار نه قدر ده حوسئنى اينجيتسه يدير گئنه ده او
 حيرص لنمزدى. محلله اوشاقلارنىن بيريسينه زور دئين يا دا
 ظولم ائلهين اولسايدى، يا كيميسى قولدورجاسينا بيرىنين
 حاققينا ال اوزونلوق ائتسهيدى، او زامان حوسئن سرتلشردى،
 هميشهكى جيلدينن چىخاردى، گولوشلرى آجىلاشاردى. حريفىنين
 ساواشىنا گئدن پهلوانلار كيمى ياخينا گلردى. كوكسونو
 گهريب، زور دئين ظاليمين قاباغيندا دوراردى. هئچ نه
 دئمزدى. آنجاق اود پوسكورن باخيش لارىلا كيم ايله طرف
 اولدوغونو او آداما قانديراردى. طرف ده كيم اولور اولسون،
 بو حوسئنين او حميل، صبيرلى، شوخلوچول حوسئن بيزوو
 اولماديغىنى باشا دوشردى. گورردى كى، او ايندى بير اوكوز
 كيمى يومولوب بودارلاماغا سازلاشير. اودور كى، طرف ال
 آياغىنى يىغىشديريب سوزولوب گئردى. حوسئن بير ايكى يول
 بو جور زور دئين شرور اوشاقلارى ادب ائله ميشدى، بونا گوره
 ده اوشاقلار اونو چوخ سئوردىلر. اوزلليكله ده كيمسەنين
 حاققينا ال اوزاتمايان ال- آياق سيز ضعيف اوشاقلار. حوسئن،
 اونلار اوچون گووه نيله جك بير داياق، گوجلو بير آرخاداش
 ساييليردى زور دئين شرور اوشاقلارا قارشى.

حوسئنين چوخ لذت آلدىغى ايلنجه لرندن بيرى بو ايدى كى، هر
 سحر، هله ايشه چاغيريلمادان، گليب مينه ججيم خيابانىنين
 شرقى طرفينده، موصطافا مسجيدىنين گوزريندن آشاغا، شمس

توخونما کرخاناسینین یاخینلیغیندا دوروب گۆزله یردی سرهنگ
 غلامحسین شیبانی -هاوا آلاي کوموتانی- گلنده بو دا اونا سلام
 وئردی. سرهنگ هر گون آت ايله ایشینه گئردی. حوسئن سرهنگ
 شیبانی-دن چوخ خوشو گلردی. او چوخ مهربان و نزاكتلی
 ایدی. اونون گۆزونده سرهنگ شیبانی، آغ آتین بئلنده
 یاخیشیقلى اندامی ايله، ائشمه بوغلاری ايله، سورمه ای رنگده
 کاسکئت و شالواری ايله، قارا مئشین کوتو ايله، و اوزون
 پارلاق چکمه لری ايله، تر-تمیز و طراوتلی اوزو ايله، بیر
 قهرمان کیمی گوزوکردی. او حوسئنی گؤرونجه اونا
 گولومسه یردی و حوسئنین سلامینا جواب اولاراق دئیردی:

-یاخشی سان حوسئن آغا؟ خوشسان؟

حوسئن جواب وئردی:

-بلی جناب سرهنگ، مرحمتیز آرتیق!

-اؤزونه یاخشی باخ جوان! هله لیک!

حوسئن باخیشی ايله سرهنگی مینه ججیم کورپوسونه کیمی یولا
 سالاردی. سونرا قولاق یاتیرد اردی، بیر ساعات سونرا اوچاغین
 موتورونون سسی چیخینجا، حوسئن باغیر اردی:

-سرهنگ اوچاغیلا گئتدی گؤیه!

سونرا اوجادان- اوجادان گولوب هارای چکه رک دئیردی:

-آی الاله، هاچان اولار بیز ده او اوجالارا گئده بیلک؟

چوخ واخت یان- دؤوره سینده کیلر سوروشاردیلار:

-حوسئن طياره يه مينمكدن قورخمورسان؟

-يوخ! نه دن قورخوم؟

-بلكه اوردان دوشدون؟

-سرهنك دوشنده بيز ده دوشهريك. هم ده، بيز چوخداندير

دوشموشوڪ. بيز آنادانن دوغما دوشموشوڪ روزگارين

گوزوندن....

-گئنه ده حوسئن بيزوو يئكه - يئكه دانيشير...

سرهنك سيبانى نئچه يول اونا بير اووج كانفئت(شوكلات)

وئرميشدى. آخير چرشنبه ده ده بير اووج خيردا پول، تازا بير

قيرانليق، بايرامليق اولاراق قويموشدو حوسئنين اووجونون

ايچينه!

تبريز درباريندا ياشايان قدرتلى ملكه؛ دسپينا

خاتون

چئووردى: سوسن نواده رضى

دئسپينا خاتون- ايتاليان رسام، پيزانلو-نون اثرى

اوزون حسن

قاراقويونلولارين بۇلگەسى جهانشاھ زامانىدا، آذربايجان، ايندىكى توركيه و عراقين بعضى قىسىملىرىنى شامىل اولور، خلىج فارسا كىمى اوزانىردى. بىر ياندىن دا خزر دىنىزىنىن باتى ساحىلى و گىلانين بۇيوك حىصەسىنى ايچرىردى. يقىنا بو بۇلگەلردە او دۇوردن قالان آراشدىرماغا و قوروماغا دەير بىر چوخ تارىخى اثرلر و ايزلر قالمىشىدىر.

عىنى زاماندا آققويونلولار، قاراقويونلولار بۇلگەلىرىنىن باتىسىندا، ايندىكى توركيهنىن دياربكر منطقەسىندە كىچىك قلمرولارى واريدى. **1453** مىلادىدە عثمانلىلار بىزانسى قىسطنطنىيەدە يئنىدىلر. **1467** دە، اوزون حسن قاراقوونلولارا

ظفر قىلدىقدان سونرا حكومتىنىڭ سىنىرلارنى گىنىشلىتىشكە
ايستەدى. اونون حكومىتى توركىيەنىڭ بەئىزى بۆلگەلىرى،
پاكىستان، ايران (خوراساندان سوۋاي)، بوتون عراق-ى
اىچرىدى.

اوزون حسىن خانىمى تئودورا، ترابوزان امپراتورونون قىزى
ايدى. اونا دىسپىنا خاتون دئىردىلر. دىسپىنا خاتون
اىللىرچە تبرىزىدە ملكە ايدى اما مسلمان اولمادى.
دىسپىنانىڭ قىزىنىڭ آدى مارتا (حلىمە) ايدى. مارتا صفوى
خاندانى اىلە وصلت ائىدىن سونرا، بىر اوغول صاحىبى اولدۇ.
بو اوغلان صفوى حكومتىنىڭ قوروجوسى اولدۇ؛ بىرىنچى شاه
اسماىل.

اوزون حسن و دىسپىنا زامانىدا آق قويونلۇلارلا ونىز
جمهوروسى آراسىندا دىپلماتىك و تىجارى اىلشكىلر
قورولموشدۇ. ايراندا گىل اىتالىالى تاجرلر و دىپلماتلار
تبرىز دربارىندا دىسپىنا خاتونلا گۇروشلر آپارامىشلار)
تقريباً 550 اىل اۇنچە). تارىخى قايناقلاردا گۇرە دىسپىنا
درباردا قدرتلى بىر قادىن اىمىش.

تئودورا مئگالە کومننە یا تئودورا

کومنن (يونانليجا : Θεοδώρα Μεγάλη Κομνηνή)

ايرانين تاريخي قايناقلاريندا دسپينا خاتون يا دئسپينا كاترينا آديلا تانينان، تئودورا مگالە كومننە يا تئودورا كومنن، ترابوزان-ين سون امپراتورو، دوردونجو ژان-ين قيزي ایدی. او، صفوی خاندانی-نین قوروجوسو اولان شاه اسماعیلین جدی، آق‌قویونلو سولطانی، اوزون حسن ایله ائولندی. بو ائولنمه، اوزون حسن ایله اورتودوکس مسیحی-لرین ایلشگیلرینی گوجلندیردی. بو ائولیلیگین شرطلریندن، دئسپینانین اؤز دینی یعنی کریستیانیلیقدا قالماسی ایدی کی، اوزون حسن بو شرطی قبول ائله‌دی.

دئسپينا اولدوقچا گۆزل ایدی. اونون گۆزلیگی بوتون یونانی قیزلارین دیل ازبری ایدی. دئسپينا بیر گروپ کریستیان روحانی-لرله ایرانا گلیب، اوزون حسنین اذنی ایله ایراندا کیلسه قوردو. سونرالار دئسپينا، مارتا (حلیمه) آدیندا بیر قیز دونیايا گتیردی. مارتا، یا همان حلیمه، شاه اسماعیل صفوی-نین آناسی اولدو.

اوزون حسنین، دئسپينا خاتون-دان بیر اوغلو و اوچ قیزی اولدو. او، گۆزقاماشدیریجی گوزللیگیندن دولای، ها بئله عثمانلی-لارین اصلی رقیبی-نین خانیمی اولدوغونا گۆره

اورتاچاغ اوروپاسيندا افسانوى بير اون و شهرته مالک اولدو.

اوزون حسن اۆز ضدعثمانلى اتحاديلى بو اوليلىكله گوجلنديريب، يونانلىلار، ائرمينلر و گورجولرين دسته يىنى قازاندى.

دئسپينانين اوليلىكدن اۇنجهكى ياشامى حاققىندا الده اولان بيلگيلر محدوددور. دئيىلنلره گۆره، آنادان اولاندا آدىنى كاترين قويموشلار. او، ترابوزان شاهزادهسى دۇردونجو ژان-ين تورک سويلو ايکينجى خانيميسيندان اولان قىزى ايدى (محتملا 1438 ايلينده يا دا اونادان اۇنجه اولنميشديلر). بعضى متنلرده ايسه، اونو دۇردونجو ژان-ين قارداشى دئيويده-ين قىزى يازىبلار. حتى بعضى متنلرده اونو دۇردونجو ژانين ايکينجى خانيميسيندان اولان نامشروع اوشاق كىمى تانيتديرىبلار. دئسپينا، قسطنطنيه پادشاهى، آلتينجى كنستانتين ايله اولنهجك ايدى، آنجاق بو اوليلىك گئرجكلشمه ييب. 1458-جى ميلادى ايلينده او اوزون حسن ايله اولندى، و بو اوليلىك اونو چوخ مشهور ائلهدى. دئسپينانين گۆزلىگى بير چوخ متنده قئيد اولونوبدور. ايتاليان سياح، راموسيو، يازيلاديندا بئله گتيريب: "بو چاغدا ترابوزاندا كالو ژوئانيس (دۇردونجو ژان) حكومت ائيدردى. او خريستيان ايدى و دئسپينا كاتون آدى چوخ گۆزل بير قىزى واريدى. اونون گۆزلىگى و كاراكتىرى ديللر ازبرى ايدى." بو حيكايه بير آز آبارتيلى

اولموش اولسا دا، اوزون حسن‌ین بو یونانلی خریستیان قیز ایله ائولنمه‌یه ماراقلانماسی، اونون حدسیز گۆزل اولماسینین گۆسترگه‌سی‌دیر. اوزون حسن اونون آتاسینا سۆز وئردی نیظامی قوه‌لرینی ترابوزاندان دفاع ائتمه‌یه گۆندرسین و دئسپینایا دا اذن وئردی اۆز خریستیان دینی اۆزگورجه اونون درباریندا قوروسون.

ترابوزانلی‌لارا گوره آق‌قویونلولاړ پادشاهی ایله ائولنمک ان عاغیللی ایش ایدی. 1453-ده، قسطنطنیه یئنیلمه‌سیندن سونرا، ترابوزان اورتودوکس خریستیانلق و بیزانس امپراتورلوغونون سون سنگری ایدی. عثمانلی تورکلر، قسطنطنیه‌نی آلدیقدان سونرا، دفعه‌لرجه ترابوزانا حمله ائتدیلر. بو اوزدن، عثمانلی‌لارلا یاخشی رابطه‌ری اولمایان آق‌قویونلولاړلا بیرلشمک، عثمانلی‌لارین حمله‌لرینی دفع ائلردی. آما بو ائولیلیک بیر چوخ خریستیان اوچون شاشیردیجی ایدی، چونکو بیر یونانلی خریستیان قیز، مسلمان بیر پادشاه ایله ائولنیردی. بو ائولیلیگین اورتودوکس خریستیانلیق دینینده سورونلو اولدوغونا رغمن، دوردونجو ژان، بو اتحادین فایدالارینی دینی سورونلاردان داها اوستون توتوردو. لاکین ترابوزا- اوزون حسن متحذلیگی 1459 میلادی ایلینده، دوردونجو ژان-ین اؤلمه‌سی ایله سوستالدى. ژان‌ین جانشینی اولان قارداش دئیوید، دئسپینانین عمیسی، اوزون حسن ایله ایلشکلرینی آزالتدی. دئیوید، رومدا پاپ‌دان یاردیم ایستمک قرارنا گلدى. بو زامان دئسپینانین حیکایه‌سی باتی اؤلکه‌لرینده یاییلدى. عثمانلی ایکینجی سولطان محمد، 1461 میلادی ایلده، بیر داها ترابوزانا هجوم ائله‌د، بو ایسه اوزون حسن‌له ساواشا گیریمه‌سینه سبب اولدو. دئیوید ایله ایلشکی‌لرینین سوست اولدوغونا گۆره، اوزون حسن ایکینجی سولطان محمد ایله ساواشماقدان ال چکدی و 15 آگوست 1461 میلادی ایلینده ایکینجی سولطان محمد ترابوزان حمله ائله‌ییب اونو آلدی، بئله‌لکه کوننه امپراتورلوغونا سون قویدو.

1463-ده آدریانوپول‌دا سولطان محمدین توتساغیندا اولان ترابوزان پادشاهی و اوغوللاری، دئسپینایا بیر مکتوب یازدی. بو مکتوبدان خبردار اول سولطان محمد امر ائله‌دی دئیوید و اوغوللارینی اعدام ائتسینلر. ترابوزان یئنیلشم اولسا دا، اوزون حسن هله ده عثمانلی‌لار اوچون بۆیوک بیر خطر ساییلیردی.

تراپوزانين يئنىلگىسى و عمىسىنين اعداميدان سونرا، هم ده اوزون حسنى ساواشماغا راضى
ائدهيلمەدىكن سونرا دئسپىنانين سون اومودلارى يوخا چىخدى. دئسپنا و اوزون حسن عؤمورلرىنين
سون ايللرىنى ھارپورتدا بير سارايدا قىزلارى ايله بيرلىكده گئچىرتدىلر. اونون ياشامىنين سون ايللىرى
عيبادتده گئچدى. 1478-دە، ارى اۆلدوكن سونراكى ياشاميدان انلە بىلگى الدە يوخدور. او دياربكرده بير
كىلسەدە تورپاغا وئرىلدى.

دئسپىنانين نئچە اولادى واريدى. ان تانىنمىشى مارتا
(حليمە) ايدى. او بير اولادلارينا گۆره آز بىلگى الدە وار.
حليمە، اردبليده صفويه خانقاھىنين رئيسى، شئىخ حيدرلە
اؤلندى. بو ائوليلكن، سونرالار شاھ اسماعيل صفوى
آدلانديريلان بير اوغلان دونيايا گلدى. شاھ اسماعيل صفوى
بوتون ايرانى فتح ائلهيب، عثنى عشرى مذهبىنى ايرانين
رسمى مذهبى اعلان ائديب صفويه سلسلەسىنى قوردو.

سومئردە اينانچ / سئوگى قىزىلجىق

حاضىرلايان: سوسن نوادە رضى

سومئەرلەر مىلادىدىن 3500-2000 يىللار ئارىسىدا باشقا
 مېزوپوتامىيا-دا ھەلىق گۇستىر ئويقارلىق (تىمدىن) دىر.
 مېزوپوتامىيا دىجلە ۋ فرات ئارىسىدا قالان بول رىسوباتلى،

وئرىملى تورپاق دىر (كى، داھا سونرا مئزوپوتاميانىن بول گىللى توپراق لارىندان (خاك رس) استيفاده ائدهرك مىخى خطى ايجاد ائتمىشلىر). سومئرلىلر مئزوپوتاميانىن يئرلى خالقى اولمايىب اورتا آسيانىن قوزئىيندن گلىكلىرى ظن ائدىلىر. سومئرلىلرىن خيال گوجلىرىنىن، اهمىتلى ايجادلارنىن اينانچلارى اوزه ريندهكى تاثيرىندن يولا چىخاراق بىرسؤال آشكارا چىخىر؛ تانرىلارمى انسانلارى يوخسا انسانلارمى تانرىلارى ياراتدى؟

سومئرلىلر شهر دؤولتلىرى حالىندا ياشامىشلار و هر شهرىن بىر تانرىسى اولدوغونو دوشونموشدورلر. بو شهرتانرىلارىنا سومئرلى شاعىرلر "شهرىن صاحىبى" دئىرمىشلىر... بو وضعىت سومئرلرىن چوختانرىلى دىن آنلايشىنا عايد اولدوقلارىنى گؤسترمكده دىر. تانرى لىستلىرىندە تقريباً 1500 تانرى واردىر. بۇلگەدە انكىشاف ائدن (مئزوپوتاميا) و قورولان بوتون اويقارلىقلارىن (تمدنلرىن، سيويلىزاسىيالارىن) اساس اينانچ سىستىمى سومئر كؤكنلى دىر. دىگر چوختانرىلى دىنلر دە استفاده ائدىلمىش، لاكىن آدلارى دەيشدىرىلمىشدير (اينانا/اىشتار كىمى...)). سومئرلىلرە گؤره حياتلارىندا حىس ائدەبىلدىكلىرى، گؤره بىلدىكلىرى هر نىسنەنىن بىر تانرىسى واردىر. تانرىلارى عىنىلە انسانلار كىمى دىر؛ انسانى دويغولارىن تامامى تانرىلارىن دا دا واردىر. فرقلىلىكلىرى

ایسه تانریلارین اولغان اوستو قووهلره و اولومسوزلویه
صاحب اولمالاری...

تانریلار عینی انسانلار کیمی یاشار حتی انسان قیلیغینا بئله
گیره بیلیرلر. تانریلار نه ایسته دیکلرینی سؤیله مزلر،
انسانلاردان دیله مزلر لاکین سومئر خالق تانرینین نه
ایسته دینی آنلاماقدا چوخ اصرارجی داوراناراق تانریا،
اونلاردان نه ایسته دینی سوروشماق یولونا گئتمیشدیرلر. بو
سوروشماق یولو تانریا عهد اولاراق کسین حیوانین
قاراجیه رینده کی

شکله گۆره پاتئسی/ ائسی (راهیب- کرال) طرفیندن شرح
اولونموش، انسانلار بئله لیکله تانرینین ایسته دیکلری
اوزه رینه چالیشما یاپمیشدیلار. بیر دیگر اصول ایسه، رؤیا
اولموشدور. دینی معبده گیریلیر، تانیریا قوربان کسیر،
دوعا ائدیلیلر و یوخویا یاتیلیر. گۆرولن رؤیادا تانری
ایسته دینی گؤستریر. آنجاق رؤیانین اولوملو و اولومسوز
اولوشونو تعبیر ائله یئننه ده پاتئسلر دیر.

سومئرلیلر تانریلار اوچون شعرلر، افسانهلر، ایلاهیلر
گلیشدرمیش و یازی کئچمیشدیلر. بو یازیلار گونوموز دینلر
تاریخینه ایشیق توتوموشدور. سومئرلیلرین قورموش اولدوقلاری
چوختانریلی دین زامانلا تک تانریلی بیر دینه دؤنوشهرک
گونوموز تکتانریلی دینلرینین اساسینی آتمیشدیر. صاحب

اولدوقلاری بوتون معلوماتلارین تانریلار طرفیندن وئریلیدی
دوشونورلر. اۇزلىرىنى سومئر اولاراق گۇرمه‌ییب کی-ائنگی
(یئرین اوغلو) اولاراق آدلاندىرديلار قيساجا
سومئرمیفولوگياسی...

سومئر تانریلارینی تکرار دوزنله‌ین (تنظیم ائله‌ین) پروفئسور
کرامئر-ه گوره اول سو واریدی. تانری "آن" (گئی تانریسى)
ایله "کی" (توپراق/یئر تانرىس) بو سودان دوغدولار. "آن" و
"کی"-نین بیرلشمه‌سینده ائنلیل (هاوا تانرىسى) دوغدو. گوی
ایله توپراغین آراسینی دلدوردو. ائنلیل، قارانلیق گویو
آیدینلاتماق اوچون نانییا "آی تانرىسىنى" یاراتدی. نانییا
دا "اوتو" و ایناننا (عشق و ساواش تانرىسى)-نى یاراتدی.
ائنلیل اۇنجه‌لری "آن"-ین بویوردوقلارینی یئرینه گتیرمک
وظیفه‌سینی داشیردی. داها سونرا دونیانی "کی"-نین الیدن
آلاراق ایداره ائتمه‌یه باشلادی و زامانلا "آن"-ین یئرینه
گئرچک بوتون کائناتین حاکیمی اولدو...

سومئرلرین یاتدیغی تانرى: "آن"... نیه آن بویوک تانرى
ایدی؟

معین گونده، معلوم ساعاتلاردا یئر اوزونده‌کی سولارین آرد-
آردا آلچالما و یوکسلمه‌سینه گل-گئت(جزر و مد) دئییلیر.
آی دونیادان اوزاقلاشیرسا، چکیم قووتی آزالار،
یاخینلاشدیقجا، چکیم قووتی آرتار. جزرو مد اولای

اقيانوسلاردا و اۋزلىكلە ئكواور چئورەسىندە چوخ ائتكىلى دىر.

سومئىرلر مۇوقع اولاراق آشاغى مئزوپوتامىادا ياشاملاريندان دولايى بىر چوخ جزر و مد اولايىنا شاھىد اولدولار. هر ايل چىچكلر آچدىغىندا، حئيوانلار دوغوردوغوندا، ايكى چاى (دىجلە-فرات) دە داشماقدايدى. بونون سببىنى آراشديرماغا باشلايان سومئىرلىر يوكسك تاپىناقلارى (معبدلرى) اولان زيگگوراتلارين ان اوستونو رصدخانايا چئويردىلر. سومئىرلىر بو شكىلدە اولدوزلارى و گزەگنلرى (سيارەلرى) ايزلەدىلر. چايىن داشما سببىنىن آى اولدوغونو كشف ائتدىلر و بىر آى تانرىسىنىن اولدوغون دوشوندولر... بو تانرىنى "انلىل" ياراتمىش اولمالىيدى. آى تانرىسى: نانىيا... سومئىرلىر گۇز جىسىملرىنىن اينجەلمكە داھا ايرەلىيە گئدەرك بورچلارى كشف ائتدىلر. بوجلاردان يولا چىخاراق بىر ايلي 12 آيا، 12 آيى گونلرە، گونلرى 12 ساعته، 12 ساعاتى 60 دىققەيە و 60 دىققەنى دە 60 ثانىيە بۇلەرك تقويمى كشف ائتمىش اولدولار. نتيجه اولاراق: بوتون اولدوزلارى يارادان و بونلارى حركتە كئچىرن بىر گوج اولمالىيدى. بو گوج بىر تانرى ايدى. بو تانرىيا "آن" آدىنى وئرهرك ان بۇيوك تانرىلارنى ياراتمىش اولدولار. "آن"-ين سايهسىندە معلومات صاحىبى اولدوقلارنى دوشوندولر. هر ايل حئيوانلارين دوغوردوغو توپراغىن

گۇيرديى دۇورلردە اكينلرينه سد چكيب جزو مد محصوللاريني چوروتمه سينه مانع اولدولار. سومئرلىلر: معلوماتين قايناغيني اونلارا وئردىيىنى دوشونن تانرلارى "آن"-ا الده ائتديكلرى بوتون محصوللارى سوندولار. اۆلكه گئدهرك زنگينلشيب گوجلندى. بو بيلگىنين صاحىبى، بو وئريملشمەنين تەك سببى آرتىق آن بۆيۆك تانرلارى "آن" ايدى.

تبريزلى معمار اسيرعلى
تيكمه داشليلارين مىلى غيرتى بۆيۆك صنعتكارىمىزى منيمسه مكدە
جىلوه لندى.
يازان: حميد احمدزاده

عظمتلی یاپیتلار (اثرلر) اؤزوندن یادگار قویان
بؤیوک عثمانلی امپراتورلوغونون باش معمارى «اوستاد
على تبریزلی» ایدی. او، ایران‌دان آرتیق تورکیه‌ده،
«تبریزلی اسیرعلی» آدی ایله تانیلمیش‌دیر. اونون
آدینا بیر محله و بیر مسجد بیلە استان‌بولدا
واردیر. تبریز بؤیوک شهرینین بلدیە باشقانی و
سوروم‌لولارینین حمایتلری اولسا، بیر آراشدیریجی
تاخیم بو اوستاد معمارین یاراتدیغی شاه اثرلرینی
آراشدیریب اونون اثرلرینی تانی‌دیب، تبریزین
معمارلیق‌دا اولان حقیقی و قالارغی دیرلرینی
بللەندیرلر.

تورکیه نین توپ قاپی سارایینی بیر تبریزلی معمار، بنا
ائتمیش‌دیر. مانيسا شهرینین مسجد، مدرسه، حمام و بازارى دا
بو مهندسین الی ایله تیکىلمیش‌دیر. بو گونه قدر تبریزلی
معمار «اسیرعلی» دن ۱۹ اثر ثبته یئتیشمیش‌دیر. بو اثرلر

عثمانلى توپراقلارينا عايد اولان: توركيه، بلغارستان، ساراي
اڭوى، بوسنى هرزه-گوينده يايلىمىشدير.

اوستاد معمار على ۹۲۰ هجرى ايلينده، ۱۵۱۸ ميلادى ايلينده،
قارداش ساواشى سايلان، چالديران ساواشىندا اسير دوشموشدو،
او اوزدن توركيهده «اسير على» آدينا تانينير.

تبريزلى معمار على، دونيانين آدليم معمارى اولان، معمار
«سينان»ين اوستادى اولدوغو اوچون، تبريزلى معمار علىنين
بۇيوك اثرى ده، او معمارين آدينا ثبت اولماسى حدس ويريلير.
اصلينده معمار سينانين آدينا ثبت اولموش اثرلرين
تماميندا، تبريزلى معمار علىنين پايى آز اولمامىشدى.
ترسينه، تبريزلى معمار اسيرعلى، زمانينداكى موقعيته گۆره،
او موقعيتين گۆنلوموزه قدر سوردوغونه گۆره، نه تكجه او
صنعتكاريميز، بلكه ايران توركلرى، بوگونه قدر، دونيانين
هئچ بير گوشه-سينده اۆز صنعتكارلاريني منيمسهيە بيلمەمىشدير.
او اوزدن بو نهنگ معمارين اثرلرينين بيرچوخو، شاگردى اولان
معمار «سينان» آدينا ثبت اولموشدور.

تبريزلى معمار على اۆز زمانيندا، معمار سينانين اوستادى
اولدوغو اوچون، استانبولو، استانبول حالينا گتيرمهده،
ان چوخ پايى اولموشدو. بو تبريزلى معمارين آدينى، يئنىدن

خاطىرلايىب خايطىرلاتساق، حق مطلبى ادا ائتمىشىك. او ذات
عالىنىن ده حقىنى اۇدهيه بىلمىشىك.

او كىشىنىن آدىنا، استانبولدا محله، مسجد و مدرسه وار.
دانشگاهلاردا، او بۇيوك معمارىن آدى گئدير. نه يازىق كى،
اۇز اۇلكه مىزده، او اوستاد صنعتكاردان آد آپارىلمىر.

يالنيز بو ياخينلاردا، تبريزىن ۸۰ كيلومتىرلىگىنده يئرلشن
تىكمه شىرىنده، او بۇيوك معمارا بىر بالاجا خىاوانىن آدى
وئرىلدى.

تىكمه داشلىلارىن بو مىلى غىرتى، آذربايجانىن بوتون
شهرلىرىنه، حتى ايرانىمىزىن بوتون شهرلىرىنه، اۇرنك
اولمالىدير.

بوش يئره دگىل بوگونه قدر، ايران توركلرىنىن شاعرلىرىنىن
ايچىنده، ان قدىمى مزارى، تىكمه داشلى «خسته قاسىمىن»
مزارى دير.

بو مزارىن بوگون بىله محتشم حالا گلمه سىنده ، بوتون
ضىالىلارىمىزىن حاقى وار. ۱۳۶۰ دا ساىن رضا حصارى ()
اورمان) بو مزارى زيارت ائتمىشدى. او محقق دونيادا اىلك
اولاراق، وارلىق درگىسىنده بو آبىدهنى احيا و ثبت
اتمىشدير.

رضا بى دن سونرا ، تىكمه داش ضىالىلارى حركته گئچدى، شاعىر
قنبرى او بۇيوكلىرىمىزىن اۇنونده گئدنلىرىمىزدن سايلىر.

اما ائل مثلی وار : تک الدن سس چيخماز، شاعیر قنبرینین
 یاردیمینا، شاعر: رحمان مهرزاد (قایتار)، سیامی عایله‌سی
 بوتون گوجو ایلہ ، اکبری خانوادہ‌سی ، او زامان محلین ملاسی
 و بوتون تیکمہ داش جماعتینین اشتراکی اولموشدور.
 تیکمہ داشلی باجی قارداشلاریمیزین، بو ایشہ اؤندرلیک
 ائتدیکلری اونودولمایاجاق.

توپقاپی سارای

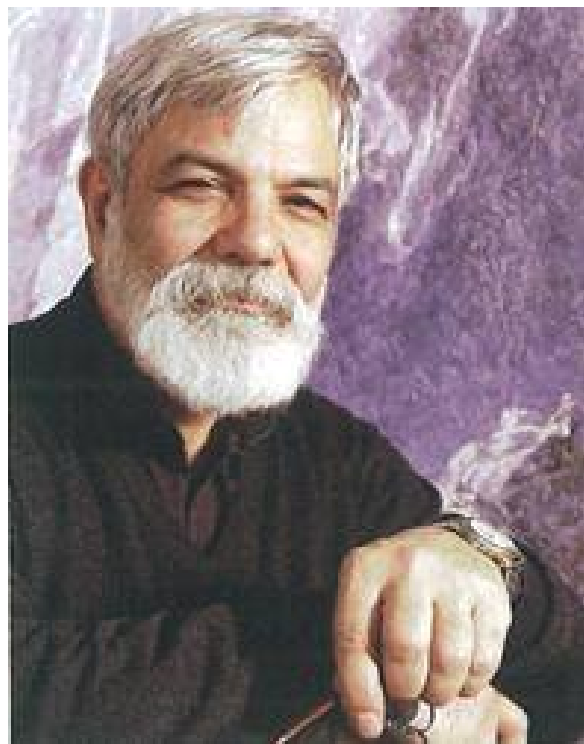

معمار اسیر علی مچیدی (معمارین ایشلریندن استانبولدا) اؤز
 قبری ده اوردادیر

نه صنعتچیلر ایتیردیک غربت ائلرده...

داوود امدادیان Davud İmdadian

سوسن نواده‌رضی

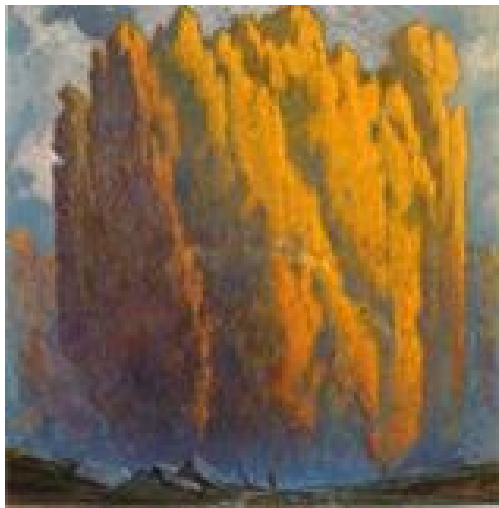
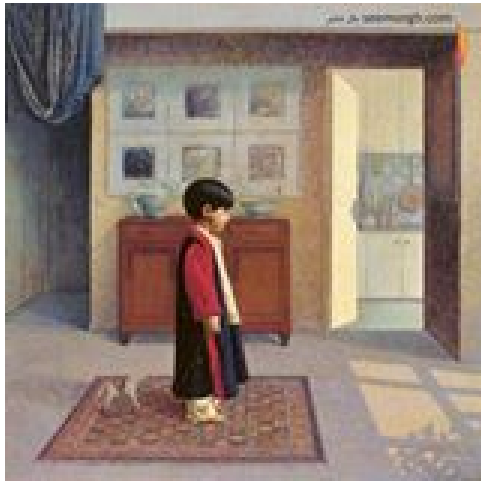
داوود امدادیان، 1323 گونش ایلی تبریز شهرینده آنادان اولدو. یئنیئتمه ایکن رساملیق صنعتی ایله، ائله همین شهرده تانیلیدی. رساملیقدا یوکسک لیسانسینی ایراندا الاندان سونرا، 1375-ده تحصیلاتینا داوام ائدی، صنعتچیلیگینی گلشیرسین دئییه، فرانسایا گئتدی.

داوود امدادیان رسیم چکمک وورغونو ایدی، بو وورغونلوق و بو توتقو، اوشاقلیق چاغلاریندا آتاسیندان اونا معنوی میراث کیمی یئتیشمیشدی. رساملیقدا الدیغی تحصیلات و آپاردیغی آراشیرمالار، گئت- گئده چئشیدلی رساملیق مکتبلرینی گئنیش تانیماسینا و بیلگی-لنمه-سینه سبب اولموشدو. 80-جی ایللردن او، گنللیکله آغاجلاری چکمه-یه اؤزه-نمیشدی.

امدادىيانىن «آغاچلار» -ينىن بامباشقا گۈزلىگى وار و
اولاغان اوستو بويوتلارلا بوسبوتون صفحنى توتماقداديرلار، و
بنزرسىز احتىشامى، چئشىدلى رنگلى ايله تاماشاچىلارىن
گۈزلىرىنى قاماشدىرير. داوود امدادىيان عۇمرونون سون
چاغلارىندا صنعتىنىن زيروەسىنە، باشارىسىنىن ان
يوكسكلىگىنە چاتمىشىدى.

آوروپانىن تانىنىمىش سرگىلر و گالىرلىرىنە قاتىلماسى اونون
صنعتدە اولان مقامىنىن گۈسترگەسىدىر.
تبرىزلى رسام، پارىس شىرىنىن پئىرلاشئز مزارلىغىندا توپراغا
وئرىلىبدىر.

استاد حسن ساعی، قدیم بینالارین مرمتچی اوستادی؛

صنعتکارلارین یارادیجیلیقلارینین گرچکلشمه سی اوچون
مسئوللارین حمایت و دسته یی لازم دیر.

سوسن نواده رضی

استاد حسن ساعی: کیچیک یاشلاریمدان، 7-8 یاشیمدان رسیملر
چکردیم، ال ایشلری و هنر ایشلرینه چوخ ماراقلاناردیم.
مدرسه ده بو ریشته ده همیشه 20 آلاردیم و منیم ایشلریمی مدیر

اوتاغیندا اولگو و بیر مدل کیمی ساخلاردیلار. همین توتقو و سئوگی سبب اولدو بؤیویندن سونرا قدیمی- تاریخی بینالار و تیکینتیلرین مرمتی و یئنیلندیرمه سینه مشغول اولدوم.

اهر شهرینده «دکتر قاسم خان اهری» نین ائوینی، تبریزین شئشگیلان خیوانیندا «کلنل ضیاء الدوله»- ائوی، مقصودیه خیوانیندا «اوستاد شهریار»ین ائوی، تبریز بلدییه سی عمارتی نین آرخا طرفینده کی ائیوانلاری... من مرمت ائله میشم.

هر اؤلکه ده تاریخی و قدیمدن قالما تیکینتیلر و بینالارین اولماسی، او اؤلکه نین کیملیگینی و ملی کولتورونو گؤستریر. ایرانلیلار دا تاریخی بینالار و قدیم اثرلری ساخلایب قورماغا چوخ ماراقلی دیرلار و اونلاری اوناریب تازالاماغی سئویرلر و بو یولدا چالیشیرلار. من ده بو میراثیمیزی ساхлаماغا اینانیرام و بئله دوشونورم کی، خراب اولماقدا اولان قدیم ائولر و بینالاری دؤلتین مالی و معنوی حمایتلری ایله مرمت ائله ییب، تازالامالی ییک.

من اوشاقلیغیمدان صنعتە ماراقلاندىغیم اوچون بو ایشیمی
سئویرم. ایلک دفعە شئشگیلاند ا کلل ضیاء الدولەنین ائوینین
اوروسی پنجرەلری و ستونلارینین باشینی و تزئیینی
کرپیجلرینی مرمت ائله‌ییب، تازادان جانلاندیردیم. سونرا دا
بو ایشیمە داوام ائله‌دیم.

تاریخی بینالارین اونارماسیندان علاوه، من تاریخی بینالارین
ماکتئینی تاختادان، دمیردن و باشقا ماتئریاللاردان عئینی
شکیلده، اؤز حقیقی جینسیندن دوزەلدرم. حتی تاریخی
شخصیتلرین دە مجسمەلرینی بالاجا اندازەلرده دوزەلدرم. بو
موضوعلاردا بیر پوخ پروژەلر ذهنیمده وار. دؤلت و
مسئوللاردان خواهیشیم بودور کی، هنرمند و صنعتکارلاردان
مادی- معنوی حمایت ائله‌سین کی، صنعتکارلار دا آسوده فیکر
ایله اؤز یارادیجیلق و باشاریلارینی گرچکلشدیریب، اؤز
اثرلرینی ملتە و مملکتە تقدیم ائتسینلر.

مکانیکلش دیرلیمیش یاشام

سوسن نوادەرضى

ياشاملا اۆلوم بىرى- بىرىندىن آيرىلمازدير.
اۆلمەين كىمسە ياشامايىر، يالنىزجا واردىر دىمەك. سونو
اولمايان بىر ياشانتىنى انسانا ساغلاماق، اونون احتىياجى
اولانلارى الدە ائتمەسى اوچون دورتوسونو (1)، يارادىجىلىق(2)
و اورەدىجىلىگىنى(3) محو ائدر و حرەتلىلىگى اوندان آلار .
بوتون دىنلر اۆلومون گىزەملىلىگى(4) اساسىندا وار
اولوبدورلار. هامىسى انسانىن، اۆلومو يئنىب اونا اوستون
گلەجەيىنە سۆز وئرمەكەدەدىرلر. اۆلومە اولان بو قاورايش(5)
و بو بىلىنچ(6) انسانى حيواندان آيىرد ائدىر. ائلە بو
بىلىنچ، انسانىن اۆزونو قوروماغا، اۆزونە سىغىنماق، ايش
آراجلارى و سىلاح دوزلتمەسىنە سبب اولور.

بدنن مڪانيڪلشديريلمهسى:

تكنيڪ و تجهيزات، انسانا بدننن و جسميندن بيرئيسل ايشلر(كارهاى فردى) و ائو ايشلرينده يارارلانماغا اذن وئرمه يير آرتيق. بو اولاي انسانا واخت و زمان قازانديرير لاکين بيریکديريلميش و آرتيق گلن واختى دا بيزلر باشقا بير ماشين (تلويزيون، کامپيوتر) اوچون خرجه ييریک. ايش يئرلرينده ده هر شئى مڪانيڪلشيب، دولاي سيله ده بدنسل و فيزيکسل ايش ، يوخ درجه ده آزاليبدير. مڪانيڪلشمه نين بو يئنلرى انسانين روح و جسم بيرليگينده پوزوقلوق و دنگه سيزليگه (7) يول آچير؛ انسانين جسمى، بير نسنه يه چئوريلير.

انسانلارين داورانيشلارى آرتيق بشرين روحسال و بدنسل ايستک آرزولاريندان قايناقلانمايير بلکه توپلومون انساندان نه ايسته ديگيندن آسيلي اولور. بو ايسه، انسانين نسنه لشمهسى، يعنى مڪانيڪلشديريلمهسى و ماشينا چئوريلمهسى دئمکدير.

ياشامين مڪانيڪلشديريلمهسى:

ياشامين مڪانيڪلشديريلمهسى انسانسال و توپلومسال علاقه و ايليشكيلرين سينيرلانماسيله (8) سونوجلانيبدير. عائله وى باغلار آلچاليب و ياشليلار، خسته لر و اوشاقلارين ساخلاماسى توپلوما دئور ائدليليبدير(9). چونكى اونلار عائله نين باشقا

اويەلرینین ایشلرینە و ایرەلیمەسینە انگل اولمامالی دیرلار .

گونوموزدە، اؤلۆ و روحسوز آراجلار، جانلی، شعورلو و احساسلی انسانلارین یئرینی آلیب. انسانلا انسان ایلشگیلری، انسانلا آراج ایلشگیسینە چئوریلیبیدیر.

چئۆره نین مکانیکلشدیریلیمەسی:

ماشین گوجو مکانیکلشمە، یاشام و یاشام چئۆره سی ایله آیریلماز و ایچ- ایچە اولوبدور. بو اولای توپلومسال بیر گوجدور، آماجی و گؤرئوی دە انسانی اؤز- اؤزوندن بوشالتماق و انسانین انسانلا، طبیعتلە ، و اونا یاشام و حیاتی آنیمسادلان هر نه ایله باغلارینی و ایلشکیلرینی کسب قیرماقدیر .

بوندان اؤنجه، انسانلار یاشلیلاری، قوجالاری ساییب اؤنمسه- ردیلر. بو دا اونلارین یاشام دەنەییملرینین چوخ اولماسیندان و اؤلومە یاخین اولماقلاریندا آسیلی ایدی. ایندیسە، یاشلیلار توپلومون و یاشامین قیراق- بوجاغیندا سورونمکدە دیرلر و عاغل ایله بیلینچ باخیمیندان اونلارا اوشاق معاملە سی ائدیلیر.

- 1- دورتو = انگیزه
- 2- یارادیجیلیق = خلاقیت
- 3- اوره دیجی = تولید کننده
- 4- گیزملى = مرموز
- 5- قاوراییش = ادراک
- 6- بیلینج = آگاهی، شعور
- 7- دنگه سیزلیق = عدم تعادل
- 8- سینیرلانماق = محدود شدن
- 9- دئورائیدلمک = منتقل شدن ، بازگردانده شدن

سوسیال خسته لیکلره ، کولتورل درمان لار گرک!

سوسن نواده رضی

سوسیال گووه نلیگین (امنیت اجتماعی) بیر چوخ بویودلاری واردیر. بو گووه نلیگی قوروویوب آرتیرماق اوچون ان اساس قایناق لاردان بیر، هر هانسی توپلومدا، اویقون، گنهل، اجرا اولونا بیلن، و او توپلومون سوسیال احتیاجلارینا اویان قانونلارین وار اولوشودور. جامعنه نین عمومی روحونا آیقیری

اولان قانونلار، جماعتين قارشىلىقلى داوارنىشلاريني تنظيم ائديب دوزەنە سالماغا گوجو يئتمز، چونكى جماعت او قانونلارى نە مشروع بيلر، نە اعتبارلى سايار. اويقون قانون- قايدالار، سوسىال ياپىنين فورمالاشماسىنين ياتاغىدير. توپلومسان دوزەن اولدوقجا اهميتلىدير. هر جامعەنين دايانىقلىغى و داوامى اجتماعى دوزەنين قورونماسىنا باغلىدير.

هر بير توپلومون گليشىب بؤيومەسى، دوزەن و گووہنليہ باغلىدير؛ دوزەن و گووہنليک ايسە، انسانلارين نورملار، قايدالار و دەيرلرە دايانان ياسال و دوزەنلى داوارانىشلاريندان دوغار.

قانوندان قاچىنىب، قانونلارى دؤور ويورىب، نورملارى سينديرماق اجتماعى بيرليگى، دايانىشمانى و گووہنليليگى پوزار. قانونلار، هر كيمين طرفيندن گؤرمزليكن گليب، چئىنەنسە، قارشىقلىق، هرچ- مرچ و عئيبەجرليكلردن باشقا بير سونوجا چاتماز، بئلە بير اولاي ايلە قارشىلاشان توپلوم ايسە، گليشمەيە، اولغونلاشماغا، دينجلىك و بارىشا يئتيشمك اوچون اولدوقجا چتىنلىكلرە دوشر.

ايكىنجى موضوع ايسە، قانونلارين اويقولانماسى (اجراي قانون)دير. تصويب اولونان قانون، هر جامعەنين سياسى- اجتماعى شرايطيندە، كسين اولاراق اويقولانما قابليتى

اولمالىدىر، قانونو اجرا ائلمەيى مومكونسوز ائلەين ھىچ
بىر مانع اولماملىدىر. قانونو اويقولاماق (اجرا ائتمك)، و
قانون قويانلارين اونا اصرار ائتمەسى، ھابئله قانون
اويقولايانلارين را قانونا عمل ائتمەلىرى قانونلارا اعتبار
قازاندىرار. بىر قانونو تصويب ائديب اونو اجرا ائتمەك او
قانونون مشروعيتىنى شوبھەلر آلتىنا آپاريب، قانونلارا
قارشى گووہنسيزلىك يارادار. بو ايسە، قانونون
اعتبارسيزلاشماسى آنلامىنا گلر كى، توپلوم حياتىندا
اولدوقجا قورخونج ائتگىلر بوراخا بىلر.

اۆلكەمىزدە، سوسىيال گووہنلىك دە يارانمىش اولان گرگىنلىكلر،
قانونلارين يئترسيزلىگىندىن قايناقلىنىر. قانونلارا اساسن،
احقاق حق پروسەسى ايراندا اولدوقجا اوزون و چتىن دىر. بو
مسئله سوسىيال گووہنلىگى ھدەلەيىر. بوندان علاوه، وپتنداشلارى
قانونا كۆتومسر (بدبين) و گووہنسيز ائديب، قانونى
مرجع لردن حاقلارنى آلا بىلمىەجكلىرىنە ايناندىرىر. بو دا،
اۆز اولومسوز اثرلىرى ايلە، توپلومون ساغلاملىغىنى خطرە
سالىر.

سوسىيال خستەلىكلرە، كولتورل درمانلار گرک!

اخلاقيات چۆكرسە، معنويات و انسانلىق چۆكر...

سوسن نوادە رضى

قدیم زامانلاردان سوندان گۇرموشلوک، ائل آراسیندا قینانان، خوشگۇرولمەین و حتی مذموم صفتلردن سایلیردی. ھئچکیم وار دولتینی اوزەچکەییب، ثروتی ایله حۇرمەت قازانمازدی. حتی ھر کس اۇز مال دولتینی اولدوغوندان چوخ داھا آز گۇسترمک ایستەردی. آنجاق نئجە اولوبدور کی، سوندان گۇرموشلوک ائله چوخالیب، ائله یایقینلاشیب کی، آرتیق قباحتینی الدن وئریب، حتی یورغون، اومودسوز و جانسیز توپلوموموزدا یاواش یاواش بیر دەیرە چئوریلەمکەدەیر؟!

سوندان گۇرموشلوک، چوخ آشاغی سوییه و دورومدا بۇیوک وار دۇلت و ثروتە زحمت چکەدن یئتیشمک، و بو زحمتسیز ثروتی اۇیونوب، اۇزونو گۇستەرەک خرچەلمەکن عبارتدیر.

ساواشلار، اجتماعی دەیشیملەر، گرگینلیکلەر، و اقتصادیاتی یانلیش یۇنلتمکلەر نتیجەسیندە توپلومدا بیر طبقە یارانار کی، بو تلاملردن اۇنجه یوخسول ساییلارمیشلار، سونرالار اختلاس، احتکار، سو استفادەلر و باشقا آیری یوللارلا کلان ثروتلەرە ال تاپیرلار و اونلارین اۇز گئچمیشلرینە اولان حقارت حیسلری اونلاری اۇز وار دولتیرینی اۇزگەلرە نمایش ائتدیرمەیه قورشالاییر. حقیقتدە بو تیپ انسانلارین اۇزلرینی گۇزە سوخماقلاری اونلارین، گئچمیشە قایدیش احتمالینین قورخوسوندان قاینالانماقدادیر.

بئله بىر اخلاقى- اجتماعى چۆكۈش بىر چوخ اۆلكه ده
ياشانيبدير؛ بىر يوخسول اجتماعى قات، توپلومون عمومى
ياپىسىندا بحران يارانينجا (ساواش، دئوريم و...) گرگين
دورومدان يارارلانيب، يوخارى ثروتلر الدە ائديرلر، آنجاق
باشقا اجتماعى- كولتورل ثروتلردن يوخسون اولدوقلارى
سونوجدا تۆك- داغيدا باشلايىب، ثروتلرينى اودا چكىب،
خرچلمكلرينى و اۆزلىرىنى گۆزه سوخماق ايسترلر.
سوندادان گۆرموشلويون بىر جامعە دە يايقين اولماسى، او
جامعە دە عدالتسىزليگين يايقين اولماسى دئمكدير.
عدالتسىزليكه اخلاقيات خسته لىر. بىر جامعە دە اخلاقيات
چۆكرسه، معنويات و انسانلىق چۆكر...

ادبيات و ادبى نقد

اصليندە ادبيات، اۋنجه ليكلە انسان توپلولوقلارينين ائنيشلى- يوخوشلو ياشام سورئجىدير. البتە كى بو سورئج، عادى بير سورئج دئيلدير. ادبيات، ياشايش سورئجينى ديل قاليبيندە اولان ياراديجيلىقلار و آماجلارلا بيزە گۈسترمكدهدير. ادبى نقدين ادبياتين اۋزو قدر اۋنملى اولدوغونو ادعا ائدرسك، دوغروسو هئج دە آبارتمايشيق. ادبى نقدين يارانيب گليشمە تاريخى ايسە، ايلك ادبى اثرلرين يارانماسى ايلە چاغداش ساييلير. يونان، روم، چين، ايران و... كيمى اۋلكه لرين ادبيات تاريخينە گۈز گزديرينجه بو ادعانى قانيتماق اولار. اۋرنهيين ادبيات و شعر تئورىلشديريلمە سيندە دەيرلى اثرلى اولان ايلك فيلسوف اولاراق افلاطوندان آد آپارماق اولار. يونان شاعيرلرينين شعر و اثرلرينى بيليمسل بيچيمدە ادبى تنقيد ائدن ايلك دوشونور ايسە ارسطودان آد چكمك اولار. هوراس و لانگنيوس دا اۋز اثرلريندە يونان شاعيرلرينين اثرلرينى اينجهلەميش، تنقيد ائتميش و شعر ايلە شاعرليك قونوسونا گيريشميش اولان اسكى روم دوشونورلريندنديرلر.

بو بيلگينلرين اثرلر و نظرلرين تاريخ بويونجا، ادبى مکتبلر و ادبى سبكلردە بوراخديقلارى تائيردانيلماز دير. نئجه كى، رونسانس دۋرونون بير چوخ ادبى نقد ايلكلەرى، بو

عاليم لرين دوشونجهسى اساسيندا قورولموشدور.

ادبى نقدىن گركليلىگى بو اوزدن ديركى، شاعىر و يازارلار
اؤز ياپىتلارنىن يانلىشلىقلارينا وارىر، اونلارنى دوغرىلدوب
يا دا گنده ريرلر. دىگر ياندان ايسه، اوخويوجولارا اثيرىن
گىزلى يۇنلرى و كۇلگه ده قالمىش بوجاقلارنىن آچىقلاياچاق
اولان آيدىن و نئىت بىر قاورانىم سونولور.

ادبى نقدىن اولماماسى هرج-مرجلىگه يول آچار، شعر ايله
ادبىياتىن گۇبهلك كىمى قورالسىز و دنگهسىز گلىشمهسىنه
زىمىنه يارالدار. بعضا ايسه، زامانىن بىر بۇلومونده شعرىن
ايچى بوش قاربارماغىنا يول آچاراق قويوق كىمى شىشىردر،
آنچاق قويوق اۇنونده - سونودا پارتلاياچاق.

جدى و يارادىجى ادبىياتىمىزىن اولماسىنى اىسترسك، ادبى
نقدى ده جدى توتمالى، اوزمانجا و بىلىمسىلجهسىنه اونا
ياخلاشمالىيىق. يوخسا هر گون ادبىيات آلانىمىزدا هر هانسى
بىر خستهلېگىن سالقىنىنى گۇزلمهلىيىك؛ بو خستهلېكلر
مزمىنلشيب اىللىرجه سوره بىلر، اىللىرجه درمان اولمايا بىلر،
يوكسك بىلىنجىل اوروئلرىن مركزىنى بيله ايشدن سالا بىلر و
سونوندا ايسه ادبىياتىن آخىمىنى دورغونلوغا تسلىم ائده
بىلر. ادبىياتىن يارانىب گلىشمهسى نه دنلى اۇنملى و
گركليدىرسه، منطق و بىلىمسىل اىلكهله دايانان نقد ده
گركليدىر.

گونلر و اراقلانير اونودولور كنجير...

سوسن نواده رضى

من هر نه فيكىرلشيرم يئنه ده باش تاپا بيلميرم نيه بيز
انسانلار، هر زامان ايتيرديكلريميز گونلرين حسرتيني چكىر،
اليميزدن قاچيرديغيميز فرصتلر اوچون حئيىفسيله نيريك.
زامانيميزى ييه لنمه دن، دوغرو يۇن وئرمه دن، گره يينجه
اوندان يارارلانمادان اونو الدن وئرمكدن گيلئيله نيب افسوس
ائديريك. سونرا دا مين بير بهانه يا دا اما - اگر ايله هر
شئى اونون - بونون باشينا ساليير، شيلتاق ائديريك. داها
دوغروسو اؤزوموزو بير تهر يا هالديب سه ريييريك: الله
اولسايدى بئله اولاردى، فيلانكس قويما دى، بئهمانكس
باعيثكارلىق الله دى، واختيم اولما دى، اؤيره ده نيم
اولما دى... و بونا بنزر مين لرجه بهانه ايله هم اؤزوموزون
هم ده او بيرى لرين باشينا شيره يا خيري ق عؤمروموزجه.
هر زامان گله جك خيالى و آرزوسويلا بوگونوموزو ياشاما غى
اهمال ائديب بئليرسيز يارينلارا قوربان ائديريك؛ ديپلوموم
اولسا بو ايشى گؤررم، توكانيم اولسا او ايشى گؤررم، ائو

آلسام ... ائولنسم... ماشين آلسام...سرمایام اولسا...و
 نهايت بير گون گليب چاتير، باش آغارير، ديش تۆكولور، بئل
 بوكولور، و سن گۆرورسن خوشبختلييه چاتماق اوچون، هئچ
 ياشامادان، خوشبختلييني ايتيرميسن. دوغروسونا دورساق
 خوشبختليك، گلهجكده بولاجاغيميز بير شئي دئييل،
 خوشبختلييه دوغرو جان آتديغيميز، يئردىيميز يول دور.
 بير آن دايانيب گئرييه باخارساق، نيسگيل يا دا حسرتلىجه
 دئييل، آراشديرىجي گۆزلرله باخارساق، هانسي اولاسيلىقلارى،
 هانسي فرصتلىرى ياشامادان نئجه ايتيردىيميزى اينجهلهيه
 بيلرسك، نئجه ده دهيرلى بير خزينه نين كناريندان سايمازجا
 كئچدىيميزين فرقينه واراريق بلكه ده.
 هر بير گۆروش، هر بير اويارى، هر هانسي بير اولاي،
 دويدوقلاريميز هر نه سه و س...بيزيم اوچون يارانان
 فرصتلرديرلر. بو فرصتلىرى تانيماق، اؤنمسه مك و
 دهيرلنديرمك، اونلاردان داها اولوملو يارارلانماق امكانيني
 يارادار بيزلر اوچون. خوشبختليك فرصتلىرى قاوراماق،
 قاپساماق و دوغرو دوزگون يۆنه لتمك اولسون گرک.
 گونلر تقويمده كى صفحه لر كيمي آرد - آردا و اراقلانير
 اونودولور كئچير...و بيزلر چوغو گونلرى روتين ايشلرله
 گئجه له ييريك و اوزاق بير يئرلرده، ايتيردىيميز
 خوشبختليى گزيريك هميشه. زامانى، ياشاماق اوچون خرچ لمك

اولدوقجا دوغال دیر، آنجاق توپلومسال ذکا و بیلگیلی
پلانمالارلا زاماندا یارانان هر بیر فرصتی اوره تگن بیر
یاشام آلانینا چئویرمک اولار. بئلهجه یاشامین هر ساحه سی
آماجلی، ائتکیللاییجی و وئریملی اولار؛ هم اؤزوموز، هم
یاخینلاریمیز، هم ده توپلوموموز اوچون.

آنا دیلینده درس آلماق بیرلیک می یارادار یوخسا آیریلیق می؟

سوسن نواده رضی

چوخ دیللیلیک و چوخ کولتورلولوک یالنیزجا بیزیم اؤلکه یه
اؤزگو دئییل، گونوموزده بیر چوخ اؤلکه ده یاشانماقدادیر.
دونیا اؤلکه لرینین دؤردده بیرى نئچه قوملولوق آدلی مسئله
ایله قارشى- قارشىیادیرلار. هم سوییس و فنلاند کیمی ثبات
ایچینده اولان اؤلکه لر، هم ده عراق و افغانستان کیمی داخل
مشکلات ایله ال به یاخا اولان اؤلکه لر قوملار سورونو ایله
اوز- اوزه دیرلر. باشقا سؤزله، بیر اؤلکه نین ثبات و
امنیتینی هده لهین عامل، قوملارین چئشیدلیگی دئییل، اونلارین
ایسته دیگینی یئرینه یئترمک ده دئییل، بلکه وار اولان

گرچکلىرى قبول ائتمەمک، قوملارین ایستە دیکلرینی
سایمازلیقدان گلمکدیر سورونلار یارادیر.
چئشیدلی قوملار وطنین بیرلیگینی قوروماقداء، همیشه قایغی
چکەرک پایلاشیبلار، و ایران تاریخی همیشه اونلارین جاندان-
باشدان- مالدان کئچمەلرینه تانیق اولوبدور. ایندی همن
قوملار، اونلار اوچون یازیلیمیش اولان یاسالارین اجرا
اولونماسینی ایستەیرلر. یاسالاری اویقولاماق و اونلارا عمل
ائلمک و قوملارین اوتوز بئش ایللیک حاقلی آرزو- ایستکلرینی
سؤزدن عملە گتیرمک اؤلکە بیرلیگنین ضمانتی کیمی دیر.
آنا دیلینی اؤیرنمک، دوغرو- دوروست قرارلار آلینیرسا،
بوتون ائتنیکلرین بیرلیگی ایله سونوجلنار، هم دە اؤلکەمیز
گونو- گوندن داها آرتیق ثبات و دینجلیگە یئتیشر. کولتورل
آرزو- ایستکلرە اعتناسیزلیق یا دا حؤرمتسیزلیک اولورسا،
گئت- گئدە قومی گروپلاردا اوزاقلیق و اؤزگەلیک حیسلری
یارانار. بو اوزدن آنا دیلیندە درس آلماق اؤلکەنین
بیرلیگی و سونوجدا آبادلیغی و گلیشمەسی ایله سونوجلنار.

سوندان گۆرموشلوک!

سوسن نوادەرضی

سوندان گۇرموشلر، گلير باخيميندان يوكسەلن، آنجاق كولتور باخيميندان ھلە دە آشاغى سويەدە قالانلار دئىيلىر. بو كولتورل لومپنلر، اۇزلىرىنى شىشىرتمەيى، گۈزە گتىرمەيى، اولمادىقلارى كىمى گۇسترمەيى سئويرلر.

سوندان گۇرموشلر، توپلومدا اولدوقلارى كۇكن قاتدان (طبقەى مېدا)، لاپدان ھدف قاتا (طبقەى مقصد) توللانانلاردىر. بو توللانىش، اجتماعى يا دا اقتصادى يئنىش يوخوشلار تائىرىندە، يا دا ھر ھانسى بىر تصادف اوزرە گرچكلشیر. اونلار اۇزلىرىنى نە عاید اولدوقلار كۇكن قاتدان سايىرلار، نە دە سونرادان الدە ائتدىكلرى موقعى تانییرلار. دئمك كئچمیشلرىندىن نفرت ائدیر، گلەجکلرىندىن اوركوب قورخاركن، حقارت دویورلار.

سوندان گۇرموشلر، عاید اولدوقلارى قاتا، آرتیق اونلاردان بىرى اولمادىقلارىنى ثابت ائتمك اوچون، ھم دە توللاندىقلارى يئنى قاتىن قارشىسىندا دويدوقلارى حقارت حیسلىرىنى يئتمك اوچون، ساختا داورانیشلار گۇسترمك مجبوریتىندە دیرلر؛ بو الدەقايىرما داورانیشلاردان بىرى ایسە، دلیجەسىنە لوکس اشیلار آلماق، تویلار- قوناقلیقلاردا ساییسز حسابسیز ولخرجلیکلر و باھالى ائولردە یاشاماق دیر.

آنجاق بو يئنى چاغین جاھیللرینین توی- دویونلری، ماشینلاری و ائولرینین فیلم و رسملری اجتماعى شبکەلردن یاییلینجا،

دئمك بىر فاجعه اوز وئرمكده دىر. بو فيلم و رسيملرى گئنىش بىچىمدە يايانلار، بىلمەدن بو سوندا گۇرموشلرىن موفتە تېلىغاتچىلارىنا دۇنوشوب، اونلارنى آماجلارىنا - گۇرونوب مطرح اولماغا - ياخىنلاشديرىرلار.

بىلگىن انسانلار سوندا گۇرموشلرى خوشلامازلار چونكو اونلارنى گرچك سرمايه صاحبلرىندىن و مال- دۇلتلىرىنى دلالىقدا دئىيل، ايش ياراتماقدا ياتىردان گلەنكىل وارلىلاردان فرقلى اولدوقلارىنى بىلىرلر. چونكو سوندا گۇرموشلرىن، توپولومون مالى قايناقلىرىنى حاقسىز اولاراق، لايىق اولمادىقلارى حالدا الدە ائتمكلىرىنى بىلىرلر، بو ايسە اونلاردان نفرت ائتمەيه سبب اولور.

داھا بۇيوك فاجعه او زامان باشلانيركى، سوندا گۇرموشلرىن توى- دويون و پارتى فيلملىرىنى گۇرونجه، آيىلىب حاقىمىزى آلماق فىكرىنە دوشمك يئرینه، اونلارنى داياز ياشاملارنىن، سۇمورگن وضعيتىنىن حسرتىنى چكىب، اونلار كىمى اولماق اىستەيىرىك.

هر كس اۇز كىلىمىنى سودان چىخارتماقدا دىر آرتىق...

سوسن نواده رضى

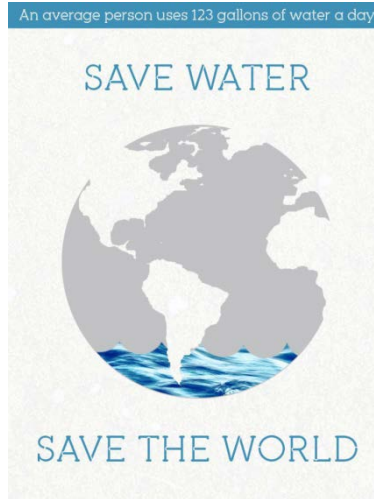
كوره سلشمه (جهانى شدن) و تكنولوجى نين سرعتى تاثيرينده،
ياشام طرزميز تعجب ائتمهلى بير وضعيته فرديتچىليه
(فردگرایی) سارى گئتمكده دير. هالبوكى، دوغال اولاراق انسان
جمعى ياشاماغا مئىللى اولمالى دير. اما تاسف ايله،
جامعه ميز (و بلكه بوتون دونيا) ائله يۇنه گئتمكده دير كى،
هر كس اۇز سورونلاريني گۇروب، باشقالاريني گئت- گئده
اونودماقدا دير. گلهنك و گۇره نكلريميز اوزوندن، و دين
كولتورونون گوجلۇ اولدوغوندا دولايى بو گونكو جامعه ميزده
فرديتچىليك رنگسيز گۇزوكسه ده، آنجاق اونون يئنى قوشاقلار
آراسيندا گونو- گوندن آرتماسى قايغى دوغورماقدا دير. هر كس
اۇز كيليمينى سودان چىخارتماقدا دير آرتيق... و گئتديكجه
هر كس يالنىز اۇزون گۇرور و اوزونه دوشگونلشير.
گۇرونوتويه، مودلارا اويماق و دب اولانلارى تعقيب ائتمك،
دوغما كولتور ايله اوست- اوسته و اويقون اولارسا،
اۇز لويونده هم ياخشى دير، هم انسانلاردا چئشيدلىك و
جانلىلىق يارادار. آنجاق آشورى حده ظاهرى سوسله مك، ايچ
ماهيتى قيراغا قويوب ائشيك گۇرونوتويه حددينن آرتيق اۇنم
وئرمك، اۇزونو گۇزللىك جراحلىقلارينا تاپشيرماق، سايزلارى
باربىلشديرمك، و اونلارجا بونا بنزر نمونه لرين يئنى نسيilde
و حتى قاباكي نسيilde يايقينلاشماسى، انسانلارين كاركتئر و

منلیگینی آماجلماقدا اولان خستہ لیگین اپیدمی حالینا
گلمہ سینی گؤسترگہ سی دیر.
انسانلارین فیزیکی، بدن و گؤرونو قایغی لاری چوخالیدیجا،
گؤزللیک ملزمہ لرینین مصرفی آشیری حدلره گئیدی چاتیر، بو
ایسه، انسانین درینلیکدن قاجینیب، دایزلیغا ساری
گئتمہ سینی ذهنه گتیریر. بئله بیر دورومدا، «من»-ی
یوغرولدوب شکیل وئرن عنصر، روح ساغلاملیغی و کولتور
گرکلیلیگی دیل، باشقالارینین باخیشی دیر.

سوئو قوروماق

یئر کوره سینی قوروماق دیر

سوسن نوادمرضی

اۆلكەمىزىن بوتون سو قايناقلارىندان يالنىر بيرجە داملا
قالىر.

40% سودا قىناعت ائلمك تەك تىكىمىزىن گۇرەۋىدىر

ايران سو وضعىتى باخىمىندان خطر نقتەسىنە چاتمىش 24
اۆلكەدن بىرىدىر. واشىنگتون پوست، ايراندا اولان سو
بىرلەشمە يانلىش پىلانلار و دوغرو اولمايان يۇنەتىم
سونوجو بىلىپ، سو بىرلەشمە يانلىش پىلانلار چاغداس ايرانىن
ان بۇيۇك اوغراشلىرىندان اولجاغىنى اعلان ائتتى. بو
راپورون قانىتلىرىنا داياناراق، دىمك ايران سو بىرلەشمە
باخىمىندان ايندىجە خطر آشاماسىندادىر.

1370-لى ايللردە اكينچىلىك باخانى اولان عيسى كلانتى،

ايرانين سو وضعييتىنى بئله آچىقلامىشدير: ساسانى و

هخامنشلىر زامانىندان ياخلاشيق 35 ايل بوندىان اۇنجهيه كىمى،

اۇلكەنلىن سو قايناقلىرىندان حدديندىن آرتىق سو چكە اولايى

يوخىدى. آنجاق بو سون 35 ايلده يئرآلتى شيرىن سولارىن 75%-ىنى

كى تقريبا 120 مىليارد متر مكعب يوزلىرى مېن ايللىك فسېلى

شيرىن سولاردان عبارتدير، توكەتمىشيك، كى بو مقداردان 75

مىليار متر مكعب سون 8 ايلده گۇتورولوب. يعنى قايناقلىرى

تالامىشيق. بىز جمعيتىن سايىسىنى آرتىردىق، و بوندىان غافىل

اولدوق كى، جماعتىمىز آباد بىر اۇلكەده ياشامالىدىرلار.

ايندى اۇلكەده كى گۇل و گۇلجوكلىرى يوخدورلار آرتىق؛ بختگان،

هورالعظيم، گاوخونى و اورمو. بىز، نئجه مېن ايللىك

مدنيتىمىز اوچون ياخشى قورويوجو اولاي بىلمەدىك.

تارىخى شام غازان حمامى

تاریخی اثرلریمیزین متولی‌لری جواب وئرسینلر؛

تاریخیمیزه کیم صاحب دوراجاق؟

سوسن نواده‌رضی

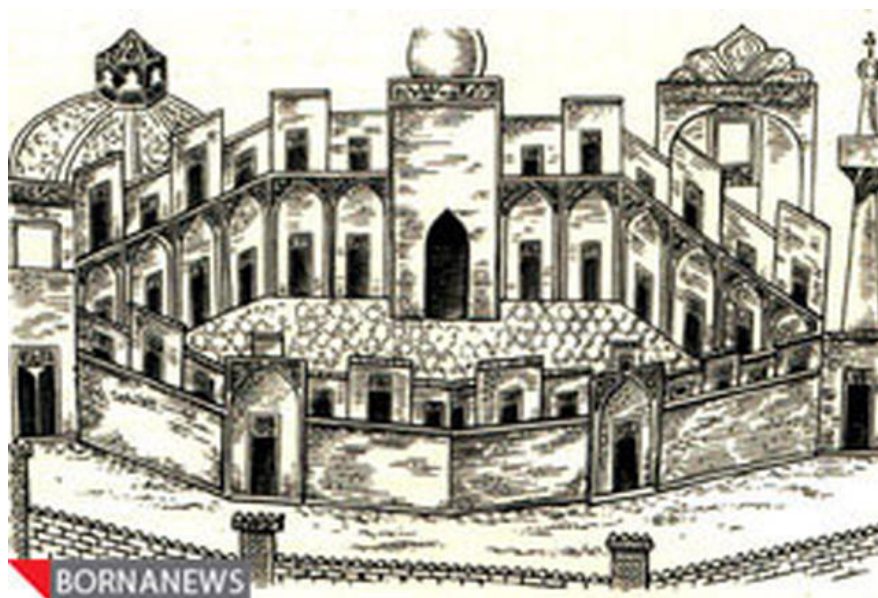
ملی اثرلر لیستینده ثبت اولونان 700 ایللیک

قدیم‌لیگی اولان، شام غازان حمامی، اوچولماق

حالیندا، یامان کؤکده‌دیر.

تاریخی شام غازان (شنب غازان) حمامی، 700-نجو ە. ش.
ایلینده غازان شاه طرفیندن تبریزده تیکلیمیشدیر. بو حمام،
تبریزین 1133-نجو ایلده کی تیره مینده (زلزله سینده) اوچوب
تخریب اولاندان سونرا، 1305-نجی ە. ش ایلینده عباسعلی بن حاج
محمد حسن طرفیندن اوناریلیب یئندن تیکیلدی.

بو حمامین نقشه سی اؤزونه مخصوص و اؤزل بیر شکلیده
تاسارلانمیشدیر (طراحی اولوب)، تاریخی اوزمانلارا گؤره
بونون سببی حمامین یئرلی اهالی طرفیندن یئرلی شیوه لرله
تیکیلمه سی دیر.

گیریش، نظافتخانا، آراقاپی، توالتر، تولنبار، خلوتی و خزنه دن اولوشان بو حمام 300 مترمربعلیک بیر ساحه ده تیکیلیبدير.

بو حماما گۆره دئیلمه لی دیر کی، تبریزین بؤیوک زلزله سیندن سونرا، شام غازان حمامی، شام غازان عمارتینین خرابه لرینین اوزه رینده، قاجار معمارلیغی اولگولری اساسیندا تیکیلدی و اوندا ایشله نیلن مصالح همن شام غازان عمارتینین قالینتیلاریندان عبارت ایدی.

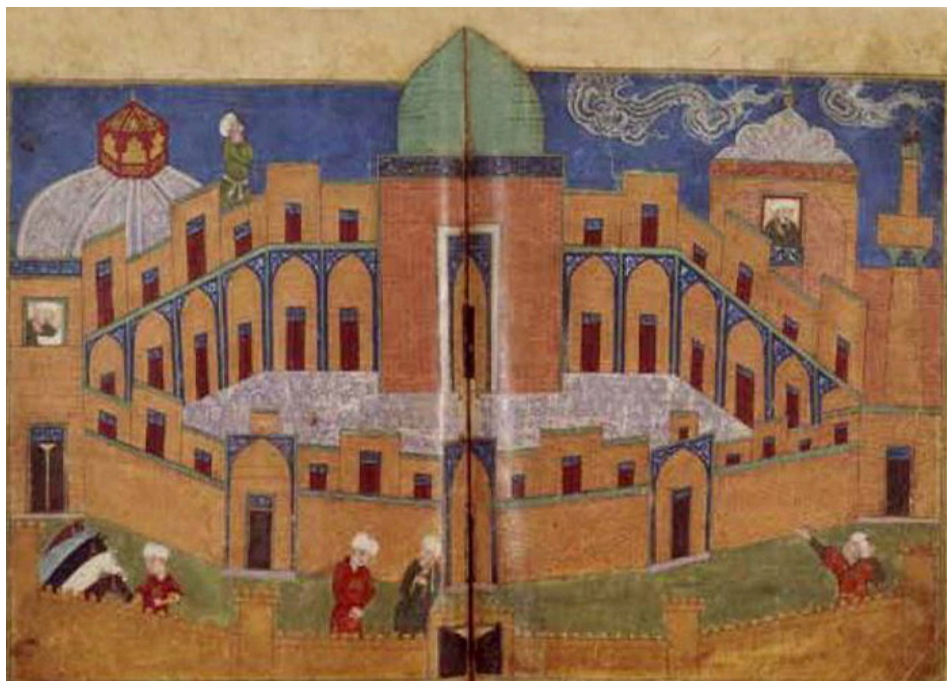
شام غازان یا غازانیه تبریزین تاریخی محله لریندن بیریدیر. بو محله نین اهمیتی و اؤزل دورومونا گۆره، 7-نجی یوزایللیگین سونلاری و 8-نجی یوزایللیگین باشلانقیجیندا - ایلخانلی لارین ایرانا حکومت ائتدیکلری زامان - تبریز شهرینده اونلارین پایتختینین مرکزی اولاراق سئچیلدی.

شام غازان بیناسینین ایندیکی قالیبی قاجارلار دؤرونه باغلی دیر. اوزه ریندن زامان کئچمه سی، نم، دوغال خسارتلر و بعضا ده انسان الیه ایجاد اولان ده ییشیکلیکلر بو تیکینتینین ییپرانیب خراب اولماسیندا ائتکیلرینی بوراخمیشدیر.

1310 ه. ش. ایلینده بو حمامین وقفنامه سی یازیلیب، سونرالار بو حمام اوقاف و خئیره ایشلر تشکیلاتینا وئریلمیشدیر.

700 ایللیک حمامین یئنیدن اوناریلیب تیکیلمه‌سی، سرقفیل

صاحب‌لرینین رضایت وئرمه‌لرینی گؤزله‌ییر

تبریزین مؤحتشم "شام غازان" محله‌سینین مینیاتورو،

جامع التواریخ کتابیندان

اوقاف و خئیرییه ایشلر اداره‌سینین رئیسی، بو حمامین سون دورومونا گؤره دئی: تبریزین شام غازان حمامی بیر 700 ایللیک تاریخی و کولتورل میراث کیمی، بؤیوک شام غازان مسجدینین موقوفاتی سیراسیندادیر.

حجت‌الاسلام رضا جعفری بو حمامین کئچن ایللردن سرقیفیل مالکیتینده اولدوغونو ووغولاییب دئی: ایندی بو مولکون اییه‌لری بیر شخصین وارثلری‌دیرلر. بیز بو بینانی اوناریب

يئنيدين تيكمك اوچون سرقيفيل ايهلرينين رضاييتيني
آلمالييك.

او دئدي بو مولك ورثه ماليدير، بو اوزدن ده رضاييت آلماق
ايشي چتينلشيبدير و آرتيردي: بو حمام اون ايلدن چوخدور
باغليدير.

تبريزين اوقاف و خئيريه ايشلر رئييسي دئدي: ورثه لرين و بو
حامامين ايهلرينين رضاييتيني آليب، مولكو آزاد ائتمهيه
چوخ چاليشميشيق آنجاق تاسفلرله هله بير سونوجا
چاتمالميشيق.

حجت الاسلام جعفري دئدي: فرهنگي ارثلر اداره سي ده بو قونودا
دانيشقلار آپارماقدادير، آنجاق بير آنلاشمايا يئتشمه ييب،
چابالارينى داوام ائتديرمه ده دير.

سرقيفيل صاحبي حمامي اوناريب يئني لشديرمه يه گؤيول

وئرمه يير

شرقي آذربايجانين فرهنگي ارثلر، الايشلري صنعتلري و گزي
اداره سي نين معاوني، حمامين سرقيفيل صاحبلرينين حمامي
تعمير ائله ييب يئنيدين تيكمه سينه گؤيول وئرميرلر دئيه رك،
آرتيردي: و بيناني يئنيدين تيكمه يه، ورثه لرين رضاييتينه
احتياجيمز وار، اما بو گونه كي مي بو ايش
گئئركلشمه ييبدير.

سیدحسن قریشی دئدی اوستانین فرهنگچی ارثرلر اداره سی بو
حامامی اوناریب یئنیدن تیکمه یه حاضیلیقلی دی، تاسفلر
اولسون کی، بو حامامین اییه لری گره کن امکداشلیقلاری یئرینه
گتیرمیرلر.

او دئدی: اداره کل طرفیندن لازم اولان بودجه تامین
اولونوبدور، آما مولک صاحب لری نین بو حامامی دوزه لتماغا
رغبتی یوخدور، حتی اداره کل اوزمانلارینین بو حامامدان
گؤروش ائتمه لرینه ده مانع اولورلار.

قریشی دئدی: اومود ائدیریک سرقیفیل صاحب لری تئزلیکله
رضایت وئرسینلر، و بو بنزرسیز تاریخی بینانین اوناریلیب
یئنیدن تیکیلمه سی باشلان سین.

«شام غازان حامامی» تبریز و آذربایجانین کیملیک و مدنیتی
سیمگه سی ساییلیر، بو مولکون صاحب لری نین رضایتینین جلب
اولونماسی و اوچولوب ویرانه لشمکده اولان بو اثرین تئزلیکله
یئنیدن تیکیلمه سینی اومود ائدیریک.

بسم الله داشی (سنگ بسم الله)

تبریز ، دوه چی ، سید ابراهیم توربه‌سی

سید ابراهیم توربه‌سینده اولان قیمتلی اثرلردن بیر، «بسم‌الله» داشی‌دیر.

بو داشی یازیب حارلیق ائدن میرزای سنگلاخ ایدی. او، بو داش کیتابه‌نی حاضیرلاماق اوچون قاهره شهرینده سکگیز ایل زحمت چکیبدیر. او، بو داشی عثمانلی دولتینین هزینه‌سی ایله مدینه شهرینه آپاریب، حضرت رسول اکرم-ین مبارک قبرینین اوستونه قویماق ایسته‌یirdی. عثمانلی دولتی یئترینجه پول وئرمه‌دی، میرزا آجیقلائیب کوسدو، و میرزا جعفر خان مشیرالدوله‌نین یاردیمی و خرجی ایله بو داشی آق‌دنیز

(مدیترانه) و قارا دنیز یولو ایله پوتی لیمانینا گۆتوروب، اورادان ایسه ایرانین تفلیسده اولان باش کنسولونو، میرزا عبدالرحیم خانین سیاسی نفوذو و مادی یاردیمی ایله نخجوان و ایراوان یولوایلا تبریزه گتیردی.

بو داش، اکبرییه مدرسه سینین حجره لریندن بیرینه قویولدو و بیر چوخ انسان اونون تاماشاسینا گلдіلر.

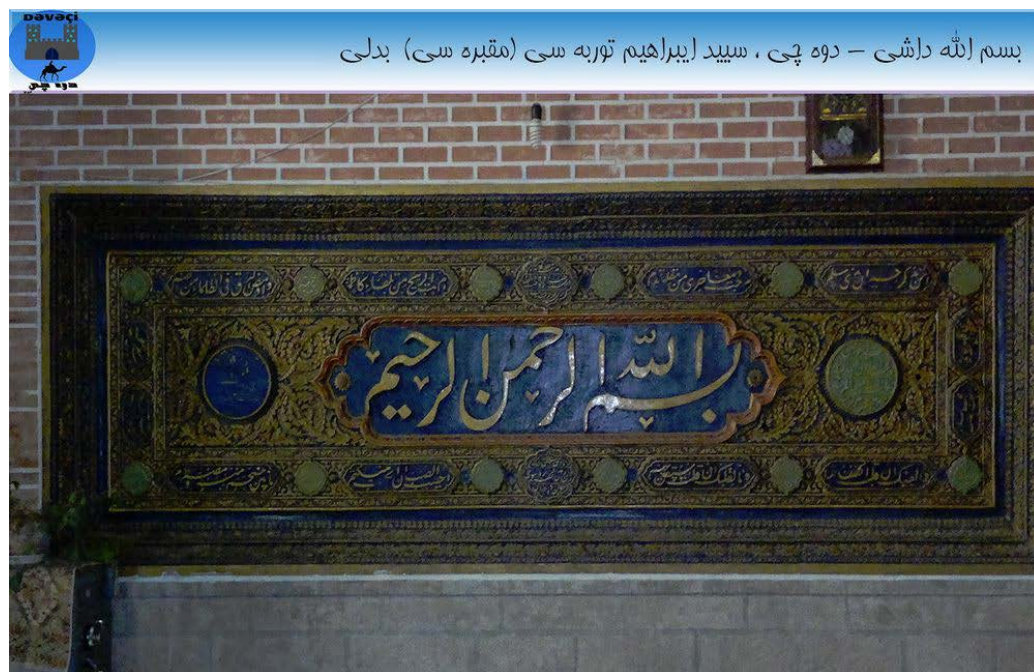
میرزا بو فکره دوشدو کی، ناصرالدین شاهین یاردیمی ایله بو داشی مشهده آپاریب، حضرت ثامن الائمه نین مزاری اوستونه قویسونلار. آنجاق اونون بو ایستهی کتیه نین هوندور اولماسینا گۆره، یا دا آراج و یئترینجه دقت اولمادیغینا گۆره گرچکلنمه دی.

میرزا اؤز داشی ایله تبریزده قالدی، و 1294 ه.ق. ایلینین صفر آیینین 17-سینده حاققا قاووشدو. اونو سید ابراهیم توربه سینده دفن ائله دیلر، بسم الله داشینی دا اونون باشی اوزه رینده توربه نین دووارینا ووردولار.

حال حاضیردا بو داشی آذربایجان موزه سینه آپاریب، اونون یئرینه، دوه چی ده اولان سید ابراهیم توربه سینه بنزر بیر داش قویوبلار.

بیر آجی تاریخی اولای بو داشین موزه یه گۆتورولمه سینه سب اولدو؛ کیمسه لر بو داشی توربه دن چیخاردیب، گیزلینجه اۆلکه دیشینا - اوروپا اۆلکه لرینه، احتمالا لندن موزه سینه

گۆتورمک ایسته ییرمیشلر. آنجاق اونو تورکیه سینیریندن
 کئچیرده بيلمیرلر، بئله لیکله ده بسم الله داشی تبریزین
 آذربایجان موزه سینه آپارتدیریلیر.

«داش دؤشمه» تابلولارین یارادیجی اوستادی: صابر بقال اصغری

سوسن نواده رضی

«داش دۇشمە» تابلولاری ایران، و دونیادا ایلک دفعه اولاراق تبریزلی صنعتکار، صابر بقال اصغری اۇز بدیعی یارادیجیلیغی ایله ایشله‌ییب، الصنعتلری خزینه‌سینه یئنی بیر قول آرتیریبدیر. تبریز خیابانلاریندا، موزهلرینده و بیر چوخ کولتور مرکز لرینده داش دۇشمە تابلولارینی گۆردویوموز بو صنعتچی اوستاد، خالی توخوما، بویاچیلیق، رساملیق و اۇز هنری دوشونجه و ذۇقونون قاتقیسی ایله، ائله بیر اینجه‌صنعت یاراتمیشدیر کی، اۆلکهدە ملی نیشان آلیب، یونسکودا دا بو صنعتی اۇز آدینا ثبته یئتیریبدیر.

«ساو» اینجه‌صنعت ائوینین (آموزشگاه هنری ساو) مدیری، اوستاد صابر بقال اصغری 1356 ه. ش. ایلینده تبریزده آنادان اولوب، آتاسی فرش اوستادی اولدوغونا و مینلرجه فرش

توخوجوسو ئىيتىدىگىنە گۆرە، چوخ كىچىك ياشلارىندىن
اينجەصنعتلە تانىشىپ ھنرە مارقلاڭىبىدىر. او، فرش توخومانى
آتاسىنىڭ مەكتىپىدە ئۆرەنىپ، سونرالار بويىچىلىق صنعتىنى
مەمۇل شەكىلدە ئۆرنىپ. سابىر بقال اصغرى 1375 يىلىدىن ئۆز
ھنرى چالاشمالارنى تارخلىق و رساملىقدا باشلايىبىدىر. او،
بىر چوخ ايران و تېرىز مەخارىنىڭ پورتىرەسىنىڭ رسامى
اولوب، تابلولارنى دىفەلرچە سىرگىلەنىپ، پوستىر اولاراق
يايىقىنلاشىبىدىر.

1380-نجى يىلدە، ئۆز اثرلار و تابلولارىندا دوغال بويالارنى
اولان نارىن دىز داشلارنى قوللاناراق «داش دۆشمە (موزائىك
سەنگ)» صنعتى آدىندا يىنى بىر سەك ياراداراق، اينجەصنعتدە
و الاشلارنى صنعتلىرىدە يىنى بىر قولون يارادىجىسى اولدو.
بو يىنى سەك و صنعت قولو ئۆلكەنىڭ صنعتلىرىنى جانلاندىرىپ
قوروما ادارەنى كىلى تىرىندىن تىتە يىتىشىبىدىر.

اونون داش دۆشمە اثرلىرىدىن تېرىز موزەلىرىدە يىر آلمىش
«سالار مىلى» و «سردار مىلى» تابلولارىندىن آد آپارماق اولار.
ھابىللە «اوستاد شەرىار»ىن داش دۆشمە تابلوسو كى، جەمھور
باشقانى تىرىندىن آلىنىپ ھدايى رەبىرى موزەسىنە
سونولوبدور.

استاد سابىر بقال اصغرىنىڭ ئۆلكەدە و ئۆلكە دىشىندا بۆيوك
ماراقلا قارشىلانان بىر چوخ سىرگىلەرى اولوبدور. شاھىر

آذربایجان کتابیندا امکداشلیغی اولوب، اونلارجا تاریخی-کولتورل کتاب قاپاغینین رسّامی اولوب. و سون زامانلاردا بیرینجی-شهری تبریزده باشقا بیر بیرینجیلیگی یاراتماقدا، باشقا بیر ایله امضا آتماقدادیر.

تبریزین منطقه 2 بلدییه سی طرفیندن گرچکله نن بو طرحین اساسیندا، استاد صابر بقال اصغرینین سون ایشلری بیتمکده اولان ان بؤیوک داش دؤشمه تابلوسو، 29 بهمن بلواریندا (راهنمایی آغزیندا)، تبریز اهالیسینه سونولاجاقدیر. اسلام جمهوروسونون بیناسینی قویان امام خمینی، آذربایجان شهیدلری و سردارلارینین مبارک پورتره لرینی ایچهرن بو 60 متر مربعلیک داش دؤشمه تابلودا، 5 میلیون نارین دنیز داشی، دوغال بویالارلا ایشه نیب.

پاساژ کوچه‌سی
سوسن نواده‌رضی

*پاساژ كوچەسىندە ايرانىن اىلك پىادا يولونون
يئنىدن برپا ائدىلمەسەنن گرەكلىگى

*تارىخى پاساژ كوچەسىنە داش دۇشمە و گۇرونوش ياپما
اۋنرىسى

*پاساژ كوچەسى 7 خارجى اۆلكە كونسوللۇغونون ائو
ايەسى

پاساژ كوچەسى تېرىزىن شىيەتى خىاوانىندا يئرلشن كوچە
 لرىندىن ياخود پىادا يوللارىندىن بىرىدۇر. پاساژ فرانسە
 سۆزلىۋىنىدە پىادا يولونا دىيىلن فرانسىزجا سۆزجۈكدۇر.
 تارىخى بىلگەلەرە گۇرە، بو كىچىد ياخود پىادا يولو 1300 دىن
 1310-نچو ايللر آراسى تېرىزدە ساكن اولان فرانسالىلارنى
 توسطويلە ياپىلمىش دۇر. نىچە اۆلكەنىن كونسوللوقلارنىنى
 بورادا اولماسى و فرانسانىن سىاستىچىلرىنىن بورادا
 ياشاماسى فرانسالىلارنى، پارس گىجەلرىنى اونلارا خايطىرلادان
 بىر كىچىدىن سالماسى فىكرىنە سالىدى. اونلار بىر اوخا ايكى
 نىشان ووردولار، هم بوش واختلارنى كىچىرمەيە ايلنچە يئرى

دوزەلتدىلەر، ھەم دەھىرلىق غەلىرىنى ئاز دا اولموشسا،
توختاتدىلار.

اوزمانلار و تارىخچىلار دىدىكىنە گۇرە، بو محله اۆزونه
مخصوص سىمبوللار ايله، ايراندا دوزەلىنن بىرىنچى پىادا
يولودور. سونرالار باشقا يئرلردە، حتى اۆلكەلردە ياپىلان
پىادا يوللار بونون اۆزوندىن ياپىلمىشدير. بو كوچه
«مىارمىار» محلهسىنى تام اورتاسىندا يئرلشمەينە رغبەن،
ايندىيە كىمى آرادان گىتمەيب. كوچەدە يئرلشن كاتولىك
كىلىساسى تبرىزدە ياشايان كاتولىك خرىستىيانلارنى تىجە
كىلىسالار دىر. كىلىسا 1291-نجى گونش ايلىندە كرىچ
گۇرونوشويلە ياپىلمىش و تارىخى اثرلر لىستەسىندە ثبت
اىدىلن تارىخى اثرلردن سايىلىر.

سولئى سىنماسى، عكس و فىلم معجزەسىنى گىنللىشىرن گونش
تىجە 5 ايل سىنما جادوسونون ياراندىغىندان سونرا، 1900
مىلاد ايلىندە ايرانىن ايلك سىنماسى سولئى (گونش) سىنماسى
آدىندا كاتولىكلر طرفىندىن يارادىلدى. بو سىنما تبرىز
پاساژىندا گوندە بىر نوبت 100 نفرە فىلىم گۇستىرىدى. سولئى
سىنماسى كاتولىك كىلىساسىنىن يانىندا **فرانسا كاتولىك**
اۆيرەتىم مركىزىنىن ايكىنچى قاتىندا تأسىس اىدىلدى.
سونرالار بو سىنمانىن يان- يۇرەسىندە باشقا سىنمالار دا
يارادىلدى و ايندى دە چالىشىرلار.

يئددىنچى ھەرىن تانىغى تېرىزدە دىر، مىلى اثر كىمى تېت
 اولونان بىنادان چوخ آز آد گئدىر: گراند هوتئل!
 گراند هوتئل تىزەلىكە مىلى تېتە يئتىرىلمىشدىر، آنجاق
 پاساژ كوچەسىندە اونا اۇنم وئرن يوخدور. بو هوتئل
 معمارلىق كاراكتىرلىرىنە گۇرە، شىرقى آذربايجان مدنى ارئىلر
 اورقانى توسطويلە مىلى اثرلر سىراسىنا يازىلدى.
 سولئى سىنمىسى و گراند هوتئلدن باشقا، پاساژ كئچىدى
 دىواريىن دا بىر حصەسى مىلى تېتە يئتىرىلمىشدىر، بونلاردان
 علاوه، 1310-نجو اىلدە بو كئچىدىن اطرافىندا 7 كونسوللوق
 يئرلىشىردى، انگىلىس، آمىرىكا، روسىيە، فرانسە، آلمان،
 اوترىش و عراق كونسوللوقلارى. كونسوللوقلارىن اىكى بىناسى
 ايندى دە ساغلام و آياق اوستە دىر.
 بونلارى دئمكىن مقصدىمىز بودور كى، پاساژ كوچەسى نئچە
 تارىخى اثرى اۇزوندە ساخلىيلاق، شىر ادارەچىلىگى و مدنى
 ارئىلر اورگانىنىن سرت داورانمىسىندان، ھە دە اىستى-
 سويوقدان جان قورتولان تېرىزىن آزاراق تارىخى شىر
 بىنالىرىندان دىر، بو ايسە چوخ اۇنمىلى دىر.
 مىلەنىن تېرىزىن بۇيوك بازارىنا، حكومت ارگىنە، واختىلا
 عارفلىر توربەسى آدلانان گولۇستان باغىنا، او دۇورون حكومت
 سارايلارىندان سايىلان ايندىكى ھىر بىناسىنا ياخىن اولماسى،
 پاساژ كوچەسىنىن اۇنمىنى داھا دا آرتىرمىش دىر.

كئشگە تايىسىز تارىخى گۇرونوشلرلە دولو اولان بو تارىخى
كئچىد ماشىنلاردان بوشالا، تىكىنتى ايشلري اوردا داياندىريلا
و تارىخى مكانلاريني يئنىدىن برپا ائدىلمەسى ايلە، اۆلكە
نين تايىسىز پيادا يولونا و مدني بير مكانا چئوريىلە.

پاساژ كوچەسىندە اجرا ائدىلەسى اولان اۇنرلر :

- ۱- كئچىدە يئرلشن تارىخى ياپىلارين گۇرونوشونو اونارماق.
- ۲- سولئي سينماسى، گراند هوتئل، كونسوللوقلاري، كاتولىك
كىلساسى بىنالاريني اونارماق.
- ۳- كئچىدىن دۇشەمەسىنى تركىبى داشلارلا يئنىدىن و تايىز
شكىلدە دۇشەمك.
- ۴- اطرافدا اولان ماغازالارين صىنىفىنى گزىنتى صىنىفىنە
اويغون ايشلرلە (ال ايشلري، قديم يئمكخانالار و ..) دە
يىشمك.
- ۵- گلەنكسل تاسارىملا (سنتى طرحلرلە) ايشىق سىستئمي و شھر
موبلو قوراشدىرماق.
- ۶- ماغازالارا عىنى شكىلدە گلەنكسل تاسارىملى تابلولار
قوراشدىرماق.

و...

رسیملری چکن: محمود قربانی

دکتر جواد هئیت-ین خاطیره لریندن:

آتام ایراندا تورکجه نین رسمی اولماسینی ایستردی

«من و آتامین خاطیره لری» (1)

چئویردی: سوسن نواده رضی

پیشہ ورینین گئتمه سی و دموکرات فیرقه سینین یاتیرتماسیندان
سونرا، قوام السلطنه نین قوللوغوندا وزیرلر هئیتی قورولور،
آتام دا قوام السلطنه نین ایسته یی اوزره، آذربایجان
سورونلارینی مطرح ائلمک اوچون، دولت هئیتی اوتوروموندا
اشتراک ائدیر.

اورادا، آذربایجان مسئله سی و اونون دؤلت گوجلری طرفیندن
یاتیردیلماسیندان سؤز آچیلینجا، آتام دئییر: منیم اؤنرمک
ایسته دیگیم بیر موضوع وار. "ایندی کی اؤلکه میز اؤزگهلردن
بوشالیب، و ارتش ایرانین هر یئرینه او جمله دن آذربایجانا
حاکیم اولوبدور، آذری تورکجه سینى اؤلکه نین ایکینجی دیلی
اولاراق تصویب ائله یک، بئله لیکله دوشمانلار و اونلارین
یانداشلارینین بهانه سی سونسوزا کیمی کسیر، کئچمیشده کی
اولایلار بیر داها تکرار اولماز.
قارداشیم فیروز-ون دئیگینه گؤره، اوتورومدا حاضیر اولان

وزيرلردن نئچەسى سَرت تپكى (عكس العمل شديد) گۇستريب
دئيرلر: آقاي هئيت، پيشه ورىدن سونرا گۇزلىرىمىز سىزە
آيدىن، بو نئجە اۇنرىدير بويورورسوز؟ سىز پيشه ورىدن داھا
دا ايره لى گئديرسىز، او تورک دىلىنى آذربايجانا ايستىردى،
سىز ايسه بوتون ايرانا ايسته يىرسىز؟!
آتام ايسه جواب وئير: هن، من هر نه ايستىرمسه، بوتون
ايرانا ايسته يىرم.

قوام دا سكوت ائله يىر مسئله لوٹ اولور.
من پيشه ورىلىكده استانبولدايدىم. من اوندا، پيشه ورىنى
شوروى عاملى كىمى تانىدان توركيه نين راديو، مطبوعات و
كامو اويونون تاثيرينده اونا قارشى ايدىم، هم ده مخالف
اولان اؤيرنجى لرين لاپ باشدا گلنلريندن ايدىم. پيشه ورى
گئتديكن و غائله ياتديقدان سونرا، بوتون اؤيرنجى لرى
يىغديم و هامىمىز بارىشديق.

ايرانا قايتديقدان و الى ايل آراشديرمادان سونرا، باشا
دوشدوم كى، پيشه ورى نه آيرىمجي ايدى نه ده اؤزگه نؤكرى.
او ساده جه ايسته يىردى ايران، اروپانين سوئيس و بلژيك كىمى
نئچە دىللى اؤلكه لرينه تاي فدرال شكيلده اداره اولونسون،
بونا گؤره ده مركزى حكومت (قوام السلطنه) ايله دانىشيق و
آلاشمادان سونرا، باش باخان عنوانينى قوللانماغى و دكتور
سلام الله جاويد-ين آذربايجان واليسى اولماغى قبول ائدير.

همچنين قبول ائدير كي ملي مجلس، آنياسادا اؤنگؤرولن آما
عمله كئچيريلمهين ايالت انجمني آدي ايله ايشينه داوام
ايتسين. بئله ليكله شاه طرفيندن آذربايجان واليلىغي فرماني
دكتور جاويد اوچون صادر اولونور، پيشه وري ايسه حزب
ليدئرلىغي عنوانيندا قالير.

پيشه وري آذربايجانين مختاريتي اوچون سياسي بير اويونا
گيرميشدي، بئله دوشونوردو كي فرصتدن يارارلانيب،
آذربايجانليلارين پهلولىر زامانينداكي تاپدالانميش ملي و
كولتورل حاقلارينى روسلاردان آلسين، و نئجه كي قوام استاليني
آلداتدي، او دا آنا يوردونا خاطير بو ساياق بير ايش
گؤرسون. آنجاق حريفلىر ايكي يانندان اونو آلدادي باشينا
بؤرك قويدولار. ايران دولتي اونونلا آندلاشما امضالادي يعنى
اونو تانييب، ايالتى و كولتورل حاقلارى قبول ائله دي، آنجاق
سونرالار روسيه ايله توافق ائديب، روسلار آذربايجانندان
چيخانندان سونرا، آذربايجانا هجوم ائديب، 25 مين
آذربايجانليني قيريب اؤلدوروب، بوتون آنا ديلينده اولان
كيتابلارى كومونيست اولدوقلارى بهانه سيله يانديردى.

حالبوکی، من او کتابلاری دقتله اوخوموشام، اونلاردا بیرجه کلمه کمونیستی یا ایرانا ضد اولان بیر مطلب یوخدور. بوندان علاوه، عینی زاماندا تهراندا توده حزبین کمونیستی اولان درگیلر و مطبوعاتی اؤزگورجه یایمیلانیردی.

روس عسگرلری آغیر سیلاحلاری آرازین شمال طرفینه آپاردیلار، سونرا پیشه‌وری و یانداشلارینا قاچیب یا دا تسلیم اولمالارینی اؤنردیلر. پیشه‌وری و مینلرجه اونونلا امکداشلیق ائدن آذربایجانلی چاره‌سیز قالیب، باکی‌یا گئتدیلر. 7 آیدان سونرا، پیشه‌ورینی ماشین تصادوفونده، مرموز بیر شکلده اؤلدورتدولر.

هله ده ایران باستان و اسلامدان اؤنجه‌کی زنگین مدنیت و کولتور حسرتینده یاشایان بیر چوخ آیدین فیکیرلیک ادعاسیندا اولانلار بئله دئییرلر کی، بوتون علمی- ادبی و کتابلار عربلرین ایرانا هجوم ائتدیکلری زامان عمر-ین توسطو ایله یاندریلیب، بونو دا عربلرین وحشی‌لیگیندن ساییرلار. بو ادعا دوغرو اولسا، گرکدیر بئله کیتابلاردان پارسلارین طرفیندن هنده گئتمیش اولان و یانماقدان اماندا قالان کتابلارین آدیندان و یازیچی‌سیندان تاریخلرده بیر ایز قالمیش اولار. بیزیم گؤزوموزله گؤروب تجربه‌سینی یاشادیغیمیز، بودور کی، 1400 ایل عربلرین ایرانا هجوموندان سونرا تبریز و باشقا شهرلرده شاهنشاهی دولت طرفیندن بوتون

تورکجه یازیلان کتابلار یانديریلدی، هم ده ایگیرمینجی یوزایلین اورتاسیندا.

اسلامی انقلابدان سونرا بو کتابلار یئنیدن باسیلیب یاییلدی. من اؤرنک اولاراق همین آنادیللی کیتابیپندان، کولتور وزیرى بیریا-نین قوشدوغونو و هر سحر مدرسه‌لرده اؤیرنجى‌لر طرفیندن اوخونان شعرى بوردا نقل ائدیرم:

ای بیزی یوخدان یارادان تانریمیز

سن بیزه لطفونله عنایت ائله

بیزلری دوزگون یولا، دوز ایشلره

قدرت ذاتینله هدایت ائله

وئر بیزه توفیق که تحصیل ائدهک

علم و ادبله بیزه زینت ائله

خدمت ائدهک بیز آنامیز یوردونا

سن ده اونو حفظ و حمایت ائله

پاک فیکیر، آیدین اوزک، ساغ بدن

بیزلره شأنونله کرامت ائله

مدرسه‌لرده اوخونان سرودون فارسجا چئویرسی:

ای خدایی که از هیچ ما را آفریدی

ما را مورد لطف و عنایت قرار بده

ما را به راه راست و کارهای درست

با قدرت ذاتیات هدایت کن

به ما توفیق ده تا تحصیل کنیم

با علم و ادب ما را زینت بده

ما خدمت کنیم به وطن خود

تو هم او را حفظ و حمایت کن

فکر پاک، دل روشن و بدن سالم

در شأن خودت به ما کرامت کن ^[1]

[1] - بونونلا بئله، من دموکرات فیرقه سینین حرکتینی،

شوروییه باغلی اولدوغونا گؤره اونایلامیرام. نئجه کی،

مرکزی دؤلتین (رضا شاه و محمدرضا شاه) انگلستان و آمریکایا

باغلیلغینی اونایلامیرام.

من بئله دوشونورم کی، مرکزی دؤلت بوتون ایرانلی قوملارین

حاقلارینی ساغلامالی دیر. بئله لیکله ده جماعات دؤلته آرخا

دورار و دؤلتین خاریجی دؤلتلره باغلی اولماسینا احتیاجی

قالماز. جماعت ده، مرکز حکومت سارسیلاندا خاریجی یار دیملارا

گرک دویماز، و مشروع حاقلارینی ساغلاماغا اؤزگه توزاغینا

دوشمەيىب، دۆلتلرین سیاسى اویونلاری ایله اقتصادى

منفعتلرینه قوربان کسىلمزلىر.

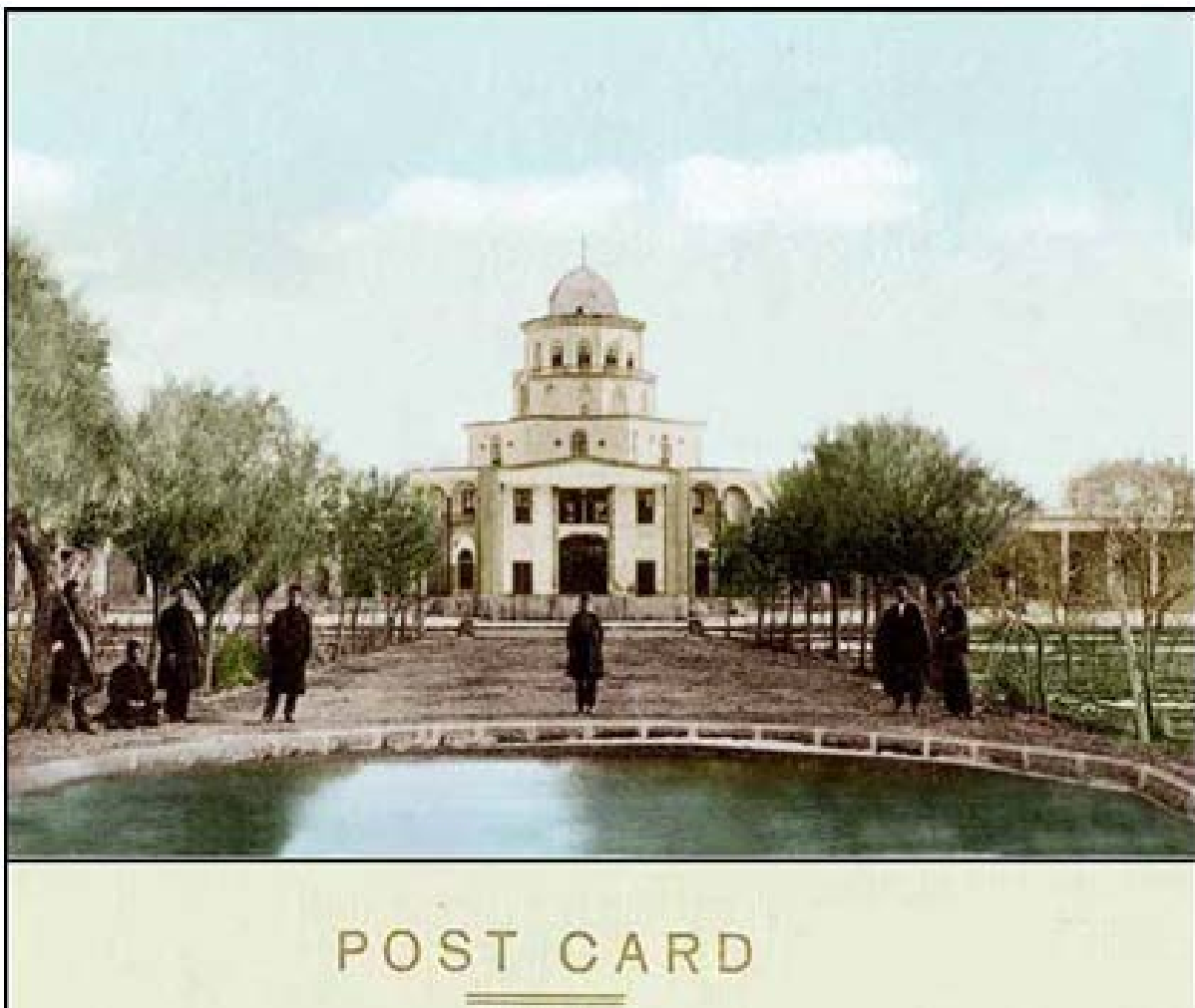
منه گۆره، پىشەورى و دموکرات فىرقە حرکتى، اساس عامىل،

پهلوىلرین آذربایجان و کوردوستاندا آپاریلان مىلى کولتورل

ستمىدن قايناقلانمىشدىر.

تارىخە تانىقلىق ائتمىش و تارىخ يازمىش "تبرىز"

كۆچوردو: سوسن نواده رضى

تبریز ایران-ین دوغو آذربایجان ایالتینین مرکزی اولوب
زنگین تاریخی، بؤیوک کولتورئل میراثی، بؤیوکلوویو،
شهرلشمیش یاپیسی، تاریخی اثرلری و بوتون یۇنلری ایله
ایران تورکلوویونون مرکزی مۇوقعینده دیر. مینلرجه ایل
تاریخی کئچمیشه صاحب بو شهر، تاریخل اولاراق ایران سیاسال
یاشامیندا و گلیشمه لرینده چوخ اۇنملی بیر یئر مالیکدیر.
ایران تاریخی بویونجا خصوصیله اسلامیت سونراسی آز قالا
بوتون اۇنملی سیاسال گلیشمه و توپلومسال (اجتماعی)

حرکتلر، یا بیرباشا تبریز قایناقلی دیر یا دا تبریزین
دسته‌یی ایله گئرچکلشمیش دورومدادیر.

15-نجی یوزایلدن اعتبارن آذربایجان و مرکزی تبریز
یپیرادیجی روس- و عثمانلی و ایران دؤولت‌لرینین چاتیشما و
ساواشلارینین اورتاسیندا قالمیش و چوخ بؤیوک انسانی و مادی
زیانلارا اوغرامیشدیر. اؤزللیکله **20-نجی** یوزایلده ایران
سیاسال حیاتیندا کؤکلو ده‌ییشیکلیکلره سبب اولان و آنایاسال
مونارشیه کئچیشی ساغلايان **1906-1911** ایران مشروطیت دئوریمی
سیراسیندا تبریزلی‌لرین اؤندرلیغی و قهرمان‌جا مجادلە‌لری
بوتون تاریخچیلره گؤره تثبیت و تسجیل ائدیلیمیشدیر. چارلیک
حکومت‌نین چؤکوش دؤنە‌مینده تبریز یئنە ایشغالا اوغرامیش و
1918 ایلینده دئوریمجی (انقلابی) دین آدمی شئیخ محمد
خیابانی اؤندرلیغیندا اؤزگورلوکچو "آزادیستان حرکتی"نین
مرکزی اولموشدور. اکینجی دونیا ساواشینین آغیر ایللری
اولان **1945-1946** ایللرینده تبریز سوسیالیست اییلیملی سید
جعفر پیشه‌وری باشقان‌لیغیندا قورولان "مختار آذربایجان
حکومتینە" ائو صاحب‌لیغی یاپمیشدیر. **2500** ایللیک ایران
مونارشى رژیم‌نین سونونو گتیرن "**1979** ایران اسلام
دئوریمی"نین فیتیلی تبریزده آتش‌لنمیش و بوتون اؤلکە‌نى
سارمیشدیر. ایللر سونرا تبریزی گؤردوغومدا چوخ تعجب
ائله‌دیم. تبریز شاه دؤنە‌مینده بیلینجلی اولاراق گئری

بوراخیلمیش قوجامان بیر کند مۇقعیندە ایدی. ایندیسە قوجامان بیر یئر مۇقعیندە، شانلی تاریخینە یاراشان بیر انکیشاف پروسئسینی یاخالامیش چاغداش بیر شەرقونومونا بورونموش وضعیتدەدیر. زعفرانیە، پرواز، ولی عصر کیمی مدرن شەرجیکلەر قاووشان شەرسل چئویریلمەسینی موفقیتلە گئرجکلشدیرن، نەنگ مدنیت سارایلارینا، زنگین موزئیلەر، گۇدەلەرلەر، مودئرن آل-وئر مرکزلینە و بنزەری امکانلارا قاووشان بیر شەر مۇقعینە گلمیشدیر. ایران-ین بوتون شەرلرینین اهمیتلی مسئلەسی اولان شەرین ترافیک پرابلمی، تیکنیتسینین 70% بیتیش اولان مئترونون استفادەیه گیرمەسی ایلە حل ائدیلهجک کیمی گۇرونویور.

تبریز اسکیدن بری ایرانین ان اهمیتلی سیاسی، اجتماعی، مدنی، اقتصادی و صنایع قطبلیریندن بیرى مۇقعیندەدیر. شەردە قورولو بولونان ملی مقیاسداکی نەنگ صنایع مۇسسەلری، تراکتور فابریکاسی، آغیر ماشین صنایعی، بولبیرینگ، لئیلاند دیزئل، پیستون، کیبریت، ایچەجک، دەری، توخوجولوق، موتوژئن، دورمن دیزئل، لیفتیراک فابریکالاری و دیگر فابریکالار، پالایشگاه، اونیوئرسیتەلر، حربی بیرلیکلر، 2. هاوا تاکتیک اوستو، انقلاب محافظلرینە باغلی عاشورا اوردوسو و اونا بنزەر قوروملار سایەسیندە چوخ ستراتژییک بیر مۇقعدەدیر. بوندان باشقا بو شەرین ایران- تورکیه-

اوروپا و آذربایجان جمهوریتی یولو ایله قافقاز و روسیا قارا یولو اوزه رینده اولماسی، تورکیه - ایران ده میر یولونون بو شهردن کئچمه سی شهرین اهمیتی نی آرتیرماقدادیر. یونئسکو طرفیندن قورونماسی گره کن دنیا مدنی میراثی لیسته سینده یئر آلان دونیانین ان بؤیوک باغلی بازار ی مۇقعینده کی "تبریز بازار ی" ترکیبینده باریندیردیغی اونلار جا چارش ی، خان، مسجد، تیمچه و مجموعه و باشقا تاریخی قالینتی لاریلا اورتا شرقین ان اهمیتلی تاریخی آلیش وئریش مرکز ی و گؤروله جک تاریخی یاپ یلاریندان بیر ی دوروموندا دیر.

جغرافی اؤزللیکلر

تبریز 3000 ک.م مربع سطح اؤلچومو ایله اورمی ه گؤلونون شرقینده 38/8 قوزئی 46/15 دوغو بویلامیندا یئر آلماقدادیر. شهر 1350 ارتفاعیندا اولوب برکتلی سه ند داغلاری نین اتکلرینده قورولموشدور. بوندان باشقا سیرخاب و یا باشقا سؤزله دئسک عئینالی داغ ی دا شهرین یانی باشیندا یئر آلماقدادیر. بو داغ "عئینال-زئینال" دئی ه ده آدلان دیریلیر.

تبریز ایرانین استراتئژیک و ائکونومیک یوللاری اوزه رینده اولماقدان دولای ی تاریخ بویونجا همیشه اهمیتی نی قوروموشدور. آما طبیعی فلاکتلر و خصوصیل ه بؤیوک زلزله لر بو شهر ی دفعه لرجه یئرله بیر ائتمیشدیر. سبلان داغلاریندان آخان

آجى چاى، شىھرىن يانى باشىندىن آخماقدا دىر. شىھرىن آوروپا جەتتىندىن گىرىشىندە تارىخى آجى چاى كۆرپوسو شىھرە گىرن ھركسى دىم دىك دوروشو ايلە سلاملار كىمى دىر. يئنە سەند داغلارلىندىن دوغولان ميدان چاى (مئھران رود) دا شىھرىن ائكونومىسىنە بۇيوك قاتقى قاتماقدا دىر. تارىخ بويونجا دۇنم - دۇنم بو چاين داشماسى نتيجه سىندە شىھر سولار آلتىندا قالمىش و بۇيوك زىانلار گۇرموشدور.

اويقارلىق و مدنييتىن ان اهمىتلى گۇستريجىلىرىندىن سايىلان قنات و يا كئھريز (سو كاناللارى) بو شىھردە دە چوخ گلىشمىش بىر وضعىتدە اۋزونو گۇسترمكە دىر. شىھرىن بوتون ائولرىندە قديم دىن بو يوللا آخان آخارسولار شىھرسل و ائوسل سو توكە تىمىندە رول اوستەلنمكە ايدى. تارىخى سىندلرە گۇرە تبرىزدە 982 كئھريزىن وارلىغىندىن خبردار اولوروق. بو آن دا بونلاردان 16-سى فعال دورومدا دىر. ان اۋنملىسى اموى حكومدارى ھارون الرشيد-ين عيالى زوبئىدە خاتون طرفىندىن ياپدىرىلان زوبئىدە خاتون كئھريزى دىر. كئھريز-ين مدنييت تارىخىندەكى يئرىنى و اهمىتىنى چىن خالق جمهوريتىنە سىنگ يانگ (شرق توركىستان) زيارتىم سىراسىندا شاھد اولموشدوم. چىنلىلر اوراداكى تورفان بۇلگەسىندەكى تارىخى كئھريزلىرى مرمت ائدەرك بۇيوك بىر موزئى كومپلئكسى ھالىنە چئویرمىشىدور. مىنلرجه زيارتچى بو سو كاناللارلىنى زيارت

ائتمكده دير. تاريخ قايناقلارينا گۆره م.س 855- دن 1822-نجى ايله قدر تبريز 16 دفعه بۆيوك زلزله لرله سارسيلمىش و يئرله بير ائدىلمىشدير.

سياسي و تاريخي جغرافيا

اسلاميت اۇنجه سى تبريز-ين تاريخى ايله ايلگىلى چوخ بولقولارين (تاپينتىلارين) اولماسينا رغمن هله ده بو مۇوضوعدا كسين تئزلىر ايرەلىيه سورولمەمىشدير.

مئلن تبريزين ان اهميتلى تاريخى قالينتىلاريندان گۆى مچيد-ين (مسجد ڪبود) اطرافيندا آپاريلان آرخنولوژيك قازينتىلاردا گونوموزدن 4000 ايل اۇنجه سينه عايد تاريخى قبرىستانلىقلاردا انسان ايسكلتلىرى ايله ياناشى مدنيت و اويقارلىق گۇستريجىسى اولان گيل قاب- قاجاق و ديگر حياتى آلت- ادوات اورتايا چىخاريلمىشدير. تاريخچىلر و آرخنولوقلار بو قالينتىلارى آراشديراراق تاريخه ايشيق توتاجاقدىرلار.

اسلام سونراسى تبريزين مۇوضوع ايله ايلگىلى بير چوخ بيلگى ايله قارشىلاشيريقي. خصوصيله ابن الاثير، ابن نديم و ياقوت حموى و طبرى كىتابلاريندا تبريز ايله ايلگىلى بير چوخ معلومات اورتايا قويوموشدورلار. عربلرين استىلاسى داها سونرا روادىيان (راوندييه) آرديندان مونقول و ايلخانلى حاكميتلرينى گۇروروك. مونقول اشغالى زامانى تبريز بۆيوك زيانلار گۇرور آرديندان مونقول خاندانيندان غازانخان

تبریزدە بۇيوك آبادلىق حرەكتلىرىنە گىرىشىر. غازانخان-ىن توربەسى دە بو شەردە واردىر. آردىندان مونقوللارىن بۇيوك وزىرلىرىنەن خواجه رشىدالدىن فضللله تبرىز-دە چوخ اهمىتلى اثرلر ايجاد ائدىرىر. حتتا چاغىن ان اهمىتلى علم و اونیوئرسىتە مركزى اولان رشىدىە (ربە رشىدى) 1300-نچو اىلىندە فعالىتە باشلامىشىدىر.

مونقوللاردان سونرا تبرىز تىمورلۇلار طرفىندەن بۇيوك بىر بۇلگەنىن مركزى اولراق استفادە ائدىلىر. حتتا تىمورلۇ مىران شاهىن مزارى تبرىزدەكى سورخاپ قبرىستانلىغىندا بولونماقدادىر. آققويونلۇ و قارقويونلۇلار دۇوروندە دە تبرىز اهمىتىنى قوروموشدور. آققويونلۇ اوزونحسن بوتون غرب ايران و آنادولونو فتح ائدىنچە ترابزون روم اىمپراتورو تئودورا كالوجوهانس-ىن قىزى اىلە اولنەرك تبرىزى پايتاختى حالىنە گتىرمىشىدىر. اوزون حسن بوتون آوروپالى ائلچىلرى بو شەردەكى سارايىندا قبول ائدىر. مزارى تبرىزدەكى ناصرىيە قبرىستانلىغىندا واردىر.

صفوىلر دۇوروندە تبرىز داها دا اهمىت قازانمىش و شاه اسماعىل بو شەرى پايتاختى ائتمىشىدىر. او دۇورده شەردە سنى اينانچىنا صاحب اولانلارا و آققويونلۇ قارقويونلۇ باغلى اولانلارا بۇيوك ظولوم و تضىيق اويقولانمىشىدىر.

آردىندان سونو گلمەين عثمانلى صفوى ساواشلارى دۋوروندى تېرىز بۇيوك زيانلار گۇرموش و اهميتلى ضايعاتلار وئرمىشىدىر. صفوى حۇكومدارلارىندان شاھ عباس دۋوروندى شەر تامامىلە شىعە اينانجىنى منىمسەمىش چىچكلەنن بىر مۇقەە گلمىشىدىر. ايرانىن تجارى، سىياسى و اكونومىك مركزى دورومونا يوكسەلمىشىدىر. 1678-نجى ايلدە تېرىزى زىارت ائدن ائوليا چلبى تېرىزى 47 مدرسە 400 مکتب 200 کروانساراي 1070 كۇشك 108 درويش تكيەسى و 47000 باغ و باغچانىن اولدوغو بىر شەر اولاراق تانىملاشىدىر. آفشار خاندانىندان نادىر شاھ و زنديە حكومدارلارى دۇنەمىندە تېرىزى يىنە ايران عثمانلى و روس ساواشلارى اورتاسىندا قالارا بۇيوك ضايعاتلارا صحنە اولموشدور. قاجار خاندانلىغى دۋوروندى تېرىزىن اهميتى آرتمىش و بو شەر قاجار وليعهدلىرىنن ائىيتىم و ياشاما شەرى مۇقەسىنە گلمىشىدىر.

داھا سونرا مستبد قاجار حكومدارلارىنن باسقىجى رئىمىنە قارشى باشلايان 11-1906 ايران مشروطيت انقلابىنن باشلاما، گلىشمە و اوداق نوقطاسى مۇقەىنە گلمىشىدىر. ايران مشروطيت انقلابىنن ان اهميتلى لىدئرلرىندىن مىرزا على ئقە الاسلام (بو دئورىمجي عاليم 1911 ايلىندە قوتسال عاشورا گونوندى اشغالجى روس بىرلىكلرىنچە دارا چكىلەرك اعدام ائىلمىشىدىر.)، مشروطيت انقلابىنن كوماندىرلىرى ستار خان،

باغیر خان یئنه بۇيوك بىر انقلابچى دىن خادىمى اولان شئىخ محمد خىابانى و كولونل محمد تقىخان پئسيان و باشقا لىدئرلر ايران سياسال تارىخينه دامغالاريني وورموش تبرىزين ايله رى گلنلرىدير.

بوندان باشقا 1945-46 اىللىرىنده تبرىزده سوسىالىست لىدئر سئيد جعفر پيشهورى اۇندرليغيندا قورولان "موختار آزربايجان حكومتى بوتون ضعفلرينه باخمايلاق آبادلىق، تحصيل و توپراق رئفورمو (اصلاحاتى) قونوسوندا اهميتلى آددىملار آتميشدير.

گونوموزدن 32 ايل اۇنجه 1979 -نجو ايلده 2500 اىللىك ايران مونارخىيا يۇنهتيمىنى سونا چاتديران و شاه محمدرضا پهلوىنى دئويرن 1979 ايران اسلام انقلابيندا تبرىزدهكى آياقلانما ايله باشلاميش و بوتون ايران-ا يايلىميشدير.

تبرىزين گۇرولەجك يئرلىرى

تبرىز باغلى چارشىسى

تبرىز گونوموزده ائكونومىسى، صنايع، تجارى مركز اولما اونيورسيتهلر تارىخى اثرلى موزئىلىرى، مسجىلر و ديگر وارلىقلار ايله چوخ اهميتلى بىر شهر وضعيتينده دير.

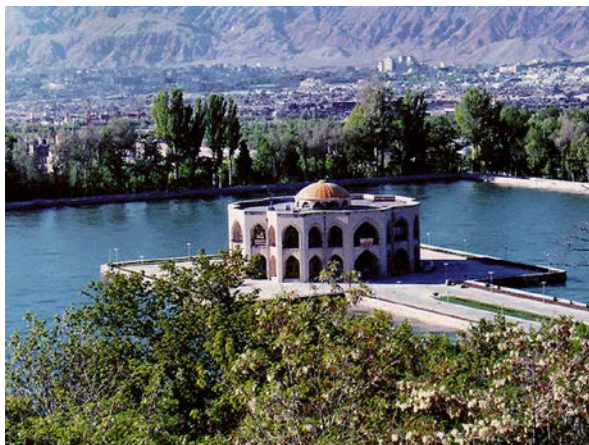
شهرين ان اهميتلى گۇرولەجك يئرلرين باشيندا تبرىز باغلى چارشىسىدير. شهرده تىكىلن بوتون يئنى آلوتر مركزلرينه

(پاساژ) رڭمن باغلى بازار شىرىن ان جانلى اكونومىك مركزى دوروموندا دىر. يونئسكو طرفىندىن قورونماسى گرەكن دىنيا مدنىت مىراثى دەرىلرى لىستەسىنە آلىنان تبرىز باغلى بازارى دىنانىن ان بۇيوك تارىخى باغلى آلوتر مركزى دىر. بوتون مخصصرىن، گزگىنلرىن وسىاح دوشونجەسىنە گۇرە اورتا شرقىن ان گۇزل و تايى- بنزەرى اولمايان بىر آلوتر مركزى مۇقعىندە دىر. تركىبىندە مىنلر گلەنكسل (عننەوى) توكان، يوزلرلە كوچە، اونلارلا كروانساراي، رستورانلار، عننەوى چاىخانا مسجىدى، اجتماعى مۇسسە، مدرسە و باشقا يئرلرى اولان بو كومپلئكس شرق فورماسى حىات و آلوتر مركزلرىنىن بوتون اۇزللىكلرىنى ساخلايان دىمدىك آياقدا دوران، زىارتچىلرىنى تارىخىن درىنلرىنە گۇتورن چوخ اهمىتلى بىر گزىنتى و آلوتر مركزى دىر. اۇزوم اسكىدن برى آلوتردە چوخ بو تارىخى مكانىن گونىد شكىلىندە كوچەلرىنى، ياز گونلرىنىن ان اىستى ساعاتلارىندا سرىن و گۇزل بىر هاوايا صاحب اولان تىمچەلرىنى (يوكسك تاوانلى گئنىش حىەطە صاحب توكانلارىن اولدوغو تارىخى قورولوش)، چوخ گئنىش باغچالارا صاحب حوضلو آتلىەلرىن اولدوغو اطرافى اىكى مرتبەلى بىنالارلا تجهىز ائدىلمىش حجرەلرىنى و مسجىدلرىنى گۇرمك اوچون داواملى چارشىنى زىارت ائدردىم. بو يولچولوغوم ائناسىندا دا بو مكانلارى گزەرك گۇرونترولمەىە چالىشىدىم.

ایران آذربایجان-ین مختلف شهرلرینده خالچا اوستالارینین ماهیر بارماقلارینین نادیر اثرلری اولاراق هورولن ان گوزل خالچالارین ساتیلدیغی مظفریه بازارى، سقط فروشلار (ادویه چىلر) سوخاغى، زرگرلرین اولدوغو امیر بازارى، زوجاجیهلرین اولدوغو شیشهگرخانا بازارى، یئمنیجیلر، شزدا، صادقیه، حاجی رحیم، قانلی دالان، دریجیلر بازارى، عابباسچی بازارى، حسینى بازارى، شیرباف بازارى، میر ایسماعیل، بیللورچولار، قیزبسدی، حرامخانا، بادامچی، قتچیلر، باکیرچیلار و باشقا بیر چوخ گورولهجک چارشىنى بنیهسینده ساخلیان بو اهمیتلى چارشىنین یاپیمی فرانسىز سیاح "شاردئن"-ه گوره اوزون حسن طرفیندن یاپیلمیشدیر. آیریجا دونیانین اهمیتلى تاریخچیلری یاقوت حموی، مقدسی، ابن بیتوته و حمدالله مستوفی یئنه سیاحلاردان اولیا چلبی، مارکو پولو، کلاویخو و دیگر اهمیتلى سیاحلار بو بازارین معمارىسى و اهمیتی مؤوضوعسوندا بیر چوخ یازى قلمه آلمیشدیرلار.

مقبرة الشعرا (شاعیرلر آنیتی)

تبریزین ان استثنای گؤرولهجک یئرلریندن بیرى مقبره الشعرا دئییه آدلانديريلان شاعرلر آنیتیدير. مقبره الشعرا، شاعرلر آنیتی اولاراق دا آدلانديريلان بو محتشم بينا بورادا مزارلاری اولان 420 شاعر، یازار و اديبين خاطيره سینه ياپديريلان آبيده مزاردير. دنيا دا تاي- بنزه ری اولمايان شاعرلر آنیتیندا یوز ایللردن بری شاعرلر دفن ائدیلیمیشدیر. تاریخی سندلره گؤره شاعر و یازیچی اسدی طوسی، محی الدین بیلگانی، خاقانی شیروانی، ظهیرالدین فاریابی، شاهپور نیشابوری، همام تبریزی، مانى شیرازی، شکیبى تبریزی، شمس الدین سجاسی، مغربى تبریزی، فلکی شیروانى و نئچه ادبیات اوستاسی یاتماقدادیر. سون اولاراق بؤیوک شاعر اوستاد محمدحسین شهریار دا بورایا دفن ائدیله رک آبیده مزاری حالینا چئوریلیمیشدیر. آبیده نین ایچینده اوستاد شهریارین مزاری و بعضی یازارلارین هئیکللى یئر آلماقدا، قورولو اولان سس نیظامیندا دا اوستادین اؤز سسیندن دواملى

اولاراق "حیدر بابا" منظومەسی دینلەدیلەمکدە. تاریخ بویونجا تبریزدە مئیدانا گلن طبیعی فلاکتلر و خصوصیلە بۆیوک زلزەلەر بو قبریستانلیغا بۆیوک زیانلار ویرمیشدیر. 1971-نجی ایلە قدر مقبرە الشعرا خارابا بیر قبریستانلیق وضعیتیندە ایدی. قبریستانلیغین ایچیندە حیدریە طریقتینین قلندریە قولونا عاید حیدر تکیەسی وار ایمیش. بعضی سۆیلننلەرە گۆرە، بابا حیدر آدینداکی طریقتین لیدئری دە بورادا باسديريلميش ایدی. سون ایللردە گلەنکسل معمارلیق طرزینە او یغون اولاراق قبریستانلیغین اوستونە شەهرین هر نۇقطەسیندن گۆرونن نەنگ بیر آبیە مزارتیکیلیمیشدیر. اطرافى برپا ائدیله رک بۆیوک بیر گزینتی و مدنیت پارکی حالینا گتیریلن بو تاریخی مزارلیق استاد شەریارین ھئیکلینین اولدوغو باغچادا آغ آبیە مزارى ایلە شەهرین ان اھمیتلى مدنیت ساحەلریندن بیرى مۇقەینە گلمیشدیر.

گونوموزدە استاد شەریارى سئونلر و دیگر شاعیر و ادیبلرە ایلگی دویانلار آبیە مزارى زیارت ائتمکله و بورادا باسديريلميش اولان شاعیرلر حاققیندا معلومات الە ائتمکدە دیرلر.

ارک علیشاہ

شەهرین تام اورتاسیندا چوخ اھمیتلى بیر تاریخی یاپی یئر آماقدادیر. تاریخی بیر مسجد اولماسینا باخمایاراق، آدی

ارک اولاراق خاڧىرلانماقداڧىر. بو نهنگ تارىخى ياپى گونوموزده 674 ايل اۇنجه، 1337-نجى ايلده عليشاهين وزيرى رشيدالدين فضلالله طرفيندن بۇيوك بير مسجد اولاراق تىكىلمىشڧىر. زامانلا شددتلى زلزلهلر بو محتشم تىكىنتىنين يىخىلماسىنا سبب اولموشسا دا مسجىدين نهنگ محرابى دىمديك آياقدا دورولماقداڧىر. يوكسكلىيى يئردن 26 متر اولان بو اثر اوزون ايللردن برى تبريز شهرىنين سىمبولو و سىمگهسى مؤقعيندهڧىر..

1979 ايلينده اسلامى انقلابدان سونرا بو بينانين باغچاسيندا يئر آلان تارىخى تئاتر و كىتابخانا بيناسى مسئوليتسىزلىك نمونهسى اولاراق چوخ تأسفكى، يىخىرىلدى...

ايللردن برى بو تارىخى بينانين يانى باشيندا چوخ بۇيوك بير مصلى (جمعه نامازىنين قىلىنديغى مجموعه) انشا ائديلىر. بو ياپى يوكسكلىيى و نهنگ اۇلچولرى ايله تارىخى ارک-ى كۇلگهده بوراخمىشڧىر.

مصلى بيناسىنين تىكىلمهسىنه طبيعى كى، كىمسهنين اعتراضى يوخدور و اولماز. شهرين آيرى بير مئيدانىندا بو مصلى تىكدىريله بىلردى و تارىخى ارک اطرافى دوزنلنهرک گۇزل بير گزينتى ساحهسى حالينا چئوريلهرك شهرين بير توريستىك جاذيبه نوقطاسى دورومونا گله بىلردى. بو اولومسوز (منفى)

دورومو گۇرونجه، قازاغىستان-دا ياشانان بنزر بير حاديثه نى
خاطىرلاديم .

واختىلە توركيەدن بعضى يىتگىلىر قازاغىستانين توركيستان
شهرينده خوجا احمد يسونين توربەسىنين يانينا چوخ بۇيوك
بىر مسجد تىكمەك اوچون پلانلارنى قازاغىستان پرئزىدئنتى
نورسولطان نطربايئو-ە سوندوقلاريندا، حۇرمەتلى پرئزىدئنت
مسجىدىن يوكسكلىينين تارىخى يسوى توربەسىندىن يوكسك اول
بىلمەيەجەيىنى و ھىچ بىر بينانين توركوستانين سىمبولو
مۇوقەيندە اولان توربەدن احتىشاملى اولماياجاغىنى و
كۇلگەدە بوراخا بىلمەيەجەيىنى بىزىم يىتكىلىلرە
چاتدىرمىشىدىر. چوخ تأسفەكى، تبرىزدەكى يئرلى مقاملار
طرفىندىن ارک بيناسى اوچون بو دويارلىلىق گۇستريلمەيشدىر.
ارک ھر زامان دىمدىك دوروشو ايلە تبرىزين عظمت و
بۇيوكلويونون سىمگەسى و سىمبولو اولموشدور. دفعەلرجه وقوع
تاپان بۇيوك زلزەلر مستبدلرين ايلندە آلتە و
اشغالچىلارين توپ آتیشلارى گۇى اوزونە اوزانمىش بو باش
ياپىتا ضرر وئرديسە دە، يىخانمامىش و آرادان
قالدىرانمامىشىدىر. بوتون سياحىلار و گزگىنچىلر بو بينانين
تبرىزە گىررەكن گۇرولە بىلن ان احتىشاملى اثرى اولدوقدا
ھمفكرديرلر.

مسجىدىن نھنگ اۋلچودە كى مىنارەلرى زلزلە لردە
يىخىلدىغىندىن ايندى اثر يوخدور. كاتىب چلبى 1405-نجى
اىلدە قلمە آلدىغى "جھان نما" آدىللى اثرىندە بو مۇۋىۋىيا
توخونموش و حمدالل مستوفىنىن تصوير ائىدىيى نھنگ قورولوش
دان اثر قالمادىغىنى يازمىشىدىر. بۇيوك تارىخچى بارتولد-ا
گۇرە ارک مسجىدى تاج الدين عىشاھ-ىن وزىرى رشىدالدىن فضل
اللە طرفىندىن بىنا ائىلىمىشىدىر.

تارىخچى حمدالل قىزوينى-يە گورە بو بىنادا اۋزل مرمرلر
استفادە ائىلىمىشىدىر. ارک بىناسى 19-نجو عصرە گۇزىلمە
كولەسى (برج دىدبانى) اولاراق استفادە ائىلىمىش، 1850-نجى
اىلدە بابىيە مەزھىبىنىن قوروجوسو مىرزە على محمد باب بورادا
اعدام ائىلىمىشىدىر. 1355-نجى اىلدە وفات ائىلدىن ارک
مسجىدىنىن قوروجوسو تاج الدين عىشاھ جئىلانىنىن مزارى
سولطان ابو سعید باھادىر طرفىندىن مسجىدىن يانىنداكى
توربەيە دفن ائىلىمىشىدىر. گونوموزدە ارک بىناسى اصلىنە
اويقون اولاراق نھنگ ايسكلەر قورولاراق پىشمىش كرىچلرلە
اونارىلماقداىر.

تبرىزىن دىگر گۇرولەجك اهمىتلى تارىخى و تورىستىك يئرلىرى
يازىمىن باشىندا تبرىزدەكى تارىخى بىنا و ياپىلارىن مكمەل و
باشارىلى بىر شكىلدە اصلىنە اويغون اولاراق اونارىلىيىپ
برپا ائىلدىيىندىن سۇز ائتمىشىدىم. بو بارەدە تبرىز اولو

مسجید چوخ اهمیتلی دیر. ایران مشروطیت انقلابی و ایران اسلام انقلابی نین آتشلندی و گلیشدیی ان اهمیتلی مکانلاردان بیر اولان تبریز اولو مسجیدی نین (مسجد جامع) انشا تاریخی ایله علاقه دار معلومات اولما دیقلا بیرلیکده تیکیلمه سی اسلامیتین ایلك ایل لرینه دایانماقدادیر. داها سونرا صفوی لر دؤورونده تعمیرات کئچیرمیش دیر. بو تاریخی مسجیدی اؤزل معماریس، بزمه لری، میناره لری و قوببه لری ایله اسلام عالمی نین ان اهمیتلی مسجیدلری نین بیر دوروموندا اولوب هله تبریزین ان اهمیتلی عبادت مرکزی اولاراق استفاده اولونماقدادیر.

یئنه ان اهمیتلی تاریخی مسجیدلردن بیر ده مسجیدی کبود (گؤی مچیت) دیر. بو تاریخی مسجد، قاراقویونلو حکمدارلیغی دؤورونده جهان شاهین آروادی، جان بیگوم خاتون طرفیندن تیکیلیمیش دیر. بینانین سوسلمه سینده استفاده اولونان گؤی رنگلی موزائیکلردن دولای گؤی مچیت (ماوی مسجد) اولاراق خاطرلماقدادیر. هله ده تعمیری دوام ائدیر. مسجیدی تیکدیرن جهان شاه و آروادی بیگوم خاتونون مزارلاری مسجیدین ایچینده یئر آلماقدادیر بیر کوریدوردان چاتیلان بو مزارلار زیارت ائتمه و فتوگرافلما شانسیم اولدو. آذربایجان ملی موه، گؤی مچیت و باشقا بیر چوخ تاریخی اثرین اولدوغو ساحه مدنیت و گزینتی پارکی اولاراق برپا ائدیلیمیش، ایچینده

نىظامى گنجوى آدىندا بىر پارک ياپدىرىلمىشىدىر. نىظامى گنجوىنىن نەنگ مەتشم بىر ھىكلى پاركىن گىرىشىنە قويولموشدور. بۇلگە ھىمىتلى بىر تورىستىك گىزىنتى آلانى ھالىنا چئورىلمىشىدىر.

ائىل گۇلو قاجار ھاندانى دۇرۇندە انشا ئىدىلن بو مىسىرە يئرى صنعى گۇلو و گۇلون اورتاسىنداكى تارىخى بىنايلا دقت چىكىمدەدىر. ھلە دە تىبرىزلىرىن ان ھىمىتلى ايلنجە و گىزىنتى ساحتلىرىندىن بىرى اولوب ارک-لە بىرلىكدە تىبرىزىن سىمبول يئرلىرىندىن بىرىدىر.

نوبار ھامامى، قاجار دۇنەمىنە عايد بو تارىخى ھامام اصلىنە اويقون مرمت ئىدىلەرک چاپخانا و رىستوران اولاراق خىدمت وئىرىمىدەدىر. دىگر گۇرۇلەجىك يئرلر و بنزەرى تارىخى ياپىلارىن اويقون اولاراق بۇيۇك اىمىكلرە مرمت ئىدىلدىيە شاھد اولماقدايىق. خىصوصىلە مىسىد كبود، قاجار اولاراق استىفادە اولونان امىر انتظامىن ئوى و بعضى تارىخى ئولرىن مرمتىنە گۇستىرىلن ماراق تىقدىرە لايىقدىر. اما چوخ تأسفكى، بعضى اونارىم و مرمتلر سىراسىندا ئىدىلن سھو داورانىش و اويقولامالار ھالقىن گۇزۇندە مىنى بىر وىعتىن اورتايا چىخماسىنا و پىس نىتلى انسانلارىن فرىستچى توتوملارىنا مىط تامين ائىتمىدەدىر.

چوخ زنگين بير موزه اولان تبريز ملي موزسى (موزه ى تبريز) و مسجد كبود (گۆى مچيت) تاريخى بلدييه بيناسىنين (ساعات قاباغين) اولدوغو ميدانى، تبريز اونيوئرسيته سینه باغلايان امام خمينى خيابانى اوزه رينده اولماقدادير. مسجيدين يان طرفينده دمير چاغ آدلى بير موزه داها خدمته آچيلميشدير. تاريخى مسجيدين يانينداكى بوش اراضيه تيکیلن معاصر آليش-وئريش مركزىنين تيکيلمهسى زامانى، تملر قازيلينجا يئر آلتيندان 4000 ايل اۇنجه سینه عايد تاريخى مزارلىق اورتايا چيخاريلميشدير. مزارلىق يئر اوزوندن 10-8 متر درين ليکده تاپيلميش، مزارلاردان چيخان اسکلت لر، گيل قاب- قاجاق و ديگر اثرلرله اسکلتلرله بيرليکده اولدوقلارى يئرلرده دقتلى بير شکیلده جامکانلارلا اؤرتولموش و زيارته آچيلميشدير.

کیمی تبريزلى آيدين و انتئلئکتوال، قبرىستانليغين ايندى سرگىلندييىندن چوخ بؤيوک و احاطهلى اولدوغونو بيلينچلى اولاراق آليش وئريش مركزى تيکیمی اثناسيندا اطرافى بئتونلا دولدورولاراق باغلانديغىنى سؤيله يئرلر. بونون دا سببى آريالىلارين گونوموزدن 3000 ايل اۇنجه سينده ايران جغرافياسينا کؤچ ائديکلىرىنى و بورادا اولان 4000 يىلىک قالىقلارين آريالىلار و فارس لاردان اۇنجه ده او توپراقلاردا بير مدنيتين تاپيلديغىنين گؤستريجيسى اولدوغونون دلىلى اولاراق گؤسترملکه ديرلر.

بیر دئییم واردیر: "بیر حادثه نین شیوعو وقوع سوندان بتردیر" دئییه... بو تاریخی قبرستانلیق موضوعو دا بونا بنزه ییر. بیر چوخ تبریزلی دوغرو و یا سهو بو تاریخی قبرستانلیق موضوعوندا بئله دوشونمکده دیر. یئرلی اداره چیلر دئدی- قودولارا یول وئرمه مک و پیسنیتلی جهدلری عقیم بوراخماق اوچون بو موضوعیا آچیقلیق گتیرمه لی، یئرلی مئدیانی و مدنیت انسانلارینین حضوروندا قازینتیلارین داوامینی تأمین ائده رک شهر افسانه لرینین دوغولماسینا امکان وئرمه مه لی دیرلر. قالدی کی منیم قانیم طرفیندن ده بو تاریخی مکاندا بئله آل وئر مرکزی تیکیلمه سی عینی مصلی تیکینتیسی کیمی سهو دیر. بو ساحه لر مدنیت و گزینتی پارکی اولاراق دوزنلنمه لی، آلیش وئریش مرکزلی و مصلی کیمی یاپی لاری شهرده بولجا اولان بوش، و تاریخی مرکز لریندن اوزاق یئرلرده اینشا ائدیلمه لی دیر.

تبریزده کی موزه لر:

1- آذربایجان ملی موزه سی. شهرین ان قدیم موزه سی

مؤعینه ده کی بو تاریخی موزه، 3 مرتبه لی بیناسیندا خدمت وئرمکده و مدرن سالونلاریندا چوخ قیمتلی آرخنولوژیا، اینجه صنعت و ائتنوگرافیا اثرلری سرگی لنمکده دیر.

2-2- شهر موزه سی. تاریخی بلدییه بیناسی نین بیر حیصه سینده

خدمت ائدن بو موزه، تبریز شهری ایله علاقه دار سندلر و

اثرلره ائوصاحبلىيى ائتمكدهدير. تبريز بلدييه بيناسى
اؤزو ده اؤزل معماريسى و تاريخى موضوع ايله چوخ اهميت
كسب ائدير. تبريزده ساعات قاباغى (ساعاتين اؤنو) دئيه
آدلانديريلان بو بينانين تپهسينده تاريخى بير ساعات يئر
آلماقدادير.

3- مشروطيت موزهسى، تاريخى بير ائوين مرمت ائديلهرك
موزه حالينا چئوريلن بو موزهده 1906-1911 ايران مشروطيت
انقلابى ايله علاقه دار تاريخى سندلر، پروندهلر، آلت-
ادواتين يانىسيرا مشروطيت انقلابىنين ليدئر هئيتى و
قهرمانلارىنين هئيكلى و بوستلىرى ده يئر آلماقدادير.

4- قاجار موزهسى، تاريخى شئشگيلان محلهسينده قاجار
دؤرونه عايد محتشم بير كؤشكون اصلينه اويقون اولاراق
مرمت ائديلدییى بو موزه باشدا معظم بيناسى اولماق
اوزره قاجار خاندانى ايله علاقه دار نادير ائو و تزئينى
اشيالارى اولماق اوزره چوخ دهيرلى تاريخى اثرلرى
زيارتچىلرين ماراغينا تقديم ائتمكدهدير. بينا بؤيوك
بير باغچانين اورتاسيندا ايكي مرتبهلى اولاراق تيكيلى
20-دن چوخ سالونو، مختلف اجتماعى احتياجلار اوچون
اوتاكلار اولان بينا، خصوصيله تاوان بزه مهلىرى و
پنجره لریندهكى ظريف ويترای بزه مهلىرى ايله دقت چكىر.

تبریزی زیارت ائدن هر کسی بو موزه‌نی زیارت ائتمه‌لرینی
توصیه ائدیرم.

5- سنجش (اؤلچوم) موزه‌سی، مقصودیه محله‌سینده تاریخی
بیر ائو برپا ائدیلەرک موزه حالینا چئوریلن بو بینادا
قیمتسیز تاریخی ساعاتلار، اؤلچوم آلتلری و بو مسئله
ایله باغلی ماراقلی اثرلر سرگی‌لنمکده‌دیر.

6- شهریارین ائوی، فارس و تورک دیللرینین ان بؤیوک
قلمی و شاعری اولان استاد محمد حسین شهریارین یاشادیغی
ائو- موزه حالینا چئوریلیمیش، بو بؤیوک شاعرین کتابلاری،
یاشایارکن استفاده ائدی ی ائو اشیالاری اولدوغو کیمی
ادبیات و شاعری سئون‌لرین ماراغینا تقدیم ائدیلیمیشدیر.

7- قرآن موزه‌سی (موزه‌ی قرآن و کتابت)، تاریخی
صاحب‌الامر میدانیندا شاه تهماسب صفوی دؤرونه عاید
مسجدده خدمت ائدن بو موزه‌ده چوخ نادیر آل یازماسی قرآن
کریم‌لر و نفیس خط صنعتینه عاید اثرلر سرگی‌لنمکده‌دیر.
بونلاردان باشقا موزئی‌لر ده شهرده فعالیت ائتمکده‌دیر.
خصوصیله شهرده‌کی معین تاریخی ائولرین مدنیت میراثی
قوروما مودورلوغو (مدیریت حفظ میراث فرهنگی) طرفینده
ساتین آلیناراق مرمت و برپا ائدیلمه‌سی اوچون دؤشمه‌سی
ائدیلەرک کولئکسیون‌لاردان ائو اشیالاری و دیگر استفاده

ائىدىلن تارىخى ماتىرياللارلا تەھىز ئائىلەرك خىدمەتە تەقدىم
ئائىلمەسى درىندىن تائىر ئائىجىدىر.

بو تارىخى بىنلارلىن يانلىندا تەبرىزدە گۇرولەجك يئىرلىردىن
تەھران، ئىستانبۇل، موسكۋا دىمىر يولو گىزگەھى اوزەرىندە
اولان تەبرىز تارىخى قاتار دوراغى، شەرىن مەتلف نۇقتەلەرىندە
اولان تارىخى كۇپرولر، تەبرىز اونىوئىرسىتەسىنىن بىنلارلى
خىصوصىلە مەتشم رىصدخاناسى ھەمچىن شەرىن ھەر نۇقتەسىندەكى
توربەلر مەتلىن سئىد ھەمزە، سابىلمىر، قايىم مقام و دىگر
توربەلر، آذربايجان والىلىك بىناسى (استاندارى) و بىر چوخ
تارىخى بىنا بو شەردە گۇرولەجك يئىرلىردىن دىر.

تەبرىز اىرانىن تارىخىندە لذتلى يئىمكلىرى اىلە مشهور دور. بو
دوغرولتودا چوخ تارىخى رىستوران و يئىنى تىكىلمىش مدرن
تأسىسلر خىدمەت وئىرمەكە دىر. مەتشم و گۇز اوخشاين خالچالارى
اىلە ياناشى قورو يئىمىش (خەشكبار)، گوموشدن دوزەلمىش
تاخمالىلار و ئو اشىلالرى زىارتچىلرىن خىدمەتىنە تەقدىم
ئائىلمىشىدۇر. آيرىجا لذىذ مەتبخى و مەتلف يئىمكلىرى و
شىرنىلرى قوناقلارى و مسافىرلىرى گۇزلەيىر. ئىلگۇلدەكى 5
اولدوزلو ھەتلىرلە ياناشى بىر چوخ مسافىرخانا دا شەردە
خىدمەت ئاتمەكە دىر. مەن بو يازىدا يالنىز خىلاصە بىر شكىلدە
تەبرىز شەرىنى الە آلدىم خالبوكى تەبرىزىن ياخىن اطرافىندا
و اطرافىندا دا بىر چوخ تورىستى يئىرلر گۇرولمەكە دىر.

مبارزان مشروطه
Məşrutə Döyüşçüləri

مبارزان مشروطه
Məşrutə Döyüşçüləri

Clems112

www.delcampe.net

Asiacard

www.delcampe.net

Clems112

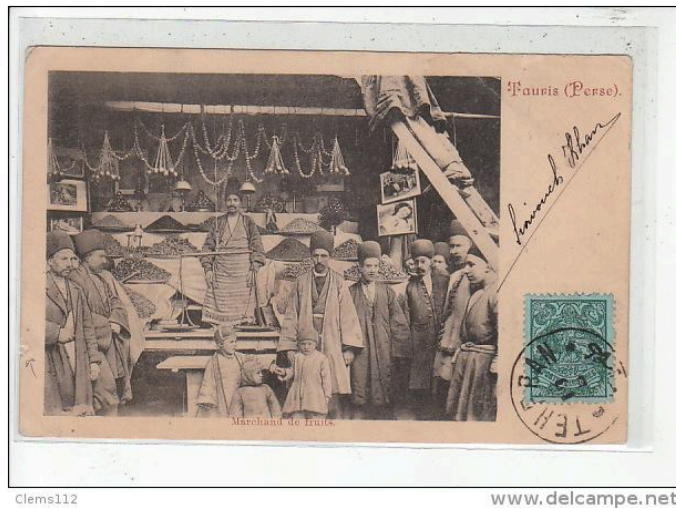
www.delcampe.net

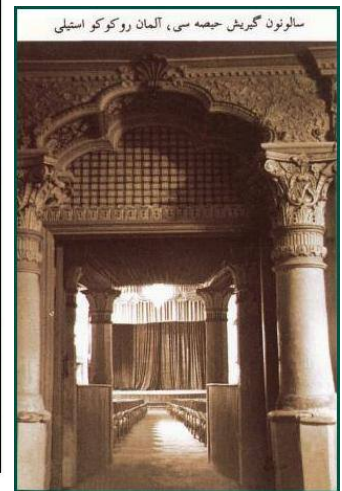
PERSIAN LEVIES RAISED IN THE RUSSIAN "SPHERE OF INFLUENCE":
MEN OF A MOUNTED CORPS SERVING AGAINST THE TURKS.

Clems112

www.delcampe.net

سالون گيريش حيصه سي، آلمان روکو کو استيلي

بالا باغ ارک تبریز

بیلیم فلسفه‌سی

کۆچوردو: سوسن نواده‌رضی

فلسفه "وار اولان" هر شئیى مؤوضوع اولاراق آله آلیر. بیلیم ده بیر وارلیق مئیدانى دیر. بو سببه گۆره بیلیم، فلسفه‌نین مؤوضوعلاری ایچینده یئر آلیر. بیلیمی مؤوضوع ائدن فلسفه دیسیپلینیته، بیلیم فلسفه‌سی دئییلیر.

1. بیلیمین تاریخ ایچینده‌کی گلیشمه‌سی

نئجه كى، داشلارین آراج اولاراق ایشلهندیی عصره "یونتما داش دۆرۈ yontma daş dövrü" (عصر پارینه سنگی) دئییلیرمیش سه، چاغیمیزا دا "بیلگی چاغی" دئییلیمیشدیر. بیلیم، بیر پروسس دیر و تاریخسل بیر اؤلچوسو وار.

ایلک بیلیمسل (علمی) چالیشمالار م.ا. 2000-لی ایللرده چین و هندوستان-دا باشلامیش، داها سونرا مصر و مئزوپوتامیا-دا (بین النهرین) داوام ائتمیشدیر. بو دؤوراندا بیلیم؛ میتولوژی (اساطیر)، دین و جادو ایله ایچ- ایچه دیر. آنجاق آسترونومی، طب، جغرافیا و ماتماتیک ساحه سینده اهمیتلی چالیشمالار واردیر.

م.ا. 600-لرده اسکى یونان-دا باشلایان بیلیمسل (علمی) چالیشمالار فلسفه ایله ایچ- ایچه دیر. بو دؤرو، مصر و مئزوپوتامیا-دان آیران ان اهمیتلی عامل، دوشونمکده "عاجیلجیلیغا مئیللی" اولمانین اهمیت قازانماغا باشلاماسی دیر.

بیلیملرین فلسفه دن آیریلماسی ایلک باشدا ماتماتیکله باشلامیشدیر. م.ا. 3-نجو یوزایلدده اوکلیدوس گئومئترینی (هندسه نی)، ارشمیدوس (م.ا. 212-287) مئکانیکی بیلیم حالینا گتیرمیشدیر.

آوروپا اورتا عصرده بیر دورغونلوق دؤرانى کئچیردیییندن دولایى، 5-نجى و 10-نجو یوزایلر آراسیندا فلسفه و بیلیم ساحه سینده اهمیتلی بیر گلیشمه (اینکیشاف) اولمامیشدیر. بو دؤنمه علمی دوشونجه کیلیسانین کنترولو آلتینا گیرمیشدیر. آروپادا "قارانلیق اورتاچاغ" یاشانیرکن، 12-8-نجى یوزایلر آراسیندا اسلام کولتورونده پارلاق بیر دؤران یاشانمیشدیر.

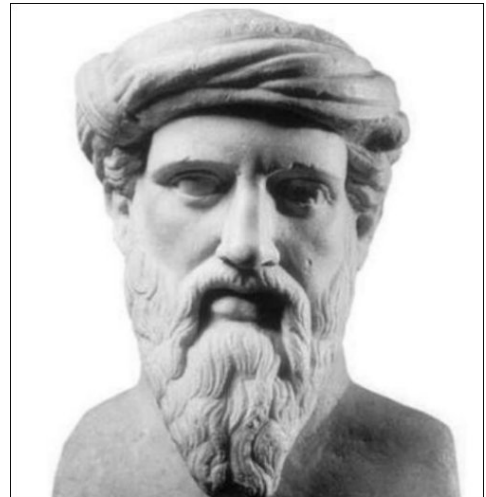
اسلام فلسفه سى نین دوغوب اینکیشافیندا یونان، ایران، سوریانى و هیند اثرلرینین عربجه یه چئویریلمه لرینین اهمیتلی رولو اولموشدور.

اورتا عصرده دوراقلایان (متوقف اولان) بیلیملرین فلسفه دن آیریلما حرکتی رونئسانس و سونراسی ایللرده حاضیرلانیر. رونئسانس فلسفه آچیسیندان 15-نجى و 16-نجى یوزایللری احتیوا ائدیر. اؤنجه ایتالیا، سونرا فرانسا و آلمانیدا اورتایا چیخدی؛ داها سونرا آروپانین باشقا اؤلکه لرینه یاییلدى. رونئسانس (یئنی دن دوغوش)، اسکى چاغ کولتور و مؤقعی یئنی دن یاشاما

گيرمهسى معناسيندادير. آنجاق رونئسانس، اورتا عصره، اؤزلىكله ده كيليسهيه، و كيليسهينين طبيعت و انسان آنلايشينا تېكى (عكس العمل) گؤستيرير.

رونئسانس دوشونورلرى (اندېشمندان)، اسلام فيلوسوف و بيلگينلرينين چئويرى و تانيديقلارى يونان فيلسوفلارينين مۇقع و گؤروشلرينى اؤرنك آلاراق، آزاد دوشونمهيه، آراشديرماغا اهميت وئرهرك دينين و دين آدام لارينين ائتكىسيندن قورتولماق و "عاغلى" آزادليغينا قاووشدورماق اوچون چابا گؤسترديلر.

پيتاقوراس (فيثاغورس - م.ا.ؤ. تهرين 500-580)

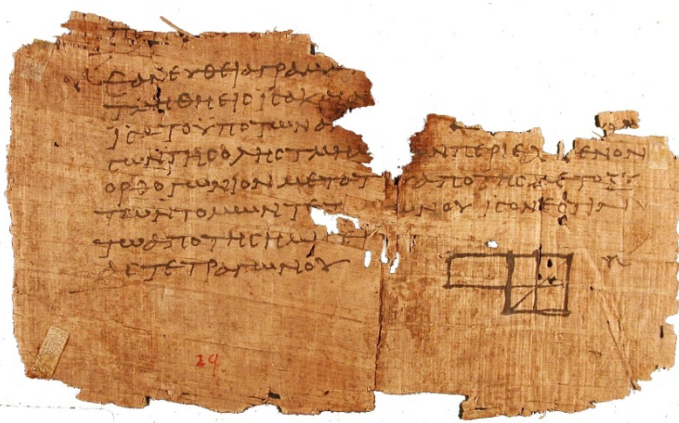

اسكى يونانين بؤيوك فيلوسوف و ماتماتيكيچىلريندن (رياضىدان) بيرى ايدى. گئومئترى (هندسه) و موزيك ساحهلرينده آدى چوخ كئچن پيتاقوراس، انسان روحولا باغلى دوشونجهلرى ايله ده خاطيرلانماقدادير.

پيتاقوراس (فيثاغورس)-ين آدى گئومئترىده تئز- تئز دئيلر. فيثاغورس قضيهسینه گؤره، ديك آچيلان بير اوچگنن (مثلث قائم الزاويه) و ترى (ان اوزون كنار)-نين كارئسى، قارشى سينداكى ايكي كنارين كارئلرينين مجموعيله برابردير. اما ائله ظن ائدليلر كى، بو فرضيهنى فيثاغورس دئييل، اونون اؤيرتديكلرينى انكيشاف ائتديرن اؤيرنجىلرى تاپميشديرلار.

پیتاقوراس، دونیانین مرکزده کی بیر آتشین چئوره سینده دۇنن بیر کوره اولدوغونو سؤیلهین ایلک بیلیم آداملاریندان بیریدیر. او دۇرده او بیرى فیلسوفلارین چوخو دونیانین دوز اولدوغونو دئییردیلر. دونیانین دۇنرکن موزیک سسی چیخارتدیغینی سؤیلهین پیتاقوراس، ائوره نین ایشله ییشینین سایىلارا، و ساییلارین آراسینداکی علاقه یه باغلی اولدوغونو ایلهرى سوردو.

اقلیدوس (اؤکلیت- م.اؤ. تقریب 300)

اسکی چاغلارین ان مشهور راضی و هندسه بیلگینلریندن (عالیملریندن) بیریدیر. یاشامی ایله ایلگیلی بیلینلر یالیزجا مصرده یاشامیش اولدوغو و بیرینجی بطلمیوس-دان، او دۇراندان مهم علم مرکزی اولان اسکندریه ده بیر مدرسه قورماق ایستمه سی دیر. اونون یونانلی اولدوغو گومان ائدیلیلر.

اوقلیدوسا گلنه قدر گئومتری (هندسه) علمی اولدوقچا انکیشاف ائتمه میشدی، اما بو علم بؤیوک مقیاسدا بیر- بیرى ایله مستقل اولان قانونلاردان تشکیل اولونوردو. اوقلیدوس گئومتری ایله باغلی اولان بوتون معلوماتی بیر آرایا ییغدی، و بونلارین آراسینداکی باغلانتینی قوردو. بونلارا اؤزونون گلیشدیردی ی بعضی یئنی شواهد و عبارتلری آرتیردی. بوتون بو چالیشمالارینی 13 توپ

دری کاغیذدان، ایندی "ائلمانلار" (عناصر) آدلی اثرینه توپلادی. بو اثر باشقا دیلره چئوریلدی، 2000 ایلدن اوزون بیر مدتده گئومئتری اؤیره تیمینده استفاده اولوندو. گونوموزده مدرسه لرده اوخودولان چاغداش کتابلار هله ده اوقلیدوسون دوشونجه لرینه دایانیر آمما بو دوشونجه لر دها ده بییشیک طرز لرده اؤیره دیلیر.

آوروپادا "قارانلیق اورتاچاغ" یاشانیرکن، 12-8-نجی یوزایل لر آراسیندا اسلام کولتورونده پارلاق بیر دؤران یاشانمیشدیر.

آرشمیدئس (ارشمیدوس- آرشمئت- م.ا.ؤ. تقریب 212-287)

سکی چاغین ان بؤیوک ریاضیاتچی سی و مخترعی اولان ارشمیدوس، سیسیلیا آداسی- ندا بیر یونان شهر ی اولان سیراکوسا- دا آنادان اولدو. اقلیدوس-ون م.ا.ؤ. تقریب 300-ده، مصرده کی اسکندریه ده قوردوغو مدرسه ده درس آلدیقدان سونرا سیراکوسا-یا دؤنه رک گئومئتری (هندسه) ایله اوغراشدی.

آرشمئت قالدیراج یاساسینی (اهرم قانونون) دا اورتایا قویاراق، آغیر بیر جیسمین آغیرلیق مرکزیه اویقولاناجاق بیر قوتله یئریندن اوینادا بیله جه یینی گؤستردی. همچنین آلچاق بیر یئردن

سو چىخارتماغا يارايان "آرشىمىنت متهسى" آدلى جىهاز، مصر كىمى آلچاق و قورولوق اۆلكه لرده هله ده سولاما (آبىارى) آماجى ايله استفاده اولماقدادير. بىر كوره ايله بو كوره يى چئوره له ين سيلينديرين سطح لرى و حجم لرى آراسينداكى باغلانتىنى ايلك دفعه اورتادا قويدوغو اوچون، آرشىمىنت- ين مزارى سيليندير ايچينه يئرلشديريلمىش بىر كوره يله اشارت لنمىشدى.

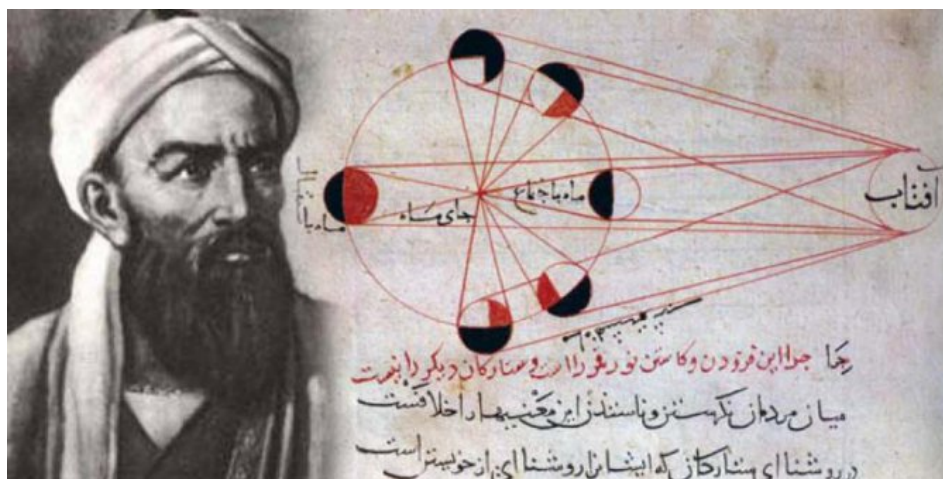
ابن سينا (م.س 980-1037)

يالنيز شرق ده دئييل، اورتا چاغ آوروپاسيندا دا ان بؤيوك طب بيلگىنى (عالمى) ساييلان ايرانلى مسلمان بىر عالم و دوشونوردور. آدى ابوعلى الحسين بن عبدالله بن سينا، غرب ده "آويسئنا" دئيه تانيير. يونان فيلسوفو آريستو-نون ان بؤيوك تفسير ائدن لردن بىرىدير. بوخارا ياخين لاريندا آنادان اولان ابن سينا، باباسيندان و او دۇرانين مشهور عالم و حكيم لرinden مخصوص درس لر آلدى. پارلاق ذكاسى و گوجلۇ بّله يى ايله (ذهنى ايله) قيسا مدته اؤيرتمن لريني گئريده بوراخدى. فلسفه، ادبيات، مائىماتيك، طب كىمى مختلف ساحه لرده وسعتلى بيلگى لر الدهه ائتدى. هله 16 ياشيندا ايكن يانيندا ديگر حكيم لر چالیشان بىر حكيم ايدى.

ابن سینا-نین ان بۇيوك اثرلرى نين بيرى كتاب الشفاء (ساغلىق كىتابى) دىر. كتاب الشفاء: منطق، فيزيك، گئومئترى، آسترونومى، ماتىماتىك، موزىك و مئافىزىك موضوعلارىندا دۇرانىن بوتون معلوماتىنى بير آرايا گتىرن بير آنسىكلوپىدىدۇر. بوندان باشقا، ابن سینا-نین دىگر بير اثرى ده القانون فى الطب (حكيملر ياساسى) دىر. بو كىتابىن بوتونو لاتىن جەيە چئوريلەرك اورتاچاغ آوروپاسىندا طب كتابلارى نين ان دەيرلىسى سايىلمىشىدۇر.

بيرونى (1048- 973 يا دا 1051/52)

غرب دە آليپوران آدى يلا تانىنان، اصل آدى ابوريحان محمد بن احمد البيرونى اولان بۇيوك اسلام عالمى بيرونى، خارزم-ين پايتاختى "كاس"- دا آنادان اولدو. خارزمشاهلار سويوندان مشهور بير عالمين حمايه سى آلتىندا سارايا گىرن بيرونى، آسترونومى و ماتىماتىك اۇيره نىمى گۇردو. هله 28 ياشىندا ايكن «العيارالباقيه»-نى (گئرى ده قالان ايللر) تماملادى.

«نهاياتالماكن» (مكانين سونلارى) آدىلى اثرى جغرافىادان، ژئولوژى و ژئودئزىيە (يئر اوزو مساحتىنى اؤلچمه بىلىمى- مساحى) قدر بير سئرى مؤوضوعداكى يازىلارين مجموعوندان تشكىل ائدىلدى. القانون المسعودى آدىلى ان اهمىتلى آسترونومى اثرىنده دونيا جغرافىاسى، جغرافىايى طول و عرضى حسابلامالارى، دونيا دىامئترى نين اؤلچمه سى كىمى آراشديرما و چاليشمالارنى توپلايان بيرونى، علم تاريخچىلرينه گۇره كوئرنىكلە باشلايان معاصر

آسترونومی نین تمل لرینی آتمیشدیر. بطلمیوس و آریستو-نون قایدالارینا قارشى چىخاراق دونیانین دوراغان دئیل، دؤن بیر کوتله (توده) اولدوغونو ثبوت ائتمهیه چالیشمیشدیر.

خارزمی

عرب ماتماتیک، آسترونومی و جغرافیا عالیمی دیر. اونون آریتمتیک (حساب) موضوعسونداکی چالیشمالاری سایى سیستمیله ایلگیلی دیر. بیر دور اولدوغو هیندیستاندا حرفلر یا دا هئجه لر یئرینه سیمبوللارین استفاده ائیلدییینی تعیین ائتمیش، اوللاری اسلام دنیا سینا قازان دیرمیشدیر. بئله جه سیمبوللاردان عبارت اولان اون اساسلى عدد سیستمی نین قورولماسینی ساغلامیشدیر. خارزمی، حساب الجبر والمقابلہ آدلى اثرینده لوگاریتمانین قوللانماسینا لیدئرلیک ائتمیشدیر.

2- آوروپاداکى گلیشمه لر

آوروپادا رونئسانس-ین و رنفورملا باشلايان اویانیش و سعی لرین ایلک محصوللاری آسترونومی ده گؤرولدو. پولونیالی کوپرنیک (1473-1543)، بطلمیوسون دنیا مرکزلى کائنات آنلایشینی یئرینه گونش مرکزلى کائنات سیستمی نی قویدو. آرتیق ائوره نین اورتاسیندا حرکت سیز دوران دنیا دئیل، گونش واریدی و دنیا هم گونشین چئوره سینده هم ده اؤز اؤسه نی (مداری) اوستونده دولانان بیر گزه گن (سیاره) ایدی. کوپرنیک-ه 17-نجی یوزایله ده کپلئر (1571-1630) و گاليله (1564-1642)، 18-نجی یوزایله ده نیوتون (1642-1727) طبیعت قانونلارینی آچیقلا یاراق قاتیلدی لار.

یوهانس کپلئر، مدئرن آسترونومی نین قوروجولاریندان دیر. گونش مرکزلى سیستمین اینانمیش بیر طرفدارى ایدی. خصوصیه مارس (مریخ) گزه گنی اوستونده بیر چوخ مشاهده لر ائتدی و نتیجه ده مارس-ین گونش اطرافیندا ائلیپس چکدیینی ثابت ائله دی. کپلئر 1619-دا

دونيانين اويومو آدلى اثرينى يايىملايميش و بو اثرده نيوتونون ائورنسل جاذبه قانونو اوچون بير يول آچميشدير.

گاليله اوگاليله يى، ايتاليان آسترونومو و فيزيكچى سى. او يالنيى ماتماتيك (رياضيات) اوزه رينده تحقيقات آپاردى، آنجاق اختراع لرى يله تئز تانيندى.

اوپتيك ده 1612- يه دوغرو ايلك ميكروسكوپو تاپديغى ظن ائديلىر. 1609- دا مرجكلى دوربونو (دوربين عدسى دار) ايجاد ائتدى و گۆيدهكى اجسامى اينجه لمه يه باشلادى. آى اوزه رينده مشاهدeler آپاردى، داغلارين اوجاليغىنى اۆلچدو. داها سونرا ژوپيتر-ين اويدولاريني (موشتري-نين قمرلرينى)، ساتورن-ون (زحل-ين) حلقه لريني، گونشين اُكسه نى (مدارى) اطرافيندا دۇنديونو، وئوس-ون ائوره لريني (زۇهره نين فازلاريني) و س... كشف ائله دى. بوتون كشف ائتيكلىرى يله بطلميوسون سيستمىنى چورودوب كوپترنيك سيستمىنى تاييد ائله دى.

سئر ايزاك نيوتون، اينگيليز فيزيكچى، ماتماتيكچى سى (رياضى دانى) و دونيانين گلميش كئچميش آن بؤيوك عاليم لرinden بيرى دير. يئرچكىمى قورامى (نظريه سى) اوستونده چاليشدى. بوندان باشقا گونش شعاعلاريني پريزمانين (منشورون) ايچيندن كئچيره رك اجزاءلارا آييردى و آغ ايشيغين نئجه ليپنى (ماهيتىنى) كشف ائتدى. تقريبن 1669- دا دا ديفرانسيئل و اينتگرال حئسابى اينكىشاف ائتديردى. آن اهميتلى اثرى اولان طبيعت فلسفه سى-نين ماتماتيك اصل لرى، نيوتون-ون حركت ياسالاريني، دالغا قورامينى (نظريه ي امواج) و يئرچكىمى اوستونده چاليشمالاريندان عيبارت دير.

رونئسانسلا يارانان يئننى دوروملار و بيليم دهكى اهميتلى اينكىشافلار گنده رك اصول مسئله لريني اؤن پلانا چيخارتدى.

بيكن، دئكارت و اونلارى ايزله ين لر اصول چاليشمالارى و هم علم فلسفه سى-نين يارانماسىنى حاضيرلاميش هم ده علم لرين فلسفه دن آيريلما پروسئسىنى سرعت لنديرميشدير. نئجه كى، كلود بئرنارد ايله بيولوژى، آگوست كونت ايله سوسيولوژى، ويلهلم ووندت ايله پسيكولوژى مستقل علم حالينا گلميشدير.

20-نجى يوزايلده اوچ مهم تئورى اورتايا قويولدو. بونلارين بيرى آلمان فيزيكچيسى آلبرت انيشتين (1879-1955) طرفيندن ايلهري سورولن گۆرهلى ليك (رؤلاتيويته، نسبيت) نظريهسى دير. بو قورام (نظريه): اوزاي، زامان، کوتله كيمي آنلاملارين مطلق دئييل گۆرهلى (نيسبى) اولدوقلاري گۆروشه دايانير.

ايکينچيسى ماکس پلانک (1858-1947)-ين کوآنتوم نظريهسى دير. بو نظريه گۆره مادهنين سالدیغی ایستی و ایشیق، سانیلدیغی کیمی داواملی بیر آخیش دئییل؛ لاپ ترسینه، کوآنتا آدی وئريلن، داوامی اولمايان، یا دا کسیک پاکتت لردن عیبارت دير.

اوچونجوسو ده وئرئر هایزنبرگ (1901-1977)-ين اولاسیلیق (احتمال) نظريهسى دير. بو نظريه اساسن، طبیعتی قانونلاری قطعی و مجبوری دئییل، اولاسی لیغا (احتمالاتا) دایانان قانونلار دير.

نتیجه ده گۆرهلى ليك (نسبیت)، کوآنتوم و احتمال نظریه لری قارشى سیندا قطعی، مجبوری بیر معلوماتی مدافعه ائتمک مومکونسوز اولونجا، علم آداملاری و فیلسوفلار یئنی فیکرلر انکیشاف ائتدیردیلر. بوندان دا بیلیم فلسفه سی (فلسفه ی علم) دئییلن یئنی بیر معلومات دالی اورتايا چیخدی.

بیلیمسل آچیقلاما- اؤن دئییمین (پیش بیان) خصوصیت لری

علمین آماجی، آن وسعتلی معناسی یله ائوره نی (کائناتی) آنلاماق دير. علم بو آماجا چاتماق اوچون ده اولقولاری (پدیده لری) بئتملمه (تصویر) و آچیقلاما یوللارینا باش وورور. آماجی تشریح ائتمکده اولقونون (فئومئن، پدیده) اولماسی معین اولونارکن، آچیقلامادا اولقونون اولوش سببی اورتايا قويولور. اؤرنک وئره جک اولساق؛ بیر قیش گونو یاغیشین قارا چئوریلدیینی ایزلمک، موشاهیده نتیجه لرینی تعیین ائتمک و یازی یا تۆکمک بیر بئتملمه (تصویر) دير. یاغیشین قارا چئوریلمه سی نین سبب لری نه لر دير؟ شکلنده بیر سؤاللا قارشى لاشساق و سببی نی آراشدیرساق، بو دا آچیقلاما دير.

آچىقلاما، علمى خصوصىتىنى بەئى گىئىللمەلرلە (كلىلشدىرمەلرلە) قازانىر. "بوشلوقدا بوتون جىسىملر عىنى سورعتدە دوشىر." ملاحىظەسى بو نۇوعدن دىر.

طبعىتى علم يولويلا آنلاماد اۇندئىملرلر دە رولو بۇيوك دور. اۇندئىم، اولقولار آراسى علاقهلردن استىفاده ائدەرك هله اولمامىش بىر اولقويو (فئومئى، پدىدە)اۇنجهدن تخمىن ائدە بىلمك دىر. آسترونومىدە دە اىلك اۇندئىم تالئس طرفىندن 28 ماي 585 تارىخلى گونش توتولماسىنى خبر وئرىلمەسى دىر. گوروندويو كىمى، اۇن دئىمدە آماج طبعىت گوجلرىنى تجروبه آلتىنا آماق دىر.

علمى نظرىەلرلر خصوصىتلىرى

هپوتئىز(فرضىه) اىلە نظرىه سۇزجوكلىرى گوندەلىك حياتدا بىر چوخ دفعە بىر-بىرىنىن يئرلە و يانلىش اولاراق استىفاده اولونور. هپوتئىز (فرضىه)؛ هله هئج دوغرولانمامىش يا دا يئىرسىز شكىلدە دوغرولانمىش لكىن پروبلئمى احتىماللا حل ائدە بىلەچك كاراكتئرلى بىر آچىقلاما دىر. نظرىه ايسە؛ هپوتئىزلرلر موشاهىدە و تجروبهىلە سىنانماسى، دوغرولانمىش آچىقلاملارلا چئورىلمەسى و سىستئملىشمەسى دىر. آما يئە دە هپوتئىزلە نظرىه آراسىنداكى بو باغىنتىيا قطعى گۇزلە باخىللامالى دىر. چونكى معلومات آلدە ائتمك پروسئىسىندە فرضىەلر نظرىه چئورىلدىكى كىمى، نظرىەلر دە عىنى شكىلدە هپوتئىزسل واحىدلر احتىوا ائدرلر. هپوتئىز معىن و محدود بىر آچىقلاما دىر، نظرىه ايسە، احاطەلى و كۇكلو آچىقلاملار دىر. بونو بطلمىوس –ون "يئر مركزلى"، كوپئىرىك-ىن "گونش مركزلى" نظرىەلرىندە گۇرە بىلەرىك.

گۇروندويو كىمى، قورام(نظرىه)،معىن بىر ساحەىە دایر عمومى آچىقلاملار دىر. قوراملار (نظرىەلر) آیرىجا گلەجكدە اولاجاقلارلا علاقهدار اۇندئىم اولما امكانى تامين ائدر. بىر نظرىەلرلر احتىبارلى اولماسى اوچون ايسە، يئنى اولقولارلر (فئومئى، پدىدە) تنقىدىنە تقدیم ائدىلەرك دوغرولانماسىنا و اويغون علمى دەيىشيكلىكلر كئچىرمەسىنە احتىاج دويولور.بونا گورە هئج بىر نظرىەىە قطعى گۇزويە باخىلماز. علمى نظرىەنى تعريفلىەچك اولورساق: نظرىه، معلومات آلدە ائتمك پروسئىسى مرحلەسىندە اورتايا آتيلان، اتعبارلىلىق و گووہىرلىلىق علمى اصوللارلا معىن اولان، داخىلى توتارلىلىقى (انسجام داخلى) اولان بىلگىلر و آچىقلاملار بوتونو دور.

كلاسیك فیکیره ائدیلن ائلیشتیری لر (تنقیدلر)

علمه گره ییندن چوخ دهیر وئرلمیش، انسان فعالیتینین آن اوجاسی گوزویله باخیلمیشدیر. علمه فرقلی یاناشمادان یانا اولانلار؛ علمین، مثلن، اجتماعین حل ائدهمه دیینی، یاشاما بیر سیرا آسانلیقلار گتیرمه سینه باخمایاراق انسان داغیتماسینا چئوریلدیینی سؤیله یرلر.

کلاسیک گوروشون "بعضی شئی لر هله بیلینمیرسه، بونون سببی علمده کیفایت قدر ایره لی لمه میش اولماسی دیر؛ علم انکیشافینی قورتاردیقدان سونرا بوتون سؤالار جواب تاپار." آنلایشی حقیقتی عکس ائتدیرمیر. چونکی علم داواملی انکشاف ائمکده و کائناتدا دا بیر چوخ علم اولایله جک مؤوضوع واردیر.

علملر بیر- بیرلریله علاقه لی اولاییلر، آما بوتون علملر ده سؤز گلیمی فیزیکه ائندیرگنه مز (تزل ائدیله مز). بئله بیر آنلایش انگله ییجی دیر.

کلاسیک علم آنلایشیندا آن اعتبارلی اصولون "دوغرولاما (تأیید) اصولو" اولدوغو قبول ائدیلیلر. معاصر علم آنلایشیندا ایسه، "یانلیشلاما (تحریف) اصولو"-نون داها دوغرو نتیجه لر وئره جه یی مدافعه ائدیلیلر. بو مضموندا مشهور فیلسوف کارل پاپئر "علمی بیر نظریه، یا دا حیاتین اؤلچودو (استانداردی) اونون یانلیشلانا بیلمه سینده یاتار" دئیر. مثلن سویون 100 سانتیگراد درجه ده قاینادیغینی سویله بیر و بونو بیر قانون اولاراق قبول ائدیریک. بو ادعانی یانلیشلاما اصولویلا یوخلارساق؛ سو یالنیز دنیز سوییه سینده آچیق قابلاردا بیر آتمسفر فیشار آلتیندا 100 سانتیگراد درجه ده قاینار دئیله بیریک.

کلاسیک فیکیر، علمه "بیریکیمسئل بیر پروسئس" (فرآیندِ تجمعی) اولاراق باخار. حالبوکی، بعضی علم تاریخچی لری علمین "بیریکیمسئل بیر مدت ایزلمه دیینی" سؤیله یرلر.

کلاسیک فیکیره ائدیلن تنقیدلردن بیر ده بو دور: علم، اونون مئیدانا گلمه سینده اشتیراک ائدن علم آداملارینین وارلیغینی گورمزلیکدن گله رک آراشدیریلماز. چونکو علمی اصل یارادانلار بو علم آداملاری دیر. حالبوکی، اوولجه بو اجتماعین داخیلی قورولوشونو، دنیا گوروشلرینی، شرایطینی وس... آراشدیرماق لازیم دیر.

تالئس

يونان ماتېماتېك چىسى (رياضياتچى) و فيلوسوفو. ميلئتوس-دا دونيا يا گلدى. يئدى مودرىكلرين ان قديم و مشهورودور. تالئس؛ ماتېماتېكچى، آسترونوم و فيزىكچى ايدى. مىصيرلى كئشىشلىرىن يانيندا گئومئترىنن (هندسه نين) اساسىنى اؤيره نيب بونو يونانىستانا آپاردىغى دئىلىر. بير دايره ايچينه اوچبوجاق (مثلث) چكك مسئلهلرينى حل ائتديى و بير جىسمين كؤلگه سى كؤمهييله اوجالييغىنى تعين ائتديى، بوجاق- اوچبوجاق (زاويه- مثلث) باغىنتىلارى اوزه رينه آچىقلاملار ائديب بونلارى تصديق له ديى ايره لى سورولور. بوندان باشقا، آنجاق آنادولو ساحيللىرى ياخينيندا گؤروله بيلن، احتمالن 585 تاريخلى بير گونش توتولماسىنى اؤنجه دن خبر وئره رك شهرت قازانمىش دير.

كارل پوپئر (1902-1994 يا دا 1901)

آووستوريالى (اتريشلى) فيلوسوف. نازى ايشغاليندان سونرا لندن-ه گئتدى و بورادا فلسفه پروفئسور و اولدو. پوپئر، "ويانا مكتبى" مؤوقعىنى منيمسه مكله برابر بو مكتبين علمى دوغرولامالارنى اؤز تجروبي حقيقتلىرى ايچينده گؤسترن معنامعيارىنى قبول ائتمز.

بىلىمسل بىلگى نين (علمى معلوماتين)

ديگر بىلگى نؤوعلىرى يله تمام لانماسى گركللىيى:

طبيعت ده و اجتماع دا نسنه (اوبژئكت) و اولالار (حاديته لر) چئشىدلىلىك گؤستردىيىندن (جانلى، جانسىز، روحى، اجتماعى، وس...) علمى معلومات دا فرقلى معلومات نؤوعلىرىنه (فيزىك، بيولوژى، پسيخولوژى، سوسيولوژى و س...) آيرىلمىشدير. هاميسى نين اورتاق آماجى اينجه له ديكلرى طبيعت و اجتماع حادته لرى نين "قانونلارنى" تاپماق دير.

علمى معلوماتين ديگر خصوصيتى ده تئكنولوژى يه امكان ساغلایاراق، طبيعتى و انساني محدود اولسا دا، حاكميتى آلتينا آلماسى؛ اونو ديگر علم نؤوعلىرىدن فرقلى بير مؤوقع يه گتيرمىش دير. بو

مۇوقع علمى معلوماتا "گوۋەنىلىر (اعتىبارلى)تكجە معلومات"، "آن گنرچك يول گۇستىرىجى"، "گلەجكدە بوتون مسئلەلرى حل اندەجك بىر سئحىرلى چوبوق" گۇزويلە باخىلماسىنا گتىرىپ چىخارمىشىدىر. لاکىن بو جور بىر ياناشما، دىگر معلومات نۇوعلرىنە ياشاما حاقيقى تانىمايان سىياسى بىر ايدئولرۇزىيە چئويرر. بوندان باشقا، بو ياناشمانسانىن چوخ يۇنلو بىر وارلىق اولدوغو هم دە کائناتىن چوخ دەپىشىك گۇرونوملرىنىن بولوندوغو حقيقتىنى انکار ائتمک دىر. طبيعتى، انسانى و توپلومو تانىماق اوچون باشقا علم نۇوعلرىنە دە احتىياج واردىر. آدام، مختلىف معلومات نۇوعلرىندىن دە استىفاده اندەرک ياشامىنى راحات و معنالى شكىلدە داوام ائتدىرە بىلر.

ياشاملا علمى معلوماتىن ايچ- ايچەلىيى:

علمى معلومات، ياشامىمىزا تاثير ائدن معلومات نۇوعلرىنىن باشىندا گلير. او، بو گوجونو اۇنجهلىكلە تئکنولوژىيە كئچرلىلىيىندىن آلا. هرگون استىفاده ائدىلن آراجلار و گئرئچلر (اوتوموبىل، اوچاق، رادىو، تىوى، تئلفون، كامپيوتئر، داوا-درمان، نوكلئر سانتراللار نيروگاه هسته‌ای)، سيلاحلار) ياشام ايله علمى معلوماتىن ايچ- ايچە اولدوغونو گۇستىرىر. بونلار بىر طرفدىن راحات و ساغلام ياشاماغىمىزى تامين اندرکن، دىگر طرفدىن انسانىن يئر اوزوندەكى وارلىغىنى بئلە تهلوكەيە آتابىلەجك قدر ضررلى اولايلىر.

ياشاملا علمى معلوماتىن ايچ- ايچەلىيى، فردىن شعور سوييەسىنىن مئيدانا گلەسىندە دە اۇزونو گۇستىرىر. بو معلومات نۇوعو، آداما بللى بىر دوشونمە طرزى منىمسەدەرک اونو، چاغىنىن (دۇورونون) انسانى اندر.

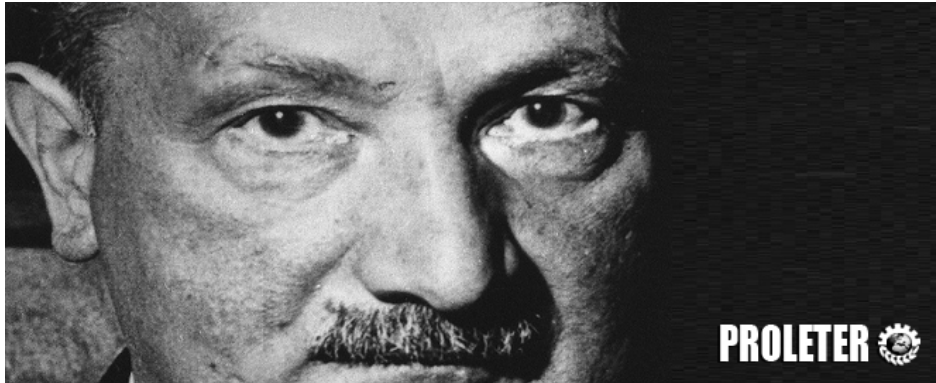
قايناق: genbilim

چئويرن: سوسن نوادەىرضى

مارتىن هايدگئر: "دىل وارلىغىن ائوى دىر"

حاضیرلایان: سوسن نواده رضی

ماربورگ و فرئیبورگ بیلیم یوردلاریندا پروفئسور اولاراق
گۆره و آپاران آلمانلی فیلسوف مارتین هایدگئر (1889 -
1976)، اییرمینجی یوزایلین اوزه رینده ان چوخ دارتیشیلان
فیلسوفلاردان بیریدیر. وار اولوشچو فلسفه نین اؤنده گلن
آدلاریندان دیر. آنجاق نازی حزبی نین...

ماربورگ و فرئیبورگ اونیوئرسیتته لرینده پروفئسور
اولاراق گۆره و آپاران آلمانلی فیلسوف مارتین هایدگئر (1889 -
1976)، اییرمینجی یوزایلین اوزه رینده ان چوخ دارتیشیلان
فیلسوفلاردان بیریدیر. وار اولوشچو فلسفه نین اؤنده گلن
آدلاریندان دیر. آنجاق نازی حزبی نین رسمی اویه سی اولماسی،
نازی ایدئولوژی سینه اویقون اولاراق رئیسی اولدوغو
بیلیم یوردد (اونیوئرسیتته ده) بوتون دموکراتیک یاپی لاری

(ساختارهای دموکراتیک) اورتادان قالديرماسى، شەرتىنە چوخ قارانلىق بىر كۆلگە سالماقدا دىر.

هايدگئر باشلانقيجدا كاتولىك تئولوژىسى اۋىرەنىمى گۇردو. سونرا فلسفەيە يۇنەلدى و دۇنم - دۇنم آسىستانلىغىنى ائلەدىگى ھاسرئەل-ىن فنومنولوژىسىندىن (پەيدە شناسى) درىندىن ائتكىلىندى. ياشامىنىن بۇيوك حىصەسىنى قارا اورمانلاردا كئچىرتدى. فئەلبئىرگ-ىن ائكلرىندە ايىھەسى اولدوغو كىچىك بىر كلبەدە ياشاماقدان خوشلانيردى. بو اوچ نقتە، گلەجكدە گلىشىدىرەجەيى فلسفى گۇروشلىرىن آنلاشىلماسى باخىمىندان اھمىتلى دىر.

هايدگئر آلمان واراۋولوشچولوق فلسفەسىنىن اىلكىن تەمئىلچىلىرىندىن بىرى ايدى. "وارلىق و زمان" آدىلى باش ائرىندە "وارلىغىن آنلامى"-نى سورغولاير، بو سورغونو انسانى "وارلىغىن" ندىنى آراشدىرماغا يۇنلندىرىردى. آپاردىغى فلسفى چالیشمالاردا استادى ھاسرئەل-ىن و فنومنولوژى فلسفەسىنىن تائىرلىرى آچىق بىر شكىلدە گۇرولمكدە دىر. او گونەدك فلسفەنىن خارجىندە قالدىغى دوشونولن بىر چوخ قاۋرامى فلسفەيە داشىدى. قاينغى، سىخىنتى، مارقا، اۋلوم و قورخو بو قاۋراملارنى بىر نئچەسى دىر.

هايدگئرين واراۋلوشچو دوشونجەسىنە گۆرە، انسان بو
 دىنبايا ائلهجە بوراخىلمىشدير. بو بوراخىلمىشلىق فكرى بىر
 نئچە يۇندن واراۋلوشچو فلسفەنىن اساسى استدلاللارنى
 سوردورور و درىنلشديرير. واراۋلوشا بوراخىلمىشلىقى ايله
 انسان، اصليندە اۋز وارلىغىنى اولوشدورما اۋزگورلويونە،
 مجبورى اولاراق بوراخىلمىشدير. آما باشلانقىچدا،
 بوراخىلىشىن اۋزو بىر اۋزگورلوک يوخلوغودور- سونداكى
 اۋلومون قاچىنىلمازلىقى كىمى. انسان، واراۋلوشون
 اورتاسىنا ائلهجە، اورد-ا- بىر- وارلىق- اولاراق
 (دازاين Dasein) آتىلمىشدير. بو بىر ترجىح يا دا سئچىمىن
 سونوجو دئىلىدیر. و انسان، بو بوراخىلمىشلىق ايچىندە
 ترجىحلىر و سئچىملىرى ايله اۋز ياشامىنى ايرەلىيە دوغرو
 قورار. بورادا مجبورى بىر اۋزگورلوک تجربەسى سۆز
 قونوسودور. انسان اۋز وارلىغىنى گرچكلشديرمك اوزره
 سورهكلى سئچىملىر و ترجىحلىر ائتمك دوروموندادير، يعنى
 اۋزگورلويونو گرچكلشديرمك مجبوريتىندەدير. تاكى اۋلومونە
 قدر. هايدگئرين فلسفەسىندە اۋلوم فكرى، بو باخىمدان
 اۋنملى بىر يئر توتار. انسان بوراخىلمىشلىغىندا اۋلومە
 يازغىلىدير و واراۋلوشونو بونا گۆرە گرچكلشديرمەلىدير.
 هايدگئر آيرىجا، كلى حالدا سۆيلىنەجك اولورسا،
 تكنولوژىنىن گلىشىمى ايله بىرلىكدە شكىللەنن دىنانى تنقىد

ائتمەيە يۇنلەمىشىدىر. بو اوزدن ھانسىسا چئورەلر طرفىندەن،
ئىركەن دۇنەم بىر "ياشىلچى" اولاراق دا گۇرولمەكەدەدىر. آيرىجا
دىل قونوسونو دا فلسفەيە تەمل بىر كاتئگورى اولاراق
سوخموشدور. اونون بوتون فلسفى كاتئگورىلرى دىل سايەسىندە
ايشلرلىك قازانىر. "دىل، وارلىغىن ئوى دىر" دئمەكەدەدىر.

ھايدگەر، 1933 ايلەندە ناسيونال سوسىيالىست آلمان ايشچى
پارتىيسىنە قاتىلدى. بوندان اوچ ھەفتە سونرا دا فرئىبورگ
بىلىم يوردونا رئىس اولاراق تەيىن اولوندو. تەقريباً بىر ايل
قالدىغى بو گۇرئو بويونجا، بىلىم يوردو داكى دموكراتىك
تەشكىلاتلارى يوخ ائتدى. ھمايەسى ايلە اوچ كز كتاب ياخما
"آيىنى" گرچكلەشدىرىلدى، سىياسى مەخالف و يھودى اۇيرنجىلرە
خەشونتە داوراندى.

بىر يھودى اولان استادى، ھاسرئەل-ى، بىلىم يورد
كەتابخانىسىنا قويمادىغى ادعا ائدىلدى. ھاسرئەل-ە اتھاف
ائتدىگى باش اثرى "وارلىق و زمان"-ىن 1941 باسقىسىندان بو
اتھافى چىخارتدى، آنجاق بونون يايىنجىسىنەن باسقىسى نەدى
ايلە آپارىلدىغىنى اۇنە سوردو. بو آرادا اۇز آسىستانى دا
داخل اولماق اوزرە، يھودى آكادەمىسىنلرى اوخولدان
اوزاقلەشدىرماق اوچون نازى ياسالارىنا باش ووردو. نازى
دۇنەمىندە سونرا اوزون سورە بىلىم يوردو گۇرە و آلا بىلمەدى.
بو دۇنەم اىچىندە اۇزونو تەبرئە ائتمەيە چالىشىدى، آنجاق

بونو ائدرکن، قافا قاریشیقلیغی (سردرگمی) یاراداجاق ایفادهلر اؤنه سورمهیه اؤزن گؤستردی. بیر ایلیشکی یاشادیغی هاننا آرئنت اونو ساوونسا دا، نازی دؤنمینده اوینادیغی رول اوزوندن اوزه رینه دوشن کؤلگه اصلا سیلینمه میشدیر.

احتیاج یوخسا آرزو

سوسن نواده رضی

راضیلیق یا دا ناراضیلیق، انسانلارین ذهنینده اولان گؤزلننتیلردن (انتظارات) قایناقلانیر. بو گؤزلننتیلر نئچه یئردن قایناقلانیب بسله نیلیر؛ توپلوم (جامعه)، ائییتیم و اؤیره تیم (آموزش و پرورش) و مئدیا (رسانه) اوچ بؤلوم دور کی، جماعتین گؤزلننتیلرینین سویه سینی و نوعونو شکیل وئریب یؤنلندیریر. توپلوم بؤلومونده، مثال اوچون، یئتمیشلی ایللرده شهرده یاشاییب شهرلیشمه آرزو- تاماحی دب اولدو. کئنده یاشایانلار ناراضیلیق حیس ائیدیلر، و بئله

دوشونوردولر كى، ياخشى ياشاماق يالنىزجا شەردە
ياشاماق دىر.

گۈزلىنتىلرەن بىر بۇلومو دە مئدىلاردان قايناقلىنىر. بىزىم
اۋلكە دە مئدىانىن 99% صدا و سىما-نىن اختىارىندا دىر. بو
اورگان ايسە، سون ايلردە جماعتىن دوزگون ياشامىنى
يانسىتمايىب دىر.

ائىتتىم واۋىرەتتىم بۇلوموندا دە، آتا-آنا و اۋىرتىمىلر و
مدرسە اولياسى گۈزلىنتىلرەن سويەسىنى يوغرولدور.
بو اوچ بۇلومون جماعتە وئردىكلرى يا دا اۋىرەتدىكلرى،
اونلاردا گۈزلەنتىلر يارادىر. تاسفلە بىزىم جماعتىمىز
ناراضىلىق باخىمىندان يوخارى سويە دە ياشاماق دىرلار چونكو
بو گۈزلىنتىلرە يئتىشمەيىرلر.

بوردا اۋنملى بىر نۇكتە گىزلىدىر، او دا انسانىن احتىاجى
ايله آرزولارىنىن فرقلى اولماسى دىر. فىزىولوژىك احتىاجلار
رفع اولونجا، انسانىن احتىاج حىسى قورتولور، مثلاً انسان آج
اولاندا يئىر و دويور. آنجاق انسانىن آرزو- ايسىتكلرى،
احتىاجلارىنا رىغىن، ھىچ واخت قورتولمايىر، بو اوزدن دە
ناراضىلىق سونسوزا كىمى سورە بىلر. انسانىن آرزولارى
بۇيويوب چوخالدىقجا، گۈزلىنتىلرى دە بۇيويوب چوخالاجاق.

تاسفلە بىزىم جماعتە بئلە بىر روحيە شكىل تاپىب كى، ھر
دورومدا اولسالار، داھا اوستون دورومون حسرتىنى چكىرلر.

هر هانسی بیر حکومت جماعتین قارشیسیندا اؤز گوره ولرینی دوغرو- دوزگون یئرینه یئتیرسه، جماعتین گۆزلننتی-لری معقول و منطقی سویهده ایرهلی-لیر، سونوجدا دا استرسلر آزالیب جماعت روح ساغلاملیغی، سئوینج و راضیلیقلا یاشاما داوام ائدرلر.

اوجاقلار بومبوز، سوفرهلر بوکولو...

سوس نواده رضی

گونوموزده بیر قوشاق(نسل) یا بیر اولوسون اؤز کولتورو اونون فکری - اقتصادی احتیاجلارینی دئیورماسا، او قوشاق، باشقا اولوسلارین کولتور و عنعنهسی آراسیندان، یاراری و مصلحتینه اویغون اولان حصه-لرینی سئچیب، اؤز کولتورو ایله بویاییب، اؤز عنعنه-لرینه اویقونلاشدیراجاق و ایللر کئچدیکدن سونرا اؤز ملی کولتورو کیمی قبوللانا-جاقدیر.

بیزلر هر سحر، اوشاقلی- بؤیوکلو، آروادلی- کیشیلی، قوجالی- جوانلی، هره بیر باشدا مینبیر سئودا ایله، یولا دوشورک... قاپینی ایشگیلله-ییب، اومود ائویمیزی قالماقالیق توز- دومانیندا گیج سرگردان بوراخیریق.

اوجاقلار بومبوز، سوفرهلر ایسه، کابینئتلرین ایچینده آچیلماق آرزوسیه بوکولو قالمیش...

شهرين ھالاي- بولايي چاغيرير بيزي. بيزيم شھرە
آغناشمایزدان، یاشام دئییلن شئی جالانیر کوچه- باجانین
دامارلارینا. اداره ده، توکان- بازاردا، مدرسه ده، سلمانیدا-
خیاطدا، آلیشوئریشده، ترافیکه یا هر یاندا... سانکی
یاشیل حیسلریمیز تالانماقدادیر هر دقیقه، هر آن...

بعضن یاشامی آت کیمی چاپیریق، بعضن ده آتلی کیمی
چاپدیریریق... نسلر بیزی اؤزونه چکیر، نسلر ده قوور
بیزی اؤزوندن. گونباتان چاغی یورغون آرغینلیق ائوین
ھاواسینی بورویور. ائوه قاییدینجا عاغلیمزدان نه کئچر
سیزجه؟ پیتزا، سالاد اولویه، پیراشکی، سوسیس، تون ماهی
و... تئز یئییب، ییغیشدیریب، قضیهیه فیصله وئرمک.

آرتیق تاس کباب، کوفته، یئتیملچه، بورانی گلهمیر
عاغلیمیزا. سحردن چینییمیزده کیف، الده موبایل، بانکدان
ووروب فیلان اداره دن چیخیب بو یان- او یانا فیرلاناندان
سونرا، کیمین حالی وار پیشیر دوشوره فیکر ائله سین یا دا
دوز- عملی سوفره دؤشه سین؟ هئج او قدیمکی یاغ- یوغلی
خؤرکلری کیم دیر یئین؟ کیمدیر خوروش یئین؟ داها هئچکیم
شیله شوربا سئومیر.

هله تک یئمکلر دئییل کی... پنجره دالیسینداکی عطیرشاهی یا
دا شمعدانیلارین یئرینی، تورشو برنیلرینین یئرینی، موروببا

شوشه‌لری و خیارشور دبه‌لرینین یئرینی فیل مجسمه‌سی،
کریستال قاب- قاجاق، گوموش گوللر، پلاستیک گولدانلار توتوب.
کئچمیشیمیزه، تاریخیمیزه و شعوروموزا سایقیلی داوراناراق
یارارلی اولماقلا بیرلیکده، معنوی، هنری- فرهنگی
وارلیقلاریمیزی اونودمامالی‌یک.

بیزلر کئچمیشی، باشیمزا گلن هر نه‌لری ایله اونوتدوغوموز
کیمی، سانکی توپلوموموزون یاشادیغی بوتون یاخشى و پیس
گونلری ده، هئچ یوخ ایمیشلر کیمی، گله‌جه‌ییمیز اوچون ده هئچ
بیر ذهنیت، هئچ بیر تصوروموز یوخدور دئییه‌سن.
کولتور تاریخیمیزی و فولکلوروموزو قورجالاییب، یئنیدن
گؤنده‌مه گتیریب، اینجه‌له‌ییب، قورویوب گلیشدیرمکله گلن
نسیلره لایقینجه بیر میراث بوراخماق اولار.

اوشاقلاریمیزین ایکى دىللى اولماسى، اوستونلوک
یوخسا چتین‌لیک؟
یازان: سوسن نواده‌رضی

دیل، انسانلارین ان دیرلی تاریخی- مدنی میراثی دیر. آنا دیلی ایسه، باشقا دیللرین خزینه سینین اوزوموزه آچان آچار کیمی دیر. بوتون بیلیم آداملاری (دانشمندان) بونا اینانیب، دئییرلر: بیر خارجی دیلی اؤیرنیب، اونا تسلط تاپماق اوچون، اؤنجه آنا دیلی منیمسه ییب، اوندان یاردیم آلماق گرک.

پسیکولوگلارا (روانشناس) گؤره، آنا دیلینده دانیشماق، اوشاقلاردا داها یاخشی، داها اؤتکم و داها درین کیملیک تانیماسینا (هویت یابی) سبب اولار، و اونلارا گله جکده، اولاسی اجتماعی سورونلارلا (مشکلات احتمالی) نئجه اوزلشمه لرینه یاردیمچی اولار. طبی تاپقیلار (یافته های پزشکی) گؤستریری کی، اولادلاری ایله آنا دیلیندن باشقا بیر دیلده دانیشان آنالار، اؤز دویغوسال (عاطفی) حسلرینی اوشاقلارینا تماما

ایفاده ائده بيلميرلر، سونوجدا ايسه، اوشاخين دويغوسال
احتياجلاری قارشيلانماييب، بو اوشاقلارين استرسی چوخ، آیکیو-
سو (ضریب هوشی) آز اولاجاقدیر.

پسیکیاتریست (روانپزشک) دکتر احمد صداقتی، ایسنا-نین
ایران طب بیلیملری واحدی-نین ساغلیق مخبری ایله
دانیشیغیندا، آنا دیلینده دانیشماغین انسانلارین کیملیک
اولوشومونا (شکل گیری هویت)، و جوانلاردا عایله کیملیگی
(هویت خانوادگی) دویغولاری یارانماسینا اشاره ائدرک دئدی:
بو بیر حالدادیر کی، جامعه-میزه حاکم اولان فرهنگ،
اوشاقلارین فارسی دانیشماسینا جهد ائدیر.

دکتر احمد صداقتی دئدی: مدرسه ده اوشاقلارین چتینلیگه راست
گلمه-مه سی بهانه-سینه اوشاخی آنا دیلینده دانیشدیرماييب،
فارسجا دانیشدیرماغین هئچ بیر بیلیمسل (علمی) ثبوتو
یوخدور و تکجه آتا- آنالارین کیملیک سورونلاریندان
قاینالانیر. بو اولای، یعنی اوشاخی آنا دیلیندن باشقا بیر
دیله دانیشدیرماق، بیر چوخ یان ائتگیلر (عوارض جانبی)
یارادا بیلر او جمله دن: اؤیرنمه چتینلیکلری، دانیشما
پوزوقلوقلاری و ککه-لمک (لکنت) کیمی عارضه لر کی، بعضا انسان
عؤمر و بویونجا اوندان آجی چکیر.

دکتر صداقتی سؤزلری-نین داوامیندا دئدی: بیرلشمیش ملت لر
(سازمان ملل) ده آنا دیل-نین اهمیتینه واریب، 2000-نجی

ايلدن، 21 فوريه (2 بايرام، اسفند) گونونو دىيا آنا دىلى گونو آدلانديراراق، بوتون اۆلكهلهر تەوصىيە ائىدىب اۆز اۆيره تيم سىستىملىرىنى ائله عىارلاسىنلار كى، آنا دىلى قورونسون. او آرتىردى: آنا دىلىنى ساخلانماسى يۇنونده، بىرلشمىش ملتلىرىن تەوصىيەلىرىنە باخمىاراق، بىز اۆلكه مىزدە بو قونودا ھىچ بىر اۆزلىر نامەلىرىن تۆكۈلمەسىنى گۇرموروك. دكتور صداقتى بو قونودا باشقا اۆلكهلىرىن چالشمىمالارىنا اشارە ائدەرك، سۇئدىن اوشاق باغچالارىنى اۆرنك گتىرىپ دئدى: سۇئددە، بىر اوشاق باغچاسىندا 10 اوشاق ھر ھانسى بىر آنا دىلىندە دانىشمىسالار، اوردى او دىل اۋچون اۆيرتمەن گتىرمك اجبارى دىر. يا دا، اترىش-دە جماعتىن چوخونلوغو آلمانجا دانىشىر، تىكجە 6/0% رومانجانىن بىر دالىنى دانىشىرلار، اما بونا رىغمن ائىتىم قوراللارى (قوانىن آموزشى) ائله دوزنلەنىپدىر كى، بو دىل ساخلىنىپ قورونسون.

انسان بئىنىنىن ائتكىنلىگى، آنا دىلى يا دا باشقا دىلە دانىشىدىغىندا فرق ائلىر

آراشدىرمالارىن سونوجلارى بونو گۇستىرىر كى، انسان بئىنىنىن ائتكىنلىگى (فعالىتى)، آنا دىلى يا دا باشقا دىللردە دانىشىدىغىندا فرق ائلىر. اىتالىالى آراشدىرماجىلار (محققان) اوروپا بىرلىگىنىن 15 نفر چئویرمنلىرىنى

(مترجملىرىنىن) اوزەرىندە آپاردىقلارى بىر ايل بويونجا سورن مشاهداتىندا بو نتيجه يە چاتىبلار كى، انسان بئىنى، اوشاقلىق چاغىندا ياا بۇيوكلوك ياشلارىندا اۋىرنىدىكى دىللرى فرقى يۇنتملرلە خايطىرلايىر. دىمك انسان، آنادىلىنى او ياشلارىندا اۋىرەنير كى بئىين بىر سىرا گۇرسل، انشىدسل و دويغوسال (دىدارى- شنىدارى- حسى) بىلگىلىرى ائركن اۋزونده ساخلايىر. بونون سونوجو اولاراق، آنا دىلى بىر سورو باغلانتي لارى بئىينده اولوشدورور، بو باغلانتي لار آرتان (فزاينده) الكترىكى فعاليتلرلە اۋزونو گۇستىرير. آنا دىلى دوشونمك، رويالارا دالماق و دويغولار اوچون قوللانيلير. بو آراشدىرمالارين سونوجو، اونوتقانلىق خستەليگىندن آجى چكن انسانلارلا دكتورلارين باغلانتي قورماسىنا، يا دا كلمەلىرى دوغرو گۇروب آما يازىب اوخوماسىندا اختلال گۇسترن خستەلرە ياردىمچى اولايلىر.

همين آراشدىرمالار سورغولاما سىراسىندا (حين بازجويى) مذنون تابعيتىنى تانىماغى دا مومكون ائدر. بو آراشدىرمالاردا ايلك دفعە اولاراق انسان بئىينىن ائتكىنلىگى ايلە اونون باشقا دىلدە اولان مەارتىنىن باغلانتيسى دا بللى اولدو.

آلمانلى فيلسوف ، هادىگئر، آنا دىلىنى اۋرك، دويغو و الهام بىلىر. بو اوزدن ايسە، آنا دىلىنە قارشى چىخانلار،

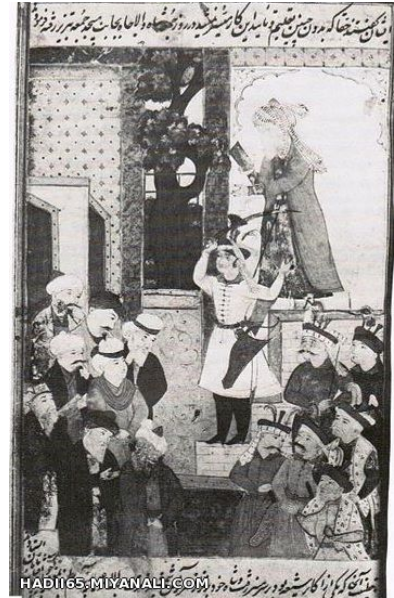
حقيقتدە انسانلار ئان درىن كىملىك يۇنلرى ايله ساواشماقدا دىرلار، و البتە كى بو ساواشى قازانماي جاقلا ر.

تبريزىن حسن پادشاه مسجدى

حاضرلايان: سوسن نواده رضى

تبريزىن دوه چى بازارى، صاحب الامر ميدانىندا، آرتىق مسجدە ھىچ اوخشامايان، يىخىق- تۇكوك بۇيوك بىر ساحە دە حسن پادشاه مسجدى، دئەسن اسلامى اۇلكە مىزدە، حتى تبريزىمىزدە غرىب قالىبدىر. استاد سرابى اقدام دئىر: بورانىن بىناسى اىلخانى دۇرونە، اوزون حسن زمانىنا يىتتىشىر. بورا يىددى يوز ايل قاباغا عايدىر، اما بىزىم اليمىزدە مفرغ اولوبدور. گۇرون بو ايشى آىرى شەردە، آىرى مملكتە گۇررلر؟ بورانىن قاپى باشى كىچن ھفتە وارايدى، بو ھفتە گۇروروك يىخىلىب! بوردا اولان حووض او زمان بىر سال داشايدى، اىچى اويولوب حووض شكىلىنە دوشوب، ايندى اونون اىچىنە سىمان تۇكوب، فواره قويوبلار؛ يعنى بو ايشى گۇرمك ديوانەلىكدىر.

دوه چى بازارچاسيندا يئرلشن حسن پادشاه مسجدى، تبريزين چوخ
 قديم مسجدريندن دير. بعضى روايتلره گؤره، ايراندا ايلک
 شيعه اذانى بو مسجده وئريليبدير.

حاج خليفه کاتب چلبى، جهاننما کتابىنين مولفى، بو مسجده
 گؤره يازير: ... جامع السلطان حسن، آق قويونلو پادشاهى،
 اوزون حسن-ين تیکديرديکلريندن دير. سلطانلارا عايد اولان
 مسجد ساياغى، يونولموش داش و قورقوشوملا تيکیلن بو بينا،
 اولدوقجا مؤحتشم و محکم بير تيکينتى دير. محراب صفه سىنين
 کناريندا، بير پارچا بؤيوک بلغمى مرمر، نئچه ذرع ائن-
 بويوندا، دووارة ياپيشديريليب، مسجده پارلاقلىق باغيشلايب.
 بو بويوتلاردا مرمر داش، اندر بولونانلاردان ساييلير. 1050-
 ه.ق. ايلينده حسن پادشاه مسجدين گؤروش ائدن اوليا چلبى،
 بو مسجدين وصفينده بئله يازير: ... بو مسجدى آق قويونلو

اوزون حسن تېكىبىدىر... بو مسجدىن تېكىمى مەمارلىق
صەنئەتلىرىنىڭ شاھ ئاثرلىرىنىڭ دىرى. گونبىزلىرى بوسبوتون
كاشىكارلىق دىرى، دۇرد ياندان ايسە مەرمەر داشلارلا سوسلەنمىش و
ايشىقلانمىش گۈزەنكلىرى واردىرى.

چەلى مسجدىن سوسلەنمەلىرىنىڭ تانىمىنىدا (شەرىندە) آرتىرىرى:
بو بۇيوك مسجدىن ھەر دۇرد دىواری اسلىمىلىرى، تەرنجىلىرى،
چەشەيدىلى گول بوتالار و يازىتالارلا (كتىبەلىرىلە)، اويمالار و
گەچەرىلوقلارلا سوسلەنمەلىرى. قاپىلار و پەنجەرەلىرىن اوستونىدە دە
ئەللى جەلى خەلى ايلە داشيازىتالار واردىرى، بونلارنى يازىسى
گۈزەل مەستەسمى ياقوت خەلىنە دە بىنەرسىز ئەيىللىرى. بو مسجدىن
مەحرابىنىڭ ايكى يانىنىدا ، گويە كى كەربادان اولان و ائشى
بەنەزرى دىنىدا تاپىلمايان ايكى پارچە سارى رەنگە داش ستون
واردىرى.

اصفەھانىن نەخجوان مەدانى (مەدان نەقش جەھان) دا، دىقىقا اونون
اوزونىن كوپىلانمىش اولان تەبرىزىن ھەسن پادشەھ مەدانى،
ايلدىن- ايلە وىرانەلشەب يوخ اولماغا اوز قويوب. بو مەدان
160مەن مەتر مەربەلىك آلان ايلە، نەقش جەھان مەدانىنىڭ ايكى
قات بۇيوك ايمىش. بو مەظم مەدانىڭ ايندى اكبرىە مەدرسەسى،
ايكى صاحبالامەر مەسجى و ھەسن پادشەھ مەسجىنىڭ خرابەلىگىنى
اچەرن كىچىك بىر مەھوطە قالىبىدىر سادەجە.

آق قويونلو اوزون حسن، بو ميداندا 30 مين نفرليك قوشوندا
سان گوررميش. اوزون حسن-ين ده مزارى همين مجموعه ده
يئرلشیر. اۆلكه نين و تبريزين كيملكلريندن سايلان بو
تاريخى بىنا، ايللردير اۆز باشىنا بوراخىلىپ، ندنسه
مسئوللارين كم لطفلوغونا اوغرايىپ، تيكىنتى نين ائشى بنزهرى
اولمايان معرق كاشيلارى تالانىبدیر، و تالانماقدادیر دا.

بو ميدان 4 يوز ايل بويونجا جهان شاه، اوزون حسن، شاه
ختايى و شاه طهماسب-ين حكومت قرارگاهى اولموشدور. تبريزين
اورتاسيندا يئرلشميش اولان بو ميدانين هم حكومتى- ادارى ،
هم ده مذهبى- اجتماعى و اقتصادى ايشله وى (كاربرد)
واريميش.

1082ه.ق. ايلينده، شاه سليمان صفوينين سلطنت ائتديگى
زامان، شاردن تبريزه گليب بو ميداندا گوروش ائديپ بئله
يازير: «... تبريزين ميدانى، دنيا دا گوردويوم ان بؤيوك
ميداندير. اصفهان ميدانيندان دا بؤيوكدور. توركلر بورا دا
دفعه لرجه 30 مينليك عسكى قوشونو ساواش اوچون حاضيرلايىبلار.
هر آخام جماعات بو ميدانا گليب گزيشيب، ايله نيب
تاماشالارا باخيرلار... بو ميدان گوندوزون هئچ بير
ساعاتيندا دا بوش دئييلدير، بورا اصلينده هر جور يئمك و
اشيا آلورى بازارى سايلير.»

بو مجموعه نين ان اۇنملى تىكىنتىسى «هشت بهشت سارايى» دىر
كى، سلطان يعقوب اونو تماملايىبدىر. بو ساراي اۋز چاغىندا
ائله بىر شهرت قازانمىشىدى كى، اسلام دنياىىن دۇرد بىر
يانىندان اونون زيارتى اوچون تبريزه گلرمىشلىر، يا دا هئچ
گۇرمەدن اونا شىرلىر قوشوب توصيفلىر ائدرمىشلىر. **عبدالرحمن
جامى، سلطان يعقوبون مدحىنده يازدىغى بىر قصيده ده بئله**
دئير:

اين نه قصر است همانا كه بهشتى دگر است،
كه گشاده به رخ اهل صفا هشت در است.
جاي آن دارد اگر هشت بهشتش خوانند،
چون ز هر نقش در آن حور وشى جلوه گر است.

قایناق: سایت شهرداری تبریز

اۆزگه گۆزوندە چۆپو گۆرونجه، اۆز گۆزوموزده دیرهیی
گۆرک!..

سوسن نواده رضی

ایرانین رسمی تقویمینده قوراپیشیرن (تیر) آیین 14- و قلم گونو «روز قلم» آدلانديریلیب. 1381- نجی ایلده ایرانین قلم انجمنی («انجمن قلم ایران») طرفیندن بو اؤنری فرهنگي انقلابین عالی شوراسینا سونولوب و ثبت اولونوبدور.

18 قوراپیشیرن گونونو ایسه، فرهنگي انقلابین عالی شوراسی، اؤلکه اوشاقلار و یئنیئتمه‌لر ادبیاتی گونو (روز ادبیات کودک و نوجوان) آدلانديریب، ثبته یئتیریبدير.

دوغوردان قلمین حؤرمتینی نئجه و نه قدر ساخلاییریق بیزلر؟ کتابین یئری آلیشوئریش سبدلریمیزین هاراسیندادیر؟ گونلوک، هفته‌لیک، ایللیق درگی، قزئتلر اوچون آیدا نئچه هزینه آیرمیشیق؟

حقیقت بودور کی، ایراندا کتاب و درگی تیراژی جمعیت اورانینا گؤره ایچلر آجیداجاق قدر، اوتانیلاجاق قدر آزدير.

اوخوموروق... گاه يوخاريلاردا بهانه گزيريك، گاه
آشاغيلاردا. اوخوموروق... هر زادی گاه دولتين باشينا، گاه
ملتین اوزه رینه آوار ائله يیب، باشدان سووما ائديرک
گئدير. اؤزگه گؤزونده چؤپو گؤرونجه، اؤز گوزوموزده ديرهي
گؤرک! اوخوموروق...

بلکه ده کتاب اوخوماق باخيشلاريميزين تملينى سارسيدار دئيه
قورخوروق، بلکه ده اوخوماق، ايناجيميزا شبهه دن جيزيق
ساليير. يا بلکه هر شئى بيليرک ده اؤيرنميه هئچ بير
شئى قالماييب دئيه، توهمه دچار اولموشوق.

بيلک و بيلگينين ديرينى بيلمه ين جماعت، شيفاهى فرهنگ
سويه سيندن يوکسله بيلمز، ائشيدسل جماعات (شنيدارى)
قالاراق، يامسيلاما سرحدلرينده قالارغى اولار. چونکو
يامسيلاماق، آراشديرماقدان، تاپماقدان، يئنلنمکدن چوخ
داها هاساتدير و تنبل ذهنلر اوچون داها اويقون دور.
اوخوموروق چونكى ايستکلريميز و ديله ديکريميزين سويه سي،
تاسف ائده جک قدر آشاغى ائنيب.

ايچ چئليشکلريميزى (تناقضات درونى)، سورونلاريميزى حل
ائتمک ايسته ميرک. اوخوموروق... چونکو بيلميرک، و
بيلميرک کى، بيلميرک.

قلم گونونو، اوشاق ادبیاتی گونونو و بوتون مدنیت قاورامی
داشییان گونلری عزیزلمکله، ایچهریکلیگی و نئجه لیکلی
اولماغی گلهجک قوشاقلارا (نسیلله) اؤرگده لیم.

انسان / دیل / آنا دیلی

سوسن نواده رضی

مدرن انسانین جسارتی، بیلیم (علم) قامچیسی ایله بوتون
بشریت تاریخینی آياغا قالدیرار، دیل آچدیرار، دانیشماغا
مجبور ائدر. هر بیر هیروگلیف لؤوحه سی، یا میخی لؤوحه لر
انسانین درین باخیشلاری و کسین ایسته یی گوجویله دانیشمالی،
گیزلرینی (رازها) آشکارا چیخارتمالی دیرلار. او، داش- قایا
تیکه لرینده، یا خیریم- خیردا کاغیز پارچالاریندا یازیلان هر
بیر اونودولموش دیلی اوخویوب، سیرلارینی آچمالی دیر. اونون
اؤنونده آغزی مۆهورلو هئچ بیر شئی قالمامالی دیر، چونکو
او، گیزلری آچان، سیرلاری ایشیغا چیخاردان انسان دیر.
دیلم، معظم بیر بینا، تاریخسل بیر اولقودور. بیلینجلی
(شعورلو) انسانین دیله اولان آراشدیریجی، دهرلندیریجی و

قورويوجو باخيشى، بىلىنچسىز انسانين اوركك و ھراسان باخيشى ايله فرقلىنر، چونكو دىلىنى قورومايان، دونياسىنى ايتىرر.

آنا دىلى، انسانين مدنى ژئنى دىمكىدیر. بو ژئن، چوخ قىملىردن، بۇيوك- بۇيوك آتا-آنالاردان گلەدیر. انسان، ھلە آنا قارىنىدا ايكن، بوتون قانى و جانى ايله بو وارلىغى تانىر، اۇيرەشیر، آلىشیر و منىمەيیر.

دانىشماق، سس ايله دوشونمكىدیر. انسان دوشوندويونده، سسسىزجە اۇزو ايله دانىشیر دىمكى. باشقا تەر دىمكى اىستەسم، آغىز آچىب دانىشدىغىمىزدا، سسلى اولاراق دوشونوروك.

آنا دىلىندە دانىشاندا، دىل و دوشونجە آراسىندا دولایىسىز (مستقىم) بىر باغلانتي يارانیر. داھا دوغروسو، اورك، دىل و دوشونجە آراسىندا ايچ- ايچە اىلىشگىلر اولوشور. چونكو آنا دىلى، ياشادىقلاریمىزى، دنەدىكلریمىزى (تجرىبەھا)، سىنادىقلاریمىزى، دويدوقلاریمىزى... بىللەيیمىز (ذهنىمىز) و تىنىمىزدە (روحوموزدا) جانلاندىریر. ھر بىر سۇزجوك ايله، درىن دويغولار ياشايب، سئوينىرىك، دۇيونوروك، اۇيونوروك، قايغىلانىرىق، دۇزومسوزلىشیرىك يا دا دۇزوروك... سونرا، كۇنلوموزدە، بئىنىمىزدە يوغرولان سۇزلر جانلانینجا، دىلەدىكلریمىزى دىلە گتىرىب، بوتون دويوب- دوشوندوكلریمىزى باشقالارىنا آنلادىرىق. دىمەلى، آنا

دیلینده دانیشاندا، اورک، دوشونجه و دیل آراسیندا،
انسانین طبیعتیه بوسبوتون اویغون اولان اوچلو (سه گانه) بیر
مکانیزم اولوشور.

بو اوزدن ایسه، آنا دیلی انسانین ایچ دونیاسینی آچان،
انسانلیغین گرچه یینی سرگیلهین بیر آنا آچار دیر. آنا
دیلینده دانیشما یانلارین روحو دوستاق، وارلیغی بیلینمز،
کیملیگی تانیماز قالار.

«کتاب اوخوما یان توپلومدان قورخمالی»

80 میلیون جماعته، 1000 سایی تیراژ!

سوسن نواده رضی

توپلوموموز (جامعه میز) آغریلار ایچینده؛ هر طرفی سانجی، هر طرفی آخساق، هر طرفی
یارالی دیر... بیر چوخ حل اولونما یان، یاخود حل اولماسی اولدوقجا چتین اولان سورونلار ایچینده
چابالاماقدان، حتی جان اوسته دیر توپلوموموز دئسک، آبارتمیشیق. خسته توپلومون البته کی،
خسته عضولری اولار.

آرا- سیرا اوست مقاملاردان، بعضا ایسه جماعتین اوز ایچیندن کئچیجی اولاراق سانجی
کسیجی (مُسکَن) داوا- درمانلار تجویز اولونسا دا، کؤکلو اولمادیغینا گؤره البته کی، کئچیجی و
قیسا مدتلی اولور.

توپلوموموز اورکدن، ایچدن ناخوش دور.

ياشاديغيميز بير چوخ مادي- معنوي چتينيلىكلر، او جومله دن : ايشسيزلىك، باهاليق، گنجلىك سورونلاري، حجاب و گئينيم سورونلاري، آماجسيزلىق، اورتا ياش دئيرئسيونلاري، روحى بحران ياشامالار، ياشاما لذتيني آنلاماق، دوغالليقدان اوزاقلاشيب صنعى ليگه مئيللى اولماق و بير چوخ باشقا مشكلات بلکه ده لازيم اولان فرهنگدن يوخسون (محروم) اولدوغوموزدان قايناقلانماقدادير. فرهنگين اولوشومونون (ايجادىنين) ان الوئريشلى آراجى (وسيله سى) کتاب دير. دوغوردان بيز نه قدر کتاب اوخويوروق؟ هئچ بيز، کتاب اوخويوروق مو؟!

آمريکادا سوروشارلار کى، «ايندى هانسی کتابى اوخويورسان؟»، أوروبا و ژاپونيا-دا تله سرلر ان سون کتابلار چاپدان چيخسين، آليب اوخوسونلار. تورکيه ده دئيرلر کى، «کتاب اوخويورسانمى؟!» بيزلر ايسه، بئله سؤال وئرمه لي بيک، «عؤمرونده کتاب اليه آليسان مى؟!»... تأسفله بيزلرده درس کتابيندان باشقا کتابين وار اولدوسوندان خبرسيز اولانلارين سايبسى اوتانيلاجاق قدر چوخدور.

بيز اوخوموروق، گنجلريميز اوخومور، اوشاقلاريميز ايسه، بيزه باخير! سورون تکجه مادي وضعيته دئييل، اوخوماق ايسته ين، کتابخانالاردا اولسا، اوخويار. آلا بيلمه سه، کيرايه انديب اوخويار. انسانلاريميزين اوخوماغا ماراغي يوخدور. وضعيت، آجى دا اولسا، بو قدر آيدين دير. گونوموزون گنجلري هئچ کتاب اوخومورلار. بونون بير چوخ سببى وار؛ کامپيوتر اويونلاري و اينترنت بير چوخ وخت آلير. تلويزيون باشقا طرفدن ايچير وختى. اس ام اس- لره آيريلان وختى دا بو ليسته يه آرتيرساق، گئري قالان وخت آنجاق ياتماغا چاتار! بيزلرده کتابا حؤرمه ت قالماييب آرتيق. اما کتابسيز دا هئچ يئره واريلماز.

اوخوما (مطالعه) انسانا، توپلوما و گنت- گنده دونيا و ائوره نه (کائنات) نلر قازانديرار؟ بو سؤالين جوابى آراشديريلارسا، شبهه سيز اوخومانين اؤنونده کى مانع لر قالديريلاجاق، اوخوماغا ايلگى آرتاجاقدير.

اوخوما (مطالعه)، انسانين سؤز وارليغيني گليشديرر (توسعه ائتديرر). هر کيمسه سؤز وارليغى قدر اؤزونو يفاده ائدر و سؤز وارليغى قدر اوخودوقلاريني آنلايا بيلر.

اوخوما، انسانین عمومی کولتورونو (فرهنگینی) آرتیرار. عمومی کولتور ایسه، یاشامیمیزی آسانلاشدیرار. کولتورلو توپلوملار، عمومی بیلگیسی و بیلکلی (دانش و آگاهی) یوکسک اولان فردلردن اولوشور. کولتورلو توپلوملار انرژی‌لرینی دواملی اولاراق فایدالی، گۆزل و بیلیمسل چالیشمالارا خرجله‌یرلر.

اوخوما، انسانا قاوراما (ادراک)، یوروملاما (تفسیر)، فرقلی یۆنلردن باخما، خیال قورما، یئنی انسانلار و فیکیرلر و مکان‌لاری تانیما و ... باشاری‌لاری قازاندیرار.

اوخوما، انسانلار آراسیندا علاقه‌لری آرتیرماقدان علاوه، انسانا ائستتیک بیلینجی (شعور زیبایی شناختی) ده قازاندیرا بیلر. دیلین و ادبیاتین گۆزل‌لیک‌لرینی و زنگین‌لیک‌لرینی گۆرن، اونا چاتان و اونو دادان بیر انسان حیاتا و ائوره‌نه داها ائستتیک آچیدان باخاجاق. مطالعه آلیشقانلیغی، اوزون مدته قازانیلان بیر ثروت‌دیر. بوندان علاوه، ایز بوراخان اوخوجو ماهیتینه چاتماق دا اولدوقچا چتین دیر.

بیزیم اۆلکه کتاب اوخومادا بیر چوخ آفریقا اۆلکه‌لرینین گئری‌سینده قالمیش دورومدادیر. بیز نه قدر کیتاب اوخویوروق؟ گونده نچه ساعات؟ دوشوندوکلریمیزی بیان ائتمه‌یه، اینانیدیقلاریمیزی ساوونماق اوچون تکجه ائشیتدیکلریمیزه کیفایت‌لەنیریک می، یوخسا بو موضوعلاردا مطالعه ده ائدیریک می؟ گونده‌کی بوش واختلاریمیزین یوزده نچه‌سینی یارارلی کئچیردیریک؟ اوخوما‌ما‌غیمیز اوچون دلیلی‌میز وارمی، یوخسا توجیه و بهانه‌یه سیغینیریک؟... بلکه ده بیر آز دوروخسونورساق (مکت ائتسک)، سکوتدان باشقا جوابیمیز اولمایاجاق‌دیر؛ سانجی جینسیندن بیر سکوت، اهمال‌کارلیغیمیزدان دوغان آغری.

کتاب ایله نامانوس اولماق دردی توپلوموموزدا غوغا ائدیر؛ کتاب اوخوما‌یان توپلومدان قورخمالی...

«ایکی کمال» عمارتی

حاضیرلادی: سوسن نواده رضی

تبریزین بئیلانکی محله سینده اولان «ایکی کمال مقبره سی»،
کمال الدین بهزاد و کمال الدین مسعود خجندی نین مزاری دیر.

1337ه.ش. ایلینده، تبریزلی یازار- قوشار (نویسنده، شاعر)
عزیز دولت آبادی، کمال خجندی-نین دیوانینی تصحیح ائدیب،
شیخ کمال-ین مزارینی آختاریر؛ او، آختاردیغی مزاری،
بئیلانکی محله سینده، کمال الدین بهزادین مزارینی دا اونون
یانیندا تاپیر.

سونرالار یاواش- یاواش ایلر ایچینده، تبریز شهرینین
کولتور و ادبیات سئور جماعتی نین همتی ایله «ایکی کمال
مقبره لری» نین یانیندا بیر محوطه تیکیلیر، سونرا ایسه، ملی

یاپیتلار انجمنی طرفیندن بو تاریخی قالینتی اوناریلیب،
خاطره لوحه‌لری اورا تاخیلدی.

8-نجی هجری یوزایلین عارف‌لریندن اولان کمال خجندی، خجند
اهلی‌دیر. او حج اعمالینی یئرینه گتیرمک اوچون مکه‌یه
گئدیر، زیارتدن قاییداندا تبریزه گلیب، بو شهرده قالیر.
سلطان حسین جلایر، شیخ کمالا اولان ارادتیینه گؤره بئیلانکی
محلّه‌سینده بیر باغ اونون اختیاریندا قویور و اوردا بیر
خانقاه تیکدیریر. او زاماندا بری بو باغ، «کمال باغی»
آدی ایله تانینیر.

کمال‌الدین خجندی‌نین دیوانی 8000 بیتدن اولوشور. دئییلنلره
گؤره 803 ه.ق ایلینده وفات ائتمیشدیر. او بیر غزلینده بئله
دئیر:

عرفات عشقبازان سر کوی یار باشد
به طواف کعبه زین درنروم که عار باشد
چو سری بر آستانش ز سر صفا نهادی
به صفا و مروه‌ای دل دگرت چه کار باشد
قدمی ز خود برون نه به ریاض عشق، کاینجا
نه صداع نفحه‌ٔ گل نه جفای خار باشد
به معارج انا الحق نرسی ز پای منبر

که سری شناسد این سِرّ که سزای دار باشد

ز می شبانه ساقی قدحی بیار پیشم

نه از آن میی که او را به سحر خمار باشد

نکند کمال دیگر طلب حضور باطن

که قرارگاه زلفش دل بیقرار باشد

کمال‌الدین بهزاد 870 ه.ق ایلینده افغانستانین هرات شهرینده

دنیا یا گؤز آچدی. او تعلیماتینی هرات کتاب‌ائوینده، رسام

میرک-ین یانیندا قورتاریب، ائله اورددا میرک-ین یانیندا

رساملیق اؤیره‌نیر. شاه اسماعیل صفوی-نین هراتی فتح ائتمه‌سی

ایله تبریزه گلیب، شاه طهماسب-ه رساملیق اؤیره‌دیر؛ اونون

بوشتان سعدی‌نین نقاشلیقلاریندا اولان امضالاری قاهره-نین ملی

کتاب‌ائوینده موجوددور. کمال‌الدین بهزاد، 10-نحو قمری

یوزایلی مهارتلی رسام و مینیاتورستی، هرات مکتب‌نین

رسامی‌دیر. او هراتدا سلطان حسین بایقرا درباریندا و امیر

علیشیر نوایی یانیندا اؤزل مقامی و یئری واریدی، شاه

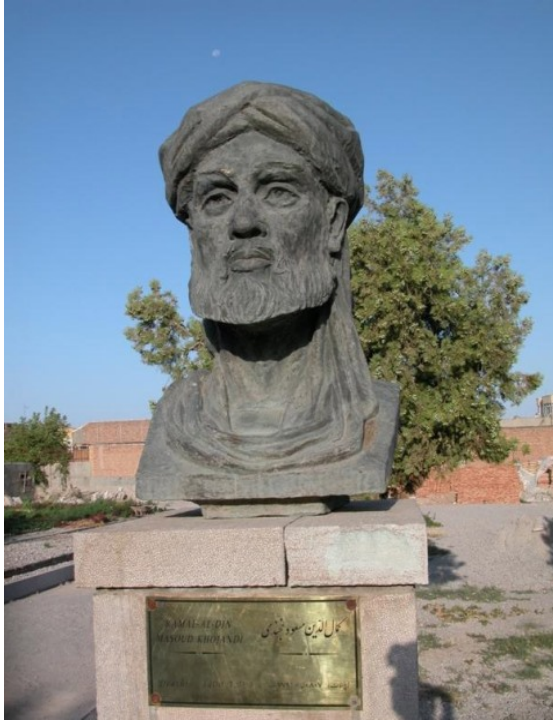
اسماعیل صفوی‌نین ازبکلره غلبه ائتدیگیندن سونرا، اونونلا

بیرلیکده تبریزه گلدی، و صفوی شاه تهماسب زامانیندا دا

عزت و احترام ایله همین شهرده یاشاییب، وفات ائتدی.

کمال‌الدین بهزاد 942 ه.ق. ایلینده اؤلوب، شیخ کمال

خجندی‌نین کناریندا تورپاغا وئریلدی.

سون ايللرده همين يئر «ايكى كمال بيليم يوردو»
 آدلانديرلاراق، رساملىق و هنر اؤيره تيمى مركزينه
 دۇنوشموشدور. حيه طده شيخ كمال خجندى و كمال الدين بهزاد-ين
 مجسمه لرى قويولوب.

صمد افسانه‌سی و ديل قونوسو

حاضرلايان: سوسن نواده رضى

اۋيرتمن، سوسىيال تنقىدچى، چئويرمن (مترجم)، اۋىكوجو (داستان نويس) و آذربايجان فولكلورو اوزه رينده آراشديرمالار آپاران، صمد بهرنگى اۋزونہ گۈره بئلہ يازير: "گۈبهلك كيمى آتا- آناسيز دوغولماديم، آما گۈبهلك كيمى بۇيودوم. آنجاق اونون كيمى تئز آياقدان دوشمەديم، هاردا بالاجا بير شئح وارسا، ايچيمە چكديم، منى سوواران اولمادى. من بۇيودوم... ايدە آغاجى كيمى، آزاجيق سويلا يئتینن، آيرى- بويرو. آذربايجان كندلرينده اۋيرتمن اولدوم."

صمد بهرنگى 1318 ه.ش. قوراپيشيرن آيين (تير) 2-سينده تبريزين چرنداب محله سينده آنادان اولدو. 1336-دا اوغلانلارين «دانشراي مقدماتى»-سيندا تحصيلاتينى بيتيريب، 18 ياشيندا ليغيدان كندلرده اۋيرتمنچىلىك ائتدى. 1341-نجى ايلده تبريز بيلم يوردوندان، فارسى و خارجى ديللر ادبياتى رشته سيندن فارغ التحصيل اولدو.

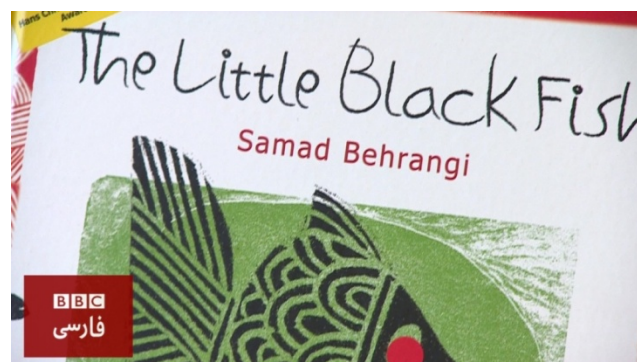
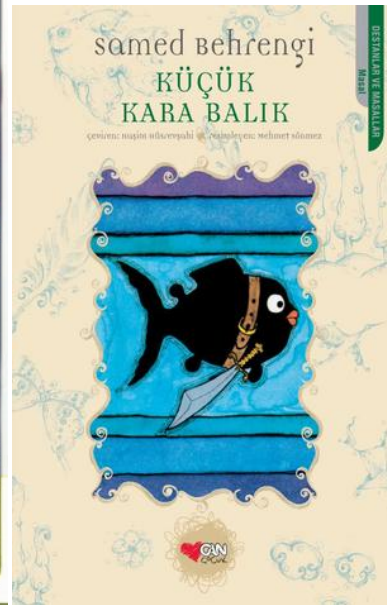
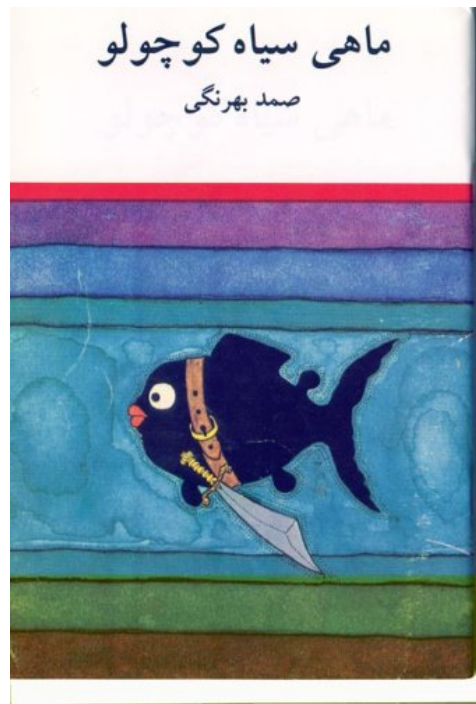
صمد، آذربايجانين يوخسون (محروم) كندلرينده اۋيرتمن ايدى. او، كندلرده بالاجا كتاب ائولرى قوروب، اوشاقلارى كتاب اوخوماغا تشويق ائلردى.

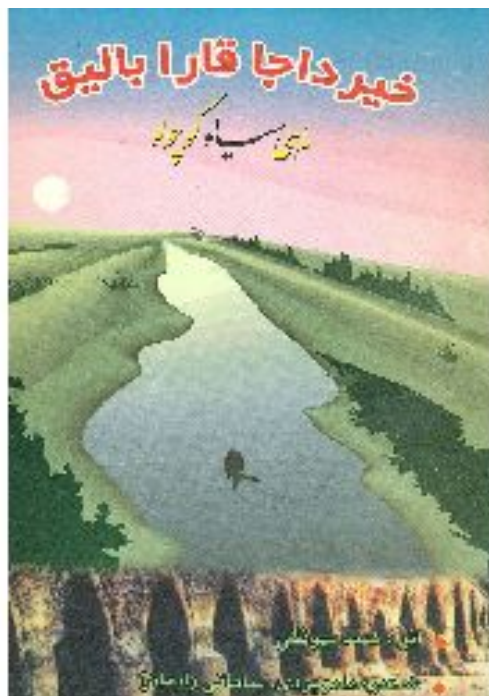
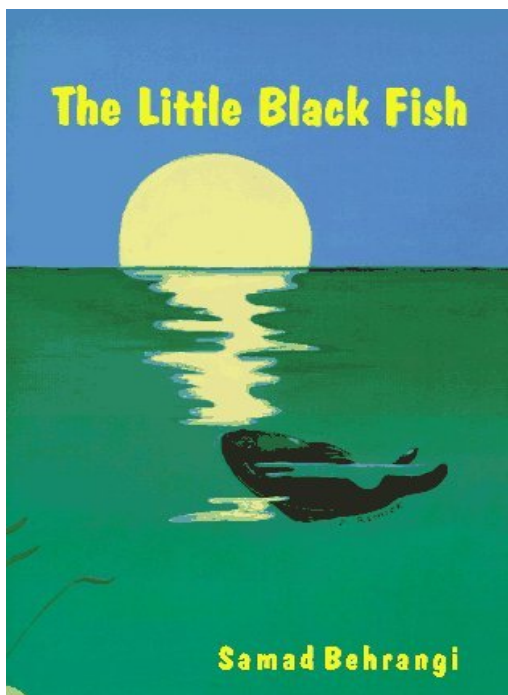
1342 ايلينده، صمد بهرنگى آذربايجان مدرسه لرى اوچون آذربايجان توركجه سىنين الفبا كتابينى يازدى. بو كتاب، جلال ال احمد-ين اۋنريسى اساسيندا «ساو ادسي زليقلا كوره سل ساواش كميته سى» نه گۈندريلدى. آنجاق صمد او كتابدا آپارماق

ايستەدىكلرى دەيشىمەلرە كسىن قارشى چىخىب، وئرىلن بۇيوك
رقمدە پولو قبول ائتمەيىنچە، كىتاب قايتارىلدى و بو ايشدە
ذىنفع اولانلارین غضب و نفرتىنە سبب اولدو.

صمدىن اۇلوموندن بىر آى اۇنچە، «بالاجا قارا بالىق» كىتابى
يايىلىب، ايران و دنيا جماعتى طرفىندىن بىەنىلىب سئويلىدى.
صمدىن اثرلرىنىن ياش گروپو يوخىدى. معمولا اوخوجو
راحاتلىقلا اۇزونو اونون ناغىللارنىن كىراكتىرلرىنىن
يئرئىنە قوياردى. اثرلرى اىلە نئچە قوشاغىمىزىن
اوشاقلىغىنا داد- دوز قاتىب، رنگ باغىشلايان صمد، قوشاق-
قوشاق سئويلىب، سايىلىب و ائلهجه دە ياد اولور همىشه. او،
ياراتدىغى قارا بالىق كىمى، اۇز چاغىندا شجاعتلى و
بىلگىلى ايدى.

صمد بهرنكى 1347 ه.ش زومار آينىن 9-ندا، هله 29
ياشىندا اىكن، كوانق كندىنىن ساحىلىندە، آرازدا بوغولدى.
صمد بىر چوخ اثر اۇزوندىن يادگار قويوب، آنجاق اونون
شاھ اثرى بالاجا قارابالىق دىيانىن بىر چوخ جانلى دىللرىنە
چئورىلىب، دنيا چاپندا تانىنىبدىر.

دکتر رضا براهنی صمدن یازیر (چئویردی: س. رضی):

"چاغیمیزین ان گرچکجی ناغیلچیسى، صمد بهرنجى، هئچ قوشقوسوز دۇرانیمیزین ان دیرچک، ان جانلی «محبت افسانهسى» دیر ده. صمد بهرنجىنین آذربایجان کولتوروندن چیخاردیب دنیایا سرگیله دیگی اینجه نؤکتەلى و کؤنول اوخشیان یاپیتلار، ائله بینؤورهلى، خیالى قورشایان، و ساده لیگینه رغمن او قدر محتشم دیر کى، جسارت ائدیب دئمک اولار صمد، انسانلارین ان درین و ایچ آرزو- دیلکلرینه، یالنیزجا بیزیم بو قیسا چاغیمیزدا دئییل، بوتون چاغلار و تاریخ بویونجا ال تاپیبدير. بو آخار- باخاردان، صمد بهرنجى، آذربایجانین

آزادلىق سئور ملتىنن و بوتون ايران خالقىنن قانادارىنا مېنەرك، ائلە بىر گۈزل، ائلە بىر شانلى شوكتلى اوچوبكى، او يوكسكلىكلەردە، ملتەر، ملتەر، سولار و بويلار گۈزە گلمز آرتىق، گۈزۈكن تە بىر گرچە وار، او دا، دنيا انسانلارنىن اۈزگۈرجە، انشىدجە و راحتجا بىرى- بىرى ايلە ايلگىلنمەلرە دىر.

دوغوردان دا صمد، بىزىم ان گلوبال ناغىلچىمىزدىر. صمد چوخ دوغال بىر دىل قوللانير. دىلن گلىشمەسىنى تصنعى اولاراق داياندىرماق اىستەمىر، حتى بو دىلە، انشىكدن بىر شئىلر آرتىرماق نىتدىندە دە دئىيل. صمدىن دىلى فارسجا اولمايان سۈزجوكلەرلە «ملى» داورانمايىر. بلكە صمد توركجە يازسايدى، آذربايجان توركجەسىنى وارسىللاندىرماق اوچون (غنىتر كىردن) بىر نئچە فارس و عربجە سۈزجوكلرى بو گۈنكۈ آذربايجان توركجەسىندىن انشىگە آتىب، يئرلرینه كۆكۈ اصلتلى توركجەدن سو ايچن سۈزجوكلر قوياردى. آنجاق صمد، ائل دىلى و فولك دانىشيق طرزىنە اولان سئوگى و باغلىلىغىنا گۈرە، هئچ و دە كىسروىنن ايشىنى گۈرمزدى. آنجاق بو، تارىخى خيال اولونان كىمى گۈستىرمەكدىر، اونو تارىخ ايلە دەيشىك توتامالى. صمد، خالص (سره) اولمايان، آما ايرانىن چاغداش تارىخى ايلە چاغداش اولان فارسجا يازىر...."

دھنیمیز انسانلیق یۇرونکەسینە عیارلانمالی

سوسن نوادەرضی

بیر جامعەدە، انسانلارین بللی اولایلار (پدیدهلر) قارشىسیندا نئجە داورانمالارینی تعریف و تعیین ائدیب، الله داورانماغا مجبور ائدن قوراللار (قانونلار) سوسیال نورم دئییلیر. انسانلارین داورانیشلارینی محدودلاشديران بویوروق و یاساقلاردان اولوشان نورملار، توپلومون دەیر اؤلچوسو ساییلاراق، نظمینی، کنترولونو و داواملیلغینی ساغلايار. اجتماعى نورملار ایکی قولا آیریلیر:

- 1- یازیلیمیش یا رسمی نورملار (قانونلار کیمی)
- 2- یازیلمامیش نورملار؛ تۆره (عرف)، عادت، گۆرهنک (رسوم)، دین قوراللاری، اخلاق قوراللاری، گۆرگو (آداب) قوراللاری بوتون دەیرلر نسبىديرلر. بیر جامعەدە دەیر و نورم ساییلانلار، باشقا توپلومدا دەیرسیزلیک یا دا آنورماللیک سایىلا بیلر. هر بیریمیز، آیری بیر یئردە، آیری بیرمدنیت وکولتورلە دنیايا گلسهيدیک، ایندی باشقا شئیلر بیزیم

بئله ايسه، گرچك دەيرلرى، گرچك اولمايانلاردان نئجه سئچىب، ياشامىمىزى اونون اساسىندا دوزەنلەلىك؟! گۇرونور اۇنوموزدە بىر يولدىن آرتىق قالمىر، او دا ذەنىمىزى انسان و انسانلىق يۇرونكەسىنە (مدارىنا) عيارلاماقدىر. يعنى انسانىن جسمىنىن دە روحونون دا سايىقىن (محترم) اولماسىنى قاورايب، اونا اينانمالىيىق. هئچ بىر انسان جسمى و روحى درد چكىب، اينجىمەيى سئومز. بونا اساسا، انسانلارى اينجىدن هر بىر داورانىش يا دانىشلىق، هر سببە، هر زامان و هر قوشول آلتىندا يانلىشىدىر و قىنانىر. كىمسەيە اولومسوز داورانامالى، بىزە دە اولومسوز داورانىلماسىنا اذن وئرمەلەيىك.

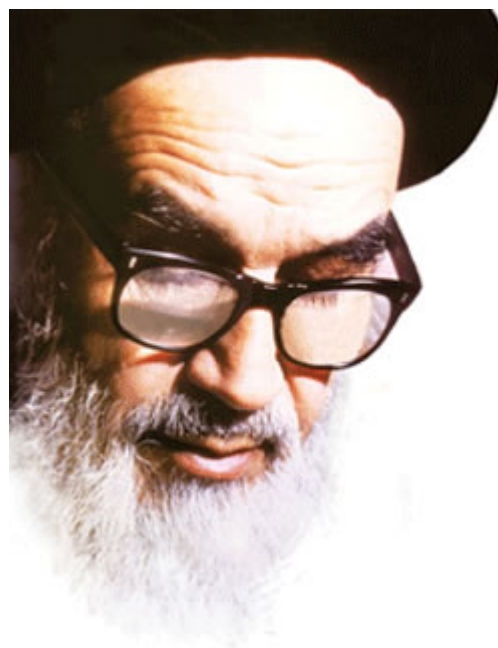
هر بىر قازانجى اۇزۇنە اىستەين، هر ايشدە يالنىز اۇز منفعەتىنى گودن، اۇزۇندىن گوجسوزلىرى يا پولسوزلارى تحقىر ائلەيىب، اونلارا خور باخان، هر علتە گۇرە بىر انسانىن روحى يا دا جسمى اذىتىنە سبب اولان، جمعى گلىشمەيە، جمعى گلەجەيە، جمعى منفعەتلەر اۇنم وئرمەين بىرىسى، دئمك انسانلىق مقامىندىن اوزاقتا گزىر ەلە. دەيرلرى مطلق و دەيشىلمز بىلنلر بىزىم دە جامعەمىزدە آز دئىيل. بئله جامعەلردە انسانلىغىن سۇنوكلنمەسىنە ياس توتمالى.

انسان و انسالىق دەيرلرینه اينانمالى، داورانىش، دانىشىق
و يۇنتملىرى انسانىت يۇرونىگەسىنە عيارلاماق گرک.

دوغوموندىن رحلتىنە قدر

امام خمينى (ره)

حاضىرلادى: سوسن نوادەرضى

روح الله الموسوى الخمينى 10 زومار، 1281 گونش اىلى (1320-نجى
قمرى ايلين جمادى الثانى آينىن ايگىرمىنجى گونو، 24
سئپتامبر 1902 ميلادى)، ايرانين مركزى ولايتىن
تابعهلرىندن اولان خمين شىرستانىندا، بىلىم، هجرت، جهاد
اهلى، و زهراى اطهر سلام الله عليهانين سلالهسىندن اولان بىر

عائله ده دونيايا گۇز آچدى. او، قوشاقدان- قوشاغا الهى بىلىكلر قازانيب، انسانلارنى ھدايت ائتمەيە چالیشان آتا- بابالارنىن اردملىرىن وارثى ايدى.

امام خمينىن حۇرمىتى آتاسى، مرحوم آيەلله سید مصطفى موسوى، مرحوم آيەلله العظمى ميرزاى شیرازى (رض)-نن چاغداشلايندان ايدى. او، نجف اشرفده ایللرجه اسلامى معارف و بىلىملر درسى آليب اجتھاد درجەسینه چاتاندان سونرا، ايرانا قايدىب، خمين شھرىندە دین قونوسوندا انسانلارا ملجا و ھدايت ائلهين اولدو.

روحلله-ين دوغوموندان 5 آي كئچمەميش، طاغوت رژىمى و اونا باغلى اولان خانلارین حمايتى ايله ديرچەلن عوامل اونون آتاسىنن حاقلى ايستەكلرينى قورشون ايله جوابلاييب، خمين- اراک يولوندا اونو شھادته چاتديرديلار. شھيدین اقربالارى قصاص حۇكمونون اجرا اولونماسى اوچون تھراندا دارالحکومەيە گئديب، عدالتين اجرا اولماسينى ايستەديلر.

بئله ليكله امام خمينى عۇمرونون ايلکين چاغلاريندان آتاسيزلىق و شھادت آنلاملارى ايله تانيشدى. او اوشاقلىق و يئنىئتمە چاغلارينى، علم و تقوا عائلەسى و مرحوم آيەلله خوانسارىنن نوھلريندن اولان مؤمنه آناسى (ھاجر خانم)-ين سرپرستليگى و شجاعتلى- حق سئور عمەسى، (صاحبه خانم)-ين

يانيندا كئچيرتدى. اما تاسفله 15 ياشينا دولماميش، همين
ايكى نعمتين ده وارليغيندان يوخسون قالدى.

قم شهرينه كؤچمك، تكميلي درس لر آماق و اسلامى بيليم لر اؤيرتمك

1300 شمسى ايل نين نوروز بايراميندا، حاج شيخ عبدالكريم
حائرى يزدي- رحمه الله عليه- ين آردينجا، امام خمينى ده قم
شهرى نين علميه حوزه سينه گئديب، حوزه بيليم لرينده تكميلي
تحصيلاتينى سرعتله، بؤيوك عاليم لر ين محضرينده كئچيرتدى.
چوخ چكمه دن امام خمينى فقه، اصول، فلسفه، عرفان و اخلاق
ساحه لرينده مجتهد و مدرسلرين راي صاحب لريندن تانيئيب، بو
ساحه لرده قم شهرى نين علمى حوزه سينده، مسجد اعظم، مسجد
محمديه، حاج ملا صادق مدرسه سى، سلماسى مسجدى و... -ده
تدريس ائله دى. بونلاردان علاوه، امام خمينى تقريبا 14 ايل
بويونجا نجف شهرى نين علميه حوزه سى نين شيخ اعظم انصارى
مسجدينده اهل بيت و فقه بيليم لر ين ان يوخارى سويه ده
اؤيره ديب، همين شهرده ايسه اسلامى حكومتين نظرى مبانى سيني،
ولايت فقيه قونولو آرديجيل درس لرينده يئنيدن آچيقلادى.

امام خمينى ساواش و قيام سنگرينده

آلله يولوندا ساواش و جهاد ائتمك روحيه‌سى، امام خمينى‌نين عايله محيطى و ائيتيميندن، اينام‌لاريندان، اعتقادى گوروشوندن و ياشامى‌نين سياسى- اجتماعى شرايطيندن آسيلي ايدى. امام خمينى‌نين مبارزه‌لرى، اونون يئني‌يئتمه چاغلاريندان باشلاندى، و بير طرفدن روحى- علمى بويوتلارى‌نين تكماملونا گوره، ديگر يانندان ايسه، ايرانين و اسلامى توپلوم‌لارين سياسى- اجتماعى قوشوللارى و دوروموندان ائتكى‌لنهرک داوام ائتدى.

1340 - 1341-نجى ايللرده ايلتى و ولايتى انجمن‌لرين ماجراسى، امام خمينى‌نين قيام رهبرليگى و روحانيت نقشينده گورونمه‌سینه فرصت ياراتدى. بئله‌ليکله روحانيتين سراسرى قيامى **1342**-نجى ايلين خرداد آييندا ايکى گوزه‌گليم اؤزللىک، يعنى امام خمينى‌نين واحد رهبرليگى و قيامين انگيزه‌لر، شعارلار و آماج‌لارى‌نين اسلامى اولماسيندان آسيلي

اولاراق باشلاندى و ايران ملتىن مېارزەلرېنە كى، سونرالار
ايران اسلامى انقلاب آدى ايله دنيا دا تانىنىپ تانىتدىرىلدى،
بىر باشلانقىچ اولدو.

بىرىنچى دنيا ساواشىندا امام خمېنى 12 ياشىندا بىر
يئنىيئتمە ايدى. او بو ساواش دان اولان آنىلارېنى بئله
خاطرلادير: من هر ايكى دنيا ساواشىنى دا آنىمسايىرام...
خىردا اوشاق ايدىم، اوخولا گئىدىرىم، شوروى سربازلارېنى
بىزىم خمېندە اولان مېركىزىمىزە گل- گئىنى گؤرىدىم. بىرىنچى
دنيا ساواشىندا اونلار بىزە يوگوروب سالىدىراردىلار.

امام خمېنى باشقا بىر يئردە، مېركىزى حكومتە باغلى اولان
بعضى خانلار و اشراردان آد آپاراراق، بويورور: من
اوشاقلېقدان ساواش ايچىندە ايدىم... بىزىم اؤزوموزون
سېلاخلارېمىز واريدى. من ايسە، اوشاق اولدوغوما رىغن،
دوشمانلارېن سىنگرلرېنە گئىپ باش چىكىدىم.

1299-نجو گونش ايلى، موثق قانىتلار اساسا انگىلزلرېن
حمايەسى ايله گرچىكلەش رىساخان كودتاسى قاجارلار سىلطنتىنە
سون قويوب، ملوك الطوائفى حكومتە و خانلارلا اشرارېن
سىلطنەسىنە سون قويسا دا، پهلوى خاندانىن داها سرت
دىكتاتورلوغونو اونلارېن يئرىنە، ايران ملتىنە حاكم ائتدى.
بئله بىر شرايطدە، مشروطەدن سونرا او دؤرون دؤلتى و
انگىلېز عمالىنېن هابئله، باتىچى ضىالىلىق اداعاسى ائدن

دوشمانلارین هجومونا معروض قالان ایران روحانیتی، اسلامیتی و اؤز وارلیغینی ساوونماق اوچون مجادلەیه باشلادیلار.

آیه‌الله العظمی حاج شیخ عبدالکریم حایری، قم شهری عالیم‌لرینین چاغیریشی اوزره بو شهره هجرت ائله‌دی، اوندان آز سونرا، اوستون استعدادی سایه‌سینده علمیە حوزه‌سینین درس‌لرینی سرعتله خمین شهرینده کئچیردن امام خمینی ده قم شهرینه هجرت ائله‌ییب، بو شهرین یئنی ایجاد اولان حوزه‌سینین مؤقعینی محکم‌لشدیرمکده عملی اولاراق فعال صورتده اشتراک ائتدی. چوخ کئچمه‌دن بو حوزه‌نین عرفان، فلسفه، فقه و اصول ساحه‌لرینده گؤرکملی عالیم‌لریندن اولدو. آیه‌الله العظمی حایری‌نین رحلتیندن سونرا (1315 ه.ش دوندوران آی-10) قم شهرینین علمیە حوزه‌سینی داغیلما خطری ته‌دید ائدیردی. تعهدلو عالیم‌لر چاره قیلماق فکرینه دوشدولر. 8 ایل بویونجا قم شهرینین علمیە حوزه‌سینین باشچیلیغینی سید محمد حجت، سید صدرالدین صدر و سید محمدتقی خوانساری- رضوان الله علیهم - عهده‌لندیلر...

امام خمینی دقت ایله توپلومون سیاسی قوشول‌لارینی و اؤزللیکله حوزه‌لرین دورومونو ایزله‌ییردی. او آردیجیل اولاراق چاغداش تاریخی کتابلار، درگی‌لر و گونده‌لیکلری اوخویوب، تهرانا گل- گئت‌لرینده آیه‌الله مدرس کیمی بؤیوک‌لرین محضرینی درک ائله‌ییب، بیلگی‌لرینی آرتیریردی. او بو

نتیجە یە چاتمیشدی کی، مشروطەنین یئنیلیدیگیندن، و رضا خانین ایش اوستونه گلدیگیندن سونرا بو ذلتلی دورومدان قورتولماغین بیر تک یولو وار او دا، علمیە حوزه لرینین اویانیشی، اوندان اۇنجه ایسه، روحانیت ایله جماعتین معنوی ایلگیسی و حوزه لرین حیاتی نی تضمین ائتمک دیر.

امام خمینی اؤز دهیرلی آماج لارینین آردینجا 1328-ه. ش ایلینده علمیە حوزه سینین آلت یاپی سینین اصلاح اولماسینین طرحینی آیە الله مرتضی حائری ایله بیرلیکده حاضیرلاییب، آیە الله بروجردی یه اؤنردی. بو طرح امامین شاگیرد لری طرفیندن خوش قارشیلانیب حمایت اولوندو.

«انجمن های ایالتی و ولایتی» لایحه سینین (16 خزل 1341) اونایانماسی خبری نین یاییلماسیندان سونرا، امام خمینی قم و تهرانین بویوک عالم لری ایله بیرلیکده دوشونوب- داشینانندان سونرا یایقین اعتراض لارا باشلادیلار. بو شرایطده، شاه رژیمین گرچک آماج لارینی آچیقلاماقداء، و علما ایله علمیە حوزه لرینین رسالتینی آیدینلاتماقداء، امام خمینی نین نقشی موثر و گؤرکملی ایدی. بئله لیکله، «انجمنهای ایالتی و ولایتی» ماجراسی ایران ملتینه قازانجلی بیر تجربه اولدو، و اونلار اسلام دنیا سینا لایق اولان بیر رهبرین اؤزللیکلرینی تانی دیلار.

شاھ-ين انجمنلر قضيه سينده يئنيلديگينه رغبمن، آمريكانين باسقىلارى، دئييلن اصلاحاتين اجرا اولونماسى اوچون داوام ائتدى. شاھ 1341 -ين چيلله آييندا آلتى بन्दلى اصلاحاتينين اصولونو اؤنه سوروب، رفراندوم ايستهدى. بير داھا دا امام خمينى قم شھرىنين مراجع و علماسىنى چاره قيلماغا چاغيردى. امام خمينىنين اؤنريسى ايله، 1342 ايلين نوروز بايرامى تحريم اولوندو. امام خمينىنين اعلاميه سينده شاھ-ين «انقلاب سفيد»-ى، «انقلاب سياھ» آدلانديريلدى.

1342-نجى ه.ش ايلي، نوروزو بايرامىنين تحريمى ايله باشلانيب، فيضيەنين مظلوملارئين قانى ايله بوياندى. شاھ آمريكانين ايستهديگى اصلاحاتين گرچكلشمه سينه اصرار ائدرکن، امام خمينى ايسه، آمريكانين دخالتلى و شاهين خيانتلىرى قارشيسيندا جماعتى اويالديب، آياقلانماغا چاغيريردى.

15 خرداد قيامى

1342-نجى ه.ش ايلين قيزاران آيى، محرم آيى ايله بير دوشموشدو. امام خمينى بو فرصتدن جماعتين شاه رژيمينه قارشى آياقلانماسى اوچون يئترينجه فايدالانيردى. امام خمينى عاشورا آخشاميندا، 1342-نجى ايل، قيزاران آيين 13 -نده فيضيە مدرسه سينده اؤز تاريخى نطقونو ايراد ائتدى. بو نطق «15 خرداد قيامى»-نين باشلانقيجى ايدى. شاه قيامين

ياتيشدىرماسىنى امر ائتدى. اۇنجه امام خمينىن چوخ سايدا آرخاداشلارنى 14 خرداد گئجهسى توتوقلاديلار، سونرا يارى گئجه ساعات 3-ده يوزلرجه كوماندا امام خمينىن ائوينى قوشاديب، اونو ناماز اوسته توتوقلايب تهرانين قصر زندانينا گؤتوردولر. 15 خرداد گونو، سحر تئزدن انقلاب رهبرىن توتوقلانيب تهراانا گؤندريلمه خبرى مشهد، شيراز، و باشقا شهرلره چاتدى و اورالاردا دا قم شهرينه بنزر دوروملار ياراندى.

15 خرداد 1342-ده قيام رهبرىن توتوقلانماسى، و جماعاتين وحشيجه سينه قيريلماسيندان سونرا، غائله ظاهرده ياتيشدىريلدى. 1342 ه.ش-ده، آغلارگولر آيين 18-نده، گئجه واختى، اۇنجه دن بيلدىريلمه دن، امام خمينى بوراخيليب، قم شهرينه گؤتورولدو. «15 خرداد» قيامىن بيرىنجى ايل دؤنومو 1343-نجو ايلده امام خمينى و ساير تقليد مراجعىن اورتاق بير بيلدىرى (بيانیه) يايىنلاماسى ايله، و علميه حوزه لرىن آيرى- آيرى بيلدىرلىرى ايله عزيزلنيب، عمومى عزا آدى ايله تانيديلدى.

كاپيتولاسيون لايحه سىن اونايلانماسينا قارشى امام خمينىن آچيقلاملارى، 1343-نجو ايلين قيروو آييندا ايرانى بير داها قياما سارى گؤتورمكده ايدى. 13 قيروو 1343-ده، يئنه

تهرانداڭ گۇندەرىلن سىلاھلى كومانىدولار قم شەرىندە امام خەمىنىنەن ئۆيىنى قوشاتىدىلار. بو كز دە امام، ناماز اوستونىدە ايدى. امام خەمىنى توتوقلانىب، گونلىك قوھلرى ايلە بىرلىكدە تەرانىن مەرآباد ھاوا آلانىنا آپارىلىب، اۇنجدەن حاضىرلانان نظامى بىر اوچاقلا، گونلىك و عسكرى مامورلارىن تحتالھففىندە آنكارايا گۇتورولدى. ھەن گون آخشام چاغى، ساواك امام خەمىنىنەن اۆلكە گونلىگى عليھىنە فعالىت ائھامى! ايلە تبعىد اولماسى خەرىنى گوندىلىكلىدە يايىدى. باسقىلار و خفقانلى اورتاما باخمايلاق، اعتراضلار دالغالارى، تەران بازارىندا تظاھرات شكىلىندە، حوزە درسلىرىنەن اوزون مدتلى تعطىل اولماسى، اولوسلار آراسى قورولوشلارا طومارلار و مکتوبلار گۇندەرمكلە گۇستىرىلدى.

امام خەمىنىنەن توركىيەدە اقامتى 11 آى چكىدى، بو سوره ايچىندە شاه رژىمى ايراندا اولان دىرەنىشلرىن اولوب-قالانىنى شدتلە ياتىشدىرىب، امام خەمىنىنەن يوخلوغوندا، سرعتلە آمريكانىن سئودىگى اصلاحاتى گرچكىلىدىرىدى. تركىيەدە اجبار اوزوندىن قالماق، امام خەمىنى اوچون تحرىرالوسىلە آدى دەيرلى كتابىنى يازماغا غنىمت سايىلان بىر فرصت اولدى.

امام خەمىنىنەن تركىيەدەن عراق-ا تبعىد اولونماسى

13 خزل 1343-ده امام خمینی، اوغلو آیەلله حاج آقا مصطفی ایله ترکیه‌دن، ایکینجی تبعیدگاه، عراق-ا گؤندریلدیلر. او، بغدادا چاتدیقدا، کاظمین، سامرا و کربلا شهرلرینده، ائمه اطهارین مرقدینی زیارت ائدی، بیر هفته‌دن سونرا قالاجاغی اصلی شهره یعنی نجفه گئتدی. امام خمینی غرضلی عنصرلرین قارشى چىخمالارینا باخمایاراق، خارج فقه سیرا درس‌لرینی **1344** قیروودا، نجف شهرینین شیخ انصاری (ره) مسجدینده باشلادی و عراقدان پاريسه هجرت ائتمه‌سینه کیمی سوردوردو. اونون درسی حوزه‌سی کمیت و کیفیت باخیمیندان نجف شهرینین ان اوستون درسی حوزه‌لریندن تانیندی. امام خمینی نجفه گلدیگی گوندن، ایرانا گؤندردیگی مکتوب و پیغام‌لارلا باغلانتی‌سینی مبارزلرله ساخلادی و مختلف مناسبت‌لرده اونلاری دیره‌نیب دایانماغا، «**15** خرداد قیامی»-نین آماج‌لارینی داوام ائتدیرمه‌یه چاگیریدی.

تبعید دۇرانیندا، بوتون چتینلیکلره رغمن، امام خمینی دیره‌نیب ساواشماقدان ال چکمه‌دی. او اۇز دانیشیق‌لاریندا و پیغام‌لاریندا قازانچ و ظفر اومودونو اورکلرده یاشادیردی. امام خمینی‌نین دۇرد ایل درس وئرمه‌سی، چالیشمالاری و آیدینلاتمالاری نجف حوزه‌سی‌نین اورتامینی آز-چوخ ده‌ییشه بیلیم‌شدی. **1348-ده** اۆلكه ایچینده‌کی دیره‌نیشچى‌لردن علاوه،

عراق، لبنان و باشقا اسلامى اۆلكەلەردە دە امام خمىنىنى
اۆزلىرىنە اولگۇ ائىدىن بىر چوڭ مۇخاپپىلرى وارىدى.

1356-دە اسلامى انقلابىن دىرچەلمەسى و جماعتىن قىامى

1356 قىروو آيىنىن بىرىندە، آيەللىك ھاج آقا مصطفى خمىنىنىن
شەھىد اولماسى، و اونا توتولان عظمتلى تۇرن، علمىيە ھوزەلرىن
و ايرانىن مەزھبى جامەسىنىن يىنىدىن آياغا قالخاماسىنا سەبب
اولدۇ. امام خمىنى ھەمىن زامان، اينانىلماز شەكىلدە بو
اولايى آلاھىن گىزلىن لۇطفلىرىندىن آدلاندىرمىشىدى. شاھ رەژىمى
اطلاعات گۈندەلىگىندە، امام خمىنىنىن عليھىنە تۇھىن ائىدىجى
بىر مۇقالە يايىمىشىدى. بو مۇقالەيە اعتراض ائىتمەك، 1356-نجى
ايلىن چىللە آيىنى 19-ندا قم شەھرىنىن جماعتىنىن قىامىنا
دۇنۇشۇدۇ. بو آياقلانمادا انقلابى طلبەلەردىن بىر عەدەسى
قانلارىنا غلطان اولدۇلار. بىر چوڭ قىرغىنلارا رەغمەن، شاھ
رەژىمى، يانان آلوولارى سۇندۇرە بىلمەدى.

امام خمىنىنىن ھىجرىتى عراق-دان پارىسە

نيويورك شەھرىندە ايران و عراق-ىن خارجى ايشلار وزىرلىرى
گۇرۇشۇب، امام خمىنىنىن عراقدان اخراج اولونماسى قىرارى
آلىندى. 1357 خىل آيىنىن 2-سىندە، امام خمىنىنىن نجفدەكى
ائوى بەشى قۇەلرىن طرفىندىن قۇشاتىلدى، بو خىبرىن يايىلماسى

ایران، عراق و بوتون دنیا مسلمانلارینین غضبلنمەسینە سبب اولدو. خزل آیینین 12-سینده امام خمینی نجف شهرینی کویت سینیرینا ساری ترک ائتدی. کویت دۆلتی، ایران رژیمینین ایستەیینە گۆرە، اونون بو اۆلکەیه گیرمەسینی یاساقلادی. امام خمینی، اوغلو حجه الاسلام حاج سید احمد خمینی ایله صلاحلشانندان سونرا، 14 خزل گونو پاریس-دە، نوفل لو شاتودا، ایرانلی تانییانلارینین بیرینین ائوینده مستقر اولدو. امام خمینی 1357-نین چیللە آییندا، انقلاب شوراسینی یاراتدی. همین آیین 26-سیندا شاه قاچدی. بو خبر تهران، سونرا دا ایرانین هر یئرینده یاییلدی، جماعت خیابانلارا تۆکولوب شنلیک ائتدیلر.

امام خمینی (ره)-نین 14 ایل تبعیددن سونرا ایرانا قاییتماسی

1357-نجی ایل، دوندوران آیین ایلک گونلرینده، امام خمینینین ایرانا قاییتماق قرارینی آلمان خبری اۆلکەدە یاییلدی. او ایستیردی بو آغیر و تعیین ائدیجی گونلردە جماعتین کناریندا اولسون. بختیار دۆلتی ژنرال هایزر-ین یاردیمی ایله هاوا آلانلارینی بوتون خارجی اوچوشلارا باغاتدیردی. بختیار دۆلتی نۆچە گوندن آرتیق جماعتین

ایستکلی قارشیسیندا دایانا بیلمه‌دی. سونوجدا امام خمینی 1357-نین دوندوران آیین 12-سینده، 14 ایل اوزاق قالدیقدا سونرا، وطنه قاییتدی. جماعتین امام خمینی قارشیلاماسی او قدر عظمتلی و دانیلمازایدی کی، خارجی خبرچیلر ده، اونا اعتراف ائدی، جماعتین سایینی 4-6 میلیون نفره قدر تخمین ووردولار.

امام خمینی (ره) -نین رحلتی

امام خمینی آماج‌لارینی، ابلاغ ائتمک ایسته‌دیگی هر نه کی وار، دئیمیشدی. عملده ایسه، بوتون وارلیغینی بو آماج‌لارین گرچکلشمه‌سی یولوندا قویموشدو.

1368-نجی ایل قیزاران آیین 13-و، شنبه گونو ناهاردان سونرا، ساعت 20 / 22 وصال چاغی‌ایدی. میلیون‌لارجا انسانین اوره‌یینی معنویت‌ایله جانلان‌دیران بیر اورک، 87 ایلدن سونرا دؤیونتودن دوشوب، ملکوت اعلیا قاووشدو.

1368-نجی ایلین قیزاران آیین 14-نجو گونو خبرگان رهبری مجلسی قورولدو، امام خمینی‌نین وصیت‌نامه‌سی حضرت آیه الله خامنه‌ای توسطو ایله اوخوندو. اسلامی انقلاب رهبری‌نین جانشینی بللی ائتمک اوچون چوخلو مباحثه‌لر کئچیریلندن سونرا، حضرت آیه‌الله خامنه‌ای (واقتین جمهور باشقانی) و اسلامی

انقلابین تانینمیش شخصیتلریندن، او بیریلیگی ایله بو چتین سوروملوغا سئچیلدی.

قیزاران آین 15-نده میلیونلار نفر گئجه - گوندوز تهران و ایرانین بوتون شهرلری و کندلریندن گلیب، تهرانین بؤیوک مصلاسینا، اسلامی انقلابین بؤیوک رهبرینین پاک پیکری ایله وداغلاشماق اوچون ییغیشدیلار. قیزاران آیین 16-سینین ایلک ساعاتلاریندا، آیه الله العظمی گلپایگانی نین امامتی ایله، میلیونلار نفر آغلار گؤزلر ایله امام خمینی نین نامازینی قیلدیلار. بئله لیکه امام خمینی نین رحلتی ده یاشامی کیمی یئنی دن اویانیش قاینایا اولوب، یولو و خاطره سی ابدی لشدی. او حقیقت ایدی و حقیقت اولمزدیر.

دونیادا ملی- مدنی و اویغارلیق اثرلر- خزینهلر گونو

یازانی: سوسن نواده رضی

گولن آیین (اردیبهشت) 28-نجی گونو دونیادا ملی- مدنی و اویغارلیق اثرلری و خزینهلری گونودور. موزه لر، ملی- مذهبی

اثرلر، اسكى آبىدەلر (آثار باستانى) ، مىلى سىندلر و خزىنەلر، قىدىملردن ايز بوراخمىش اولان ھەر بىر مىدىيەت و مىنىئەت اثرلىرى و آنىتلار(يادبود) ھەراۋلەكەدە و دىيادا ائتكىلرىنى گۇستىرمىكەدە دىر.

كولتورل آماجىلار چاتماق انسانلارىن علمى- مىدىيە و ھەر يۇنلۇ (ھەمەجانبە) امكداشلىغى ايلە مومكۇن دور. دىيادا موزەلرى گلىشىدىرىپ، گىنىشلىنىدىرمك، آنچاق جماعات ايلە موزەلر آراسىندا اورتاق و ايكى يۇنلۇ امكداشلىق ايلە گرچكىلىش. بو دوشۇنچەيە داياناراق، موزەلرىن اولوسلار آراسى كمىتەسى (ICOM)-ين 12-نجى عمومى قورولتايىنىن 5-نجى قىطىنامەسىندە (18 مە - مىسكو)، گولن آيىن (اردىبەشت) 28-نجى گونۇ دىيا موزەلر گونۇ آدلانىدىرىلدى، و ھەر ايل بو گونىدە بوتون اويە اولان اۋلەكلەردە اۋزل تۇرنلر كىچىرىلر.

«ايكوم»-ون موزەدن وئردىگى تانىتىما گۇرە، موزە، كولتورل يا دوغال (طبيعى) وئرىلىرىن (نعمتلىرىن) توپلاندىغى، ساخلىنىدىغى، آراشدىرىلىدىغى، اينچەلىنىدىغى و سرگىلىنىدىغى بىر يئردىر. بو ايشىن آماجى دا، اۋىرنمك، آراشدىرماق، دىرلىنىدىرمك و توپلانان مجموعەدن لذت آلماق دىر.

کتابخانه ملی تبریز سال ۱۳۴۱

تبریزین "ملی کتابخانا" سی دا بو خزینه لردن بیری سایلماقدا دیر. مین لرحه سوییه لی، دهیرلی و ائش سیز (بی نظیر) الیازما کتابلار ایچهرن بو دولغون کیتابخانا ایراندا و حتی اورتا آسیادا بنزرسیز بیر گنجینه کیمی تانینماقدا دیر.

شبهه سیز بو کیتابخانانی ایراندا و دنیادا تانیدان و مطرح ائلهین فاکتور، اوندا ساخلانیلان چوخ دهیرلی الیازما کتابلار گنجینه سی دیر.

بو کتابخانا 1335-نجی گونش ایلینده آذربایجانین مدنیت سئور و فضیلتلی آیدینلاری طرفیندن بونا قویولموش، تیکیلیمیش و یولا دوشموش دور. اونون تأسیس و ایشه باشلاماسیندا "حاج میرزا عبدالله مجتهدی"، "حاج محمد نخجوانی" و "حاج حسین

نخجوانی" کیمی خئیرخواه و معارفپرور ضیالیلار اشتراک ائتمیشدیلر.

بو کتابخانانین بوتون ایشلملری، مولکونون آلینماسیندان توتوب، بیناسینین تیکدیرمه‌سی و کتابخانانین یولا دوشمه‌سینده واختیله دؤلتین مادی- معنوی هئج بیر یاردیم و دسته‌یی اولمادیغیندان دولایی، اونا "ملی کتابخانا" آدی وئریلمیشدیر.

بو کتابخانادا دنیانین مختلف دیللرینده 60 مین جیلد کتاب ساخلانیلماقدادیر. بو اوزدن ده آذربایجان و ایراندا ان زنگین کتاب منبعی، مرجعی و مرکزلیریندن ساییلماقدادیر.

بو کتابخانانین بیناسی دؤرد قاتدا، 20 میلیون ₮ هزینه ایله تیکیلیمیشدیر و ایلك باشدا ان چوخ ساییدا کتابلار «نخجوانی قارداشلار» طرفیندن اورا هدیه اولونموشدور. تانینمیش فرهنگسئور نخجوانی قارداشلارین تبریزین "ملی کیتابخانا" - سینین اولوشوموندا بؤیوک پایلاری واریدی.

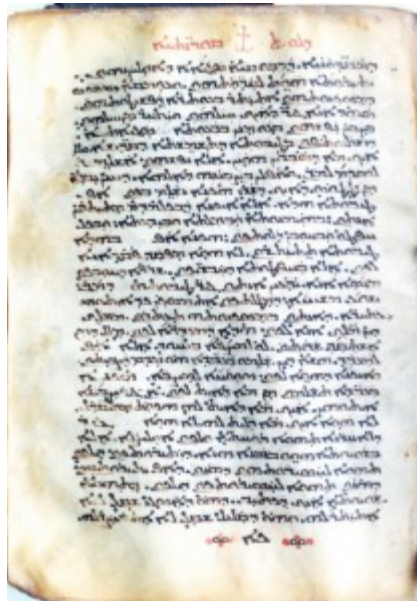
ملی کتابخانانین تمل داشینی قویان ادبیاتسئور معاریفچی حاج محمد نخجوانی، 1298-نجی هجری قمری ایلینده تبریزده آنادان اولوب. او تانینمیش و عالی مقام بیر تاجرایمیش. دئییلنلره گؤره هیندوستانا چای تجارتی مقصدی ایله گئتدیگی یولچولوقلارین بیرینده هیندوستاندا داغینیق شکیلده ایرانین نفیس و نادیر الیازما اثرلرینه راستلانیر. بوتون

مالالتجاره سىنى ساتىر و اونون يئرينه ايرانين بو چوخ ده يرلى اليازما كىتابلارنى آلىب، يىغىر و اۆلكه مىزه قايتارىر.

اونون هديه ائله ديگى خطى كتابلار 1163 جىلدىر كى، اۆز آدىندا بىر مجموعه ده ساخلانماقدا دىر و اۆزى فورمالىته و ايشلملرله آراشدىرماجىلارنى اختيارىندا قويولار.

حاج محمد اۆز چاغىنىن بىر چوخ ايران، آذربايجان و دونيا بىلىم آداملارى و ادبىياتچىلارى ايله علاقه ده ايمىش و ياخىندا ن ايلگىلنرمىش. بو اوزدن ده بىر چوخ اسلامى و باتى اۆلكه لرده اونون شهرتى يايىلمىش دىر.

اليازما كتابلاردا ن علاوه، 2530 جىلد باسىلمىش كتاب حاج محمد نخجوانى طرفىندىن بو كىتابخانايا اهدا اولونموش دۇر. اونون قارداشى "حاج حسين نخجوانى" ده اۆلكه مىزىن مدنيت و اينجه صنعتىنىن زنگىنلشمەسى و يوكسەلىشى اوچون و كىتابخانانىن دولغونلاشماسى اوچون چوخلو چابا و امك گۇستريبدىر.

بو كيتابخانادا ساخلانيلان نفيس اثرلردن بير نئچه استثنايى
موردلره اشاره اولونور:

1-قرآن مجيدىن خطى نسخەسى، محقق خطى ايله (اون اوچ
اسلامى خطلردن بيرى)

6- نجى قمرى يوزايلده "خانبالىغ" كاغىزىندا يازىلمىش.
"خانبالىغ"، چىن-دە اورەتيلن (توليد اولان) ايلك
كاغىزلاردان ايمىش. بو قرآنىن بير چوخ اۆزللىكلرى وار.
او جملەدن كاغىزىنىن نۇوعو، ھەم دە آلتون قاپلاما (طلا
اندود) اولماسى دىر. دىگر گۆركملى اۆزللىكلرىندىن، ھەر
سورەنىن باشىنا چوخ گۆزل خطلە يازىلمىش اولان "سورەلرىن
شان نزولونا" اشاره ائتمەك اولار. سورەلرىن
يازىلماسىندا دا 40 نۇوع "بسم الله" دان استفادە

اولونوبدور. همچنين سوره-لرين باشلانىشى "شنگرف" و آلتون سئت (طلا اندازى) ايله يازىلىبدىر. سوره-لرين قىراغىندا اولان آلتون سئت، بو قرآنين ان گوزل و اۇزل مخصوص-لوغودو. دئىلىر بو ايش اوچون پودور آلتون و بالى مخصوص باشقا بير ماده ايله قارىشىدىر يىلب معجون كىمى بير ياپىشقان اله گتىرىلمىشدير و سونرا گول شكلينده كاغىزدا حك اولوبدور. بو قرآنين كاغىزى دا مخمل پارچا كىمى چوخ يوشاق و لطيفدير. بو قرآن سرگى-لرده گوسته-رىيه سونولدوغوندا هميشه صنعت سئورلرين و مدنيت-پرور انسانلارين حيرت و تحسنىنه سبب اولموشدور.

2- " اينجىلن نسخه-سى" - دونيا داكى ان اسكى اينجىل-لردن بيرى سايلىر و دئىلىن-لره گۆره لاپ كامل و نفىس نسخه-لردن بيرىدير. بو كتاب بالىق درىسى اوزه-رىنده يازىلمىشدير و اۇزللىگى ايسه، تحريف و تصحيح-دن محفوظ قالماسىدير. هم ده اينجىلن بوتون رساله-لرىنى احتوا ائتمكدهدير. تبرىزىن مركزى كتابخانه-سىنىن خطى نسخه-لر اوزمانى-نىن (كارشناس نسخ خطى) دئىگىنه گۆره اۇنجه بئله فكرلشردىلر كى، بو همن مقدس كتابدير - انجىل، تورات، زبور، سلیمانين مکتوبلارى و... احتوا ائدن كتاب- سونرا قديم سريانى خط ايله تانىش اولان

آوروپالى اوزمانلار آراشديرما و شيفرهلىرى چۇزدوكدن سونرا (رمزگشايى) بو كتابين ان معتبر و ان اسكى انجيللردن و اصيل اينجيله ياخين اولان بير باهابيچيلمز كتاب اولدوسونو اونايلاديلار (تاييد ائتديلر). دئيىلنلره گۇره واتىكانين نمايندهلىرى دفعه لرجه بو اينجيلين آلماسىنى مركزى كتابخانايا اۇنريبدىرلر، حتى اونو آلماق اوچون آغ چك بيله وئرمك ايسته ميشدىلر. پيغمبرلر اينجيلى، كريستيانلىق عالمىنين ان اصلتلى، ان الده ييلمه ميش اينجيلىدير و اينديه كيمى ترجمه و چاپ اولونمايىبدير.

3- "اميرعليشير نوايى" نين ديوانى؛ جغتايى توركجه سينده و چوخ گۇزل نستعليق خط ايله يازيلمىشدير.

- 4- "بصائر یمنی"؛ محمد محمود بن ابی الحسن نیشابوری نین تألیفی. طه سوره سی نین 13- نجو آیه سیندن تا قرآنین آخرینه قدر نفیس و ائش سیز بیر تفسیر دیر.
- 5- "نظامی گنجوی" نین نسخه سی؛ 444 صفحه ده، فرنگی کاغیذدا و فارسجا یازیلیمیش دیر. نظامی نین بئش مثنوی سینی ایچه ریر. نستعلیق خط ایله یازیلیمیش و مطلب لرین باشی حیوه شنگرف ایله تزیین اولونموش دور.
- 6- "وقف نامه ی ربع رشیدی" نسخه سی؛ خواجه رشید الدین فضل الله همدانی، سکگیزینجی هجری قمری یوزایلین یادگاری دیر و بیر چوخ حیصه سی خواجه رشید الدینین اؤز خطی ایله یازیلیمیش دیر. قالانی دا تبریزین حاکم شرعی نین خطی دیر.
- 7- "ریاض الجنه"؛ محمد حسن بن حاج میر عبد الرسول حسین زنوزی تخلصو مانی صاحب بحر العلوم و روضه الامال، موضوعو ایسه، تاریخ و تذکره.
- 8- میرزا محمد علی بن میرزا عبد الرحیم تبریزی الاصل، اصفهانی المسکن، معروف "صائب تبریزی"، شاعیرین اؤز خطی ایله.
- 9- "هشت بهشت"، خطی نوسخه، امیر خسرو دهلوی نین تألیفی. 1041 هجری قمری ده سمرقندی کاغیذدا فارسجا یازیلیمیش.

تبریزین "ملی کتابخانا" سنین نشریه لر آرشیوی ده اولدوقجا
زنگین دیر.

گوموش پایالارینی ساتیب، قزته سینین یایملانماسینا خرجه یین قادین

ایراندا ایلک قزته چی قادین

حاضیرلایان: سوسن نواده رضی

ساوادللی قادینلار، حکومت آداملارینین قورخوسوندان، ساوادللی اولدوقلارینی گیزلتدیکلری بیر
چاغدا، «مزین السلطنه» ایرانین ایلک قادین درگیسینی چیخارتدی. سکگیز صفحه دن اولوشان،
اؤلکه ده و اؤلکه خارجینده یایینلانان بو هفته لیگین عؤمر و چوخ آز اولموش اولسا دا، مشروطیت
دؤورانیندا اولدوقجا بؤیوک بیر ده ییشیکلیک ساییلیردی.

بئله دئییلیر کی، قاجارلی ناصرالدین شاه قادینلارین ساوادلانماسیندان ائله خوشلانما ییرمیش، بو
اوزدن ده اونون قادینلاریندان اوخویوب یازما ساوادی اولانلار وارسا دا، ساوادللی اولدوقلارینی

شاهدان گیزله درمیشلر.

مزين السلطنة لقبى ايله تانينان مريم عميد، بئله بير اورتامدا بير قيز مدرسه سى تاسيس ائتمه يه گيريشدى، سونرالار ايسه، ايران تاريخينده ايلك كئز رئاكتورو قادين اولان بير درگى يايينلاندى. ناصرالدين شاهين قوشونونون حكيمى، ميرسيد رضى رئيس الاطبا-نين قيزى اولان مزين السلطنة ائيتيمىنى آتاسيندان آلميشدى. او بير تحصيلاتلى و ساوادللى عايله ده بۇيودوبو اوچون، هم ده هوشلو- باشليلىقى، ماراقليلقى و آراشديرماچى روحوندا دولايى اؤز چاغيندا توپلومونون و دونيانين اجتماعى- فرهنگى ده ييشيم لرinden باش چىخاردىردى، و يئنى بيلم لرله چوخ ايلگيلنديگى اوچون فرانسىزچانى و فتوگرافچىلىقى اؤيرنميه باشلادى. او، ايرانين ايلك قزئته چى قادينى ساييلير. البته ايراندا قادينلار طرفinden يايينلانان ايلك درگى «دانش» آدلانيردى. بو درگى 1289 گونش ايلينده ميرزه حسن خان كحالىن خانيمى، خانم دكتور كحال طرفinden يايينلاندى و بير ايلدن سونرا دوردورولدو. آنچاق مزين السلطنة لقبى ايله تانينان مريم عميد، ايراندا ايلك قادينسى درگينى يايينلاميش اولدو. مشروطيت دؤورونده سوسىال چاليشمالارينين اونا بير مبارز قادين كاراكتئرى ساغلايان مزين السلطنة، آيدىن فكرلى ايره ليچى بير قادين كيمى تانينماسينا رغبتمن، اؤزل ياشاميندا بوتون گله نكسل قادينسى اؤز لليك لرinen قوروموشدو؛ ائوينين ايشلرinen تمامن اؤزو گؤرردى، و او چاغدا مترقى قادينسى دوشونجه لرinen يايينچيسى ساييلان قزئته سى نين گليشمه سى و داوام ائتمه سى اوچون هئچ بير چابادان اسيرگنميه ييردى.

ياخىنلار يىندان بىرىسى نىن نىل ائىدىگىنە گۆرە، گۈنلەرنى بىرىندە مەرىم ەمىد، شەكۈفە دەرگىسىنى
يايىنلاسىن دئە، بۈتۈن گۈمۈش پايلارنى سەتتەيمىش. خەتتە تۈتدۈگۈ يۈلە اولدۇگۈ آشۇرى سئۈگۈ
ۋە تۈتقۇسۇندەن دۈلەيى بۈتۈن مەل ۋارلىغىنى ائىمەلى- فەرەنگى ايشلەرە خەرلەيىمىش.
مەرىم خەنە مەزىنەلەسلەنە ەمىد، 1298 گۈنەش ايلەندە چالەشمالارنىن لاپ زىرۋەسىندە اىكەن،
سەمنەلە اولەن يۈلچۈلۈگۈندە قەلەب خەستەلەگىندە ۋەفەتە ائەتمىش. ئەمەلە اولەن اۋلدۈيۈندەن سۈنرە
قەدىنلەرنى ائىمەلى ئەلەلەردە ۋاراولۇشۇ ەئەچ دە ئەزەلمەدە، بەلەكە دە، او بۈگۈنەتۈلۈ دۈۋرەندە اولەن
ئەندەگى قەلەرە چالەشمالەر باشقا قەدىنلەرە اندرونلەردە چەخەب تۈپلۈمدە ۋار اولمەغا، ۋە
چەشەيدەلە ئەلەلەردە اۋز بەشارە ۋە ئەتەنەلەرنى سەرگىلەمەيە بىر بەشلەنەش نەقشەسى اولدۇ.

استاد شەرىارەن مەكتەبەش دۈستۈ، "سەھر"

سوسن نواده رضى

عروض شعرى، اؤزونه مخصوص اولان قايدالارا گؤره، هر زامان فارس، تورك و عربجه نين آراسيندا بير چئشيد ياخينلىق، باغداشلىق (همبستگى) و الفت ياراتماقدادير.

تورك ديللى شاعرلر، قافيه و سؤزده عرصه نى دار گؤرونجه، فارس و عربجه نين اولاسيلىقلاريندان (امكانلاريندان) يارارلانيرلار. فارس شاعرى ايسه، گر كينجه عرب و توركجه سؤزجوكلر و قافيه لرى قوللانير.

بعضاً مولوى كيمى قدرتلى بير شاعر بيله، شعرينين ديلينى ديزه دن- ديزه يه (مصرع- مصرع) فارسجا و توركجه يه چئويريركن، ياتيملى و اونودولمايان ايكي ديللى اثرلر يارادير.

مولانا:

دانى كه من به عالم يالنيز سنى سئورمن

چون در برم نيابى اندر غمت اؤلـرمن

من یار با وفايم، بر من جفا ائـلـورسان

گر تو مرا نخواهی من خود سنی ديلرمن

حافظ، حقیقتاً اسلامی کولتورون مؤلفه لری ساییلان بو اوچ ديلین الفت و باغداشلیغینین قورو یوجو سودور.

یکی چو باده پرستان صراحی اندر دست

یکی چون ساقی مستان به کف گرفته ایاغ

یا:

ای که انشاء عطارد صفت شوکت تست

عقل کل چاکر طغراکش دیوان تو باد

فضولی، نسیمی، ختایی، نباتی، کشوری، عاجز سرابی و بیر چوخ متأخر تورک ديللی شاعرلر بیر یانا، سون چاغلاردا

آذربایجان ادبیاتیندا، حافظه اؤزل عنایت گؤسترن ایکی پارلاق گوهره راستلانیریق: بیرى رحمتلى سید محمد حسین

شهریار تبریزی، دیگری ایسه، چاغداش تورک شعرینین بانى لریندن اولان رحمتلى میر حبیب ساهر

(اولکر) دیر.

و عجباً کی، بو ایکسینین آراسیندا هر زمان حیرت دوغوران بیر حشر نشر واریمیش و ایلک اوخول و

اؤیره تیم ایللرینی بیرلیکده کئچیرمیشلر.

شەھىيار مەسھەپلىرىنىڭ بىرىندە دىئىر كى، بۇ ئىككىسى بىرلىكتە "مەدرىسەى مەركەى

مەھمەدىەى تەبرىز و سونرا مەدرىس جەدىدە و فلانا..." گەتەمىشلىر و "اوشاقلىغىن ھەى - كويلو، ھەركەتلى چاغىنى"

بىرلىكتە يەمىشلىر. سەھرىن ايسە دئەيگىنە گۆرە، دىرستان دورانىندا دا، او، ھەرگون شەھىيار ايلە مەشەرە اندرمىش و

ھەمىشە -دئەن ھەرگون سەھر چاغى - بۇ ئىككىسىنىڭ ھەپز غەزلىرىنىڭ مەطلى ايلە سۆيەلىكلىرى شەھەرلە و ھەپزىن

آدىنى آنىمەسەمەقلا مەدرىسەنىڭ ھەمىمى ھەپزەسى دولارمىش. بۇ ئىككى گەنج و يەنى شەھر، مەشەرەدە بىر - بىرىنى

قەبەقلا مەغا افتخار اندرمىشلىر.

شەھىيار، ھەپزىن مەرىدى ايدى و ھەپزىن آدى چەكىلىنە، سۆزلىرىنىڭ مەھز قوتەسەللىق و سەيلى سەزىلمەش.

شەھىيارىن بىر چوخ غەزلىرى خەجەنىن يادى ايلە سۆيلىنمەشلىر. بىر پاراسى ايسە - شەھىيارىن ايلەك شەھەرلىنى احتوا

اندەنلر - ھەپز شەھەرلىنىڭ بوسەتەن تەقلىدى دىر.

شەھىيارىن اثرلى اوزرە، سون زەمانلاردا بول - بول مەقالەلر و يازىلار شەھەر اولموشوق. بۇ قەيسە يازىدا، گۆز اۋنەنە

آلىنان، ھەيىب سەھرىن يەشەمەنە اۋترگى بىر بەخىش دىر.

سەھر، ھەپز و ھەپزەسى شەھەرندە كى الفت و بەغداشلىغا و ھەيىن الفەيىن ھەپزىن سۆزلىرى ايلە ھەپزەسىنىڭ سۆزلىرى

آراسىندا اولدوسونا واقف اولدوغونەن دولەيى ھەمىشە كەلەسەك ھەپزەسىنىڭ بىر گۆشەسىنى تەركەبە

چەتەرمەك تەشەتەندە ايدى. بۇ يولدا دا ھەقىقەت گۆزل اوغورلار قازانمەشلىر. او، سەدىنىڭ گەلەستەن، ھەپزىن بىر

چوخ غەزلىرىن و رەبەيەت خەم - ى مەتەن نەسخەلەرە اسەسلەناراق آخەجى و چەغداش تەركەبە چەتەرىب بەھزىلەرىنى

ساهر 1282- نجی هجری شمسی ایلینده تبریزده دنیا یا گلیب، همین شهرده قدیم و جدید تحصیلاتینی متوسطه یه

قدر آلیب معلمچیلیگه باشلادی. سونرا استانبولا گئتدی و 1300 - نجو گونش ایلی نین ایلک اون ایللیغیندا

جغرافیای طبیعی ن مآذون اولاراق ليسانس مدرکی ایله قایتیدی و 1340 ایللره قدر اؤیرتمن ایدی.

بعضیلری ساهری، نیما- نین ظهوری ایله بیرگه، «شعر نو فارسی» یاییمچیلاریندان سایرلار. هر حالدا، ساهرین فارس

و تورک ادبیاتینا ائله دیگی خدمت لر انکار ائدیلمزدير. اونون فارسجا چاپ اولان اثرلری تورکجه اثرلریندن داها

چوخدور. «میوه ی گس» (حکایه لر)، «ادبیات منظوم» (آنتالوژی)، «کتاب شعر ساهر» 1-، «کتاب شعر ساهر» (2)،

«شقایق»، «سایه ها»، «افسانه های شب»، «اساطیر»، «اشعار برگزیده» 1 و 2، «خوشه ها»، «جغرافیای ایالات خمسه»،

منظومه ی فولکلوریک «آرزو و قنبر»، «آثاری از شعرای آذربایجان»، «درس گلستان»، «ترجمه ی اشعار شارل بودلر به

فارسی»، اونون فارسجا چاپ اولان مهم اثرلری دیر. همچنین «لیریک شعرلر»، «کوشن»، «سحر ایشیقلا نیر»، «سؤنمه ی

گونش لر» کلاسیک فارسجا اثرلرین تورکجه ترجمه سی، داغینیق خاطره لر اونون اؤنملی تورکجه اثرلرینی احتوا

ا ئدیر. بونلارلا یانی سیرا، قرآن مجیدین منظوم تورکجه یه چئویریسیندن، و گونش اوزو گؤرمه یین نئچه رومان دان او

جمله دن «قیز سسی، قیزیل سسی، قازان سسی»- نندن آد آپارماق اولار. حیاتی سوره سینده بو گونه کیمی ساهره

گؤره یازیلان مقاله و کتابین سایسی اللی یه قدر دیر. هابئله ساهرین فارسجا و تورکجه شعرلری اوزهرینده ترکیه ده

بیر نئچه دکتر رساله سی یازیلیب، اؤیرنجی لرین آراشدیرما و اینجه لمه موضوعو اولوبدور. حتی شهریارین «حیدر

بابايه سلام» ی ايله بيرگه، ساهرين ده «كۆشن» ی استانبول اونیورسیتة سینین ادبیات بۆلومونده ایران آذربایجانینی

چاغداش شعر اؤرنکلی اولاراق تدریس، تجزیه و تحلیل اولونور.

ایندیسه، حافظین بیر غزلی نین مطلعی ایله اونون کامل ترجمه سی حضورونوزا تقدیم اولونور. قید ائدیلمه لی دیر کی،

ساهر، غزلرین اصل اؤزلیکلری و عروضی ماهیتینی قورویاراق تورک غزلی نین اؤزلیکلرینی ده هنج زده لمه ییر.

حافظ:

دوستان وقت گل آن به که به عشرت کوشیم

سخن پیر مغان است، به جان بنیوشیم

ساهرین ترجمه سی:

کلینیز پیر مغانین سؤزونو دینله یه رک

گوللرین آچدیغی مؤسمده بیر آز عشرت ائدک.

کیمسه ده یوخدو کرم، دور زمان کئچمه ده دیر

چاره یوخ! باده آلیب، سبحه و سجاده وئرک.

بیر گۆزل گوندور ایلاهی! بو گۆزل چاغلاردا

گول جمالینه باخیب، اونلا قیزیل بادە ایچە ک

قدح لالەدن ایچدیک می موهوم، بیر گون

سرخوش اولدوق، بیزه آرتیق می و مطرب نه گرک!

اولوم - قالیم حاققی / سوسن نواده رضی

Olum- qalim haqqı\ Susən Nəvade Rəzi

"اوشاقلارین ایلک اوخولدا اوخودوقلاری دیل اؤز آنا دیلری
اولمالی، اوندان سونرا، هر نئچه دیل اؤرگشهلر، اونلارا
آنا دیلی تملینه دایالی اولان ایکینجی دیل ساییلیر".

دىلى اولمايان كىمسەنن دوشونجەسى اولماز، دوشونجەسى
اولمايانن ايسە، دىلى اولماز. اۋز دىلىنى اۋىرەنن انسان،
كىملىگىنە وارار، حقيقتى قاورايار. دىلىنى دوغرو دوزگون
اۋىرنەين بىرىسىنن دوشونجە دايرەسى دار، ذھنى
باجارىقسىز اولار.

دىل جانلى بىر وارلىقدير. منطيقى اولراق، دىل و وارلىق
بىرى- بىرىندن آىرىلمايان ايكى فنومنديرلر. انسانن
كىملىك يوغرولوشو، اونون ائىتتىمىندە گىزلىدير. عمومى
ائىتتىم و گلەجكدە ايش و ياشامدا اوغورلو اولماق ايسە،
آنا دىلە باغلىدير. اوشاقلارن اىلك اوخولدا اوخودوقلارى
دىل اۋز آنا دىللرى اولمالى، اوندان سونرا، هر نئچە دىل
اۋرگشەلر، اولارا آنا دىلى تملينە داىالى اولان ايكىنجى
دىل سايىلىر.

اوشاق، اۋزونو آنا دىلى اىلە تانيىب، كىملىگىنە سارى اىلك
آددىملارنى گۈتورر. يئنىجە دوغان كۈرپە، آنا دىلى اىلە
كىملىك و كولتور اىيەسى اولار. سونرا همىن دىل اىلە، اىلك
اجتماعى قوراللارى اۋىرەنىب، باشقالارىلا اىلەتیشىم
(ارتباط) قورار. بو باخىمدان، آنا دىلى اوشاق اوچون

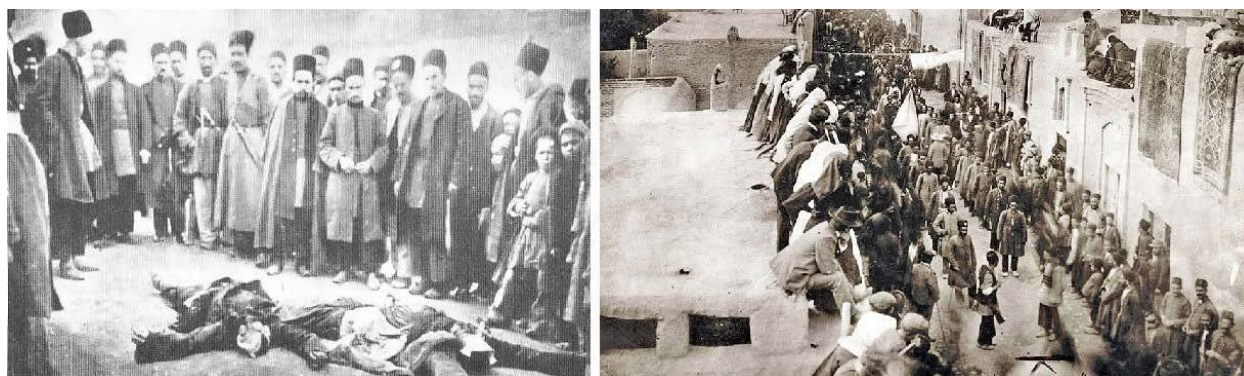
اۇنملى رول اويناماقدا دىر و فردىن هر يۇندە گلىشمەسى،
مطلق آنادىلىنىن اۋىرنمەسىنە باغلىدىر.

اۋز آنا دىلىنى دوغرو- دوروست اۋىرەنن اوشاق، منطقى
اولاراق، اۋزونو داھا ياخشى تانيىب، تانىدا بىلر. بىر
توپلومون دىلى، او توپلومداكى اينسانلار بىرى- بىرىلە
باغلانيب ايلەتېشىم قورماق اوچون آراج، و اورتاق دەىرلر
تملىدىر. بىز يا دا توپلوموموز، آنا دىلىمىزى
اۋنمسمەدىكجە، اجتماعى اىلىشكىلدە داھا چوخ چتىنلىكلر
چكەجەيىك. آنجاق كىملىگىمىزى آنا دىلىمىزىن اساسىندا
يوغرولدارساق، بىر چوخ سورونلاريمىز اورتادان قالدىرىلاجاق.

دىنانىن بوتون ائىتتىم اوزمانلارى بو نۇكتەيە وورغولايىرلار
كى، اوشاقلار اۋز آنا دىلىندە دوشونوب، اۋز فىكىرلىرى و
دويغولارىنى بو دىلدە داھا ياخشى ايفادە ائدە بىلىرلر.

آنا دىلىندە ائىتتىم آماق، هر شئىدن اۋنجه بىر انسانى
حاقدىر، عىنى زاماندا ايسە، بىر ملت يا دا بىر قومون
اۋلوم- قاليم حاقىدىر. آدلىم دىلچى، هاركورت، "دىل، بىر
ملتىن گوزگوسودور" دئىشىدىر، بو اوزدن دە هر ملتىن،

آنلامىنى يالنىزجا اۇز دىلىندە تاپا بىلدىگى اۇزونه اۇزل
كولتورو و ياپىسى (ساختار) واردىر.

1290-نجى ايلين عاشوراسيندا روس قوهلىرىنين الىيله تبرىز
مبارزلىرىنين دارا چكىلمهسى

□●بىرىنجى مشروطه مجلسى روس ژئىرالى، لىاخوف-ون توپخانا
آتىشى ايله باغلادىلدى.

□●ايكىنجى مشروطە مجلسى روسلارین اولتیماتومو ایله

باغلادی.

مجلس، مالی ایشلره دوزهن وئرمک اوچون، بیطرف اؤلکهلردن
مستشار گتیرتمک ایسته دیگینده، بو دوغرولتودا (در این
راستا) آمریکالی مورگان شوستئر مالی ایشلری اله آلدی.
تورکمانچای آنلاشماسیندان سونرا ایرانین ایچ ایشلرینده
دخالت ائتمهیه آلیشان روسلار، شوستئر-ین مالی انضباط و
دیسپلینی نه تحمل ائده بیلمه دیلر.

تبریزی ستار خان کیمی قهرمان لاردان بوش گۆرن روسلار، 1290-
دا تبریزه گیردیله و آجیماسیزجا قیرغین (قتل عام) یولا
سالدیلار.

چوخلو مشروطه طرفدارلاری و ستار خان-ین قدیم یولداشلار روس
قوهلری الی ایله دارا چکیلدیله.

اونلارین چوخو کیچیک استبداد دؤنمینده ستار خان ایله چین
به چین استبدادا قارشى ساواشمیشدیله. نه یازیق کی، اوندان
آز اۇنجه ستار خان «اتابک پارکی» فاجعه سینده قیچیندان
اۆلدوروجو یارا آلمیش، زمین گیر اولموشدو.

داها دا آجیناجاقلیسی بو کی، ستار خان همن یارالی قیچی
ایله، تهران دا عینالدوله نین قوللوغونا گئدیب، تبریزه
یاردیم ائتمه سی اوچون اونا یالواریر، آما اوندان رد جواب
ائشیدیر.

عینالدوله، تبریز محاصره سینده محمدعلی میرزا قوه لرنین
کوماندانی (فرمانده) ایدی و ستار خان اونو شکسن وئرمیشدی.
آنجا ق مشروطه نین یئنیندن برقرار اولماسیندان سونرا
باخانلیق (وزارت) مقامینا چاتمیشدی. ایندیه، روس قوه لری
اونون آزادلیق یولوندا مبارزه آپاران دوشمانلارینی دارا
آسماق دا ایدیلر...

Normsuzluqlar norm olunca...

Yazar: Susən Nəvadə Rəzi

Köçürdü: Şəbnəm Tohidi

Biz hamılıqca gərəkən yataqlar hazırlanmadan, texnolojinin bizə gətirdiyi kultura (kulturlərə!) evsahibliyi etdik, və heç şübhəsiz varlığımızın Zərrə-zərrəsi ilə onda boğulduq. Bizim qablarımız boş saxladılmasaydı, bunca sanal ortamlardan dolmazdıq! Bizi boşaltmışdılar...

Hər halda, üstün səviyyəli topluma iyə olmaq üçün, üstün səviyyəli insanlar eyitməli. Fərdlərin doğru eyitim və öyrətimi, toplumların kultur binövrələrini, altyapılarını oluşturun. Ancaq, bu durumla ilgilənən sorumlular, hər hansı nədəne görə, cəmaatin düşünsəliyi və kultursevərliyini önəmsəməyib, ona layiqincə fikir verməyincə, bəlkə də devrimi fərddən başlamaq gərəkdir. Toplumun tək bə tək dəyişimi özündə təcübə etmədiyi, öz özündə inqilab yaratmadığı sürəcə, hər bir toplumsal yüksəliş təməlsiz və səmərsiz olacaqdır. Günümüzdə bir çox normsuzluqlar yaşanır, eybəcərliklər görünür, eldən iraq ədəb- ərkansızlıqlar yaşanır, ana- atalardan qalma olumlu dəblərə sığmayan davranışlarla qarşı-qarşıya

durub toplumumuz... Əli əl üstə qoyub mö`cüzə gözləmək olmaz. Mö`cüzəni yaratmaq gərək. Olanaqsız deyil, ama çətindir, himmət istir, qeyrət gərəkir.

Toplumu kültür və hünər ilə bərişdırmağa, insanların insansal necəliyini yüksəltmək gərəkdir, və əlbəttə ki, bizim toplumda dilbirlik, diləkbirlik, ürəkbiirlik, himbirlik ilə bu iş mümkündür.

Məncə kültüryaratma və toplumun mənəvi təməllərini sağlamlaşdırma olqusunu qadınlardan başlamaq gərək. Bu, feminism yaxud qadınısı baxışdan törənən bir fikir deyil. Bu fikrin arxasında iqna edici nədən yatıbdır; bütün insanlar, qadın ya da kişi, iki cinsiyyətli, neçə cinsiyyətli ya da cinsiyyətsiz, hamısı ana qarnında, sonra da ana qoynunda bəslənir. Sağlam analar, düşünən analar, əxlaqlı analar, kültürlü və hünərsevər analar, və bir başa səviyyəli analar əlbəttə ki, özlərinə tay balalar böyüdəcəklər. Bu üzdən isə, toplumumuzun kültür ilə bərişmasını qız-qadınlarıımızdan başlamağı önərirəm.

Norm: həncar

Normsuzluq: nahəncari

Yataq: bəstər

Düşünsəllik: əndişəvərzi

Eyitim: tərbiyə, pərvəriş

Altyapı: zirsaxt

Sorumlular: məs`ullar

Toplumsal yüksəliş: ertiqa-i ictimai

Olanaqsız: qeyri mümkün

Necəlik: keyfiyyət

Hər kəs öz kilimini sudan çıxartmaqdadır artıq...

Yazar: Susən Nəvadə Rəzi

Köçürdü: Şəbnəm Tohid

Kürəsəlləşmə və texnolojinin sür`əti təsirində, yaşam tərzimiz təəccüb etməli bir vəziyyətdə fərdiyətçiliyə sarı getməkdədir. Halbuki, doğal olaraq insan kollektiv (cəmi) yaşamağa meyilli olmalıdır. Ama təssüflə, camiyətimiz (Və bəlkə bütün dünya) elə yönə getməkdədir ki, hər kəs öz sorunlarını görüb, başqalarını get-gedə unutmaqdadır. Gələnək və görənəklərimiz üzündən, və din kultürünün güclü olduğundan dolayı bu günkü camiyəmizdə fərdiyətçilik rəngsiz gözüksə də, ancaq onun yeni quşaqlar arasında günü- gündən artması qayğı doğurmaqdadır. Hər kəs öz kilimini sudan çıxartmaqdadır artıq... Və getdikcə hər kəs yalnız özün görür və özünə düşgünləşir.

Görüntüyə, modlara uymaq və dəb olanları təqib etmək, doğma kultür ilə üst-üstə və uyğun olarsa, özlüyündə həm yaxşıdır, həm insanlarda çeşidlilik və canlılıq yaradar. Ancaq aşırı zahiri süsləmək, iç mahiyyəti qırağa qoyub, eşik görüntüyə həddindən artıq önəm vermək, özünü gözəllik cərrahlıqlarına tapşırmaq, sayzları Barbiləşdirmək, və onlarca buna bənzər numunələrin yeni nəslidə və hətta qabaqkı nəsildə yayqınlaşması, insanların karakter və mənliliyini amaclamaqda olan xəstəliyin epidemi halına gəlməsinin göstərgəsidir.

İnsanların fiziksəl, bədəni və görüntü qayğıları çoxaldıqca, gözəllik məlzəmələrinin tükətimi aşırı hədlərə gedib çatır, və bu isə, insanın dərinlikdən qaçınıb, dayazlığa sarı getməsinə zəhnə gətirir. Belə bir durumda, (Mən)-i yoğrulduqca şəkil verən ünsür, nə yazıq ki, ruh sağlamlığı və kültür gərəqliyi deyil, başqalarının baxışdır.

Ana dilimiz, qayğısızlıqlara qurban gedib

Türkcənin belqüvvə gücü və yararı tanınmayıb, tanınmasının qabağı alınıb.

Yazar: Susən NəvadəRəzi

Tarix boyunca çeşidli şahəsərlərin yazımında kullanılan ana dilimiz _ türkcə _ verimli və varlı (qəni, zəngin) keçmişinə rəğmən, yetərinə işlənmədiyi və qorunmadığı üçün sahib olduğu belqüvvə gücü və yararı, günümüzdə tanınmaqda, və bu gücdən yetərinə faydalanmamaqdadır. Türkcənin gücünü tanımayan, bilməyən və ya qullananlar, onu başqa dillərlə qarşılaşdıraraq gücsüz və yetərsiz bir dil kimi göstərməyə çalışırlar. Anlatım gücünü, dəngi varlığını, gəlişmə və yeniləşmə potensialını göz önünə almadan yaxud gözardı edərək yapılan bu qarşılaşdırmalar türkcənin əleyhinə sonuclar çıxartmaqdadır.

Tarixi sürəcdə, türkcənin özgə dillərdən etkilənməsi, dilimizin yapısını və millətin o döndəmdəki fərhəngi və ictimai durumunu bilməyən və ya bilməməzlikdən gələn insanlara görə, türkcənin yoxsulluğundan, yetərsizliyindən irəli gəlməkdədir.

Tarix boyunca olduqca geniş bir coğrafiyaya yayılmış, fərqli bölgələrdə çeşidli dövlətlər qurmuş olan millətimiz, öz içəriyi ilə bu bölgələrdəki millətlərlə kültür alış-verişində bulunmuşdur. Bu ilişkilər sonunda kültürdə meydana gələn dəyişmələr, kültürün daşıyıcısı, və ən önəmli göstərgəsi olan dilə də yansımış, türk dili başqa dillər kimi bir çeşid dəyişmələrə uğramış, ancaq qoruma qayğısızlığından dolayı özgə etkilərə açıq qalmışdır.

Özgə dillərin türkcə üzərində nədən etkili olduqlarının səbəblərini araşdırarkən, bütün tarixi, sosiolojik, kültürəl faktorlar hesaba qatılmalıdır. Soruna bu açılardan baxınca yabancı dillərin türkcə üzərindəki etkilərinin səbəbləri arasında, "kültürlərini və dillərini qoruma qayğısı daşımamaları" və "yeni kültürləri, karakterlərinin gərəyi olaraq bütün səmimiyyətləri ilə mənimsəmələri" şəklində özetləmək mümkündür.